כל ספרי

פרץ בן משה סמאלענסקי

ספורים ופילוטנים

הנדפסים במכתב עתי שלו המביט בשם

עלי חמד.

בהוצאת בית מסחר הספרים

של מרדכי קאצענעלענבאגען בווילנא.

ווארשא

P. Smolensky's

sämtliche Werke.

Novellen & Romane.

IX.

РАЗСКАЗЫ и ФЕЛЬЕТОНЫ.

Verlag von M. Katzenellenbogen, Wilna.

WARSCHAU,

СОЧИНЕНІЯ

П. М. Смоленскаго.

Повѣсти

и

Романы.

IX.

ERZÄHLUNGEN und FEUILLETON'S.

Изданіе М. Каценеленбогена, Вильна.

ВАРШАВА,

Типо-Лит. Ф. Баумритера, Красинская площ 6, Варшава 1910 г.

עֲלֵי חָמֶד.

משפטי בני האדם.

לפנים בוויען עת אשר יושביה היו חכמים כלם וידעו באמנה כי כאשר מגרגירי חול ועפר יוסד הר הלול כן מאגירות אחדות – הון ועשר, אז בעת אשר בית הבאָרזע היה קטן ומסחרו גדול וכקסם היה בו להפוך את באי שעריו מדלים ורקים לעשירים ופוחזים, מן הולכי יחף ומחבקי אשפתות לנוסעי בכרכרות בחבוק ידים, מן חסידים מאמינים מאריכים בעליונים ומקצרים בתחתונים למשכילים מאמינים בתחתונים ומכחשים בעליונים, כאלה וכאלה פלאים והפכים נולדו יום יום במקדש הכסף ההוא, בימים הטובים האלה יצא הכסף מדלתות בית הבאָרזע ויהי כאבק פורח אל כל רחובות העיר ויבא בעיני אלה אשר לא ראוהו ויכו בעורון וישתגעו ויתהוללו, ויבא עד כל בתי משחק ושיר וזמר ומחולות, ויראה בכל הדרו בכל רחובות קריה ויפרץ גם עד בתי המאכל והמשתה אשר על שעריהם כתובים באותות גדולים ונוראים, אותות מפיקים מורא ופחד ולפעמים גם געל נפש בעיני בני יעקב אשר בבית הבאָרזע התהפכו, באותות מרבעים שחור על גבי לבן או לבן על גבי שחור המלה האיומה בשר, גם שמה נתעה הכסף בימים ההמה, אף כי רב כהניו מרחיק ברחו מן הבשר והדומה לו, ולרגלי הכסף באו שמה גם איהביו הנאמנים, מבקשי פניו הנהנים מזיו אורו, וימלאו הבתים האלה תמיד מפה לפה רוכלים ורוכלות אשר כילק פרשו על כל עבר ופנה למצוא קונים להם. ובני וויען טובי הלב אשר זה פתגמם מאז „לחיות

ולהחיות" לא דחו בשתי ידים את הרוכל או הרוכלת (ומה גם אם היא צעירה ויפה) אם תגיש להם פוזמקאות או מסרק בעת אשר העלה המזלג נתח בשר, ולא חדלו מהתעסק באכילה בכל לבם למען קים מצות לחיות ויקנו מכל הבא בידם גם אם אין חפץ להם במקנת כספם רק למען קים מצות להחיות. כי אמנם מבלי כל שאלות ותשובות בשאלות החיים, מבלי כל ריב ונאצה, מבלי כל בעלי אסיפות אשר בהמון ישמע קולם ובחוץ ישתקשקו בקוראי מלחמה ועל פיהם כאש צרבת „שאלת הפועלים" „שאלת החיים" ועוד שאלות כאלה אשר במענה אחד נוכל להשיב עליהם „עבדים היינו ועבדים הננו ובעבדותנו נאבד, כי על כן נטה אזן לכל מרים קולו בשאון ונכוף ראשונו לכל אשר ידע לשים בעקבנו פח, ואם ישמיע איש במרום קילו ויקרא

העריצים מבני עמנו נמהר ונאמר: ישר אתה, צדיק אתה וחפשנו בידך נתן, לכה נהג אותנו!" והוא ינהג אותנו כצאן מרעיתו ואף הוא את חלבנו יאכל... ויראנו פלאות כי אין בין עריץ בן עריץ לעריץ בן עבד אלא יחש משפחית לבד, וביום שיתמנה איש פרנס על הצבור תהיה פתאום בטנו רחבה (ישימו נא הרופאים לבם לדבר הזה...) ובעיר וויען נפתרו השאלות האלה בטרם אשר נשאלו, בלי כל שאון ורעש, בלי כל קורא בחזקה: חפש! בלי כל מצליח את בני האדם בגרונו, כי אם טוב לב בני וויען (ואולי עוד הרבה יתר טיב הארץ והשבע אשר היה בה בימים ההמה) נתן בלבם החפץ ובפיהם הפתגם „לחיות ולהחיות" והוא הרים את העובדים האובדים מאשפות ויתן להם לחם ובשר ושכר וחלב לשבע וישבעו וירם לבם ויהיו כאדונים לארתיהם וירכבו על ראש נותני לחמם ולא ידעו עוד שבעה בהרבותם במחיר עמלם ובהצעירם עת עבודתם על אחת שבע, ולא פחדו פן יחסר לחמם כאשר תקצר נפש אדונם בעמלו, כי בית מועד לכל מבקש עשר היה בעיר ושמה בא ויטבל במי זהב ויצא ויהי לאיש

(עלי חמד)

אוצרות... בימים הטובים ההמה היה טוב לכלם, אך אחרי אשר בא השבר הגדול ונפלו ונשברו אדירי הכסף נוקשו ונלכדו הנמשכים אחריהם והנשענים עליהם והעובדים את עבודתם, ויבקשו מפלט להם אלה בגלי הנהר מתחת ואלה ממעל על האניה, אלה בידיהם, אשר שמו קץ לחייהם ואלה ברגליהם אשר נשאום מרחוק לגור, בעת ההיא עת אשר גם מחיר השטרות היותר טובים ירד למחצה לשליש ולרביע אז ירד גם פתגם וויען משאתו ורק החצי נשאר לפלטה, רק ל ח י ו ת נשמע מני אז מכל עברים. ואחרי כי לשאת צרור מרכלת היא מלאכה שאינה חכמה ולא דרוש לה כסף רב, לכן שמו רבים את פניהם למקור מחיה זה ויפרשו כילק על כל בתי המאכל והמשתה וירבו המכרים על הקונים עד כי היו למשא, והבאים שמה התמרמרו מאד על בעל בית המשתה על כי יתן להם לבא לביתו להפריע מנוחת הבאים. ומי יודע אם לא שמע בקולם לולא קמנו אחוזת מרעי ואני להפריע עצתם. ומנגדינו לא אבו סלוח לנו על הדבר הזה ויקראו להשלחן אשר אליו ישבנו תמיד „מישב אנשי החסד"! ואחרי כי קצרה ידנו לעשות בהם נקמות ולקנות מכל רוכל לכן היה הדבר עלינו למשא כפלים, וכמעט יראנו מהביט אל שלחן אחר בגשת אליו רוכל או רוכלות, וגמרנו אמר להיות חומה רק על הילדים, הקטנים או על הזקנות.

– פני לכי לך אל שלחן אנשי החסד – שמעתי פעם אחת יוצא מפי המתלוצץ הנודע בבית המשתה.

– חכי עוד שתים שלש שנים ואז תמצאי שכר רב בלי עמל גדול כזה –

בשמעי הדברים האלה יוצאים מפי זנב–אריות הנודע למדבר נבלה, הבינותי כי אל נערה קטנה ידבר, על כן נשאתי עיני לראות מי היא אשר היתה מטרה לחצי נבלותו, וכרגע מהרה הרוכלת, נערה קטנה כבת שלש עשרה שנה יפה כלבנה בראותה פני ותגש אלי והתבונן

בי. פלצות אחזתני אחרי אשר התבוננתי בה כי הכרתי את בת בעל הבית אשר בביתי גרתי לפני שנים אחדות גם הילדה הכירה אותי ופניה נהפכו ללהבים.

– אי זה הדרך באת הנה, מלכה, ומה מעשך פה? – שאלתי אותה, אף כי שאלה נבערה היתה, הן עיני ראו זאת, אך לא מצאתי מלים אחרות לדבר עמה.

– הלא יראה אדוני – ענתה ומנוחה שבה ותפרש כפיה על פניה כרגע.

– אבל מה לך לשאת צרור על שכמך? –

– האם ייטב לי לבקש נדבות כאשר עשיתי עד הנה למען החיות נפשי ונפש המרצח האמלל? –

– מה תדברי? – קראתי בשממון ורגע עלתה מחשבה על לבי פן משגעת היא.

– ומה אדבר לאדוני? הן בלי ספק ידע אדוני כי עלי להחיות את נפשי, ונפש אחי בעמל כפי, ואבקש נדבות עד הנה ועתה כאשר מצאה ידי שלשה שקל כסף קניתי לי הצרור הזה וקויתי להטיב לי, אבל הסכלתי כי נקל למצוא נדבת יד ממכיר דבר – מה והאנשים ילעגו לי –

– ואביך מה הוא? האם...

אבי מת זה שנה – קראה הנערה ועצמותיה רעדו מעט. ואני אם כי נעויתי משמיע זאת בכל זאת התאמצתי ושאלתי עוד: ואמך? – עתה נפתחו ארבות עיניה ותבך מבלי דבר דבר, לא אצתי בה לדבר, אך אחרי רגעים אחרים התעוררה ותאמר: זכור אזכור עוד כי אבי ואמי כבדו מאד את אדוני לכן אשפוך שיחי לפניו, כי אראה כי מעיני אדוני נצפנו כל הקורות את ביתנו, זמן לא רב אחרי אשר עזב אדוני את ביתנו מכר אבי את בית המסחור ויעש מסחר אחר אשר לא ידעתי אז מה היא ואחרי ירחים אחדים קנה בית גדול יפה מאד במגרש העיר לא רחוק מגן המלך ובו חדרים גדולים ויפים וכלי בית יקרים וכלי כסף וזהב ומלבושים יקרים ונהי כרוזנים. לוא ראה אדוני את כל הכלים והבגדים

היפים ההם, לא כמו אז בעת אשר גר אדוני בחדר בביתנו! וכל רעותי קנאו בי, אך בבקר אחד הקיצותי ואראה שמה ושערוריה בבית, שפטים ושוטרים עם אנשים רבים שמו חותם על כל הכלים וארגז הכסף. ובלילה ההוא הקיצותי לקול רעם אשר הרה אבי כדור מות אל לבו וימת. ואחרי ימים אחדים בקשה אמי מעון צר בעיר, רק שני חדרים אחד גדול ואחד קטן לקחה ואת כל כלינו לא לקחה עמה ונשב יחד אמנו ואני ושני אחי במעון ההוא, ולא הוספנו עוד לאכול מעדנים וללבוש בגדים יקרים, כי אמי מכרה כל אלה וגם בגדיה, וכאשר בקשני פעם אחת מגדנות ממנה אמרה: תני בני תודה לה׳ כי עוד לא אזל הלחם מכלינו, המורים לא באו עוד אלי כבתחלה ואלך אל בית הספר אשר להעם ואמי הלכה כפעם בפעם אל אשר הלכה ותעזב את אחי הקטן בן שלש שנים למשמרת בידי אחי הגדול כבן עשר שנים, כה עשתה ימים יום ולא קרה כל רע, אך ביום אחד קרנו האסון, כי אחי הגדול בהשתעשעי את הקטן שם אותו בין שני החלונית אשר מבית ואשר מחוץ ויסגרהו ולא נתנהו צאת. הילד הכה בידיו ויצעק כי יפתח לו את החלון והנער שחק לו עד אשר אמץ הילד כל כחו ויהדוף את החלון אשר לחוץ ויפול עם החלון מעל היציע השלישי — — מקול בכיה נאלמה דם רגעים אחדים ואחרי כן הוסיפה: לוא ראה אדוני את הילד, יפה היה כלבנה וטוב לב מאד ואני אהבתיו בכל נפשי, מי יתן מותי אני תחתיו, כן, מי יתן ומתי אני והוא עודנו חי, ילד כמהו לא יהי עוד בארץ —. דבריה נגעו עד לב היושבים אל השלחן ואחד מהם שם אל הילדה פניו ויבקש לשאל אותה דבר, אך היא הסבה פניה ותאמר אלי: לך אדון אספר: ואחרי מות הילד הובלה אמי אל בית הסהר והשופטים חרצו משפטה להאסר ששה ירחים על אשר לא שמרה את הילד, ומושיע לא היה לנו אז, לוא זכרתי את אדוני כי אז הלכתי אליו, אך מה אדבר לוא גם זכרתי לא ידעתי איפו אבקשני, אשה אחת הובילתני אל

הרב ויענה לה כי ידו קצרה מעשות דבר למעני כי לא בני עיר הזאת אנחנו, בתחלה נתנו לנו השכנות לאכול ואחרי כן חדלו גם הנה, וכאשר רעבתי הלכתי אל הרחוב ואושיט ידי ויתנו לי העוברים אגורה ושתים, ואחי מאן לעשות כזאת, כי בצאתו החוצה סבוהו הנערים ויקראו לו מרצח מרצח ובאשר נשך בקצפו באזן נער אחד אשר חרפהו, הכוהו מאד ויירא לצאת החוצה, וכאשר אומר אליו כי יעשה כזאת יתקצף מאד וילטוש בעיניו עד כי אירא מפניו, וכאשר החילותי לאסוף נדבות לקחתנו אשה זקנה ותקח הכסף מידי ותתן לנו לחם, וזה שלשה ימים החלה לשלוח אותי למכור מרכולת...

לא לענג נפש היה לי לשמוע עוד את דבריה אשר פוצציני ונתן כלנו יחד מתנת יד ונבטיחנה כי נוסיף לעשות זאת כפעם בפעם, אך רק כשנים או שלשה שבועות ראיתיה עוד ובימים האלה שנו פניה מאד, כמו שלש שנים עברו עליה בשלשת השבועות האלה, לא יגון ולא ילדות אף לא תם וחנינה נראו עוד על פניה, כי אם בהשקט ובטחה נגשה אל הקינים ותדבר לפעמים עזות ושם הרוכלת הקטנה כבר נודע בבית המשתה. ומני אז נעלמה ולא הוספתי לראות עוד פניה ימים רבים. אך זה לפני ימים אחדים בלכתי ברחוב נמשכו עיני על שוטר מבית המשפט אשר נהג בידו נערה אשר היד פניה נהפכו למשחית, וכל הליכותיה ותנועותיה לא משכו אחריה לב ראיה, בקשתי להרחיב צעדי ולסור מפניה כי הכרתי בה את הרוכלת הקטנה, אולם היא הסבה פניה פתאם ותקרא אלי: עוד לא שמעת אחרית ספורי: אמי הכתה בשגעון בבית המשפט ואחי שבר עצמות נער אשר התל בו והנהו כעת בבית האסירים ואני... כלנו חללי חרב המשפט! השוטר אשר סחבה הלאה שחק בקול, אבל אני לא שחקתי ואדמה כי גם הקוראים לא ימלאו שחוק פיהם.

(עלי חמד)

ב. על הנסים והנפלאות.

אם אמנם הכל יודעים שאין כל חפץ לר' לקחיה גבאי בית הכנסת בעיר המפארה עמק–פתאים הממונה על גמילות חסדים ותלמוד תורה והכנסת כלה והלוית המת; אשר אליו אבות ידרשו כי יבחן את המלמדים לבניהם בתורה ויראת שמים ואת בניהם בתורה וחופה ומעשים טובים; אשר עיני כל בני העיר וגם אחיותיה מסביב אך לעצתו דמו ויחלו, הכל יודעים כי אין לו חפץ בעדותי שאעיד עליו כי הוא אמת ותורתו אמת ודברו נצב לעד לעולם כחומה בצורה וכסלע כבד וכיראתו את אלהים ואמונתו את בני האדם, בכל זאת אהיה כעד ממהר להעיד בו כי כשלמה בשעתו פתח פיו באמרו: „רק הפתאים אפיקורסים המה, וכל אפיקורוס פתי היא, יען כי לא ימצא חכם אשר יהיה אפיקורוס" — צדק מאד בדבריו, וכל האפיקורסים ומכחשי בנפלאות ישמעו ויבושו, כי נפלאות לאין חקר נעשו זה לא כביר בעיר עמק פתאים מקום מלדת רבי לקחיה, כי על כן המו ורעשו יושביה וכפרץ מים פרצו ועברו בכל חוצות העיר, כי על כן קראו גם אספה בלילה, גם צום גזרו, וגם ענו בצום נפשם העניים בעיר אשר המה היו רב בנין ורוב מנין, ואם לא אך כסיל ובער יעיז פניו לכחש בנפלאות אחרי כי בימינו נעשו? ואמנם נפלאיה ונוראות אשר לא קוו יושבי העיר כי בעיניהם יראו כמהן וכל איש לא יאמין כמעט למשמע אזניו כי נוראות ונפלאות כאלה תעשינה ומוסדות ארץ לא תרפינה ולא תתפוצץ לרסיסים והשלשלת אשר עליה תלוים השמש והירח וכל צבא המרום במרום לא תנתק כפתיל נעורת והמה ינועו ויתעו ומבלי מצא מנוח יעלו בתהו ויאבדו, ונפש רבי לקחיה המקבל מכם מהגרות יראה וישש לבו, כי יאלצו בני עירו להעלות נר בצהרים, ולפרחח תהי תקוה לכתוב במכתבי העתים לבני ישראל כי בעיר פלונית אלמונית עלתה נר ההשכלה ואין חפץ להם עוד בכל נר, לא יאמין איש כי נפלאות כאלה תעשינה והארץ לא תשוב לתהו

ובהו ותבא תקית המקוים ליום אשר כים אחד יהיה לכל בני האדם, נפלאות! צר לי כי אין מלה אחרת בלשוני להביע את הדבר כמו: אשת זנביה בן הרב ברחה עם בנה; הרב הגאון ברח אף הוא ונעשה נס בתוך נס כי לא עמה ברח ובכן נתפש והיא נמלטה; לקחיה ראש העיר הובא אל בית הכלא ואתו נלוו עוד אחרים והעיר היתה לחרדת אלהים, כל אלה קרו ונעשו בעיר המפארה ההיא זה ימים לא כבירים, ונפלאת מעל נפלאית נעשו כי לא נודע הדבר באחד מכתה״ע העברים ואם אמנם זאת מידעת כבר כי לא נמצא בעיר אחד מהשועלים הקטנים המחבלים כרם ה׳ צבאות הממהרים להניע בזנבהם על כל צרה שלא תבא ומשמיעים קול לאחד מעלי העתים להרגיז אזן שומעת עד קצוי ארץ, ואם ישרף בית המרחץ באיישעשאק יראו יושבי צינצינאטי באמעריקא את השרפה, ואם יכה על הלחי משגיח הישיבה בוואלאזין את אחד מבני הישיבה על כי ענו בו כי ראה את השחר, ישמע הקול ההוא עד אלגיר ומאראקא, מידעת זאת אשר בעיר המהוללה ההיא לא נמצאו שועלים קטנים כאלה, כי רק שלשה מטיבי צעד בה הלא המה הרב הגאון אב״ד דמתא אשר שלח זיקוקין דנורא ליער הלבנון ולא איש כמהו יגלה סיד הנעשה בעיר ומה גם אם ידיו לנחשתים הוגשו. השני יקטן המלמד אשר אף הוא הניף ידו לפעמים לשלוח דברו על פני חוץ, אך רק לעשות נקמות במפירי תורה ולגלות קלון האפיקורסים ברבים הרים ידו, ולא הוא יגלה ערות העיר. והשלישי הכי נכבד הלא הוא הבחור הנעלה בר אבהן ובר אוריין פרחח בן לקחיה, אבל היא אך לתורת רבו הרב הגאון נתן תוצאות ויזרח אותה על פני כל מכתב עתי אשר מקום פנוי היה לו למען סחורה יקרה כזאת. ומי זה יערב לבו עוד אחרי שלשת האדירים האלה לגשת אל מו״ל עברי כי יקבל את דברו? הן בעלי מכתבי העתים יבקשו עדית על החדש מקרוב יבא מפי שלשת האדירים האלה, והסת חלילה להם מתת לזר לבא בגבולם, אשר על כן נשתתק

הדבר ולא נאמר בשום מכתב עתי, ורק בחמלת ה' עלינו שלח לנו גואל ומשמיע אשר גלה לי את הדבר, ואני אודיענו לקרוב ולרחוק, הגואל הזה הוא ניהו החסיד האמיתי רבי זנאי בן זנאי, אשר נלאה נשוא רבות אשתו אשר הציקה לו באמרי פיה זה שלשים שנה ויבחר למושב לו את ארץ הקדושה תוב"ב, אשר שם אסור לשבת בלא חלוקה ובלא אשה, ובלי ספק תמצא גם לו שמה נערה שנתפתתה להיות לעזר כנגדו למען- קידוש והבדלה. ויהי בחצי הדרך בעיר וויען ראה פתאום ארץ ישראל לפניו, כי פוזמקאות לבנות על הרגלים ואזורי משי על הירכים ומכסות ראש עם זנבות שועלים יורדות עד העינים ראה עין בעין וכל אלה הן יתנו צלם אלהים להולכי לשוח ברחיב גרש-מלח ובחוצות העוגן הקטן והעוגן הגדול, ולא יתנו עליהם חומרי מקום שהלכו משם, והרשות נתינה גם לו להתלבש בצלם אלהים, וגם בתולות מתפתתות – לקדוש והבדלה ראה. והרי אין לך ארץ ישראל טובה מעיר וויען, והוא לא ידע כי אך רוח הטומאה התלבש בלבוש קדוש וכיון שנתיישב בוויען הלך אף הוא בעצת רשעים וכיון שהלך עמד וכיון שעמד ישב אחרי כן בבית האסורים על אשר עבר על חדר"ג ויקח לו אשה על אשתו, וכיון שעבר על חדר"ג, ושנה נעשה לו כהיתר ויגלה גם סוד כמוס עמו את אשר קרה בעירו ועל דא וודאי יבכו בני עמק-פתאים על הנסים והנפלאות ייילילו: איכה נהפך סודנו לאחר ? !

התהוללו והתגעשו כל בני העיר מקטן ועד גדול, בחור ובתולה וירוצו וידחקו איש את רעהו ואשה את רעיתה, הפרושים את העגונות, והמלמדים את הנכריות השואבות מים, הבחורים שלא טעמו טעם חטא בצד ובכתף הדפו את הבתולות אשר כל כבודן פנימה, והשקץ הגדיל המבוכה בקראו בקולות מוזרים ובמרטו בשר אחד בני הישיבה מאחוריו או בתתו מכשול בין רגלי אחד המלמדים ויכשל ויפיל ובנפלו נפלו עמו על ימין ועל שמאל ותרב הצעקה ותגדל המהומה. ועוד

לא יסוף ההמון ועוד ירוץ בכל כחו וכל אחד יתחרה להיות מהראשונים.

– כבר תפשוהו – נשמע קול וכל הרצים המבהלים והדחופים עמדו פתאם כמו נד ועל פני כלם נראו אותות תוחלת נכזבה כי לא הצליח בידם להיות התופשים.

– שקר בפיו – ענה קול אחר, וההמון שב להשתולל והתהולל כבתחלה זמן כביר, עד אשר נשמע קול הנודע לכל בני העיר הלא הוא קול גבריאל השמש אשר משכמו ומעלה גבוה היה מכל בני העיר, אשר קרא בחיל: שובו לבתיכם כי כבר נתפש והובא העירה מעבר השני – קול תלונה נשמע יוצא מפתחי פי כל האספה כמו בגדו בהם בגד.

– מקרניו לקחו אותם או כבר נפלו על הארץ? – שאל אחד הפרושים.

– לא! המה כבר נתגלגלו ונסחבו על הארץ והטבעו בבץ – ענה השמש.

– שלשה ימי צום יגזרו על בני העיר – קרא אחד ביגון.

– עם הארץ! הלא אך לספר תורה אם תפול יצומו שלשה ימים ולא לתפילין –

– בור דאורייתא! לספר תורה יצומו ארבעים יום ולתפילין שלשה.

– ומה יעשו את האיל? –

– אותו ישלחו לעבוד עבודת הצבא –

– לא! זכות אבותיו תעמוד לו ותצילנו אך ישא עונש –

– לאלה אשר אבות להם יש זכות וליתומים אין זכות –

קולות שונים כאלה נשמעו בין האספה עד אשר החלו לאט לאט לסגת אחור וקול קורא: נלכה אל בית הכנסת בלי ספק תהיה שם אספה – וכאיש אחד חברים שמעו בקול הקורא ואל בית הכנסת שמו פעמיהם.

ושם ישבו כבר כסאות למשפט שבעה טובי העיר, וגם רבי זנביה בתוכם, היא רבי זנביה הנודע בתמימותו ויראתו את אלהים מאין כמהו, הוא זנביה אשר מעודו לא חס על

בכודו מפני כבוד בוראו, ויתנסה בעשרה נסיונות בטרם אשר הוכיח לו ה' אשה. ויהי כאשר נקרא אל בית הכלה לחג המצות אל עיר קטלוניה ויגש אל אחד הבתים ויעש על הקיר כאשר יעשי הכלבים ויסר אחרי כן אל אדוני הבית ההוא ויתן לו חמש אגורות.

– מה לי ולחמש האגורות? – שאלהו בעל הבית בתמהון.

– הנה שלומים כי שחתי את קיר ביתך – ענה זנביה.

– ז... כמוך יכול להביא מבול לעולם ובלי ספק השחת בקירות ביתי הרבה יתר – ענה בעל הבית אשר היה נודע לאיש אשר לא ביראי אלהים חלקו, ובהודע הדבר בעיר בושה הכלה מהיות אשה לו וישב בבשת פנים הביתה והוא עודנו יראת שדי לא יעזוב. ויהי היום ויבא שנית בברית התנאים, כי ראה אלהים ללבו וימלא חסרונו בעזרת השדכן, וישלח מכתב אל אבי הכלה וישכח לשלם דמי המשלות וכאשר זכר זאת הכהו לבו על כי יונה את משלחי המכתבים כי יביאו את מכתבו אל מחוז חפצו בלי מחיר וימהר ויתן עשר אגורות אל תוך ארגז המכתבים. וכאשר יחל אבי הכלה למכתב ולא בא (כי בארץ ההיא לא ישלחו את המכתבים אשר חפשה לא נתנה למו) ויתקצף וירב בו, והוא בצדקתו גלל העון על משלחי המכתבים, כי הן נתן עשר אגורות בארגז, יען כי ירא פן יעשו מלאכתם חנם, והמה קבלו השכר ומעלו בשליחותו, ואבי הכלה בלי ספק לא כביר כח לב היה להבין לשפוט את צדקתו ויבחר לביתו איש אחר תחתיו. וגם בפעם השלישית כאשר נקרא לחוג את אבות הכלה היעודה לו את חג החתונה אשר חגג אחיו אשר רק ארבע פעמים זכה בחייו לשמחה כזאת, ובתוך יתר המשמחים את החתן נגש אף זנביה ויאמר: יגל לבך חתן דומה למלך! הן כבר היו לך נשים ועוד תוסיף לקחת נשים, אך אשה כזאת לא היתה לך ולא תהיה לעולם! – וגם על זאת נוסר ותהפך הכלה לאחר. וכפעם בפעם ענתה בו צדקתו לרעה, רבי זנביה זה אחרי אשר חסל

ה׳ עליו ויתן לו אשה חכמה ויפת תאר אשר לא היתה כמוה בעיר, נודעת לאשת חיל סוחרת סחרה ומנהלת ביתה בכבוד, ואחרי אשר זכה להיליד ולגדל ולחנך בן יקיר לו לתורה, ולשמוח ביום הזה אשר בו היה לבר מצוה, אחרי כל הנסיונות האלה ישב עתה בין יתר השופטים לשמוע משפט בנו ודינו על כי העוה את דרכו ויתן עון על כל העיר.

– ספר אתה זנביה איך היה הדבר? הלא טוב אתה לנו ממאה עדים – אמר אליו רבי לקחיה בשפתי חן.

– לא אדע אף אני כי לא ראיתי הדבר, אך שמעתי את הקולות והמהומות וירדתי מעליתי ושמעתי לפצעי את הנעשה, אך לא אוכל להגיד איכה היתה כזאת –

– ואיפה היא מלכה אשת רבי זנביה? – שאל הרב הגאון את השמש.

– היא תמאן לבא – ענה השמש.

– היא תמאן לבא אחרי כי נקראה! – קרא רבי לקחיה ויביטו איש בפני רעהו בתמהון – לך לאבדון כסיל! בלי ספק לא ידעת איך להשמיענה הדבר ולא אמרת לה כי גדולי העיר נאספים פה, הן היא אשת חבר ולא תמרה פי האספה –

– אבל אני אמרתי לה כל אלה ועוד הוספתי כהנה וכהנה והיא תמאן לבא –

–אויל! מדוע הוספת? כל המוסיף גורע ובלי ספק על כן מאנה לבא – וישלחו שנית את השמש להביא את האשה ובנה, אבל גם בפעם הזאת שב השמש בידים ריקות כי את הבן החביאה והיא מאנה לבא.

– יקומו העדים ויעידו. יחזקאל עמוד! – קרא הרב הגאון, ויקם יחזקאל הכהן מלמד דרדקי על רגליו ויקרא: רבותי כלם יודעים את האיל הזה, הבכור אשר נתן לי מאת שמואל הטבח, האיל הזה לא הרע לאיש, לא נגח בקרניו את הילדים ולא קפץ ולא רקד, כי על כן לא נעשה בו מום ולא יכולתי לשחטו ועל כן לא יקרהו עון –

– הן לא את האיל נביא במשפט, ספר איך נהית

(עלי תמר)

הדבר – ענה לקחיה ויחזקאל נבוך מעט ויאמר: רבותי! בתחלה עלי להצטדק כי לא האיל אשם בזה, כי אם הנער השובב אשר השתעשע תמיד עמי ויאחז בקרניו וימשכהו, ואני לא ידעתי מראש כי רעה תבא עלינו לרגלי האיל והנער, וגם היום אחרי סעידת הבר מצוה יצא הנער לשחק את האיל ויתלה את התפילין של ראש בקרניו, והאיל התמים אשר מעודו לא קפץ ולא רקד, התנשא פתאם ויברח, מעשה שטן הוא והתפילין נמצאו בשדה בטיט –

– אויה אויה! – נשמע מכל עברים.

– עתה רבותי השמיעו דין ומשפט כדת מה לעשות לנער השובב – הביע לקחיה אמרו.

– אין חבין לאדם שלא בפניו, כי על כן למשפט יעמוד הנער אשר עתה הוא ברשותו וישא הוא את עונו – ענה הרב הגאון.

– אולם אמו הן תעמוד במרדה ותחביאנו –

– לכן ישלחו שלשה שמשים ויבקשוהו ויביאוהו בחזקה, הן גם רבי זנביה יופיע על עצתנו – ושלשת השמשים נשלחו ויביאו את החוטא אשר עמד הכן ולא קם ולא זע מפני האספה הגדולה, בלי ספק יען כי גם אמו נלותה עמו לשמרו.

– מדוע מרית את פי ראשי העדה ולא באת הנה כאשר נקראת? – נתן לקחיה על האשה בקולו, האשה היפה אשר חסנה כאלון ועיניה ככוכבים הרימה ראשה וכמו לעג עבר על שפתיה בפתחה פיה ותאמר: אתם הגברים הולכי בטל תוכלו לצאת ולבא כחפצכם, אבל אנחנו אשר עלינו לנהל את ביתנו בלחם לא נוכל לבלות עתנו בהבל, כי העת יקרה לנו – המענה הזה העלה אף השואל אך הסב פניו ממנה וישם אל הנער ויקרא: הנגד שקץ! מה עשית? – קרא רבי לקחיה.

– לא שקץ אני ואם כזאת תדבר אלי לא אענך דבר – ענה הנער ופני אמו אורו ותבט אל בנה בגאון, אבל שמחתה לא ארכה כי ברגע ההוא התרומם רבי לקחיה וימרוט לחי הנער פעם ושתים –. להדוף את רבי לקחיה אחור ולאחוז בידי הנער

ולמשכהו ולחצות בין ההמון הרב ולה..ט החוצה, לכל אלה אך רגע אחד היה דרוש להאשה ובטרם עוד סרה מבוכת האספה כבר נעלמו עקבות האשה ובנה, ואז גזרו גזר דינה לרעה, כי לא ימכרו לה בשר כשר וכי יפקד מקומה בבית התפלה וכי יסגרו לפניה שערי בית הטבילה וכאלה וכאלה דינים קשים. ועון הנער יכתב בפנקס הקהל עד אשר ישובו שניהם מעון וישובו וישחרו מחילה וסליחה וכפרה מאת ראשי העיר ומנהליה, וכל בני העיר יצומו יום תמים על כי חללו את הקדש בקרבם.

בני העיר קבלו עליהם הענש, אבל האשה דמתה כי עליה לבקש משפט ותלך אל שופט העיר ותספר ככל אשר קרה אתה, וכרגע יצא דברו להביא את השופטים לפניו אך מלאך בא ויגל את אזן הרב הגאון כי שומרים נשלחו להביאו וישא רגליו ללכת בגולה על קדושת ה׳, ומרוב פחדו ומבוכתו שכח לעזוב את המפתחות אשר למנעולי הארגז שבו היה צפון הכסף אשר נתן בידו למשמרת, כסף חתנים ואלמנית ויתומים ויתומות ובעלי הדין, וכאשר שברו את המנעול ראו כי הכסף בחר ללכת את הנודד בגולה כי על כן הוסיפו שומרים על השמרים ובעינותנו ועונות אבותנו נלקח ארון האלהים ויתנו את רשעים שבתו, ורבי לקחיה זכה לשבת בעירו יחד את אלה אשר עד הנה נתן הוא להם מקום ללין בחמלתו עליהם, וגם יתר השופטים לא נקו. כל הנפלאות האלה נעשו בעיר עמק פתאים כפי דברי הנוסע לארץ ישראל, ישמעו הקוראים וידעו כי עוד לא תמו נפלאות ונוראות מהארץ.

אמנם לבל ירגז לבך הקורא על גורל רבי לקחיה וגורל הרב התפוש אשמיעך כי צרתם נגעה גם עד לבי ועל כן חקרתי ודרשתי לדעת מה היה להם, והנה לשמחת לבבנו לא עשו בהם כלה: רבי לקחיה יצא לחפשי אחרי שלשת ימים ובעד הרב הגאון קבצו כסף לפדיון שבוים, ושנים מנכבדי

העיר נתנו ערבתם בעדו ועל כן יצא לחפשי ויברח מעל לגבול. צדיק מצרה נחלץ ויבאו העורבים ערבה תחתיו. רק על רבי זנביה לבדו עברה כוס התרעלה, כי אשתו עזבתו ותקח עמה כל אשר מצאה ידה וגם את הבית מכרה לשופט העיר, ויהי לעגון אמלל ויבחר שבת בבית המדרש. ולפי דברי אחד הנוסעים ראה את אשתו ואת בנו בעיר ברלין והוא יקשיב לקח בבית הספר, אל אלהים ה' ישמרנו!

ג.

תורת הנער.

רק הנערים השובבים המבלים עתותיהם בהבל ישימו לבם למשוגעים, וכל נער ישר ישט מהם, כן הורני מורי בהתבוננו פעם אחת אל המשגע אשר רץ בחוצות וחבל נערים הקיפוהו ויקראו אחריו מלא ויעפרו בעפר לעמתו והוא הסב פניו כפעם בפעם ויחרוק שיניו ויקללם קללה נמרצת גם הדה אבן בהם, צדקת תורת מורי ראיתי והתנהגתי על פיה, ואף כי ידעתי בשם את חמשת המשגעים אשר היו בעיר בכל זאת לא שמתי עיני ולבי להם, גם לא נשאתי את שמותם על שפתי למען אהיה נער ישר ולמען תשמע רחל האלמנה אם מרים כי נער ישר אני, לא רדפתי אחרי דוב בן הדיין אשר לפי דברת בני העיר יצא מדעתו יען כי הרבה הגית יומם וליל בתלמוד, ולפי דברי שמואל הרופא הרבה הגות בתלמוד יומם וליל יען כי יצא מדעתו. ומני אז רץ בכל חוצות העיר וימלל דברים בלי דעת וירב עם נפשו ויניע בידיו ובראשו וכתפיו כמו מתעבר הוא על ריב עם איש מלחמה במלחמתה של תורה ויריח בלי הפוגה באבק עלי מרורים, ומאכלו היה לחם יבש, כי לפי דברת אחיו, אשר לקחו הירושה, מאן להביא אל פיו מכל מאכל אשר יאכל, ובסובבו בעיר

נמשכו אחריו להקות נערים ויתגרו בו והוא התגרה בהם, המה קרעו שולי מעילו והוא קרע את בדל אזן אי חוטם הנער אשר נפל בידו, אני לא רדפתי אחריו כי בקשתי להיות נער ישר וגם בדל אזני וחוטמי לא נקלים היו בעיני, גם לא נגשתי בקרבת האשה המשגעת אשר ארבעה מששת בניה מתו במגפה ושנים נתנו לעבוד בעבודת הצבא, כי על כן שרה מזמר לתודה לאל מושיעה בראש כל חצות ובעזרת הנשים בבית התפלה, וכאשר התגנבה לבא אל בית מועד לכל חי והשתטחה על קבר בעלה נחרה בו מאד על כי ישכב כפגר מובס, כנבלה סרוחה, ככלב נתעב, כראש הקהל וכהרופא אשר כלם יחד לקחו את בניה לחתנים ואת בנותיהם לא נתנו להם – ואף כי בקול השחוק אשר השמיעה אחרי התהילה הזאת היה די כח להרגיז את העיר, עד כי גם המקבר נבעת לפעמים, אבל אני לא נבעתי כי לא נגשתי אליה כחק לנער ישר, ולא רק אל אלה כי אם גם אל חברי הבחור המשגע לא שמתי לבי מעת אשר בשם הזה נקרא, הבחור המשגע אשר מאז ידעתיו נקרא בשם נפתלי הנער־הטוב ואני אהבתיו, לא יען כי נחל כבוד על דעתו בגמרא, כי לפי דעתי רבה דעתי מדעתו אלף פעמים ואלה אשר קראוהו אותו בשם הנער הטיב ולא אותי שגו כלם יחד או הצמידו חנף בזדון, כל אלה ידעתי ואראה עין בעין את צדקת משפט בעלי התלמוד אשר אמרו כי בינה יתרה נתנה, לנשים, כי על כן אמי ודודתי ורחל האלמנה ואולי גם מרים בתה גזרו אמר כי לי נאה כי לי יאה להקרא בשם הנער־הטוב ונער אחר אין בכל הארץ אשר יזכה לכך, כי על כן לא בעבור דעתו אשר כאל נחשבה בעיני אהבתיו, רק יען כי לב טוב היה לו, וכאשר גנב תפוחים בגן אשר לפני בית התפלה חלקם אתי חלק כחלק, והוא עשה זאת כפעם בפעם, אף כי גדול היה העון הזה בעיני הגבאי מכל העונות, כי את פרי הגן אסף אל ביתו וביום שמחת התורה כאשר הובילוהו בתופים ובמחולות אל ביתו חלק מפרי הגן אל מלויו, והנה זה הנער הטוב היה פתאם

(עלי המר)

לבחור משגע. לפי דברי השמש נתפש בלילה בגן מאת השדים, ואחד הבחורים גלה לי דעתו בסוד, כי לא שד כי אם השמש בעצמו אשר גנב פרי הגן בלילה ההוא תפש אותו ויכהו מכה על ראשו בסבך עץ ועל כן נטרף מוחו, ולפי דברי נפתלי הציקה לו אשתו מאד מאד ולא נתנה לו מנוח. ואם כי עוד לא קרה מקרה אשר יתנו כמשגע את האיש הקורא בחזקה כי אשתו תציק לו, כי הלא כן דרך כל הפרושים להענות מפני ממשלת אשתם יושבת קרנות, ואף אלה אשר קול אשתם לא נשמע מעודו יאהבו לספר נפלאות מהארורות אשר תציקנה לבעליהן בדברים, אם למען הראות לכל כי חביבין עליהם יסורים של אהבה, או יען כי יצפו לרבנות וכל רב בלי אשה ארורה ובלי חולי מעים הוא כחזן בלי זקן מגודל, כבעל שם בלי קמיעות וכצועני בלי סוסים גנובים, כי על כן גם לא בגלל הדבר הזה כמשגע חשבו את נפתלי, כי אם יען כי התאונן על אשתו בעת אשר איש לא ראה ולא ידע כי בא בברית את אשה, רק מפיו עמעו כי נשא אשה בלי ישדכן ששמה לילית ובימים הראשנים ראה עמה חיי נחת ואחרי כן החלה להציק לו ולענותו בחלום ובהקיץ ולא נתנה לו מנוח ותשלח בו חיל מלאכי חבלה קטנים אשר הקיפו עליו יחד, ויאמרו לו אבינו אתה, לחיים קראת אותנו הנה ועתה תן לנו צדה ומקום מנוחה — ומרב צרת לבבו קרא בלי חשך: לילית סורי ממני! — וכל איש אשר נגש אליו היה שד משחת בעיניו, וכן קרא לראש הישיבה ולהגבאי ולהמשגיח עם כל הנערים, בני שחת! וכאשר הרבה לזעק ולקרוא בלי חשך בלילה אחד: לילית וכל כת דילה חוצה! ויער משנתם שומרי התורה בלילות התקצפו בו ויאמרו לאסרו בחבלים, ובמלחמה ההיא אשר לחם הוא לבדו עם עשרה בחורים ושני מלמדים והשמש, עשה נפלאות, כי אף אם צלחה להם לקשור ידיו ורגליו בחבלים ולסחבו בחוץ, על האבנים והשלג והכפור, כי קור נורא היה בלילה ההוא כמעט ערום ויחף, אחרי כי השמש למד הלכות הרפואה בקל וחומר, ומה מעט שלג על הראש ירפא משוגעים,

שלג על כל הגוף על אחת כמה וכמה, כי על כן לא הכם לבם על כי עשו לו ככה, ומה גם אחרי אשר גם הוא לא נקה אתם ויך וישוך על ימין ועל שמאל, ואת המכות אשר הכה את יקשן המלמד בין רגליו זכר לו ימים רבים, כי על ידי המכה ההיא זכה להיות פ ר ו ש ואשתו הוכתה במרה שחורה, אך רופאים גדולים מהשמש אשר לא בקל וחומר למדו את חכמתם כי אם משני מרים המכחישים זה את זה עד שיבא המורה השלישי ויכחיש את שניהם, גם המה ישגו לפעמים והשמש מה כי נלין עליו אם רפואתו לא עלתה ביד המשגע. ויהי כאשר הקריבוהו אל ה ה ק ד ש (לבית החולים יקראו הקדש אולי מטעם אשר יקראו לכל הרוג קדוש) ולקול שאגו נעורה אשת המנהל משנתה ותקלל את כלם יחד בקללה נמרצת, אז הכיר הבחור כרגע כי קול לילית הוא הדובר אליהם וינתק את מוסרותיו ויברח לנפשו, ומני אז רב ריבו את אשתו באין מיתה, וגם חושים השדכן אשר שם גדול יצא לו כעושה שלום בין איש לאשתו ולא כיתר השדכנים אשר בכלותם השדוך ויקבלו את שכרם ימחו את פיהם ויאמרו לא פעלתי און, היה חושים, כי בכל השדוכים אשר ידו חבלתם לא עזב חסדו ויהיה לעושה שלום בין האיש לאשתו יום יום, גם חושים זה לא מהר לעשות שלום בין נפתלי ובין אשתו, בלי ספק יען כי לא הוא היה השדכן. והנערים השובבים החלו לכבדו וללותו הדרך אל כל אשר הלך. ומני אז ידעתי כי לא לי עוד לשים אליו לבי גם לדבר בו כי בחור ישר אויתי להיות. ומני אז נשרש בלבי הרעיון כי לשים לב אל משגעים הוא כמו למשוך יד את לוצצים אשר ישליך שקוצים על עושהו ויעיב את ישרו. ואם כי נשתנו הדעות בלבבי ונוכחתי כי רוב אלה אשר דבר היה לי עמהם משגעים היו אם לא במרעים היה חלקם, בכל זאת תורת העלומים עוד לא נמחתה כלה מעל לוח לבי, ועל כן כמעט בלי חמדה נאותי ללכת עם אוהבי הרופא לבקר את בית המשגעים בעיר וויען ולהתבונן אל מדבריהם ומעשיהם.

המורה הנודע בשם ליודע תהלוכות הנפש עמד על עמדו

(עלי חמר)

ותלמידיו לימינו ושמאלו ומאחריו ומלפניו יעמדו אחדים מאלה אשר יאמרו כי בינת כל בני האדם הסתתרה ורק המה בעלי דעה והשכל המה, והוא יטיף עלימו מלתו ויראה לתלמידיו אותית אשר לא יבכרו כי דעתם נסרחה, ובדבריו הנעימים והמלאים רוח דעת יחד לקח את לבי עד כי שכחתי את תורת מורי הראשון וקרבתי יותר אל המורה והתלמידים והמשגעים, אוהבי הרופא הציגני לפני המורה ויקבלני ויוסף להביע אמרותיו על החולים ובדברו שם כפעם בפעם אלי פניו. עד כמה גדול כח ההרגשות לשים אות בפני בעליהן נראה פה אם נתבונן למראה פני האמללים, אשר חזות פני איש איש מבלי אשר ידבר או אף יניע באחד מיצוריו תשמיע כמו בשפה ברורה את הגיוני אשר פניו קלקל. על פני האחד ציה ושממה כפני הר מקיא אש וגפרית ופני השני כשדה נעזב ימים רבים מעובד וכסוהו חרולים וקמשנים, עיני זה תפיצנה אש קודחת כאש תפתה האוכלת סביבה, ועיני רעהו כמו הומכו, אורם נדעך והחיים אשר בהם עשו להם כנפים. תוחלת נכזבה, לב נשבר, בגד-באהבה, כבוד מחלל, תאוה נפרצה, עני ומחסור ויתר פגעי החיים כמו חוצץ יצאו איש על יד רעהו, ירימו ראש להראות פניהם הניראים וגדל כחם להשבית הרוח ולהשיב את הדעת עד דכא, אך לא נשתאה אם כל אלה נחזה בעיני האמללים האלה, כי זאת אמרנו לראות, ואם נסכן במראות האלה לא עוד נוסיף דאבה, כי אם כל הבית יהיה בעינינו כספר רפואות ואיש איש בו כפרק אחד ודברו ותנועתו כמלה אחת או אות אחד, אשר נמהר לעבור עליהם למען נוסיף למוד ולמען תספיק לנו העת ללמד הרבה, וכן היו כל אלה בעיני אחרי אשר התבוננתי בהם זמן כביר, לבד אחד בהם אשר ישב במנוחה וישמע לדברי המורה כמו גם הוא אך תלמיד מקשיב בקולו היה, הוא משך עיני אחריו והתבוננתי בו זמן כביר, ויהי בראות זאת המורה שם אלי פניו וישאל: ומה התחזה באיש ההוא? הן על פניו כמעט אף עקבות אותיות השגעון לא נראו, כי על כן נלחמתי את רעי המורים אשר

אמרו כי בינתו לא הסתתרה ורק אני נלחמתי בעדו והצלתיו מן ה״ית, ומה תחזה בו אתה? –

– לא אחזה כל מאומה בלתי אם כי לרגעים יניע את שפתו התחתונה –

– הטבת לראות – מהר המורה ויענה מבלי תת אותי לכלות דברי, אך אני כליתי את דברי ואמרתי: והתנועה הזאת היא כתנועת הכלב –. עוד המלה בפי ושאון קם בחדר, המשרתים והשומרים יחפזון והמורה קפץ ממקומו ויתיצב לפני כצנה להגין עלי ובטרם ידעתי מה, ראיתי כי האיש אשר תנועת שפתו כתנועת הכלב קפץ ויתר ממקימו ויפער פיו ויראה את שניו ובכל כחו התאמץ להתנפל עלי, אך המשרתים אשר אחזוהו בעוצם ידם ויותר מהם עצרו בעדו מבטי הרופא אשר שלח בו בלטשו עיניו לו וכפסיל שיש נותר האמלל פתאם על עמדו בראותו את עיני הרופא ורק ככלב נבח רגעים אחדים ואחרי כן קרא פעמים אחדות: כלב! כלב! ויתן אל המשרתים את ידו, כבעל אולת ודברי הבל שחקתי לוא ספר לי איש כי ישנם אנשים אשר במבט עיניהם יפעלו גדולות כאלה, ידעתי כי יש ממבט עין הכח להכות את איש בשגעון, לשלחו אל דרך אשר לא ישוב ממנה, להכות גלים בדמי לבו ולהרעישנו כסוס שיטף, וכמה וכמה יספרו באבדון גבורת עינים יפית אשר מהן נגזרו, אך כי עיני איש יעצרו כח כזה להשיב מנוחה לנפש סוערה בהמון רגשותיה הבלולות אשר מקורן בחשך ואל תהום תוהו כוננו, זאת לא האמנתי לולא ראיתי זאת בעיני בפעם הזאת, עיני המורה אורו כעיני מנצח בתתו צו כי יובילו את האמלל אל חדר כלאו, ובתחלה לא הבינותי למה זה ששלבו, האם על כי הצליח לנצח את המשגע בעיניו? אבל בלי ספק דבר כזה לא בפעם הראשונה קרה אותו ותלמידיו אף המה הרבו לספר לי מהגדולות אשר יעשה בעיניו כי כצנה וסיחרה הנה לו לבל תאונה אליו רעה, וכל משגע המתנפל עליו בחמתו יסוג כרגע אחור בשלחו בו חצי מבטו, ויהי לפלא בעיני, עד כי נודעו לו מקרי האמלל ההוא והבינותי

כי שמח בנצחון דעתו נגד דעת יתר המורים חבריו אשר גזרו אמר כי לא משגע הוא האיש. אני הבטתי סביבי כמכה בתמהון כי לא הבינותי את כל אלה ואחד השומרים אץ לגשת אלי להבינני בינה מכל אשר נעשה פה. ואני אף כי ידעתי כי להשומרים האלה נכונים בכל עת ספורים, ומקרי כל המשגעים, ואשר עבר עליהם ידעו מראש ועד סוף אם אך יראו שכר להם, ולבם לא יכם אף אם יתנו מקרי האחד אל השני או אם יוסיפו כהגה וכהגה מלבם, אף כי כל אלה ידעתי בכל זאת כאשר נגש אלי השמר ויוציא עלה מאחד מכתבי העתים ויאמר: הנה פה כתוב כל הקורות אותו הטיתי אזני לשמוע ושטר שקל כסף כבד היה נכון בידי, אך אוהבי הרופא אחזני בידי ויאמר בא: ואני אספר לך כל אלה כי גם אני הייתי בבית המשפט ביום המשפט ההוא, וכה היה דברו בלכתנו.

האיש הזה למד בנעוריו בבית הספר בעיר מולדתו, וכל המורים לא מצאו בו מגרעות, לבד ממורה–הדת, הוא נחר בו תמיד ויבדילו לרעה. הלא תדע את גורל המורים האלה שנואי נפש הנערים יחד וכל עולתה לא תבצר מהם לעשות להמורים האלה, כי על כן יבחרו להם תמיד קרבן להעלותו לעולה למען יראו יתר הנערים ויגורו מהם, ועל האיש הזה עלה הגורל וירדפהו המורה עד אשר גרשיהו מבית הספר, אז אמר אביו כי אין לו עוד חלק ונחלה בביתו כי אם יבקש לו את לחמו באשר ימצא. וינוע וידוד הנער מעיר לעיר עד אשר בא ווינה ויהי למשרת בבתי המשתה ואחרי כן למשרת בבית בעל עגלות, וכאשר כבדה עליו יד אדוניו וגם עיני השפחה שמו עליו עבותים, יצא לחפשי ויהי לנושא מכל, וברב עמל אסף על יד על יד כסף מעט, גם השפחה הותירה מהכסף אשר מצאה בשכרה ותהי לעזר כנגדו, ובכספם קנה לו סוס ועגלה לשאת משא וסבל ויראו ברכה וחיים נעימים, ושני הילדים אשר הולידה לו תאומים הגדילו עשרם, ולתקופת השנה נלותה בת אליהם ואף כי יחידה ולא תואמית היו, בכל זאת דבתה שמחתם כמו בפעם הראשונה, אבל בשנה השלישית

הוסיפה ללדת, ובפעם הזאת לא רבתה השמחה, כי האם נתנה חייה כפר הילד, והאיש האמלל נורש מאד בימי מחלת אשתו, כי הרופאים והרפואות אכלו רב, והוא לא יכול לצאת החוצה וישכיר את סוסו לאחר אבל השכר לא הספיק כמעט אף להשביע את הסוס ובכן נאלץ למכור את סוסו ועגלתו, וכאשר מתה אשתו נתן את כל אשר מצאה ידו בכסף ויקנה לו כלב ועגלה קטנה לשאת בה סבל, וכל היום משך בעגלתו על יד כלבו הנאמן למען האכיל נפש עולליו. ולולא אהב את אשתו בלב נאמן כי אז אולי שכח את צרותיו וימצא כן לו בשכרו, אבל קפדה באה לו פתאם ממקום אחר —. כסף דרוש מאד למנהלי העיר, כסף רב למען פנות מסלות, ליפות את הרחובות לבנות כמו רמים בתי תפארת למושב אצילי העיר ונכבדיה בקראם אספה וכאלה, והמסים אף כי לא מעטים המה בכל זאת עוד לא הספיקו לכל הדרוש וימתיקו סוד למצא עוד דבר אשר ממנו לא הורם מס עד עתה. ויהי את לבב אחדים ליעץ כי ירימו מס מהסוסים, אחרי כי רבם אך לענג ושעשועים המה, ואחרי כי בעיר גדולה כזאת כסף רב מאד דרוש להוציא על הארוה והמספא והעבד, לכן לא יכבד המס על בעליו אם ירים עוד שקלים אחדים לשנה. אבל מסבה אשר לא אדע לא נפל הגורל על הסוסים כי אם על הכלבים ויגזרו מס ארבעת שקלים כסף שנה בשנה מכל כלב, ויד האיש הזה לא מצאה לתת ארבעה שקלים בלתי לוא אם מכר את הכלב ואותו לא יכול למכור כי ממנו חייו וחיי ביתו תוצאות, כי על כן נתפש הכלב במצודת צודה הכלבים, כי כן היה המשפט אשר אם ימצא כלב בלי אות על צוארו, כי הורם ממנו המס, יפול לחבל לצודה הכלבים. אולם אדון הכלב בשמעו את קול כלבו הקורע לב מהר לעזרתו ותפרץ מלחמה בינו ובין הצודה עד כי עלתה ידו על הצודה ויכריעהו ולולא חשו אנשי פקידות לעזרתו מי יודע אם עמד עוד חי. המה הצילו את הצודה ואותו הובילו אל בית האסורים עד אשר יצא משפטו להאסר ארבעה ירחים במשמר על כי קם בזרוע נטויה נגד בעל

(עלי תמר)

פקודה בעיר. וביום אשר יצא ממאסרו הלך לפקד את נוהו וימצא רק את התאומים והילדה והבן הקטן איננו כי נגנב, ועל שלשת הילדים תשים עיניה אם אשתו הזקנה אשר בעמל רב מצאה לחמה לנפשה ועור הילדים צפד על עצמותם ועיניהם נמקו בחוריהן. מנשיקות פיו הרבה לנשוק את העצמות היבשות כיום תמים ולא יצא מהחדר ובלילה התעוררה הזקנה לקול צעקה נוראה: בסכין ממורט שחט האב את שלשת ילדיו ויניחנו גם על צוארו, אך לקול האשה מהרו השכנים והשכנות ויפריעו את מחשבתו, ומשפטו יצא למות בבמת המטבח, כי כל הרופאים אמרו כי דעתו מיושבת עליו, לבד מהמורה אשר גמר אמר כי דעתו נטרפה, ויהי כאשר מאנה השופטים לקבל דעתו נגש אליו ויקרא: הכלב! וכחץ מקשת התפרץ הנשפט וינבח וישך על ימין ועל שמאל וברב עמל עלתה בידי השוטרים לשים מוסרות על ידיו ולהביאהו לבית המשגעים, ומני אז ישב משמים כל היום ולא ידבר דבר, אך אם ישמע קול כלב נובח או כי תצא המלה כלב מפי איש אז יתגעש וירעש ויתפוץ לבלוע את כל הקרב אליו.

אוהבי הרופא כלה דברו וילך לדרכו ומנגד עיני לא סר המשגע כל היום ההוא וכל הלילה ובכל עת אשר יעבור על פני כלב ואות הטס על צוארו זכור אזכרנו, ובמעט יצר לי על כי מריתי את פי מורי הראשון וקרבתי אל משגע אשר מקרי חייו העירו מחשבות שונות בלבי על דברת משפטי בני האדם.

ד.

מואס השכלה.

שנים המה אשר כלכל לא אוכל אותם: הולך בטל מרחיב פה להלל עבודה ומלאכה ושכור מתפלסף בסבאו. ובכל זאת התבוננתי כביר בהאיש אשר ישב בבית המשתה בעיר

פ׳ ולא כמנהג המדינה עשה, לשתות שכר שעורים בתחלה ויין גפן באחרונה, כי אם פער פיו לכל אשר אנה המשרת לידו, וכמי משרת מעולם אחר הובא או בריאה חדשה נוצרה למענו, כי בטרם נקרא והוא כבר נתן את הכוס על כפו והוא לא הרבה מחשבות רבות בהראותו כי לכל יש קץ, בלתי להתמורה לבדה אין קץ ואין תכלית, ובכל זאת לקח מועד גם להשמיע הגיוניו לחבריו היושבים אל השלחן, והמה הגיעו לפעמים במו ראשם לדבריו והוא הוסיף לשתות ולדבר, ובתחלה לא שמתי אליו לבי, אבל בשמעי כי על היין ידבר גבהה גבהה ויתן אותותיו אותות כי אך הוא אוהב נאמן, רופא חולים ומחבש פצעים ומקים נופלים ואולי גם מחיה מתים, ולפי דברו אינם שווים אלה, אשר לא יבינו ערך היין או השכר וכל משקה משכח החיים, כי אוצר כל חמדה כזה נברא בעולמם.

— האיש אשר אין אמץ בלבו להקריב נפשו בעד העותיו הוא לא הגה בדעה מעודו — כן הורה אחד מחכמי הצרפתים — אמרתי בלעג בשומי אליו פני, ועתה ראיתי פתאם כי תאר והדר יפיקו הפנים האלה, ובהעינים האלה אשר אדמו ודלפו, עוד שארית לאור וחיים. וכמעט נחמתי על כי העליתי לעג על דל שפתי, כי מי יודע מה רבו פצעי לב האמלל הזה ומכאוביו אשר אלצוהו לבקש רפואה בכוס היין. והוא העמיד בוסו על השלחן במנוחה ויבט בי ויאמר: מה לך ולהצרפתים הלא חכמי התלמוד כבר השמיעו הדבר הזה במלים נמרצים: אין התורה מתקימת אלא במי שממית עצמו עליה, וזנח להם להצרפתים, כי מהם לא יצא דבר טוב לעולם. האמין לי —. כמו רוח בליעל יצוק בקרבנו לפעמים לדבר רע בעת אשר לבנו יחפוץ בטוב, כן נח עלי שנית פתאם רוח לעג בשמעי מענה פיו ואומר: הלא ליין צרפה יצא כבר שם גדול בעולם. במנוחה כמו לא לו כיננתי חצי לעג ענה: גם יין צרפת לא ימצא חן בעיני, אבל את דעותיהם ישא רוח כי המה לא את עצמם ימיתו עליהן כי אם ימיתו אחרים ברוח פיהם,

קולם כנחש ילך לחבל ארץ. ההשכלה אשר בה יתפארו בני הדור הזה היא מולדת ארץ צרפת ויותר מחלי–רע ודבר וכל פגע ומלחמה הרבתה המגפה הזאת חלליה – פני האיש נפלו מעט בדברו ואני החרשתי כי להוסיף לעג מאנתי ולהוכח את בוזה השכלה בפה מלא הלא אך אולת היא, כי מי זה יואל להוכח את מכחש בשמש כי יהל וברוח כי ישיב נפש?

– הרי אני כבן שבעים שנה – הוסיף האיש לדבר לנפשו בתתו ראשו בין כפות ידיו הנשענות אל השלחן – קפדה באה עלי, חיי היו לי למרורת פתנים ויד ההשכלה עשתה זאת, כן! ידה היתה בנו להמנו, כלנו חלליה –

–ובמה הרעה לך? – שאלתיו בשמעי אנחותיו השוברות חצי גופו.

במה הרעה לי? – קרא וכשחוק לעג עבר על שפתיו בהחליקו רגע את זקנו הארוך ואחרי כן לקחהו בידו ויאמר: ראה את הזקן אשר שבה זרקה בו, האמנם תדמה כי כבר מלאו ימי? פרי בטני עשה לי אלה, פרי בטני קפד פתיל חיתי בין לילה! מאיש רב אונים, טוב לב ומטיב לרבים נהפכתי בין לילה לחדל כח, בלב מלא ראש פתנים ושונא את התבל ואשר בה –. מלבד היין – אמרתי אני בלבי אך כחדתי זאת תחת לשוני ואחפוץ להשיבו דבר אך הוא לא חכה לדברי וידק כוסו בפעם אחת ויקם בשאון ולא שלם ויצא החוצה, וכל היושבים ברכוהו בשלום בצאתו, אף כי הוא לא הסב פניו אליהם ויהי הדבר לפלא בעיני, עד אשר התעורר אחד מהיושבים ויאמר: ראה אראה כי חידה סתומה לך האיש, הבה ואספר לך וגם אתה תנוד לו כמנו כלנו.

בית–השלם נקרא בית אבותיו, אביו היה איש תורה ואמו אשת החיל, הוא לא התערב במשלח ידיה והיא לא התערבה בתורתו, רק במעשה הצדקה ובאהבת יונתן בנם (הוא האיש) בקש האב להעביר את האם והאם בקשה להגדיל מהאב, מיום חתונתם עברו שלשים ושש שנים ובכל העת ההיא לא קרה כל פגע בביתם, וגם הכלה אשר הביאו לבנם

מהחוץ כמו נוצרה בבטן למען תקח חלק בשלות בית כזה, אשר היה לברכה לרבים ובו התברכו כל יודעיו, ואף כי קנאת הזקנה בכלתה באמרה אשר היא תחכם ממנה לעשות צדקה וגם על ידה נפקחו עיניה לעת זקנתה לראות כי היא לא ידעה איך לאהוב את אישה, כי אמנם כלתה הראתה אותה לדעת איך תאהב אשה את אלוף נעוריה, בכל זאת לא הופר שלום הבית אף רגע ועיני הזקנה אורו תמיד כעיני עלמה עד אשר נסגרו ולא היסיפו להפיק אור וששון חיים, וזאת היתה ביום אשר אסף הזקן את רוחו אליו, וביום אחד הובלו שניהם לקברות וגם יונתן ואשתו כמו נמשכו אחריהם לקבר וכל רואיהם דמו כי גם המה לא יאחרו מלכת אחריהם, כי חבל האהבה להוריהם יחזק מחבל החיים. ובעת אשר הרים יונתן קולו לאמר ק ד י ש דמו כל בני העיר כי אבן מקיר תשוע א מ ן וקורות בית התפלה תרדנה דמע, ומי יודע אם לא צדקו בני העיר במשפטם לולא נקשרו יונתן ואשתו בחבל אהבה אחר אשר חזק היה גם מחבל האהבה ההיא, לבתם יחידתם לעכסה נקשרה נפשם. לבתם סמל החיים והאהבה, עלמה בת ארבע עשרה שנה אשר זה שלש עשרה שנה יהללו חכמתה ויפיה בכל העיר, ומן היא והלאה אהובה לכל היתה, בעד חייה, התפללו בחלותה וביום אשר נרפאה עשה כל איש משתה בביתו ואף להעני בשבתו אל השלחן לאכול פת לחם יבש בלי אור נר היתה אורה ושמחה, כי בת יונתן ושרה חיתה מחליה, בת יונתן ושרה אשר עני גוע בהם בטח ויעזוב אליהם עולליו, אשר בכתב רופא תרנגול לרפואה לאביון מתהפך בחליו על משכבו ידעו נאמנה כי בבית יונתן ושרה תמצא הרפואה, אשר לזכרם לא לבשה את המלמד חרדות בזכרו כי בתו בגרה, אשר כל אשר לא נגע או ריב אותם זכר ומנוחה שבה ללבו, יונתן ושרה, אשר גם גנבים פסחי על ביתם בשלחם ידם באסמי שכניהם, יונתן ושרה אשר בהתפרץ ההמון פעם אחת ויאמר לעשות כלה בהיהודים, הופיעו בתוך ההמון וינחו מזעפם, כי בבן ברית כאינו בן ברית כלם ידעו את יונתן ושרה ומה המה

לכל עניי העיר, ואיך לא ישישו אלי גיל כל בני העיר ההיא ביום אשר נפדתה בתם מרדת שחת? ואם כה גדלה אהבת כל בני העיר לבתם מה תגדל אהבתם המה לה! והאהבה הזאת היא סמכתם לשאת גם החץ הזה אשר פלח כליותם ולבם, ואהבתם זאת היא שנתנה בלבם לתת לה את כל חפצה אשר שאלה, ללמוד שפת צרפת ולפרוט על פי העגב וכאלה גם לתת מהלכים בביתם לבחורי ישראל אשר כפריצים נחשבו בעיני יתר בני העיר, הן לא אנשים כיונתן ושרה יכלימו פני איש מבקש קרבתם, ולפי דברם אין איש בליעל בתבל בלתי אם ירדפוהו וישנאוהו, לא כן כאשר יקרבו את איש באהבה אז גם אם לב רע לו יהפך לטוב, כי על כן לא כהו בהבחורים אשר באו אל ביתם לדבר את בתם צרפתית, אף כי המה לא הבינו בשפה הזאת עד מה, ומה גם את אחד מהם, אשר יתום עני היה וימשוך ידו את הבחורים אשר כלוצצים יחשבו בעיני כל בני העיר, אותו קרב יונתן ברב אהבה, גם אמר לתמוך ידו כאשר יבא לבית מדרש מדעים, ואם כי לוא נסה איש אחר בעיר לדבר כאלה כי אז רגמוהו אבן, בכל זאת לא התחרו ביונתן להשיבו מדברו, וגם כאשר באו הרב וראשי העיר לפקוח עיניו כי שוחה הוא כורה לנפשו ולרבים מבני העיר, והוא אם כי ענם רכות, בכל זאת עמד על דעתו, גם אז לא גרעו מכבודו אף מה. וגם אחרי אשר עברו שלש או ארבע שנים ורבים מבני העיר התאוננו כי מביתו יצא הרעה לכל העיר, כי רבות בנות החלו להשמיע מדברותיהן על בטול־היש ותורת כים אחד לכל בני האדם, וכי על הנשים להציב להן יד בתבל לבל תהיינה עוד כשפחות ועל העלמות לפרוץ דרך לבל תשבנה כשבויות חרב כלואות בחדרן, כי לכל לב יש חפץ וכל איש אדון לעצמו וכאלה רבות, אחרי כל אלה עוד כבוד יונתן ואשתו חדש עמהם ובשלחו את היתום לעיר רחוקה ללמוד חכמת הרפואה שמח שמחה גדולה וישמיע זאת גלוי לכל, ואם גם לא הרבו תהלתו בעבור מעשה הצדקה הזה לא שם לזאת לבו כי די היה לו בתהלה בתו אשר פזרה

לו במלוא הפנים על הדבר הזה, כי הוא האחד בעיר כאבן חן באשפה, האחד בין כל היהודים אשר לב לו ועינים לו לראות ולהתבונן להשכלה ולרוח העת החיה, ובלי ספק למען תת לו אות נאמן אשר לשלוח איש ללמוד חכמת הרפואה היא מעשה צדקה אשר אין ערוך לו, השמיעה אותי כי גם חפצה ללכת אחרי היתום ואף היא תלמד כמהו להיות – מילדת, בפעם הראשונה בחייו הוכיח יונתן את בתו על כי נשאה על שפתיה מלה אשר לא נאוה לנערה להוציא מפיה, אבל הבת הוכיחה גם היא בפעם הראשונה כי אף אם איש חכם הוא ומבקש השכלה והולך לרוח הזמן, בכל זאת עוד רחוק רחוק היא מחכמה, וטרם יבין כי אין בין איש לאשה אלא שנוי הקול והבגדים, ואת אשר לא יבוש איש לשאת על שפתיו לא לחרפה היא גם לאשה, ולהפך כי חרפה היא לאשה לתת את נפשה כי יחשבו אותה כעצב נבזה, כשפחה חרופה אשר רק למשפט הגברים תעמיד וכאלה וכאלה דברי חכמה הביעו שפתיה אשר בפעם הזאת טפש לב האב כחלב ולא הבין אף שמץ מנהם, ועיני האם חשכו בשמעה וחורת מות כסתה פניה. אבל הבת בטחה בלבה כי די חכמה לה להורות את הזקנים הנבערים דעת, ותשנה ותשלש דבריה, ודמעית האם ומבוכת האב הראו אותה כפעם בפעם לדעת כי עוד טפש לבם מהבין חכמה, ויהי בראותה כי לשוא תשחית את דבריה, כי ככל המון בני ישראל המה גם אבותיה הולכי חשכים ואוטמי אזנים משמוע חכמה ומלכת לרוח הזמן ובדברים לא יוסרו, לכן גמרה אמר להראותם ב פ ע ל מה עמקו מחשבותיה ותקם בלילה ותברח, חשך וצרה היו לכל העיר בהשמע הדבר כמו להורים האמללים, האב רדף אחרי בתו וימצאנה בעיר היתום ומילדת תראה לה ב פ ע ל את חכמתה. אבל גם החרפה הנוראה הזאת אשר עטתה עליו, החרפה אשר לא נשמעה עוד כמה גם בין בנות דלים ושפלים בעירנו, כי תהר בת ישראל לזנונים, גם החרפה הנוראה הזאת עוד לא כבתה את אש האהבה בקרב לב האב האמלל ואחרי אשר הצליח במעט חפצו

בידו להבליג על מכאובו שלח אל בתו לאמר לה אשר אף כי חטאה ותעטה כלמת עולם על משפחה תמה מאז בלי כל דפי, בכל זאת יסלח לה אם תבקש מעתה להיטיב דרכה ולהנחם ממעשיה. אבל היא אמרה כי לשיטתה אך הוא עות ופשע בתתו מכשל בדרכה והיא הלא השמיע את חפצה ומטרתה ומהם לא תסר – וגם הקימה דבריה.

אין קצה היה להאבל והמספד אשר ספדו כל בני העיר עת אשר הובילו לקברות את שרה אשר נשמתה פרחה כרגע בבא אליה השמועה כי בן יולד לבתה, ויונתן – אותו הלא ראית, היא יקבץ נדבות נדיבי לב ויקח רפואות לפצעי לבבו –

– נדבות! – קראתי בשממון – וכספו? –

– כל כספו נפל לנחלה לבתו אשר המירה דתה ותהי אשה לשר צבא, אחרי אשר בושה משברה להיות אשה להיתום, כי לפי דברה כל ברית וחתונה חרפה וכלימה לבני האדם, כי בזאת יראו כי עוד טרם יבינו תורת כים אחד לכל בני האדם.

ה.

יללת הרוח.

יללת הרוח יעורר תמיד עצב בלבנו, גם אם לא נרבה מחשבות לדעת אולי נשאת בכנפיו אנחה יוצאת מלב עני גיע בהביטו אל עולליו, או מלב אם עת כי יגזלו בנה יחידה מבין זרועותיה ויקריביהו למלך אשר יאכל בשר בחירי העם וישתה דמם למען הבין ממשלתו בארץ, או נהמת כל רוח נאנחה מכבד הפגעים, ממשא משפטי בני האדם, מתורת הורים ומורים ומאהבת בני האדם איש לרעהו, כן גם הנסיך ש. כאשר התחלחלה אהבתו עת אשר הרבה לנשקנה ולחבקנה בכל כחו, כי עלה פתאם קול קורע לב מבעד החלון, לא הרבה מחשבות

ויען ויאמר לה: הלא אך יללת הרוח היא – וישב לחבקנה בזרועותיו, אולם נתבונן נא לראות מאין בא הרוח הזה אשר הביא קול קורע לב בכנפיו? –

לא האמינו כל היהודים יושבי ב. הקרובה לפראג כי שרה בת ה״ב דברה ותקם דבריה, ומי זה יאמין לה בראותו את עיניה המפיקות חן, עלומים, תם ושלום, כי היא תבחר למאס בכל תענוגי החיים, לשבת אלמנה שוממה בביתה באין איש, בלי שמחה וחמדת החיים? אמנם רבתה השמחה במעונה חמש שנים, אמנם לא רבים רוו נחת מכוס החיים בכל ימי חייהם כאשר רותה היא נחת וששון בראותה את אישה בחיר אביה ובחיר לבה, אחרי כי בחור מעם היה ורב גבורתו בתירה, עיר לעיר הביעה וגם מעל לגבול ארץ באֶהמען נזכר שמו לתהלה, וכבר זכה להשיב לשואליו דבר בדת ודין והוא עודנו בן שמונה עשרה שנה, וכבר כלו עיני רבים מיחל ליום אשר יבא השדכן וידבר על לבם להביא האוצר הנחמד הזה אל ביתם. וכבר הביטו עינים שחורות מבעד בבות שחורות תחת מצח לבן וזך אחריו בלכתו לבית התפלה, כי אמנם תורה מפוארה בכלי נחמד ונעים חזו בו כל רואיו, ומי מאשרה כהאשה אשר לה אמר לי את? והאשה המאשרה ההיא היתה שרה, בת האשה, אשר גם היא היתה מאשרה לפנים כמוה, כי גם באביה הרב חזו לפני ארבעים שנה את אשר יחזו עתה בשאול אישה, וכל הנשים עם הבתולות הודו בפה מלא כי אין מאשרה משרה, אך גם זאת הודו (ודבר גדול היא) כי אין מאשר כהאיש אשר לרגלו היתה שרה למאשרה, כי אמנם גם העינים אשר ירו חצי איבה ומשטמה וקנאה, גם חולדה אשר חשבה את כל מאשרה בתבל לחומסת אשרה, ובעיניה לא זך גם השלג ביום השלג וגם במלאך ממרומי שחקים מצאה מגרעות, גם היא הכירה וידעה גם השמיעה כי לא ככל יתר הבנית היא שרה, כי אם אמנם זכות אבותיה גדולה מאד, אך היא בעצמה נעלה מעל כל זכות. ואיך לא תרבה השמחה בבית אשר בו התאחדו שני עמודי השלום

באלה? אבל הטוב לא יאריך ימים, חק היא בחיים, ואחרי כי הטוב לא פנה ערף לשאול לכן פנו החיים לו ערף ותשאר שרה אלמנה ובתה יעל יתומה. ולא גבירים אדירים גם לא גדולי היחש, לא פרנסי הצבור אף לא רבנים יושבים על מדין אשר נשכלו מנשותיהם עצרו כח להסיר בגדי אלמנותה מעליה, היא גזרה אמר לנצח אשב גלמודה עד כי יחביאני האל בסתר כנפיו ויראני שנית באור פני שאול עת אשר עטרתו על ראשו תבריק ופניו יאירו מזיו השכינה, לא האמינו כל מבקשי קרבתה, כי לא תסור מדבריה, כי מנו להאמין, גם התנחמו לאמר: עוד יבא יום אשר יבוא קץ לאנחותינו. כי אמנם לא רק בבתי מחול ומשחקים תשמע אנחת תוהלת נכזבה; אנחה כזאת תעלה לפעמים מאחרי התנור בבית המדרש ובעשן התנור תכלה, גלי הנהר ישאו אתם אנחה כזאת אחרי התשליך, ומי יודע אם בין דמעות המתודה בעל חטא לא תתבולל גם אנחה כזאת? רק כי כל האנחות כמו אלה תעלינה בתהו ועד אזני האשה אשר בשלה באו לא הגענה, ומי יודע אם חזק כה לב שרה הטוב והחפץ להטיב לכל ולשמח הכל לוא הגיעו עד אזניה אנחות כמו אלה? מי יודע אם לא נקטה בנפשה לאמר: למה זה ארע לאיש לא הרע לי? אבל אזניה לא הקשיבו אנחה ובכן חזק לבה מצר והאנחות ספו תמו על יד על יד, ובהתבוננה ליעל בתה אשר מלאו לה בעת ההיא שש שנים כי עלתה כפורחת, לחייה כשושנים ועיניה כשתי אבני חן נוצצות באש שחורה, שניה כפנינים ושפתיה כאלמוג, תם על פניה ויראת אלהים על לשונה, אז לא ידעה עוד שכול ואלמן, כי ידעה נאמנה כי עיני שאול אישה תצפינה מבעד חרכי שמים אליהם, ואם היא לא תעצור כח לראות אותו האם בעבור זאת תמרר חייה? הן בעודו בחיים חיתה הסתתרה היא בחביון היריעה ותבט שעות רבות בפניו ותאסוף אליה רוחה לבל תפריעהו רגע מהגיונו והוא לא ידע, לכן עתה כן יעשה גם לה, כי הוא אליה ישגיח, אליה יתבונן והיא לא תשורנו.

(עלי חמד)

בת עשר שנים היתה יעל וכבר יצא לה שם בעיר ובערים סביבותיה ביפיה, בחכמתה, בטוב לבה, גם בכשרונה ללמוד שפות, אף גם בזמרה ושיר, כי אם אמנם דבר כזה לא נשמע עוד בעיר ההיא, כי בת ישראל תלמוד זמרה ושיר, בכל זאת לא אצלה שרה את החפץ הזה מבתה, באמרה כי כל אלה יוסיפו לוית חן לנערה תמה וצנועה, ומי יודע אנה יובילוה רגליה אחרי אישה אם לא לפראג הבירה— ובני עירה אף כי לדבריה נפקחו עיניהם לראות כי נקלים בחורי העיר בעיניה ולא אחד בהם ישוה לה, כי על כן עיניה למרחוק תצפינה לערים גדולות וגם לעיר הבירה תראה ברוחה, ועל דבר כזה יסור ייסרו בני עיר ב. וג. וד. וכל יתר הערים הקטנות בשבט פיהם בלי חמלה, אבל על אשה בשרה אשר היא בת הרב הצדיק ואלמנת עלוי וצדיק והיא אף היא לא שטה ממעגלי התם והצניעות אף כאצבע, לא יעיז איש לדבר און, ובכן נשתקע הדבר ויעל למדה שפות ושיר וזמרה ותעשה חיל בלמודיה, ולרגלי הלמודים ארחה גם בפעם בפעם לחברה את נערות אשר לא מבני ישראל, כי גם המורים אשר מפיהם הקשיבה לקח לא מבני ישראל היו, וכה נתגלגל הדבר עד כי בא היום ותעש שרה מעשה אשר לא יעשה, דבר אשר לא נשמע כמהו בין בני ישראל בכל ארצות מושבותם, כי היא נתנה את בתה ללכת אל בתי תאטרותיהם, לשמוע בשירי דפי אשר ישירו שם ולהקשיב בדברי נבלה אשר פיהם מלא ולראות במחול משחקים אשר ראשיתו קלות ראש ותוכו נבלה ואחריתו זמה, ואל מקום כזה נהגה שרה את יעל בתה ללכת! נורא הדבר הזה! ובפעם הזאת לא הועילו לה אף זכות אבותיה ואישה ותהי להפך כי את הצדיקים האלה זכרו ויוסיפו להתת בת דפי, הן לוא עשתה כזאת בת סנדלר, או טבח, או בורסקי, כי אז החרשנו, או אולי לא החרשנו ונביא אותה במשפט, אבל כי בת הרב ואשת שאול העלוי, אשה צנועה וכשרה עד כה, תהפך פתאם למשטה את בתה מדרך הצניעות,

(עלי חמד)

דבר כזה לא נשמע מיום היסדה הארץ, ולא קטנה היתה הדאגה בלב פרנסי העיר, כי קצרה ידם מעשות שפטים את האשה, כי לשלוח בה יד לא נועזו ולוא גם הרבתה לפשוע, הן עוד זכרון אביה ואמה עוד חי בקרב העיר, ומי יודע אם לא יטה ההמון אחריה ויצא מזה קלקיל לכל העדה ושם שמים יתחלל, ובימים ההם עוד חשו בני ישראל לחלול השם.

אבל קשה מכל מדת דין קשה ומשפטים אשר יעשו על ידי השופטים, הוא דין ההמון בחרצו משפט איש לשבט, הפרנסים פחדו פן יקים ההמון נגדם ויעמוד לימין הנשפטה אם יאמרו להגיש את שרה למשפט, ובלי ספק לא שגו הפרנסים במשפטם, ובאמת כן היתה לוא שלחו המה את ידם בה, אבל אחרי כי לא הביאוה במשפט, התעורר ההמון לעשות משפטים בחוטאת גם בהפרנסים ברוח פיהם ויאמרו לאמר בעיר, כי על עון כזה לא עת לחשות היא, ומי יודע אם לא תשא כל העדה את העון? מי יודע אם לא המתים בשנה הזאת אך בעקב העון הזה מתו, ומי ימנה מספר להמתים בשנה הבאה, ובנות ישראל תראינה גדר הצניעות דחויה והפרצנה דרך ותעבורנה ביד רמה. כאלה וכאלה נדברו בעיר, ודרך ההמון הלא מודעת: הוא מלא רחמים לנשפט בעונו, ואם יראה נושא ענש יגיד לו ויאשים את שופטיו ואת חטאיו לא יזכיר, ואם בעיניו יראה איש עושה דבר אשר לא כדת אז ישחית רחמיו וישפטנו גם במשפט מות מבלי השיב אל לב לחקור ולדרוש אם שרש דבר נמצא בו. הרבה ההמון לדבר בשרה ולתת בה ובבתה דפי מבלי אשר עלה על לבו להשוב אולי נאלצה שרה לעשות כזאת; אולי הפצירה בה בתה ולא יכלה למרות פיה, אולי תבכה גם נפשה במסתרים ותנחם מכל אשר עשתה לבתה, כל אלה לא עלה על לב ההמון, אשר המה ויתגעש מיום ליום, וגם עד אזני שרה, אשר הסכינו לשמוע אך תהלה וברכה, הגיעו דברי חרפות ונאצות ויביטו אחריה בבאה לבית התפלה ויניעו ראש אחריה בצאתה, אם באמת כן היה או דמיון שרה הגדיל על הדבר זאת לא

נדע, אך לה צר המקום לשבת בעיר אחרי אשר אזניה הקשיבו קול דבורה המגדת אשר בקול גדול אמרה בבית התפלה: אמנם צדקה מאד כי נשאה עיניה אל עיר הבירה, כי שם ימצאו משומדים די והותיר, ובעירנו לא יתן אף המקבר את בנו לבתה, ואם לא תמהר ללכת אל עיר הבירה אז שיבה תזרק ביעל וגואל לא ימצא לה – וכל הנשים שרקו בשפתותיהן ותניענה ראשיהן ודבורה הוסיפה לדבר על הטיאטראית ועל השיר והמחולות ותרם רגליה והאחז בשולי מעילה ותכוף ראשה אל שוקה כמו תכין פעמיה לצאת במחול וכל הנשים שחקו בקול ועל עפעפי שרה כסתה צלמות ותברח כמרדפת על צואר, וכחצים שנונים רדפו דברי המלעגת ושחוק הנשים אחריה, וכטובעת במצולות אחזה במלה אחת כמו בה תושע: לעיר הבירה, לעיר הבירה! – דובבו שפתיה וכמו עיפה נפשה לרודפים פרצה אל ביתה ובלהות צלמות אפפוה: בתה יושבת אל העוגב ואיש צעיר לימים חסון כארז ופניו יעידו בו כי ממרום עם הארץ הוא, ישב לא רחוק ממנה ויחדו ישיחו.

– אמי! – קראה יעל ברוצה לקראתה – הנה הנסיך ש. בן אדון העיר והארץ סביבה שמע כי קנאים יפגעו בנו ויבא הנה לנחמנו ולהבטיחנו כי לא יתן איתנו למוט, אבל מה לך כי נפלו פניך? – שאלה יעל בראותה כי הוד פני אמה נהפכו למשחית.

– אין דבר בתי, ובלי ספק השמעת בתי להאדון כי אין כל חפץ לנו בעזרה, כי איש לא ירע לנו ולא ירדפנו ובתוך עמנו אנחנו יושבות ולא תאונה אלינו כל רעה – הנסיך השתומם לשמוע כאלה ויאמר: אם כן שגיתי, או היהודי הנבזה אשר יבא לפעמים לביתי התל בי לאמר כי אתן המירותן דתכן ועל כן ירדפו אתכן כל בני העיר –

– שקר ענה בנו האיש! – קראה האשה במר נפשה נבלה עשה, שלום לבנו עם עמנו ודתנו וכל צרה לא באתנו, ושוא בעיני תשועת איש –. הנסיך הביט בפני הנערה וגם הנערה הביטה בו, אך כל אלה לא ראתה שרה אשר לבה

כים נגרש ובגשת הנסיך אליה ובאמרו כי אם תמצא בו חפץ, כי אז תשלח אחריו לקרא לו, לא הודתה לו ותשנה בדבריה כי אין כל חפץ לה בעזרת איש, ובצאתו לא שאלה את בתה דבר כי אם אמרה לה: בתי, הכיני הכל לדרך כי מחר אנו ביום השלישי נשים לדרך פעמינו –

– ואנה פנינו מועדות? –

לפראג – ענתה האשה, והדבר מצא חן מאד בעיני בתה, ותמכור ביתה ונחלת אבותיה בעיר מולדתה ותשכור בית לה בפראג, אבל לא בתוך מושבות יתר היהודים, ואף כי לא נתן הרשיון אז ליהודי לגור מעל לגבול עיר יוסף בכל זאת לא כהו בה על הדבר, ויעל החלה לבקר את בית הספר לשיר וזמרה וכאשר מלאו לה שמונה עשרה שנה באה העת אשר תשמיע קולה בקהל הנאספים, רבות נלחמו הבת ורעיה ורעותיה את האם ויוכיחו לה כי כבוד מאד נעלה תעטר יעל את כל קהל עדת בני ישראל בצאת לה שם גדול על פני תבל וגם ידה תמצא להטיב לישראל ולעמוד לימינו נגד שוטניו וצורריו הרבים, ורבות נלחמה שרה עם נפשה אם לתת את בתה ללכת בדרך אשר התיצבה עליו או לאמר לה: עד פה תבאי, הן עת דודים הגיע לה ואיך תתן אותה לשטות מדרך כל בנות ישראל, אבל המלחמות האלה לא ימים רבים ארכו, כי עוזר ומליץ נאמן קם ליד יעל, המליץ הזה הוא אשר נחה איתה בדרך מאז, היא אהבת אם, והוא השביח בלב שרה כל מלחמה ושאון ויעל השמיע קולה בקהל ותמצא חן, ותתרועע עם מרום בני עם הארץ ותטב לאחיה ומדרכי הדת עוד לא סרה ימין ושמאול – כזאת העידה היא בעצמה עליה וכן הבטיחה לעשות בימים הבאים, והאם בטחה בה ותתנגה גם לנסוע לאיטאליא בלוית עלמה משרתת, ובכל מכתביה היסיפה הבטחות כאלה, וגם כאשר שלחה לה מכתבי עת מאיטאליא שבהם יפארו וירוממו את שמה למעלה ראש וישימו כביד תהלתה, גם אז עוד הוסיפה לכתוב ולהבטיח, אבל כפי אשר הרבו מכתבי העתים להזכיר בשמה כן החלו

מכתביה ללכת הלוך וחסור, בתחלה באו כמעט יום יום ואחרי כן שבוע בשבוע ואחרי כן פעם בחדש, והאם נחמה את נפשה כי בתה לא תמצא עת לה לכתוב מעבודה קשה בלמידים, הן לא בלי עמל תהיה למשוררת נעלה על כל המשוררות אשר שמם יצא בארץ, אבל כאשר חדלו מכתביה וירחים רבים עברו וכל שמועה לא באה, אז לא יכלה עוד להבליג על מגנת לבה וכמעט למרות חפצה התפרצו מפיה המלים: אף לא מכתב אחד, לוא חפצה כי אז לקחה מועד! — הרעיון הזה המר לה מאד. כי בתה שכחה אותה ועוד הרבה יתר מרה עליה נפשה על כי חדלה מהבטיח אותה כי תחזיק בדתה, בצר לה כאשר נדדה שנתה מעיניה וחלומות רעים בעתוה, נחם ומכשול לב ענו והציקו לה, ואביה ואישה נחרו בה בחלום ובהקיץ, ובאין אוהב ורע ישבה גלמודה בנפש סוערה כל היום, בכתה רב בכי תמיד, ומה גם ביום הכפורים בשבתה בבית התפלה ומקרי חייה עברו מול עיני לבה לאחד אחד, אז דמתה כי כל יצוריה וכל עצמותיה ושארה ודמה יכלו בדמעות וחלום נורא בא אחרי הסערה אשר סערה בנפש לא נחמה זאת ותרא את בתה נשבעה לאמונה אחרת וקול מסתר רעם ירעם: את עונה תשאי! את הפרת ברית עמך! — והקול ההוא קול אישה ואביה הוא אשר יועידוה למשפט. ותדור נדר בחלום ללכת לבקש את בתה ולהפר את בריתה החדשה ולהשיבה אל עמה ומולדתה, וכן עשתה למחרת יום הכפורים, ותסע מעיר לעיר עד אשר מצאה עקבות בתה, גם הבית אשר בה חביון עזה נודע לה.

מה המו רגשותיה, מה פחד לבה ויהלים כהלום פעם בגשתה מרחוק אל הבית! מעודה לא חשה רגש כזה: מכאיב כמדקרות חרב ובכל זאת נעים הוא מאד, היא תחיש כי ברק חנית הדר ללבה ובכל זאת תמאן בעד כל כפר להוציאו משם, יכאיב ויתן נעימות, אבל בעמדה לפני הפתח שנו רגשותיה פתאם את פניהן, מבוכה באה בלבה ולא ידעה מה לעשות. האם תפרוץ אל הבית ומי יודע פן לא תכירנה בתה

(עלי תמר)

ואז... או תשוב על עקביתיה ? ונדרה... שומר הפתח אשר התבונן בה רגעים אחדים נגש אליה ויאמר: פה לא ינתן לאיש לבקש נדבות, גשי הלאה! – כל דמי לבה צפו אל עיניה וכמעט חשבה לנפול אבל חגרה שארית כחה ותאמר בשפת עלגים, כי אך מלים אחדות למדה בשפות שונות כאשר שמעה תמיד את בתה מדברות בהן, לראות את המשוררת –

– בבית השיר כאשר תמצא ידך לשלם שכר המקום תראי אותה – ענה שומר הפתח בלעג, וכמו רוח עצה באה בלבה פתאם ותשם ידה בצלחתה ותוצא שקל זהב ותתנהו לשומר, אשר השתומם מאד ויהפכהו על כף ידו מצד אל צד לראות אם לא מנחושת קלל נעשה וכאשר נוכח כי אמנם זהב טהור הוא אז נפתח פיו ויבן פתאם לדבר גם אשכנזית והאשה אשר בתחלה מאן לתתה לבקש נדבות היתה לגבירה ונכבדה בעיניו וישאל לשמה למען יודיע להגבירה – עתה באה שנית במבוכה כי איך תקרא בשמה ואולי לא טוב הדבר בעיני בתה ואולי תקצף עליה על עשותה זאת, ומי יודע אם לא תשיב בחרפה פניה ? – אך לא ! כזאת לא תעשה בתה, היא יראת אלהים ובת נאמנה ואיהבת אותה כמאז, אך האם תוכל היא להראות לכל כי אמה לא בין עשירי עם הסכינה לכת ואף דבר נכוחה לא תדע – ואחרי אשר הרבתה מחשבות ענתה כי כל הפצה אך לראות את הגבירה ואם תוכל לראות אותה ממרחק מבלי אשר תראה היא אותה אז ייטב הדבר בעיניה מאד, ואחרי אשר הבטיחה לתת בלילה פי שנים מאשר נתה כעת, הבטיח לה השומר להביאנה אל מסדרון אשר בו נוכל לשבת בטח ולהתבונן בהגבירה ככל אשר תאוה נפשה.

ובלילה ההוא ישבה שרה זמן כביר במסדרון ותחכה ולבבה קפץ ויתר ממקומו בלי הפוגת עד אשר ראתה את בתה, ואז – – – השמיע גם הרוח את יללתו. ולמחרת חיים ההוא הוציאו אשה נטבעה בהברכה אשר מאחורי הארמון,

וליד רב העיר בא מכתב בלי שם ובו אלף כסף שבו ישמיע כותב המכתב כי האשה הנטבעת היא בת צדיקים ובעלי תורה ואביה היה הרב בעיר ב. ועל כן יקברוה בכבוד גדול בקברות ישראל, ואשה גדולה מעלפת שחירים בכתה בבית התפלה בקול קורע לב עד כי כל הנאספים הרבו לבכות, והמשוררת בעלת השם נעלמה מני אז ועקבותה לא נודעו, אך שנה בשנה בא מכתב עם אלף כסף להרב למען עניי העיר. ואשה מעלפת שחורים באה שנה בשנה ביום הכפורים לבית התפלה בעיר פראג ותרבה לבכות מכל הנשים הבוכות ואיש לא ידע מי היא וממחרת יום כפורים אחד משו מנהר המאלדוי אשה יפה כלבנה מעלפת שחורים ורבים אמרו כי היא היתה אהובת הנסיך ש.

ו.

סוד הזווג.

מי גלה רז זה לסופר עברי? סוד דנגלה רק להשדכנים המעולים, אשר ההצלחה תקראם לרגלם, והרבים גם בהם ימותו ולא בדעת סוד הסוד הכמוס הזה? הן סופר עברי אשר כסף תועפות לו במחיר כל שורה אשר פלטה קולמסו ביודעים ולא יודעים, ובעד כל עלה ועלה מספריו נכונו לו מישרות כבודות בכל קהלות ישראל והכבוד והתפארת אך למשמרתו יסורו, והאות הנאמן על כל אלה כי הוא לא ישלח ידו לגעת בם, כי מי ענו כהאיש אשר לו הגדולה? ויד מי תמצא להיות שפל רוח אם לא יד האיש אשר כל יכול ועיני רבים אליו נשיאות למען ישפיל ראשו להם? אשר על כן גם הסופר העברי ינער כפיו מקחת משרה כבודה לנפשו ברב ענותו, ובראות העלובה הזאת, הלא היא המשרה הכבידה, כי אין גואל לה בסופרים העברים, לכן תהפך לאחר לאיש אשר

לא ידע קרוא עברית, ואם הסופר ימאס בכבוד ותפארת יהיו
לחלק לאלה אשר קצרה ירם מהיות ענוי לב, ואל כן יעטרו
גאות בבלי־דעתם את שפת עבר, אולם עם כל עניתו ושפל
רוחו הן לא יאמין איש כי ישפיל את כבודו להיות נמנה
את שדכנים עד כי גם יבא בסודם, והשדכנים לא יגלו את
סודם לאחר, זאת מודעת כאשר מודעת היא כי אין למלמד
לחם ואין לראש קהל חנינה, כי לא למען החזנים נכתב
בתורה לא תנאף ולא למען הגבאים לא תגנוב, לא למען
רוב רבני אשכנז לא תשנא את אחיך (זה ישראל) בלבבך
ולא למען רוב מטיפיהם כבד את אביך ואת אמך (המה
מיסדי האמה והתורה, על פי הפשט והדרש והרמז והסוד).
זאת מודעת היא, ואם כן השאלה במקומה עומדת: מי גלה
רז זה לסיפר עברי? ואם תאמר כי מלבו בדא זאת? היתכן?
הן אפילו אם אומר אמת אין שומעים לי, דבר בדוי על אחת
כמה וכמה! אמנם כל השאלות האל ישא רוח כאשר אשמיע
כי אמנם לא כל סופר עברי בין שלוי עולם ימנה ולא כל
שדכן ישים דלתים ובריח לשפתיו, כאשר באמת מפי שדכן
נודע בכל קצוי התבל והדרים עליה שמעתי כל אלה, מפי
שדכן אשר אך אם הוא גוזר אמר ויקם, מפי שדכן אשר
מפיו ליחוס ושפלת משפחה, לעשיר ועני תוצאות, שדכן
אשר כמו בטרם נצר בבטן כבר נקדש להיות שדכן לישראל,
שדכן אשר בזקנו המגודל ובעיניו הנשואות תמיד למרום, בשם
ה' היוצא תמיד מפיו ובמועל ידיו, בזעמו על דבר נבלה היוצא
מפי איש עני והשש ושוחק ומריע בתרועת השמחה עת כי יצא
מפרש מפי עשיר או איש אשר לו מ ע מ ד, בכל אלה אומר
לכל כי שדכן הוא, ומפי שדכן כזה שמעתי את הסוד הזה ואותו
אגלה ברבים כפי הברית הכרותה לעט סופר לגלות כל סתום.

– הבינני פשר דבר – אמרתי אל השדכן ההוא –
הלא כמני כמוך יודעים, כי אין לשקריאל בן שכריאל לא
תורה ולא חכמה ולא יחס אבות, אף לא כסף ומשרה ובכל
זאת נתת לו לרעיה עלמה יפה ומשכלת עם כסף וכל מחמדי

הלב ולאוריאל המתעתד להיות מורה ראש בבית מדרש המדעים, איש אשר כל רז לא אנס לי ובקרב ימים בו יתברך כל קהל עדת ישראל לא תמצא עזר כנגדו, ועתה אתה התפאר כי שדכן אתה וכל תוכל –

– אמנם כן – ענני בנחת – אבל שקריאל איש חי הוא רב פעלים ואוריאל גבר לא יצלח הנהו –

– יסכר פיך, שדכן משקר! – קראתי באפי.

– אל נא באפך אדוני – ענני – חכה נא לי ואבינך בינה בדרכי העולם ואז תבין סוד הזווג. דע לך כי את הכל יקח האדם לנפשו בידיו, וכאשר כל דאלים גבר בכח הזרוע, כן כל דאלים גבר גם ברוח פה, או האמנם תדמה כי באמת יתנה כסף אך לעשירים וכביד אך לאשר יאות לו, איש משפחית יאמרו לאשר אין דפי בדור אבותיו ובוז משפחות לאיש אשר כל משחת ומום רע במשפחתו! אם כה תדמה אנוד לך ולקהל הקוראים את דבריך וטוב לך ולישראל כי אך ספר לישראל היית ולולא זאת כי אז עליך שחקו צעירי סופרי העמים וכלם ענו ואמרו לך: עוד לא יצאת מד' אמות של הלכה ואין לך בעולם אלא רעיון רוח בלבד, אבל באמת העולם כמנהגו נוהג לא בדרך אשר החפוץ אתה ועוד אחדים כמותך, הלא ראית זה ימים אחדים בעיניך עת אשר השיבו את חרפי מארץ אמעריקא, ששם ברח את הכסף הרב אשר שם בכליו. ומאין לו הכסף הרב ההוא? הן בלי אגורה בצלחתו בא הנה מארץ מולדתו, אך לזאת לא שם לבו ויבחר לו מעון בבית מלון אשר רק עשירי התבל יסורו אליו ומאכל שלחנו היה כאחד האבירים ובכן נודע לאילי הכסף ובימים לא כבירים שמו הסוחרים אמונתם בו ויתנו לו סחורה ככל אשר שאל ובמשך ששה ירחים היה לאיש כביר אוצרות –

– אבל זכור אחריתו – הן כבוגד ומעול הושב הנה ויאסר בעד פשעו –

– זאת אך חטאת נפשי היא – ענני – כי לולא פזר הון בחסר דעה ולולא מהר לברח למרחוק כי אז נותר על מקומו

עלי המר

בשלוה ויהי לכביר איצרות, כי בכלל נוכל להלק את בני האדם לשלש מחלקות: אלה אשר לא ידעו לאסוף ולכנוס והם הסופרים העברים ובעלי המוסר והמדות וכל אלה החפצים לברא עולם חדש אשר כמהו לא היה לעולמים; ואלה אשר ידעו לאסוף אך לא ידעו לאצור וישוב הכסף כאשר בא, והמה אוהבי החיים והתענוגות אשר יראו וישבעו ממנעמי החיים בכל אשר תמצא ידם; ואלה אשר יאספו ויכנסו ויאצרו לבניהם והם המה אילי הכסף ואדירי התבל, וחרפי נחשב להמחלקה השניה, אבל הן הוא יהיה לך לעד כי כל בני האדם מאמינים המה, מאמינים במראה עיניהם ומשמע אזנם ואם יאמר איש לכל כי עשיר הוא אז יתנו לו כסף, אם יתפאר איש בחכמתו יעטרוהו כבוד, יאמר כי בן אצילי ארץ הוא וישהוהו לפניו, ואם גם בתהלה אין שומע לו הנה הכבן יסבינו לאט לאט להאמין בדבריו כי ברבות הימים ישכחו אם מפיו או מפי אחר שמעו זאת, ועוד זאת כי בזה תלוי כל כבוד בני האדם, הן אם יתרועע איש כחרפי אלי ויספר באזני מפרשת גדולתו ואני אף כי לא אאמין בדבריו בכל זאת באשר שאלני איש: מי הוא האיש אשר רעה לך? — ואף אני אענה ואומר: הוא איש אצרות ונכבד, כי בכבודו גם לי כבוד אחרי כי אתו התהלכתי, ועתה הלא תבין כי סוד הזווג היא סוד העולם: האיש אשר כסף דרוש לו יתהלל בעשרו וימאן לקחת כסף מהמלוים ויקרא כי אין חפץ לו בו ואז יסבוהו המלוים ויתחננו לפניו כי יקח מידם, האיש אשר יחפוץ בשדוך טוב ימאס בכל שדוך וכל אשר יאמרו לו השדכנים לא ירצה בעיניו, והיה בתחלה יתקצפו בו אחרי כן ישיבו אל לבם: מי יודע אם לא צדק בחפצו וינסו לדבר בו בגדולות מאלה והיה אם גם באלה ימאס אז יבקשו עוד גדולות מאלה, כי יצר להם לראות את עמלם עולה בתהו, והמה ישבחו יהללו ויפארו את שמו עד כי ימצאו לפניו את אשר יבקשו, הן חתן טוב יהיה אחרי כי פלוני ופלוני אשר בת יפה לו בחר בו והוא מאן, ופלוני ופלוני בעל כסף ומשפחה בקשו

להתחתן בו ונפשו געלה בו, ואם כן הלא אך לפלוני ופלוני הגדול מכלם אך לו יאות להתחתן בו, ואם כה יעשה איש אז יעשה חיל ואז יצלח, ועתה הלא תבין פשר החדה בדבר שקריאל ואוריאל ? —

— אבין ולא אבין — עניתיו — אך אדמה כי הפרזת על המדה ואם גם טפת אמת תהיה בדבריך אך לכלם לא אאמין —

— הוא הדבר — ענני כמנצח — כי לא מאמין אתה, ועל כן לא תדע דרכי התבל, אבל מדברי לא אסור כי רק המאמינים המה מאשרים, ולא רק המאמינים בה' כי אם גם על דברת בני האדם; המאמין יאמין בדברי רעיו ויאמין כי יאמינו בדבריו, כי על כן ינסה לעשות ויצליח, והאיש אשר לא יאמין בדברי רעהו לא יאמין כי יאמינו גם בדבריו והוא גבר לא יצלח לכל, הן אתה בעיניך ראית את למך בור־סיד ואתה במו פיך לעגת לו ותכנהו בשם „החתן הנצחי", והלא שמעת כי עתה לקח אותו שלמה כרמי, איש אשר לו בת מהללה ביפיה וחכמתה, והוא בכבוד ביתו יתפאר ובארבעים אלף שקלים יצא למלחמה לשבות חתן לבתו ובמי בחר ? האם באוריאל וטוביה וידעיה ? לא ! אך בלמך ביר־סיד בחר ומידי היתה זאת ! —

— שקר הדבר ! — קראתי — אף אם יעידו שמים וארץ על הדבר לא אאמין בו —

— לשמים וארץ לא תאמין כי לא מאמין אתה כאשר אמרתי אך למכתב אשר בידי תאמין — ענה השדכן ויוצא מכתב מחיקו ואחרי קראי בו שתים שלש דלתות האמנתי בכל דבריו כי המכתב מכתב שלמה כרמי שבו יודיע להשדכן כי ישלח לו אלף וחמש מאות כסף דמי שדכנות — רגעים אחדים לא היתה מלה בפי מרב תמהוני ואחרי אשר העירני השדכן ממבוכתי ואחרי אשר הוסיף לעג על אי־אמונתי אמר : עתה אוכל לספר לך את כל תולדות שדוכי למך מראש ועד סוף ותשמע ותבין : כאשר מתה אשת למך הראשונה — —

(עלי חמד)

– האם גם אשה היתה לו! – קראתי בתמהון,

– אל תפריעני ושמע, כאשר מתה אשתו הראשונה אשר לקח אביו למענו מרומעניא ושני בנים נשארו אחריה – גם בנים לו! – קראתי מבלתי יכולת לכלוא רוחי, אבל המספר כמו לא שמע הוסיף לספר: אז אמר חיתנו כי הכסף אשר נתן נדה יהיה למורשה להבנים. ואחרי כי הכסף בידו היה, לכן הוציא על נקלה את חפצו ויעצור בעד הכסף למען היתימים ואותו שלח מביתו, ואף ברומעניא לא נמצא איש אשר חפץ לתת את בתו לו, לכן אמר לעשות נקמות בחותנו וישלח ידו במשלח ידו ויהי אף הוא לסרסור בין האדונים המבקשים כסף בין הנותנים כסף בנשך, אשר את כלם ידע פנים אל פנים בשבתי בבית חותנו על הלביבות וכוס היין, ובמשלח ידו זה מצא לו כסף, אך גם חיתנו לא נח ולא שקט ואף הוא שלח ידו – בלחי למך, וכאשר הרבה פצעיו בפעם הראשונה כן עשה לו אף בפעם השניה וכן הבטיח לעשות אם ירצה ה׳ גם בפעם השלישית כאשר תמצאהו ידו, ואז כאשר ראה למך כי ידו לא תושיענו ותישע רגלו לו וישב אל עיר אביתיו לבובה, ובדרך נודעתי אליו ונחמתיו ואמרתי לו כי עוד אמציא נחומים לאבליו, ולא רק בדבר שפתים כי אם גם בלבי חשבתי לעשות כזאת, כי הוא מצא חן בעיני מאד בדבריו אשר דבר על נפשו, כי כביר מצאה ידו כסף ולבו תבונה ובכל החכמות והשפות יד ושם לו, וכאלה רבות, אז אמרתי: הנה איש מאמין הוא והוא יהיה לכלי חפץ ובעצתי נהלתיו, ואף הוא נתן את כל כספו, אשר ראה שכר לעמלו בעיר מולדתו, אשר גם בה הוסיף לעשות כמעשהו ברומעניא ואיש לא שלח בו יד, לי ולשנים שלשה משותפי השדכנים ובכספו עשינו דרכנו ובכספו שלמנו בעד המלון והמאכל ונבקש לו שדוך טוב, והוא מאס בכל אשר אמרנו לו ויבקש גדולות, עד כי כמעט אין עוד נערה בכל ארץ רוסיא ופולין אשר לא דברו בו וכבר אמרנו כי באנו עד הקץ כי כרת ברית ואחרי כן הופרה, ועל כן הסבו שמו

לשם החתן הנצחי, אבל אחרי כל אלה הלא תראה כי הצליח בדרכו, ואת אשר לא פללנו בא ויאתה כי שלמה כרמי נתן את בתו לו ובעוד חמשה עשר יום תהיה החתונה, ואתם בלכם שגיתם, אתם אשר אמרתם כי אין תבונה בו וגם ישתכר אל צרור נקוב, כי אמנם גם תורה, גם חכמה, גם כסף ויחש לו והאות הנאמן על כל אלה כי שלמה כרמי נתן את בתו לו, שים דברי אל לבך וחכם –, לא מצאתי מלים לענות אותי ואדום, אך איש אשר ישב אל השלחן הרחק מעט מאתנו וישם בכוס עינו ויהי כלא שומע את כל אשר דברנו הסב פתאם פניו אלינו ויאמר: לא תורה ולא חכמה ולא כסף לו ושלמה כרמי לא יתן את בתו לו כי כבר הופרה הברית אחרי אשר נודע לו כי רשתות פרשו השדכנים לו –. אחרי אשר התעודדתי מתמהוני למשמע אזני אמרתי להשדכן נפול תפול! עתה תראה כי פעלך אין ידים לו ותורתך מאפע, אך ריק הרבית אמרים ושוא היה כל עמלך כי נפל הטיח הטפל אשר טחת – –

– הוי עליכם קצרי עינים – ענה השדכן בבנד ראש – עוד טחי עיניך מראות גבוהה כי צדקתי בכל דברי, אני הלא ראיתי ראשית לי, כי את כסף השדכנות כבר קבלתי והחתן יעבר שנית לסוחר, והכלה – אף היא מידינו לא תנצל –

– אבל החתן – קראתי בלעג – מה הועיל לו מהותו אם אתה תצבור כעפר כסף, הלא הוא אך בוז ינחל, או תאמר כי אף הוא להמחלקה השניה יחשב אשר ידע לצבור ולא לאצור? –

– לא זאת – ענה בבטחה – לעמלו יש שכר רב, כי עתה נמציא לו על נקלה שדוך טוב מאד, כי רבים יקפצו עליו, אחרי כי חתן היה לשלמה כרמי, אם שלמה כרמי מעה בו נוכל לטעות בו גם אנחנו – בזאת יענו רבים אשר להם כסף ויחש ובנות נחמדות למראה וטובות להשכיל, ואם גם יקטן מעט ערך השדוך החדש מערך שלמה כרמי גם אז הלא גדולות מצא, ומה גם כי לא הוא ולא אנחנו נאמר כי שלמה

מאס בו, כי אם כי למך מצא מגרעת בשלמה כרמי ואויבי שלמה ומקניו יענו ויאמרו אמן, ואז יגדל עוד ערך למך – ועתה על תקשה עוד לבך ותן תודה כי צדקתי בתורתי אשר הוריתיך ועליך החובה לשלם לי שכר הלמיד –

– אם כן יין תחפוץ? שתה! – אמרתי לו.

– לא זאת כי אם אחרת אבקש –

– ומה? –

– עוץ עצה לאוריאל רעך המתעתד להיות למורה בבית מדרש המדעים ולצפירת תפארה לשאר עמו, כי יחזיק בדרכי למך בור סיד, או אם יוסיף להיות עניו יבחר לו בת אחד החייטים בלי כסף ועל פת לחם יבש יחיו בנעימים –

– יסכר פיך, שדכן, שותפו של עמלק – קראתי אחריו והוא הסב עוד הפעם פניו אלי בשחקו כדרכו ויאמר: אל יקל בעיניך סוד הזווג אשר גליתי ואין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם, שים הדברים בלבך . . . ויפן ויצא בלי ספק לבקש שדוך חדש ללמך בור־סיד. ואני מאהבתי לכל בני ישראל אמרתי לגלות ברבים את הסוד אשר לאחד יהיה כסם חיים ולהשני כסם מות, בלע השדכנים לנצח ומחה דמעה מעל כל פנים.

ז.

התנועה התמידית.

לא בקצף כי אם באמץ לב נשמע קול בצלאל בקראו: את הכל נתתי והכל אתן, אך את כלי מלאכתי לא אתן, אף אם יקחו נשמתי במחירם – ובקראו כה הוסיף לשים כל מעינו באברי מכונה קטנה אשר אחז בידו ויניע את גלגליה פעם בכה ובפעם בכה ויוסיף להתבונן בתנועתם ויהפכנה מצד אל צד ואצבעו שלח להניע את הגלגלים באשר חדלו

מהתנועע, וכמו אל המכונה הוסיף לדבר: האמנם אתן את כלי מלאכתי ואוהך אשכיב למעצבה בפנת החדר, ואת תהי כנפל אשת, ובעת אשר אך אחת מעט והנך שלמה, וכמו רוח חיים יהיה באפך להניעך בלי חשך, ואת תתנועעי בלי חשך ובלי הרף, וכל רואיך ישתאו וכלם יאמרו, כי אין כיוצרך אשר ברא חדשה בארץ, ובעד כל יתד בקרבך נכונו לי האלפים ובעד כל גלגל רבו רבבות, האלפים והרבבות והכבוד והגדולה, הכל נכונו לנו, ראי בעיניך, מרים – קרא פתאם בקול ויקפוץ ממקומו ויתיצב הכן ואז נראתה קומתו כי גבהה היא ופניו כי דלים ורזים המה מאד ושערות הזקן אשר לא עלה עליהן תער זה שנים שלשה ירחים נראו כסירים סבוכים, ועיניו הכהות והשקועות בחוריהן הופיצו זיק אור כשביב אש כהה מתחת האפר אשר בין רגע ידעך ואיננו, כן הביט אך רגע במרים אשר קרא בשמה ובשלשת הפרחים אשר עטרו עליה ואשר הוסיפו לה לוית חן וכמו יד נעלמה נגעה בו ותושיבהו על כסאו בחזקה. וידיו אשר החזיקו זה עתה בהמכונה בכל מאמצי כחו, כמעט לנפל בהאחזו במשענה, כסו את פניו והאנחה אשר פרצה מלבו היתה כברק לפני הרעם, כי עד מהרה בא אף הוא, כי בהכותו כף אל כף קרא בקול מוזר מעט: אמנם כן, הנני משגע! –

מרים התחלחלה מעט ותחבק בעז אחד משלשת פרחיה אשר לשנים מהם היה מראה ילדות ולאחד מהמה תאר ילד בן שלש שנים, אשר עיניו שחורות ולחייו מלאות אך לא אדומות, ואחר הרופאים אשר ראה את הילד בחוץ האשים כרגע את אמו, כי תפנק את בשרו בממתקים ולא תשביע נפשו בבשר המרבה דם ויחרוץ משפט אשר לוא האכילה אותו אמו אך בשר ולא ממתקים כי אז היה הילד כסמל הבריאות, אך אחרי כל אלה דמות פרח נעים היה להילד, ובחבקה אותו אמו קראה מקרב לב: לא בצלאל! אל נא תדבר באלה, כי למה זה תדאיב לבי עד מאד, אמנם ידעתי

מכאובך כי איש אין בארץ אשר יכיר את גדלך, את חכמתך הרבה וכשרונך הנעלה ידעתי כי כן הוא, אבל הלמען הפהאים האלה תעזוב דעתך ואמץ לבך? אף עוד זאת ידעתי, מחמד לבי, כי נפשך תכסוף מאד להלבישני מחלצות ולהושיבני בהיכלי ענג ולתת מרכבות ועבדים לחפצי, ידעתי כל אלה, ואחשב זאת לך לאהבה ואכיר לך טובה כמו לוא כבר כל אלה מידך באו לי, אך אל נא תדכא רוחך, כי גם אני תקיה כי יבא יום אשר בו יודע גדלך על פני כל הארץ ומטוב לב תשחק לאלה הבוערים אשר אתם התהלכת והמה לא ידעו כי נשר בקן תרנגולים אוה מושב לו, אולם כגדלך בדעת כן יהי אמץ לבך לשאת את התלאה במנוחה, אל נא תרגז כי אם אראה לב רגז בך אז אמאס בחיים –

– נפש טהורה, נפש נעלה! – קרא בצלאל וקולו הומך מאד, כמו לוא אחזו הדמעות דרך חדש ותלכנה לא דרך ארובות העינים כי אם אל הגרון מצאו מסלות ויצר המקום להקול בעבורן – וכל אשר אוסיף ראות טהר נפשך כן תשות עלי נפשי עד מאד ואקוט בפני על כל הרעה אשר הבאתי עליך. אמנם אני הכרעתי אותך ואת צאצאינו יחד, עתה אראה כי אך שטן המשחית קם בי להוליכני שולל, והוא נתן בי רוח גאה וגאון להתנשא בחזיונות הבל, היא הסית לבי לבלע הון ולסור מדרך כל האדם אני הייתי בעוכריכם, הה! אשמתי ממני לא נכחדה – לוא התבונן בצלאל מאד כי אז אולי ראה כמו שחוק קל מרחף רגע קטן בין שפתי מרים, ומי יודע אם לא קרא הגות לבה בראותו זאת כמו מעל ספר: כבר שמעתי כאלה רבות, – כי אמנם אם כזאת חשב לו מרים ברגע ההוא לא יקרנה כל עון, כי אמנם כבר שמעה כאלה מפי אישה לא אחת ולא שתים, ואחרי כי לא אחת ולא שתים שמעה כזאת, הלא אות נאמן הוא כי לא נאמנים כל דבריו, כי לולא זאת כבר שב מהדרך אשר דרך עוז יקרא לו. אולם גם זאת לא נכחדה ממנה, כי

מקרב לב ידבר וכי נפשו תלהט להוציא דבר מפיו לפעולות ידים, אך תאוה עזה יוקדת בלבו, תאוה איומה ונוראה, אשר אבלה את שארו ולבבו ואת כספה ועדיה וכל כלי ביתם וכל אשר הביאה אתה בהיותה לו לאשה, ואשר גם עז בידה להכותו בשגעון, התאוה הזאת היא תסכסך חושיו ותתעהו מדרך ולא ידע בנפשו כי שאול צעדיו יתמוך, ומרים אשר תדע כל אלה, ואשר אהבתה לו גדולה וחזקה גם מעניה ומצוקותיה, היא רק תנוד לו אך לא תקצוף עליו, היא מאמצת חיל להביא אמץ בלבו לבל יאמר נואש כי אולי עוד ישוב ונחם מדרכו ויחד יראו באור חיים נעימים, כי על כן גם אם שחוק קל עבר על שפתיה בעת שמעה אמריו, בכל זאת הפיקו עיניה אהבה וחמלה רבה להאמלל אשר הניח ראשו על השלחן ויעצים עיניו כמו תרדמה נפלה עליו.

הילד אשר ישב בחיק מרים לטש עיניו הגדולות אל אמו בראותו את מעשה אביהו ויקרא: אמי, לחם! — למה זה שחקה מרים שנית? ולמה זה חבקה את הילד בכל עוז אהבה בהיציאה פרור לחם מצלחתה ובתתה אותו אל הילד אשר בלי ספק לא ידע עוד להבדיל בין ממתקים ובין לחם יבש כי על כן היה כממתקים לחכו ויבלענו בעודו בכפו? — נפלא הוא לב האדם מאד ויש אשר לו לשמוח והיא ידכא ויש אשר לו להשבר והוא ירון ושמח, מרים שחקה על ערמת הילד! ואמנם מי יאמין כזאת כי בלב ילד בן שלש שנים תמצא ערמה משכנות, אבל מרים ראתה ותוכח כי אמנם כן הוא: מעת אשר החלו הילדים ל ב ק ש לחם ומעת אשר לפעמים ספרה להם ספור או הראתה להם מעשה שחוק למען ישכחו רגע את שאלתם, מני אז חשכה לפעמים את הלחם לעת אשר ישכב אישה לנוח בבאו עיף הביתה לעת הצהרים ויאמר כי כבר אכל בבית אחד מרעיו, ואז לא אצלה מהילדים את שאלתם, לבל יפריעו מנוחת אביהם, והילד הקטן הזה התבונן כי עת רצון היא העת אשר יישן אביו, כי על כן מהר לבקש לחם ברגע אשר הניח בצלאל

את ראשו על השלחן. והיפלא איפו אם שחקה מרים לחכמת הילד אשר יבין מזמה? — האשגה, רופא חכם לב אם אומר כי שגית הפעם במשפטך, ושני הילד לא תקהינה. בגלל הממתקים אשר השביעהו אמו? —

בצלאל התעורר כמו מתרדמה ויאמר: איזה יום בחדש היום? —

— יום השלישי — ענתה מרים ותתאמץ להסתיר אנחה בקרבה, אך היא שגבה ממנה ותצא ממסגר.

— ומחר יום השלום בעד המעון! — קרא בצלאל. בפעם הזאת הודה בלי כל ספק גם כל שומע כי בינת האיש הזה הסתתרה, כי איך יכול לקרוא מעון לחור צר בחצר נתעב מאחרי אוצר הרפש על יד הארוה, ומי זה יבקש שלומים בעד שוחה משחתה כמה! הנשמע כזאת כי ישלם הגנב או השודד שלומים בעד החור בבית האסור, והיא לא יעלה צחנה ולא יגדל כל רמש כמו מ ע ו ן בצלאל! אולם השומע והשופט כזאת אף הוא ישגה כמו הרופא, בחרצו משפט על הילד הן להגנב או השודד אף לחמו נתן, ועולליהם ישבעו לחם גם אם לא יעצמו הוריהם את עיניהם לישן ובטן בצלאל תחסר, כי שקר היה בפיו באמרו כי כבר האכיל בטנו לשבע כאשר כן בכזב סבבה אותו מרים באמרה כי לא תרעב, שקר היה בפי שניהם. ועתה יראו נא כל אוהבי מוסר אם לא צדק מטיף מוסר אחד אשר אמר כי בבית אשר האיש יכזב להאשה ולהפך, שם אין ברכה! — — —

התכסף נפשך, קורא, לדעת מי הוא בצלאל, זאת לא אדע, אך כי תחפוץ לדעת מי היא מרים אדע נאמנה, אולם היא אף כי תכזב לאישה בכל זאת אעיד עליה כי היא צנועה מאד ותמאן להודע אל איש בלתי אם גם אישה עמה, כי על כן עלי להציג אותם יחד לפניך.

כי עלם נעלה היה בצלאל כל עוד עלם היה, זאת הודה כל איש, גם מלבד מוריו אשר לא חשכו שפתיתיהם מהביע כזאת בלי הפוגה, ובאמת כן היה ולא רק בעשר

אבותיו קנה לו את השם הזה כי אם בדעתו הרחבה בתלמוד, בכשרונו הנפלא ללמוד שפות ולפרוט על פי נבל, ומלבד אלה היה גם „אומן יד" כי ידע לפסול בעץ ובעצם תמונות שונות ויעש בית למזוזה אשר עליו השתאו רבים, ואחרי אשר שבר והשחית מורה שעות אחדים מאשר הביא לו אביו למנחה היה גם לעושה מורה שעות, ואת חפצו זה השלים אביו וישלם ביד נדיבה להאומן אשר בעיר כי יבא ויורהו, וכעבור שתים שלש שנים אהב הנער באהבה עזה את המלאכה הזאת עד כי בלה שעות רבות ביום במלאכה הזאת, ולאט לאט היה לו בית מלא מורי שעות מאלה אשר תקן בצלאל, ויהי כאשר החל מסחר אביו ללכת אחורנית אחרי כי חלה ולא קם מחליו, ובמלאת לבצלאל עשרים שנה היה ליורש הון לא רב, כי אחרי מות אביו לקחו המשרתים והמשולחים וגבאי החברה קדישא והרב בעד החלוקה וכל איש אשר מצאה ידו כאשר מצאה ידו, ואת מותר הכסף לקח בידו וינוע אל עיר אחרת למען יוכל לעשות מלאכתו ולבל יפריעהו שמשיה בעל הטובה בעיר בעצתו כי יקח לו אשה. כי לא לחנם קראו לשמשיה בעל הטובה, כי הוא פקח עיניו מאד על טובת הכלל, וידו היתה בראשונה בלחי כל סר מני דרך, ובראותו שני ילדי התלמוד תורה מתאבקים עמד מנגד וירא עד כי הכריע אחד את רעהו ויפילו ואז נגש אל המנצח וייסרהו על עונו, וכאשר פרץ ריב בין שנים מנכבדי העדה אז התאמץ, גם מבלי תקות גמול, להביא עוד שלישי ביניהם, וכאשר קצף איש על אשתו אז היה הוא המורה איך להכניע גאון מורדים, ולאשה הוכיח כי אם יתן איש את גוו לדורכים אז יהיה למרמס. ובעל טובה הזה שם בפעם הזאת את עינו בבצלאל, אשר כבר מלאו לו עשרים שנה ועוד לא הביא צוארו בעל, ומפניו ברח אל עיר אחרת ויהי ל ב ע ל מ ל א כ ה, וכאשר עברו עשר שנים מיום אשר התישב בעיר ההיא הצליח בידו לאכול את כל הנותר מעזבון אביו, כי במלאכתו לא ראה שכר, אחרי כי בלה כל עתותיו להכין מורה שעות חדש אשר כמהו לא היה

לעולמים, מורה שעות אשר יסוב על צירו בלי מניע נראה מבית ומחוץ, ושכרו היה כי בת אדון הבית, אשר גר בו ואשר אתה דבר תמיד בשפת צרפת, אחרי אשר הראה לה את כל חכמתו ויתרון מורה השעות הזה על כל יתר חבריו, הכירה מעבדו ותהללהו מאד, ואז זכר את עצת שמשיה אשר יעצהו לפני עשר שנים, ותהי לו המכרת מעבדו לאשה למרות דבר אביה, אשר בוש כבשת גנב, כי בתו היתה לבעל מלאכה לאשה ויגרשם מעל פניו, ויבחרו בעיר אחרת גדולה למושב למו, כי רק בעיר גדולה יצליח אמן נפלא כמהו, כה גמרה מרים אמר, ובלי כל ספק צדקה במשפטה, לולא בקשו בעיר גדולה הנושים נשך הרבה ובעלי הבתים שכר מעון הרבה. ובראות בצלאל כי אזלת ידו מנהל את ביתו בלחם, ואשהו אהובת נפשו אשר מבית עשירים יצאה לשאת אתו בסבל החיים ראויה היא כי תסע בכרכרות ככל בנות האצילים ולמה זה לא יהיו גם לבניו אומנים ומחנכים, כי על כן גמר אמר להתעשר בפעם אחת, ודרך העשר הן פתוחה לפניו. ההוא אשר עשה מורה שעות חדש לא ידע למצוא סוד מכונת התנועה־התמידית? ולאיש אשר ימצא את הסוד הלא נכונו רבבות אין מספר, זאת מודעת, ולמה זה לא ישלח ידו ולקח אותם לו לעולם? ובכן הקריב את כל עתו וכחו וגם יתר כספו על המכונה ההיא ויעש ויהרס ויוסף לעשות עד כי כמעט כלה את מעשהו, וזה כחמש שנים מעת אשר יכלה כמעט מעשהו יום יום, וגם כסף לקח מאת הנושים לשלם פי שלש כאשר ימצא הרבבות בעד פעולתו, ואחרי כי היום ההוא עוד רחק, לכן לקחו לאט לאט ממנו את כל אשר היה בידו ויציגוהו ככלי ריק. בתחלה נסתה מרים להסב לבו אחורנית מאחרי התאוה הזרה הזאת למצוא סוד המכינה, אבל דבריה היו כחצים שנונים ללבו, וכמשגע הביט לפניו מדי דברה ככה ובראותה זאת נשאה מכאובה בחיקה ותחרש. אולם צרותיהם לא נתנו דמי להם, ובכן אמצה מרים את לבבה לדבר עמו שנית ולמצוא פשר, כי יקריב מחצית עתו להמכונה ומחציתה למען

מצוא שכר, והדבר הזה ישר בעיניו ויחל ללמד לתלמידים ותלמידות שפת צרפת ומלאכת הזמרה וימצאו די שבר רעבון ביתם, אך כפעם בפעם שכח את תלמידיו בעת אשר נתן ידו אל המכונה ולא ארכו הימים וישכחו גם תלמידיו אותו, ובני ביתו החלו לשכוח מאכול לחמם, כי לא נותר עוד אף כלי בבית. וימלך עליו לבו ללכת אל אנשים מבינים ולמכור את מורה השעות אשר ידו עשתה ואשר בלה במלאכתו זאת עשר שנים אך כלם שחקו לו ויקראו לו שם מני אז „הממציא המשגע" ויתן את מורה השעות בבית מלוה כסף בערבון בעד עשרה כסף והוא היה החפץ האחרון אשר במחירו עוד מצאה ידו למצוא מחיר מה, ועתה כלו כל התקוה. אבל גם בעת צרה הזאת עוד לא נפל לב מרים ועוד הוסיפה לחשוב מחשבות איך לפתות אותו כי ימכור את כלי מלאכתו. ולא רק אל הכסף אשר ימצא במחירם היו עיניה נשואות, כי אם התקוה אמצה את לבה, כי אז אחרי כי לא יהיו בידו עוד כלי מלאכה אז ישיב ויהי כאחד האדם וימצא שנית מחיה בדעתו ובהורותו לתלמידים. אבל בפעם הזאת נוחכה כי אך שוא יהי עמלה, כי את כליו לא יתן, ואם גם שב וידבר כמודה ועוזב בכל זאת נוכחה לדעת, כי נפשו קשורה בהבלים ולא הוסיפה דבר. פתאם התחלחלה מאד וכמעט נפל הילד מחיקה ארצה כי בצלאל התנשא בסופה ממקומו וירץ בלי מכסה ראש החוצה וירדוף אחרי איש זר כמשגע, צרת לבבה גדלה מאד מאד בראותה כי את אשר יגורה בא לה, אישה הכה בשגעון מרב צרותיו, וכבר החל הנחם לשלוח חציו בכליותיה לאמר כי מידה לו כל אלה, כי למה זה דברה על דבר הכלים? אך היא לא הרבתה הגות נכאים והוא שב הביתה ויקרא בקול בוכים: מרים! מורה השעות! — וארבות עיניו נפקחו ויבך בדמעות שליש, ועל כל שאלותיה ודבריה ונחומיה התמלטו מפתחי פיו רק: מורה השעות, מורה השעות. ואך כעבור זמן רב הצליח בידה להוציא מפיו דבר, כי ראה איש נושא בידו את מורה השעות אשר עליו בלה עשרת שני עבודה.

(עלי חמד)

וכמו ברק העיר פתאם רעיון בלב מרים ויאורו פניה ותקרא: אות לטובה היא! אישי מחמדי, אות לטובה, איש נשא את מורה השעות ואם כן קנה אותו, והסוד איך לתת לו תנועה אך לך לבדך נודע ואין יודע עד מה, עתה תמצא ידך להשיג כסף מהאיש תמורת הסוד – בצלאל התבונן בה רגע כמכה בשממון כמו לא הבין כל מליה ואחר אמר: לא אוכל לראותו בידי זר, לא אוכל, יבא רקב בו ולא ינוע ויהי כבול עץ ואל אראהו בעיני! – עתה נפלו שנית פני מרים כי גם ברק התקוה הזאת גז וילך, אך לא ארכו הרגעים ועיניה אורו שנית בפתחה פיה ובאמרה: צדקת בדבריך אישי ואני כאשה חסרת לב דברתי, אבל הפעם עצה טובה בלבי אשר גם אתה תודה כי טובה היא, שמע נא, מי יודע אם לא איש תבונות הוא האיש אשר קנה את פעל ידך, הוא בלי כל ספק איש תבונות אחרי כי קנה את פעל ידך, ועם איש כמהו הלא תיכל לבא בדברים ותמכור לו את המכונה אשר תעשה כעת – –

– למכור את המכונה אשר רבו רבבות נבונו לי בעבורה! – קרא בקול ויקפוץ ממקימו.

– לא למכור כלה רק חלק חלק ממנה, חלק קטן, או ללות ממנו כסף וכאשר תשלים פעלך תשלם לו בנשך ותרבית –. הדבר הזה מצא חן בעיני בצלאל ויאמר: טוב, אעשה כדבריך אבל איפה אבקשנו? –

– לך אל בית המלוה ושם אולי יודע לך – וכן עשה, וגם האיש וגם שכנו נודע לו שמה וכחץ מקשת רץ אל בית המלון וישאל לשם האיש מבריטאניא וכרגע פתח דלת חדרו בחזקה עד כי נבעת האיש ויקרא: מה לך פה? –

– אני הוא עושה המורה שעות –

– אין לי חפץ בעושה מורה ישעות – ענהו האיש ברגז.

– אבל מורה השעות – הוסיף בצלאל לקרוא ורוחו סער בקרבו ועיניו הפיצו זקים. האיש צלצל בפעמון ובבא המשרת אמר אליו: הוציא את המשגע או את הנוכל הזה מהבית –

– אף אם ימיתני לא אמוש ממקומי, ואוי להאיש אשר יגע בי – קרא וינף אגרופו.

– הנח לו – ענה המשרת – כי הוא לא יעשה רעה –

– התכירהו? – שאל הבריטאני.

– מי לא יכיר את „הממציא" ענה – המשרת ויניח אצבעו על מצחו לאמר כי אין ברוחו נכונה. עתה נח רוח הבריטאני ויאמר: ומה המצאת? –

– מורה השעות! – קרא בצלאל בעז ובנפש סוערה כים – מורה השעות אשר קנית היום בלא מחיר אותו ידי עשו עשר שנים תמימות ואתה לא תתנני לשים אף עיני עליו בטרם יפרד ממני – ובדברו כזאת התגלגלו דמעות מעיניו. אף אם נוכח הבריטאני כי בשגעון ידבר האיש אשר ילבש קרעים ויבכה כאשה מצרה ויאמר כי ידו עשתה מורה שעות, ובכל זאת אמר לו: איפו קניתי מורה השעות אשר ידך עשתה? –

– בבית המלוה, בשלשים שקל – עתה הביט הבריטאני בתמהון בפני הדובר בו, כי זכר אשר שם אמרו כי עושה מורה השעות השתגע וַידבר אליו רכות: האמנם ידך עשו את הכלי הנפלא הזה? –

– הכלי הנפלא! – קרא בצלאל – אם כן תבין כי כלי נפלא הוא, ארחמך אשקך – ובקראו נשק את כנף האיש – הכלי הנפלא! אמיתה הפעם, רב לי, מרים! השמעת? הכלי הנפלא! וגם את אמרת כי כלי נפלא הוא! –

– תן לי אות כי אתה הוא פועלו – הוסיף האיש ויאמר

אות? תנהו על ידי וינוע כרגע ובלעדי תקצר כל יד מהשיב לו את תנועתו –. האיש הגיש לו את מורה השעור ויהי אך שם בצלאל את ידו עליו ותשוב אליו תנועתו וישתא האיש כי לא האמין למראה עיניו ובצלאל קרא במנצח עוד סידות רבים צפונים בו וכאשר תשלם לי אגלה לך את כלם –

(עלי הסבר)

– כמה תחפוץ מחיר כל הסידות ומחיר מורה השעות למען לי יהיה ואוכל לעשות בו כחפצי? –

– מאה כסף – קרא בצלאל – ואז אעשה לי אחר תחתיו –

– אמלל – קרא הבריטאני במנוד ראש.

– חמשים פעמים כמכסת הכסף אשר תבקש אתן לך ואתה תמכרנו לי ותכתוב על ספר המקנה – בפעם הזאת נראה הבריטאני בעיני בצלאל כמשגע, אבל עוד ביום ההוא היה הבריטאני בבית בצלאל וירא את המכונה, אשר היא היתה ראשית אסונו ומפי מרים לקח שרש דבר. ועל פי עצתה הלל את המכונה בפניו ויאמר כי טובה היא מאד, אבל עד היום המאשר ההיא אשר בו יראה את הרבבות יחפץ לקחת אותו אתו כי יהיה לפקיד נגיד על בית מלאכת מורי שעות אשר לו. ועוד ביום ההיא לקחם כלם אתו ויסעו.

* * *

בבית אסף חרושת המעשה בלאנדאן ראו כלם את מורה השעות ועליו תמהו ולפועלו נתנו כבוד ושכר רב, וגם מלכת בריטאניא עטרה אותו כבוד ותכבדהו באות הכבוד בעד הכשרון, ומני אז תעשה מרים כעצת הרופא ותתן לבניה אך בשר ולא ממתקים, ולא תבוש גם לנסע בכרכרות, בצלאל שכח את מכונת התנועה התמידית ונוכח כי התנועה התמידית האחת אשר תביא שכר רב היא תנועת העבידה והמלאכה בחפץ כפים, ומעת אשר נודע כי חרש אמן משכיל הוא בצלאל, מני אז נוכחו גם תלמידיו ואבותיהם כי מורה נפלא בשפת צרפת וזמרה היה מאין כמהו בעיר וכל המורים אשר קמו תחתיו אך את הכסף המה חומסים חנם.

בקור חולים.

ט.

אם יחפוץ איש להיות בעל צדקה יעזוב את ביתו בכל מקום שהוא ויבא לוויען, לא בשבולה ומאפליה ואחיותיהן, אף לא בירושלים וצפת אשר רבו ענייהן ולא בכל הערים ובארצות אשר שם נוכל לראות בעינינו אם יאה עניותא לישראל או אין, יוכל איש להיות בעל צדקה בגופו בעתו ובממונו כמי בוויען. אמת הדבר כי רבים העניים בכל ערי ישראל ורבים מהם המה המבקשים עזרה והפורשים כפם והדופקים על הדלתות והמקללים את אבירי הלב, אבל בכל הערים האלה רק הממון חביב הוא והגוף כאין נגדו והעת במה נחשבה היא, וכל איש יתן לך חמש שעות חנם ולא אגורה אחת, וכל איש יעיד כי רק כסף יחסר לבני ערי ישראל אבל העת לא חסרה עוד ולא תחסר, אבל בעיר כוויען אשר בעונותינו הרבים יאלצו גם היהודים להוקיר את העת ככל עמי הארץ, ולא כהשרים והמעולים שבהם חלילה, כי אם כהפשיטים אשר יעבדו כל היום בזעת אפם. ואם יצא פתגם מאת הבריטאנים כי „העת ככסף תחשב" הנה הוציאו אלה הגוים אשר גופם חביב עליהם מממונם פתגם לאמר „העת היא חיינו וארך ימינו" ואם אותה נאבד בידים, אז לא יהיה לנו לחם לאכול ובגד ללבוש, לכן עלינו לשמר עליה למען גופנו. וכמעשה הגוים הנה גם בני ישראל עושים פה, כי הסכינו לגור בדירות נקיות כגוים ולאכל על שלחן טהור ומכסה טהיר כגוים, ועל כן גם העת יקרה בעיניהם כגוים, ואם כן להם פתח פתוח לעשות צדקה לא רק בכספם כי אם גם בעתם, למשל אני הכותב הנני יושב אל השלחן, ועיני משוטטות על הניר, ולמולי יושב איש ירושלים אשר בא להתרפא מחליו לוויען כי רופאיה נודעים בשער ועתה אך דמי נסיעה דרושים לו לשוב הביתה, השני מצפת אך לחם צר ומים לחץ מאכלו

ומשתהו כל היום, אך גם אלה בלי כסף לא ינתנו ולוא מצאה ידו לשלם דמי הנסיעה כי אז כבר למרחוק ברח לגור, השלישי הוא סוחר אשר פשט את הרגל ובכפו לא דבק מאום, והרביעי בקש להיות סוחר וכספו עלה בתהו והחמישי יחפוץ ללמוד מלאכה והששי חכמה, ובשביעי יש שמץ מהרביעי והשביעי גם יחד ועוד ועוד עד עשרה ושנים עשר ויותר אשר יבאו יום יום, ואם גם חצי תקיתם לא תנתן להם, בכל זאת הן עת המה חימסים, כי על כן לא לפלא הוא אם לא נמהר כחץ מקשת למצ׳ת מחוץ לבית כמו הלוית המת ובקור חולים. אולם לפעמים יגע דבר עד לבנו וירעש מיתריו ויניע כל חושיו ולא נדע מדוע, כן נהפך לבי בבא הירושלמי המתרפא מבית החולים ויאמר כי אשה צעירה לימים גועת בבית החולים ופעם ושתים בקשה ממנו בתחנונים כי ישלחני אותי אליה לבקרה. ואם לא אשגה – הוסיף האיש לדבר – הנה היא לא בסתר המדרגה נולדה, וכפי אשר אחשוב הנה היא יודעת אותך לא רק מפי השמועה.

מבלי אשר הרביתי מחשבות, כי דברים כאלה אשמע יום יום ומבלי אשר ידעתי מדוע, עזבתי את עבודתי ואלך אל בית החולים ובלי כל עמל מצאתי את המטה אשר הקוראת אותי שוכבת עליה, היא שכבה ושמירות עיניה סגורות, לכן יכולתי להביט בפניה, אך אף אחרי אשר התבוננתי בה כביר לא זכרתי כי ראיתי אותה מעודי. בלחיים החירות והרזות מאד והשפתים אשר חמרמרו נראה זעיר שם זעיר שם אודם כמו עקבות נשיקה שנשק אותה המות בהידעו לה זה עתה, רק המצח המשתרע עד למרום בחצי הירח והבבות, השחורות הפיקו הוד וכמצבה חיה היו ליופי ונעם אשר אבלו נבלו בלא עת,

– תני לה הרפיאה כי באה העת – קראה שומרת החולות, בריאת הבשר מאד, פניה עגולים ואדומים כמו מעשה מרחשת בלול מדם ושמן ופיה צר עד כי כמשא יכבד להוציא ממנה קול דברים.

– היא ישנה וצר לי להקיצה – ענתה אחרת צעירה לימים.

כמו רוח חדש בא בלב הבריאה כן התעוררה ותשאף רוח ותקרא: אם כה תדברי, יונתי, לא תצלחי למשמרתך ואני כבר הכרתי בך כי לא תצלחי למשמרתך, רק לא חפצתי להשמיע להאדון הרופא את דעתו ואת הלא תדעי כי האדון הרופא ישמע לכל אשר אני דוברת באזניו, אבל חסתי עליך ולא השמעתיו עצתי, ועתה אראה כי לא תצלחי למשמרתך, לא תצלחי, כי תעברי על פקודת הרופא אשר צוה לתת לה הרפואה בכל שעה –

– אבל בכל זאת אדמה כי תיטב לה השנה מהרפואה כי לא ישנה כל הלילה.

– אם כה תדברי לא תשמעי בקול הרופא ותהרסי סדרי הבית. הנך מורדת! – קראה הבריאה בקול גדול כאשר אך יכלה ופניה אדמו עוד יותר ועיניה כמו נסתרו בחוריהן וקול מליה נחבא כי על כן לא הוסיפה עוד דבר ואך בידיה הוסיפה להניע ולהראות כי היום שמעה דבר אשר לא שמעה כמהו מעודה, דבר אשר יהרוס תבל ומלואה ויניע ממקומה גם את גויתה אשר אולי גם רעש ארץ לא עצר כח לעשות כזאת. לקול הבריאה פקחה החולה לאט את עיניה וכמו רעד בא בכל יצוריה בשמעה המלה מורדת ותסתר פניה בכפות ידיה רגעים אחדים וכאשר פתחה אותם שנית בתת לה השומרת את הרפואה ראתה אותי ופתאם נהפכו פניה לארגמן וכרגע לירקון ותכלת וכל הצבעים עברו עליהם חליפות ומקוצר רוח לא יכלה לבלוע את הרפואה וכמעט לא נותר רוח באפה, אבל עתה האיר אלי כמו ברק באשון ליל רעיון כי אכיר אותה ואדע מי היא אף כי לא יכולתי החליט הדבר עוד זמן כביר עבר בטרם אשר שבה המנוחה להחולה ובטרם אשר יכלה לפתוח פיה ובעת הזאת, אורו זכרונותי לאט לאט ויתיצבו לפני כמו חיים ואזכור את הבית הגדול עם הגן הנחמד, אשר בו הלכה לשוח נערה בת שלש עשרה שנה, יפה כלבנה.

(עלי חמד)

תמימה כיונה, נעימה כפרח ועל שפתיה שיר נעים בשפת הארץ, אשר כמו קסם היה בו להעמידני על עמדי ולמשכני בכח אל הגן ואל הבית ההוא ולהודע אל אדוניו.

– הלא הכרתני – קראה בקול אשר כמעט לא נשמע – ואני לא פללתי זאת כי תכירני –

– אבל האמת אגיד כי לא אאמין למראה עיני האת! בת נדיבים ושלוי עולם באת עד כה? האם רששו אבותיך, או מה היא הצרה אשר באה על בית אביך ותדכאהו? הנני שונה בדברי כי לא אאמין למראה עיני –

– בבית אבי שלום ועשר ואני היא הצרה האחת אשר באה אליהם. אבל עוד מעט יבא יום פדות להם מכל צרותם –

– סלחי לי אם אולי אהיה עליך למשא בדברי ובשאלותי, אך התאפק לא אוכל בשמעי דברים אשר קצרה בינתי מהבינם, הן תפארת היית להוריך, שעשועים וכל חלקם בחיים, ואביך הן לא במקנאים חלקו כי יתאכזר לך אם גם שטית מעט מדרכו – –

– מ ע ט – קראה החולה בקול אשר הרגיז כל עצמותי – אמנם שטיתי מעט – שנתה בדבריה ותשך את שפתה.

– לא כהן מעביר עון הנני כי אעירך להתודות לפני – אמרתי בראותי כי הכאבתי לה מאד בדברי – וצר לי מאד כי העליתי על דל שפתי דבר אשר לא לרצון הוא לך –

אמנם כן, אני אמרתי אתי ימות סודי ואזן איש לא הקשיבנו, אבל ככל חפצי וככל מחשבותי כן יהיה גם בחפץ הזה, ואחרי כי באת הנה אגלנו לך אולי איטיב בזה לעוללי האמללים – עתה נפתחו פתאם ארבות עיניה ואגלי דמעות ירדו כנחל על לחייה הרזות.

– כמה שנים עברו מעת אשר ראית את אבי? – שאלה אותי פתאם.

– שתים עשרה שנה – עניתי.

ומאז השמעת אדותו דבר? הגד אל תכחד –
– אף לא מלה אחת –
– אם כן עלי לספר לך את כל; כאשר מלאו לי שש עשרה שנה בחר אבי חתן למעני את ירחמיאל בן יהודה הגביר בעיר, אשר בעשרו גבר גם מאבי, ושתי שנים הייתי לו לאשה עד כי החלותי לשקצהו, בעת ההיא עלה רעיון חדש על לב בני הנעורים, להצליח את כל בני האדם, לקרוא לעובדים כל היום דרור ולתת להם מעדנים תחת עבודה, וספרים המדברים כאלה ברוח בער הובאו מחוץ לארץ ויהיו בעינינו כאוצרות חשך, ויתאספו אל בית אבינו – אחרי כי הוא לא מרה את פי ולא מנע מחפצי וכל אשר עשיתי היה טוב וישר בעיניו, באהבתו הרבה – הצעירים אשר בשם משכילים קראו לנפשם, ובהם גם בחיר גם בתולה מעשירי העיר, כי הרבים חשבו זאת לכבוד להם כי נתנו לבניהם בביתנו מהלכים ואנחנו ישבנו והמתקנו סוד, איך להצליח ארץ ויושביה, ואיש גר אחד אשר היה ראש המדברים באספותינו הראנו לדעת כי חרפה ובלימה היא לבני האדם לחיות על פי המשפטים, כי אך חפש ודרור תפארת המה להאדם והאמונה והממשלה וחקי הארץ אך חבלים ישימו בכפנו וישדדו ממנו תפארת האדם, גם לאסוף ולכנוס כסף חטא, ואשמה היא, ועל כל אשר יאמר האדם כי לו הוא יחטא, כי אין אדם שליט בדבר, וכל בני האדם יחד נשתוו בכל אשר ימצא בתבל ויתר הצעירים ענו אחריו אמן, והנערות הרימו ראשן בגאון ותדמינה כי אך להן נגלה סוד הבינה והדעת, כי על כן רצו כלם יחד אל האספה כאל מקור מים חיים. ומפתח הבאר היה ראש המדברים אשר בידו מלא את אשר דבר בפיו, לחלק את הכסף חלק כחלק, ואחרי כי כלנו בני עשירים היינו עשינו זאת בחפץ לב לחלק עמו בכספנו, ודבר אמת לא אכחד, כי מה לי לכזב כעת? כי בתחלה לא מצא האיש ושיחו חן בעיני ותהי להפך כי בתחלה היה עלי למשא בדבריו ומה גם כאשר אמר לי בשפה ברורה כי לפי דעתי.

החלוקה תהיה לא רק בכסף כי אם ב כ ל א ש ר ל א י ש יחלק את רעיו. ואחרי כי בדברים האלה יסית להפר כל חקי המוסר והצניעות, לכן לא ישר בעיני, אך נזהרתי בלשוני מהשמיע הגיון לבי מיראה פן אהיה לבוז בעיני רעי ורעותי, אשר על כפים נשאוני ובמלכה הייתי בעיניהם ואני אהבתי את הכבוד הרבה יתר מכל דברי חפץ. ובכל זאת מי יודע אם לא אמצתי כחי להשמיע מעלות רוחי לולא קם נגדי השטן מביתי.

לבעלי חרה מאד על הדבר וירב בי גם באבותי על כי יתנוני לאסוף אספית בחורים ובתולות וכן לא יעשה בישראל, אבל אבותי ענוהו כי הוא כעת דרך העולם, כי כן הגדתי להם, ואחרי אשר נסיתי פעם ושתים לשוא להביאו אל חברתנו וגם כל בני חברתנו נלאו ולא הצליחו לפתותו כי יתן ידו לנו, לכן זעמוהו כלם וראש המדברים הרבה להשליך עליו שקוצים ולבזותו בלי חשך לעיני. בתחלה קצפתי עליו ואמרתי ליסרו על הדבר, אך הוא שחק לעג לי בבוז וישמיעני בשפה ברורה כי עוד רחוק רחוק לבי מחכמה, וכי עוד ימים ושנים יעברו בטרם יפתח לבי להבין שמץ מדבריו ודעותיו הנשגבות, והוא אמנם קרא הרבה וידע שפות שונות ולמרות חפצי נאלצתי להודות בלבי כי דעתי מאין ואפס היא נגדו, ובקסם על שפתיו השכיל לקחת לבי מיום ליום עד כי נפקחו עיניו לראות כי נפלתי בחרמו ואז החל למשול ברוחי ולצות עלי במפגיע ואני כיונת אלם הייתי ולא פתחתי פי וגם אם נקוטתי לפעמים בפני על כי הייתי כשפחה, אני אשר לא נשאתי בעול מעודי ולא חשבתי אנוש, אבל כל אלה היו בעת אשר הוא לא היה לנגדי, כי אך הביט בי וסרו כל צללי המחשבות אשר חשב לבי ואהי אך מקשבת לקולו. ולמען תמצא ידי לדבר עמו בכל עת התחננתי ובקשתי את אבי ולא הרפיתי ממנו עד אשר אסף את טוביה (הוא ראש המדברים) הביתה ויתן על שכמו משרת רואה חשבון, ובעלי היה נרגן ויתרגז ויתקצף וירגיז את הבית על יושביו וגם זאת היעילה להסיר לבי מאחריו.

וטוביה, אף כי משל ברוחו וידע נאמנה כי לא אעיז למרות
פיו בכל זאת דבר אך אהבה בשפתים דולקות, ובשבתנו יחד
לבדנו לא כתורת פיו אשר השמיע בקהל חברתנו עברה על
שפתיו, כי אהבה בכל תענוגיה ידע לתאר לפני ובשבועי
שבועות נשבע כי נכון הנהו לצאת גם להרג למעני ויקר בעיניו
מבט אחד מעיני מכל חמודותיו ואולי גם מדעותיו – כל הדברים
האלה לא הסכינה אזני לשמוע מעודי, ולא לפלא יהיה אם
הרתיחו מורשי לבבי כסיר נפוח, ומה גם אם הדברים האלה
יצאו מפי איש מרום ונשא בעיני, אשר על דעתי נולד אך
למשול בארץ. ובכן נפתיתי לדבר באזני אבי כי יפריד ביני
ובין בעלי, וגם בעיני אבי לא רע הדבר, כי נלאה נשוא
דיבות שפתיו, ולא אחר אבי ויבא קרבן גדול מאד, מחצית
כסף הנדה נתן לו ויתן לי ספר כריתות. ומני אז החל טוביה
להראות פנים בבית כמו הוא כבר יורש הבית. ויחל לשנות
סדרי הבית אשר ראו עיניו, והצדקה אשר חלקו ביום השני
והחמישי לא ישרה בעיניו, וכאשר שאלתיו: הן חלוקת העשר
היא ראשית דבריך, ענני כי לא לעניים העצלים כי אם
לפועלים נרבה על שכרם, וכאלה. את נפש אבי הלא ידעת
כי לא נסה לבא בריב ועל כן החריש בתחלה. אך לאחרונה
לא משל עוד ברוחו ויוכיחנו על פניו על תתו לבו כאדון הבית
ובפה מלא אמר לו כי אם לא יעזוב דרכו אז לא יכירנו מקומו.
אבל לא איש כמהו יחרד מדברים כאלה. כי אם להפך עשן
עלה באפו ועיניו הפיצו זיקי אש כעיני נמר בקומו ובשפכו
על אבי בוז מרבה להכיל. אז בא הקץ לכל, לשלותי, לכבודי
וגם לישר לבי, אם כי כרצח בעצמותי היה דבר טוביה אל
אבי, אך בנפשי ידעתי כי עלי ללכת אחריו באשר ילך ואם
אין אהיה לבוז. ובלילה ההוא ברחתי עמו מבית אבי לחוץ
לארץ. אני לקחתי רק את עדיי וביד טוביה היה כסף למכביר,
והוא אמר לי כי הביא עמו כסף רב אך הסתתר לבל יחשדוהו
בבקשו משרה בבית אבי. ומה אוסיף לדבר לך עוד? טוביה
פזר ככף כשוע מבטן ואהבתו אלי לא השגתה חיל, ואהבתי

אליו גדלה מיום ליום ומה גם מיום דעתי כי אך הוא מעוזי ומשגבי, אבל בא היום אשר גם התקוה האחרונה הזאת עברה כצל וכארמון נטש היה פתאם לבי. כתועה גלמוד במדבר, אין חי ואין צמח להרהיב עינו ופתאם ישיש על נפש אשר חיים בו אשר ראה מרחוק, ירוץ אליו וישלח ידיו לעמתו והנה הוא – נחש בריח, כן הייתי אז.

אמנם חטאתי והרביתי לפשוע ואולי לא תמצאינה בין אלפי בנות שבובות נאלחה ונשחתה כמני, כי בגדתי באם רחמניה סמל הצדקה, האהבה והצנע לכת, מריתי באב אוהב אותי אהבה בלי מצרים, אשר גם חייו, גם כל אשר לו נתן בשמחה כפר ישרי ותמתי ואני השלכתים אחרי גוי!

אמנם כן כל אלה ידעתי, אבל גם המוסר אשר יסרני אל זועם לא יקטן מעוני, הה ליום!

קול מליה נחבא והשומרת הצעירה נגשה אליה ותיסרה לבל תוסף דבר עוד כי בנפשה הוא, אבל על שפתי החולה עבר צחוק קל באמרה: מה רב טוב לב האנשים האלה! הן לא ידעוני ולא יכירוני ובכל זאת דואגים המה לחיי, אף כי לא שמעתי מפיהם אף דבר אחד כי יחפצו להצליח את כל בני האדם ולחלק בכל את כל רעיהם, אבל גם חיי גם מלי לא יארכו עוד ואחתום דברי: נעים ונדים היינו יחד בארצות שונות, אני ראיתי כי לפעמים הייתי עליו למשא, אך בכל זאת לא השליכני בחרפה אחרי גוו, ולא יען כי אלצתי אותו עד כי בא עמי בברית ואהי לו לאשה כדת וגם שמו נקרא על שני בני, לא זה החבל אשר רתק אותנו, כי אם חפץ אחר היה לו לקו. בלונדון ופאריז וברלין הרבה להתרועע את אנשים אשר כפיו ידברו, אך פתאם עבר עליו הרוח ללכת לווין, ופה צר לנו מאד, גם הלחם אזל מכלינו והוא לא בא לפעמים יום ויומים, בבאו פעם אחת בלילה ובשאלי אותו: ומה נעשה? – ענני במנוחה: אני כבר חשבתי מחשבות לרפא שבר ביתנו ובעוד חצי שעה יבא איש הנה אשר בידו והושיענו –

– האם בנדבת יד יתמכנו ? – קראתי בלב נשבר – האם באנו עד כה ? –

– לא בנדבת יד כי אם שלם ישלם –

– בעד מה ? – שאלתי בחפזה ולבי הלם כמו נבא לי רעה.

– לי ישלם בעד אשר אצא מהבית ולך בעד אשר תמצאי חן בעיניו –

– נבל ! – קראתי. בפעם הראשונה בימי חיי עבר דבר רע על שפתי ונפלתי אחור באין איל לקום. הוא לא נבהל ולא רגז ויאמר במנוחה : ראה אראה כי לשוא שתתי אמרי כי טרם תביני דעת החלוקה הנשגבה, אשר כל איש יחלק את רעהו את אשר נפל בחלקו, אבל לא אשיב לשחת דברי ואומר לך אשר אם תמאני שמוע בקולי אז מות תמותי יחד את הבנים ברעב.

– מות נמות ברעב – עניתי ולא הוספתי להביט בפניו, והוא יצא ולא שב כעשרה ימים. ואני החלותי למכור על יד את אשר עוד היה בידי מכלים ובגדים. ביום העשירי בא וישב על מושבו ויאמר ; שמעי נא, אין לך כל צדקה לקצוף עלי על החזיקי בתורתי כאשר אני לא אקצוף עליך על לכתך אחרי הבלי אבותיך, אולם עוד דרך אחרת להנצל מהרעה והיא כי תכתבי מכתב לאביך ותבקשי ממנו עזר –

– מאבי ! – קראתי ודמי לבבי רתחו כסיר מצולה.

– מאביך, הן עוד רב בידו, כי לא לקחתי עמי את החלק החמישי לנדה כאשר לקחתי אותך לי –

– וגם הכסף אשר פזרת כסף אבי היה ! –

– עוד לו רב אמרתי לך ואם לא יתן בחפצו אז יש לאל ידך להפיל עליו בלהות, כי ידוע תדעי אשר באתי בברית אמונה חדשה והבאתי גם את הבנים עמי וגם את תלכי אחרי –

בפעם הזאת לא דבר רע אחד עבר על פתחי פי. אך כל אלה ללא הועיל היו, הוא נתן את שני הילדים על יד

אשה מעז הארץ לכלכלם ולגדלם ואני – אני הנני פה, ולא לארך ימים באשר תראה. – זמן כביר ישבתי בנפש סוערה ולא מצאתי און בנפשי להוציא הגה מפי. ברגע ההוא עבר על פני כל בית אביה ושלותו ואשרו ורב טוב האמללה הזאת לפנים, בקוסם קסם הציג כל אלה כמו חיים לנגד עיני וישבר לבי מאד, אך מה השתוממתי לראית כי הענִיה הסוערה החולה הזאת תביט במנוחה אלי וכמו הוקל מעולה כן שאפה רוח בכלות דבריה. אחרי אשר שבתי מעט למנוחתי קראתי מקרב לבי: ומה איכל לעשות למענך? כל אשר בידי אעשה – עיניה הפיצו אש שמחה ותאחז בידי ותקרא: הצל את בני –

– ואם יקום אביהם לשטן לי? –

– הנה כלי מלחמה נגדו, המכתב הזה יורידהו דומה אם יודע בקהל ואם אך תאמר לו כי המכתב בידך הוא אז לא יקום לשטן לך –

– אעשה כדבריך, ולאביך מה אכתוב? – עתה שפלו ידיה, קולה שח, עיניה הומכו ובקול כמו מארץ הוציאה עוד אך מלה אחת ולא יספה.

– סליחה! – קראה ותדום לנצח.

אין מצבה ואין ציון על קברה, אך בקבורת אחיה נקברה כחפצה ובלי ספק גם חפצה האחרון יעשה לה, כי אבותיה בשמעם את ענות נפשה ומיסר האכזרי אשר נוסרה בו יענו ויאמרו: סלחתי!

על בן ובת.

מה זה תחזינה עיני! – קראתי בשממון בראותי את שלמה לב – טוב, אשר הכרתיו מאז לאיש שמח בחייו, וכשם משפחתו כן היה כי לב טוב היה תמיד. ועוד זכור אזכיר כי בהיותי בעירו מהר לאספני הביתה ולהאכילני ולהשקני, וגם

לא נתן אותי כי יגבה רוחי בכבוד הזה, כי כאשר עשה לי כן עשה לכל משכיל ולכל חסיד ומתנגד, ולא נכר לפניו בן ליטא מבן בעססאראביע, רק כי ידע אשר לזה מיכלי מעליא ולזה משתי מעליא, כי על כן היה בביתו משתה ושמחה תמיד, ולא רק הגרים כי אם גם כל בני העיר אהבוהו, ואף עזמות הרופא אשר תכלית שנאה שנא את כל איש אשר לו היתה פרה יפה או סוס טוב ויצפה בכליון עינים ליום יפול בידו והפרה או הסוס תהיה כפרתו, גם הוא לא עוין את שלמה, כי הוא עמל בכל עת אשר הבאים אל ביתו ידרשו אחרי כן בעזמות, ואשתי עזרה אחריו. כי אף אם בת ישראל היתה ואבותיה בעשירי הארץ נמנו, בכל זאת אהבה הרבה יותר להראות בשרונה בבית המבשלות מאשר לפרוט על פי הנבל ועל כן שנאוה גם המבשלת, גם מורה הזמרה, אך האורחים כלם יחד אהבוה גם בנעוריה בית אביה וגם עתה בבית אישה אשר דרך בית אביה חמד לו. ומדוע זה לא יעשה כדבר הזה, איש אשר נחל מאבותיו הון ונחלה ואשתו האהובה לו הביאה גם עמה די והותר להחיות נפשה, וגם לא נטל עליו לחכות ליום אשר יקח חלק בנחלת אביה, אחרי כי כל הנחלה לאשתו היא, ומה יעשה איש אוהב שמחה כמהו אם לא משתה ושמחה בביתו בהיותו בעיר אשר היא סתרה על גריה לבל יפזרו הון, ועל כן לא הולידה בתי משחק ושיר ויתר תענוגי בני האדם יושבי הערים הנאורות הבולעים הון ומביאים שממון בלב, כי אם איש איש אשר ידו תמצא ונפשו תכסף יעשה בביתו בית משתה ושמחה ושחוק, ושלמה היה האיש, ואותו זכרתי זה עשר שנים מיום אשר ראיתי אותו ושתיתי מיינו הטוב אשר אין בכל הארץ כמהו. ומי זה יוכל לשער את רגשותי בראותי את האיש הזה פתאם ביזיון, יושב באחד בתי המשתה אל השלחן, עיניו תבטנה נכחן, ראשו אשר שיבה זרקה בו בלא עת נטוי מעט הצדה וכמו יעמיק מחשבות כן יעביר ידו מרגע לרגע על מצחו יניע ראשו ייעקם שפתיו וקרא: אמנם כן! אמת הדבר! — הזה הוא האיש קראתי בשממון אל האיש היושב

(עלי תמר)

עמי ומתבונן בו בכל אשר יעשה – הזה הוא שלמה – השמח וטוב לב? וזקנה קפצה עליו! –

– הס! – קרא האיש בקול דממה ויתן אצבע על מצחו כמו חפץ לאמר: ברוחו אין נכונה – אך אני לא יכלתי להבליג ואשאל עוד: ואיה אשתו ובתו, הן היא כבר היתה נערה, ואולי גם כבר היתה לאיש? ובנו מה הוא ואיפוה הוא? –

– אמנם כן! אמת הדבר -- נשמע קול שלמה כמו מעפר ישח אמרתו – צדק בני וגם בתי, אמנם כן! אמת הדבר! פה הוא חוץ לארץ ואוכל להגיד, אמנם כן אמת הדבר צדק בני וגם בתי צדקה פה הוא חוץ לארץ. וחוץ לארץ לא ארצנו היא ולא תהיה ארצנו וארצנו לא חוץ לארץ. אמנם כן אמת הדבר, צדק בני וגם בתי צדקה – לוא גם לא העירני האיש גם אז נוכחתי כרגע כי אין נכונה ברוח, כי קולו ועיניו המביטות נבחן גם בדברו ולא תתבוננה באיש, וכל תנועותיו העידו כלן כי בינתו נסתרה.

– הנה כי כן – קראתי בלב נשבר – לא יועיל גם העושר לבעליו, גם מאיש שלום תסתתר בינתו והשלוה לא תהי עליו טהרה, ועתה יאמרו נא בני האדם כי רק בידי הצרות לדכא רוח איש. איש אשר לא ראה עמל כמהו לא ראיתי עוד בחיים ובכל זאת עליו עברה כוס! –

-- הנה כאשר אחזה לי עברו שנים רבות מעת אשר ראית אתו ומני אז לא שמעת אידותו מאומה –

זה עשר שנים עברו מני אז, ובכל העת הזאת לא שכחתי אתו ואת ביתו כי כסמל השלום והשלוה היה בעיני –

– ואמנם כן היה עוד שבע שנים אחרי כן, עדי היה לחרדת אלהים –

– ומה זה קרה אותו? השמיעני אולי אוכל הועיל לו. בנפשי כי אעשה כל אשר בכחי וגם יתר מכחי, כי אם לאיש כזה לא נושיע בצר לו אז חרפה היא לשם אדם כי יקרא עלינו! –

– הנך איש ישר לב -- קרא האיש ברגש ודמעות נראו

בעפעפיו – ואולי אמצא גם עזר בך, אך כעת נחדל מדבר כי לרגעים יבקיע קו אור בינה ערפלי חשכת חושיו ויבין את אשר לפניו ואז נורא הוא לראות מצוקותיו. אך חסד אל חופף עליו כי כסה בערפל את אור דעתו –

– ומתי אשמע דבר ברור? השמיעני נא למתי תיעידני? –

– אם תחפיץ לבא לבית המלון בערב אז אשמיעך כחפצך –

– אם אחפוץ? העת האריך לי מאד ובכליון עינים אצפה לערב – עניתיו. וכמעט נסו צללי ערב כבר הייתי בבית המלון.

– אילי מטה ידו הגד אל תכחד ואדעה – היתה ראשית דברי אל האיש.

– ידו תמצא כביר הרבה יתר מאז, כי גם הון חותנו נספח על הינו, ולמי יהיו כל אלה? –

– ובתו הנחמדה, המשגעת הקטנה באשר קראתי לה, יען כי אהבה שאון, ילדה נחמדה מאין כמה, איפוה היא, והבן הפלוסוף הקטן, אשר ישב תמיד במנוחה כזקן וידבר גבה ומאן התערב בשעשועי הילדים אנה הלך? –

– המה הלכי באשר הלכו, ואל לכל אב לדעת את הדרך אשר בו הלכו הילדים הנאהבים והנעימים –

– המה מתי באביב ימי עלומם! הפרחים הנעימים האלה נקטפו בלא יומם! עתה אדע מכאוביך אב אומלל, כהלם פעם יהלם לבי לשמועה, כפטיש פוצצה ראשי השמועה הנוראה, ואני אך מעט ראיתי אותם בחיים, ועשר שנים עברו מני אז. הה! אמלל באמללים מי ינחמך? אבל אשתו החמודה תפארת נשים ועטרתי אשר בה התפאר, היא מה? האם גם עליה עברה כוס תרעלה כמו עליו? –

– לא! עליה חמל היוצר ויסתירה בסתר כנפיו ויסתר עמל מעיניה, כי אין קצה לשכר, ומי יודע אם היתה כזאת לאדם מני שים עלי ארץ, אבל אחה הן לא תדע אף שמץ

(עלי חמר)

מנהו, הבה ואספר לך, אף כי כחץ שנון יפלח כליותי מדי דברי בו, בכל זאת אספרנו לך, כי אותך אראה אדם ישר לפני לא כהמון אלה אשר יקראו לנפשם משכילים וכל כבודם היא, כי להם לב אין, לא ינודו לשבר ורחמים לא ידעו, וזאת היא עטרת גאותם, ולא כן אתה לכן לפניך אשפוך שיחי –

– ומי אתה כי כה נשברת לשברו? –

– אני הוא דודו אחי אמו, ההולך ערירי והוא היה כבן לי ואני גדלתיו ורוממתיו – קרא האיש ועפעפיו נזלו מים זמן רב ואחרי כן פתח פיו ויאמר: בעשרנו נפחד מעוני, בשלותנו ממהומה ונבקש מעוז לנו, אך מאין תפתח הרעה לוא ידענו מראש, כי אז אולי מצאה ידנו להסתר ביום זעם, אך אנחנו בעמוד על המצפה ועינינו נשואות אל דרום ומצפין תפתח הרעה, נסגור את כספנו על מסגר ונפתח פתח לחומס נפשנו, ועל הרב גם אם יבא נביא ומוכיח ויזהירנו בטרם באה הרעה גם אז לא נאבה ולא נשמע לו. כאשר באמת כן היה ג. את האמלל באמללים הזה.

מלכה ושלום היו לחמדת כל עין ולשעשועי כל לב, והאב בקש להוסיף להם חן בהרבותו להם חכמה ודעת ובפזרו כסף כאפר למורים שונים. ולא די היה לו כי לא אצל מהם כל המדעים כי אם גם שפת עבר ואהבתה בקש להביא בלב שניהם. והנערה אשר יתרון הכשר היה לה בלמודים, לא כהנער אשר רק בעמלו הרב הצליח לו לקחת בינה. היא למדה את הכל במעוף עין ואחרי כי גם היא לא אהבה לשבת בחבוק ידים כי אם הוסיפה למוד, לכן הלא תבין כי עליה השתוממו כל יודעיה, ואם ידעת את הבית אשר היה פתוח לכל בא גם אז, הנה עתה רבו היושבים והאוכלים בו על אחת שבע, כי גם בטן המשכילים החדשים תחסר כמו בטן החסידים, ואחד מהמשכילים אשר יאמר על נפשו כי הוא מן המשכילים הראשונים והוא הרבה להעמיד אפיקורסים בישראל (בזאת יתפאר) היה מבאי הבית יום יום ובגבורותו בשתי נחל כבוד גם מאת כל החסידים, והוא היה כמו הבדחן בבית הזה אשר

כמו חתונת תמיד חגגו בו וישר שירים וידבר נבלה וכלם שחקו לו, כי על כן היה כבן הבית. ומה גם אחרי אשר מפניו חלו כל יודעיו כמשכילים כחסידים, כי אם היא התעבר באיש אז השליך עליו שקוצים וינבל את שמו בכל נבלה, וגם בנשים צנועות ונערות תמימות שלח לשון אפעה עד כי היו לדראון, ובעבור זאת בקשו כלם קרבתו, ואף כי שלמה אשר בקש קרבת כלם ואת האיש הזה משך חסד למען שפת עבר אשר בה יצא להאיש הזה שם, והוא דבר תמיד את הנערה על אודות שפת עבר וספריה וסופריה. ויהי היום ויבא האיש איש צעיר לימים עמו ויעד עליו כי דעתו רבה מאד בשפת עבר מלבד יתר המדעים אשר בהן אין ערוך לדעתו, ויקבל שלמה את האורח החדש באהבה ורצון כדרכו, מבלי דעת כי את המלאך המשחית, אשר ישלח ידו בביתו ובחמודיו ויהפכם לבלהות, הביא היום אל ביתו.

הגר החדש לקח עד מהרה לב מלכה ולב שלום והוא נשא תמיד באזניהם מדברותיו הרמות על גוים וארצות והוא הפיח לקץ, כי תהפוכות רבות תעבורנה בהארצות והיה כל נשא לשפל והשפל ירום, ולאט לאט הצליח בידו להסיר את לב הנערה והנער מאחרי יתר באי בית אביהם, כי נבזים המה, אנשים בלי בינה והשכל. ואם כי לא נעים היה לשלמה לפעמים בראותו כי בתו הסתתר בראותה את האנשים הבאים לביתו, אשר בתחלה דברה אתם ותקרבם במו פיה ועתה תלבש גאות, אך הוא הצדיקנה, כי אמנם לא יאתה לנערה לשבת את גברים זרים, ומה גם אחרי כי רבים בהם לא ידעו דרך הארץ וידברו דברים אשר לא יסכין לדברם באזני עלמה; ושלום הנער הטיב אשר לא ידע מעודו להקשות ערף עשה כאשר צותו אחיתו, וכאשר אמר לו אביו או אמו כי יבא הביתה, אז בא ולא מרה גם את פיהם. ושלמה לא שת לבו לכל אלה, לא כן פנינה אשתו, אשר אהבה מאד לקרב את כל איש ואשר אמרה תמיד כי נעים להיות שפלה כל ימיה בעיני בני האדם מהיות לובשת גאות רגע אחד ולשפוך בזה דם, היא

דברה לא בסתר את בתה כי דרכיה לא נכונות בעיניה, והבת החרישה בתחלה ולא ענתה ואחרי כן החלה גם לענית, כי גם לה לב ודעת ולא לנצח תוכל להתהלך רק על פי מורים, וברבות הימים התגלע גם ריב בין האם והבת. מעיני האב נעלמו בתחלה כל אלה כי פנינה התאמצה בכל כחה להסתיר הדבר מעיניו בדעתה כי בזה תעכיר רוחו מאד. אבל פתאם לפתע נגלה לו הדבר ויפלח כבדו כחץ פתאם. בבקר אחד בשובו מבית התפלה שמע מריבה בין אשתו ובתו, ובתחלה לא האמין למשמע אזניו, אך כאשר היסיף לשמוע מת לבו בקרבו ויהי לאבן, בפיק ברכים ובידים רועדות פתח את דלת החדר וירא את אשתו בוכיה ופני בתו אדמו ועיניה תפיצנה אש עברה. בראיתן אותו נבוכו שתיהן, ופני האם העידו בה כי בקשה מזמה מה לענות לאישה לבל ידע שרש דבר, אך הבת התעוררה ותאמר: טוב הדבר! מאבי לא אכחד את אשר בלבי, ולמה זה אכחד ממנו? הן אדע כי הוא לא באלה הנבערים חלקו, אשר בחסרון דעתם יאמרו ליעץ לחכמים וטובים מהם –

– מה היה פה? – קרא שלמה ברעדה בשומו אל אשתו פניו – מי זה זרע זרע הריב בביתנו? ואני אמרתי כי בשורה טובה בפי ואשמח לבכן, והנה ערבה שמחתנו –

– שלום לנו, אל תירא, אין דבר – מהרה פנינה לענות – השמיענו נא את אשר בפיך ונשמח כלנו –

– אם כה תדברי ינוח רוחי. ועתה דעי כי הצליח בידי למצוא מקום נאמן למען נפתלי מבוקיון בבית האוצר אשר להממשלה –

– טוב מאד! דבר גדול עשית – קראה מלכה, אך פנינה לא ענתה דבר.

– מדוע תחשי את? – שאל שלמה את אשתו – האם לא תשישי על הדבר? –

– ששה הייתי גם אני – ענתה מלכה – לולא יראתי פן תנחם אחרי כן –

שטר מכירה

(נדפס בהמליץ № 284 שנת 1899)

מאת אלמנת הסופר המנוח פרץ בן משה סמאלענסקי שהיה מוציא לאור מ"ע „השחר".

הנני מודיע בשער בת רבים בשמי ובשם בָּנַי וּבְתִּי (המה יורשי הסופר פרץ סמאלענסקי) אשר אנכי הנני האפוטרופסית עליהם, כי מכרתי לצמיתות להמוכר ספרים מרדכי קאצענעלענבויגען בווילנא את זכות הדפסת והוצאת לאור את כל החבורים והמאמרים והמכתבים אשר יצאו מעט בעלי הסופר הנ"ל בלשון עברי הן אלה אשר נדפסו במ"ע „השחר" והן אלה שיצאו לאור בספרים וכרכים מיוחדים ונדפסו בכל מקום שיהיה, לכן מהיום הזה והלאה, אין ברשות עצמי וברשות בני ובתי, לא ע"י עצמנו ולא ע"י ב"כ להדפיס את הספרים הנ"ל מלבד מר' מרדכי קאצענעלענבויגען הנ"ל, ולראיה באתי על החתום.

ווינן יום $^{18}/_{30}$ נאוועמבער 1899.

לעאנארע סמאלענסקי.

באתי למלאות אחרי דבר המודעה הנאמרה למעלה, בשמי ובשם אגודת חובבי שפת עבר, אשר התעסקה עד הנה בהוצאת ספרי רפ"ס הנ"ל לטובת האלמנה שלו, ואודיע בקהל כי מהיום הזה לא תתעסק עוד האגודה הנ"ל בהדפסת הספרים האלה, יען כי זכות הדפסתם נמסרה מעתה לה' מרדכי קאצענעלענבויגען בווילנא לבדו, וגם ספרי „הירושה" אשר נדפסו בשנה העברה ע"י האגודה הנ"ל ועוד נמצאו במכירה, מעתה ימכרו רק ע"י ה' קאצענעלענבויגען הנ"ל, וכל החפץ בהספרים האלה יפנה רק אליו לבדו בווילנא.

פ"ט פעטערבורג יום ב' 20 דעצעמבער 1899.

טוביה ב"ר אהרן ז"ל מרגלין.

כל ספרי

פרץ בן משה סמאלענסקי

נקם ברית

מעשה שהיה והוה ויהיה בכל מקום ובבל זמן.

(אודות המקרים הרעים בעסטרייך).

ואצרך ואתנך לברית עם לאור גוים לפקוח עינים **עורות**
להוציא ממסגר אסיר מבית כלא יושבי חשך.
(ישעיה מ״ב)

יְסֻפַּר לעד לדור

מאת

צנ״ה [פרץ בן משה] סמאלענסקי.

בהוצאת בית מסחר הספרים
של מרדכי קאצענעלענבאגען בווילנא.

ווארשא

P. Smolensky's
sämtliche Werke.

Novellen
&
Romane.

VI

Нкамъ Брисъ.

Verlag von M. Katzenellenbogen, Wilna.

WARSCHAU,

СОЧИНЕНІЯ

П. М. Смоленскаго.

Повѣсти

и

Романы.

VI

Nkam Bris.

Изданіе М. Каценеленбогена, Вильна.

ВАРШАВА,

Типо-Лит. Ф. Баумритера, Красинская площ 6, Варшава 1910 г.

א.

סוד בַּחוּרִים.

גם חוזה בחזון הרוחות לא יגיד לרוח דרכו מראש; הוא ידע כי אם צפון וימין נפגשו אז מלחמת תנופה ביניהם, איש על רעהו יתגבר ובסערת סופתם ישביחו יחד את הסערה אשר תחולל הארץ במרוצתה ולפני זעמה לא עמד כל חי, אבל קצר כח כל חכם לב לחשוב ולמצוא חשבון לא אכזב לכל המעוררים והמניעים לרוח להתות לו דרך, וכן מי יגיד לרוח האדם דרכו? רוח חדש עבר על פני בני הנעורים תלמידי בתי הספר בעיר הבירה, רוח אשר זר היה להם ולאבותיהם ויעירם ויעוררם וישם דברו בפיהם כאשר נחזה עתה באספת התלמידים שֶׁחֻבְּרָה יחדו מהמון תלמידים המתעתדים לרפאות או להמית חולים; לבנות ארמנות ולהעמיד גשרים על הארץ ובמים או – ברוח; להוציא דין אמת לאמתו או לעות דין, איש כאשר יביא המקרה בידו אחרי אשר יצא מבית המדרש וחכמים סמכו ידיהם על ראשו.

בני הנעורים, חמדת כל העמים והארצות ותקות כל לאם ועם, אליהם יביטו הזקנים אחרי שֶׁבָּלוּ ימיהם בהבל ומטרת חזון חייהם עוד מהם והלאה; כי אל זה הֶחָפֵץ להיות לאור מאיר לא הביטו בני עמו ונהרו ותקות חזון חייו עם חייו אבדה, וזה אשר כמלאך הגואל הוציא כל רוחו הבוער כנחל אש בחֹם העלומים כְּלָא שפתיו בימים הבאים במסגרי אסיר או בבית כֶּלֶא של משמרת ופקודה ונפשו בכל אלה האבל כי מחזה חייו בימי עלומיו היה לאכזב, ורעהו אשר רק משרה אִוְּתָה נפשו ועל כן הרעים נפלאות על בעלי המשרת למען יסכרו פיו, אף הוא נסוג אחור לעת זקנותו בְּהִוָּדְעוֹ כי גם זאת לא תצלח, וכלם יחד, אשר יום יום ראו קברות

רתאות והתקות, ישאו עיניהם אל בני הנעורים ועל ספּ קֶצֶ־
רחיים תשוב התקוה ותחליף כח בהתבוננם אל יורשי נחלתם
אשר יוסיפו ללכת בדרכיהם, יאסרו מלחמה ויקלעו למטרה
והמה אולי לא יחטיאו . . .

בַּצַּר לגוי כי הֻבָּה על מרומי שדה ויהי למס עובד ועל
גבו ידרוך מנצח ברגל גאיה ובצואר עתק יצבור אליו חילו,
וְהַמְעֻשָּׁק יבין כי אזלת ידו לקים לקראת עושקו הנה בני
הנעורים יהיו למעוז מבטחו ולנחומים לנפשו, בהם ימלא את
אשפתו בחזון רוחו ולא יבוש בהם, כי יאמין לראות את ידם
הרוממה יד נוקמת נקם עולם . . . ובכל מצור ומצוק אשר
יציק לגוי ולאדם עריץ ומחבל אוכל שאו נקיים ושותה דם
עמלים ביגון וחשך, והעשוקים אך בסתר אהלם יאנחו ולא
יְשַׁוְעוּ מזרוע רבים פן ישמע קולם ונאשמו ונפשם ירעה להם
לנשי חיקיהם וטפיהם פן ינוח גם עליהם שבט הרשע בגללם
ועל כן יראו חתת וייראו ויאנקו דם; אבל בבני הנעורים
יחזו בני אלהים מלאכי מרום כלם שירדו לנקום דם נקיים
בטרם עוד עלה עליהם עול אשה ובנים ולא יפחדו מדבר הות
כי רק את נפשם יביאו לקרבן. בני הנעורים יהיו לתפארת
לעם יושב בטח ולא שבט עריץ מבית אף לא יד אויב מחוץ
תנחת עליו, ובהם יבטח כי ישגיאו פעלם ויפליאו לעשות
וירימו את עמם למרום מראשון. כי הלא אלה המה חקות
החיים לראות מקור חיים חדשים במקום אשר שם שת המות
קציר להולכים לפניהם. ובן הנעורים יודע זאת ורחב לבו
והמה כמו יין לכל דבר נעלה וְיִמָּשֵׁךְ בכח אחרי כל אֹמר
נשגב ויבטח בכחו לעשות נפלאות לרבים, על כנפי רוחו
ידאה ויעבור עד מרחקי אין קץ מבלי ראות כל שטן ומכשול
כי עוד טרם רֻתְּקָה נפשו ברתוקות חמר אל המקום והזמן,
הפגעים עוד טרם עִנּוּ נפשו בעמל הדרך, תקוה נכזבה עוד
טרם השחה ראש תאותיו ואור דעת החיים ומסבותיהם
ותהפוכותיהם עוד טרם הביא חשך ומשאון בבתי נפשו . . .
גם פה נקבצו ובאו המון בני נעורים מלאים חַיים ותקוה,

גם המה יריעו בקול ויתעוררו ברגש ושאון ובכל זאת לא כדברת כל אספות בני נעורים דברת אלה; לא גאוה וגדל לבב מפתח שפתם, אף לא להשגיב בכח יגבירו חיל בשפתותיהם, כי אף אמנם פניהם יגידו לכל כי חפצים המה לעשות גדולות ונצורות, בכל לבם יתאיו תאוה ונפשם תלהט גחלים לעשות אחת מאלה הנפלאות, או גם כלן יחד, אשר להן יחכו כל העמים לראות בבניהם בדור יבא, אבל רוח נכאה תפגע ברוח העלומים ותכריעהו זאת תחזה כל עין בם. יודעים המה מרת נפשם כי איש לא ישים בהם מבטחו, לא להם נשואות אלפי עיני הדור אשר יְפַנֶּה מקום להם, ובעת קץ כאשר ילך ולא ישוב אז תהי לו קבורה וכל תקותיו יחד אם לא הכין קברן בעוד בחיים חיתו. . . מי המה אלה אשר כח העלומים יסתתר בחבם, וכמו הזקינו בלא עת יבקשו רק עצות להשגב ולהנצל מצרה ולא להריע ולהצריח ולהתגבר? בני יעקב המה! בני זה העם אשר נלאה לשוב ולהקים את התקוה אחרי נפלה שבעתים, אשר יחזה בבני הנעורים את אשר חזה בנפשו ובאבותיו, רק נושאי סבל החיים ומצוקותיהם מבלי לעשות גדולות, אשר כתועים בודדים בערבות מדבר איש איש אך את נפשו ישמור ויבקש להחיותה כל עוד אשר לא הביאהו המקרה עד מתלעות כפיר, ובהגיעו עדיהן אז חלף ועבר ואין זכרון לו. . . וכן חלק בניהם אחריהם הלא אף המה כמהם יחיו בלי אחרית ותקוה, כי מה תקות בודד אף אם כח אלהים לו? ואם האבות תעו במדבר ויִקָּברו בערבות חול באין דרך ומסלה ויהיו טרף לשני רשעים, הנה בניהם אשר למדו ידיהם לשחות בים הדעת, אף המה יסֹערו ממקומם ואיש לעברו ינשאו על גבי גלי המים הזדונים ויחגו וינועו כשכורים וכל חכמתם תתבלע כי לא להם דרך, וטרם ימלטו מגלי העברה בלתי אם יפלו על פי תנין או תחת הגלים יכרעו יפלו ויעלו בים הגדול ויאבדו מתוך קהלם. . . זה הוא שיח ושיג האבות לבניהם ותקותם הם מה היא? ככל בני הארץ הן בני היהודים לא יחשבו, עם הארץ לא יביט עליהם בגאון ולא

לו יהיו לתפארה, בהם לא ישגב לעתות בצרה ואף בעת חסן ישועות תצר עינו לתת להם חלק ולמי יעמלו אלה נושאי רגל החיים? האם לאבותיהם אשר גם בחייהם כתבו על ערש בניהם „אתם הבאים הנה עזבו כל תקוה"? או ליתר עם הארץ אשר כקוץ מונד בעיניהם חייהם ועמלם וחפצם גם יחד? ואם יבקשו כבוד אז ינחלו קלון משנה, ואם יחכמו אז חרפה תהי משכרתם, ואם יאמצו לבם להגן על כבודם אז כעזי מצח ידחו מהק"ל, ואם לשלום מר להם מר כי בני מורא ומרך לב המה, ואיה איפו היא היתד אשר עליה יתלו משא החיים וחפציהם? ובכל זאת הנה החיים יחיו גם אם לא ירבו מחשבות כאשר המתים ימותו מבלי דעת, בלב בן הנעורים יולדו המון רעיונות וחפצים גם מבלי כל חשבון ומטרה, וגם אלה שנועדו היום הנה רוח בני הנעורים הוא קבצם וגם המה ידברו וישיחו היום כמו לוא היו חמדת עמם ומשוש תקות הדור כלו, גם קול אדיר וחזק ישמע פעם מפי האחד ופעם מפי משנהו ברעו בעז רגשותיו.

– על פני כל חברינו אגיד לך כי גדולות פעלת, כי כגבור השיבות חרפה לחיק חורפיך וחורף אותנו כלנו ועד עולם יזכר פעלך – קרא אחד התלמידים בלהבות אש ועיניו השחורות הבריקו וכל עצמותיו אמרו כי לא בשפת חנף התגלע רוחו, בשומו פניו אל אחד היושבים אצל השולחן ולפניו כום שכר אשר בה שם עיניו בכל עת אשר דבר האיש אליו. האיש אשר אליו נשא המדבר את מדברותיו הוא איש כבן עשרים ושתים יפה תאר עד להפליא, לחייו המלאות והעגולות כמו חטבו מאבן שיש טהור ועל לבנת פניו תוסיפנה הוד שערותיו השחורות היורדות על רקתו עד הכתפים ומפנים עד חצי המצח ועיניו השחורות אשר תפיצינה שלום ומנוחה וטוב לב, כשחוק מרחף על שפתיו האדומות אשר רק שפם קטן שחור יכסה עליהם, ובהתנשאו עתה לענות להדובר בו נראתה גם קומתו המחטבה, כי אם גם לא גבה הקומה היה אך חסון מאד. עיני כל הנאספים אשר נמשכו יחד אליו כמו

בקסם העידו כי הוא האיש אשר רוחו קבצם הנה, אבל כמו תוחלת נכזבה נראתה עד מהרה על כל פנים כאשר ענה בהניעו בידו: אל נא, אל נא, אל תרבה להשגיא פעלי כי לא גדולות עשיתי, הוא נשא עלי חרפה ואני הכיתיו לחי וכה תם הדבר, ומה לנו להרבות עוד דברים? – ובכלותו דבריו שב אל מקומו. וכחץ מקשת התנשא פתאם אחד מהנאספים איש רם הקומה כבן עשרים וארבע ובקול חוצב להבות אש פתח פיהו וידבר אף הוא בשפת הארץ כהמדברים לפניו ויקרא: אדוני! הנה דבר גדול הביאנו הנה, דבר גדול אשר בכחו לשנות פני כלנו ולפלס לנו נתיב חדש ולתת בקרבנו חיים חדשים ורוח חדש. עת רצון לנו העת הזאת וחלילה אל ירף רוחכם גם אם בן הגרי ימאן לשאת בסבל הכבוד אשר יעמיסו על שכמו. לא אדע מה הניע אותו לדבר בדברים אשר היו כמי שלג להשקיע את אש הרגשות אשר נצתה בלבנו על ידו, לא אדע אם ענות לב היא, או אולת הקשורה בלב כלנו מימי נעורינו להאמין בעתידות, כי יבא יום אשר חלקנו יהי נכון בידנו וכל יד בליעל לא תבאנו, כי יפרח כשושנה ישע לעמנו וכבודו מעפר אשר עפרוהו בו כציץ יציץ. אני לא אדע את אשר בלבו גם אחת היא לי מה יחשוב ביום הזה, אבל זאת אדע כי רב הגדולות אשר פעלו בני האדם לרבים ואשר בעבורם היו לאנשי השם עד דור אחרון לא במחשבה תחלה בלבם היה סף מעשיהם, כי המה עשו דבר אשר אולי עד מהרה נשכח כמת מלב לולא שת המקרה עליו נוספות או שנה פניו ובכן היה ליסוד מוסד לארמון נשגב. וכן גם אנחנו נשגיא פעל בן־הגרי גם אם ימאן לראות בו כראותנו אנו, די לנו לדעת כי הנסיך נ. אוהב ורע לבן הגרי מאז, קרא לו בתוך קהל ועדה בחרות אפו בו: יהודי נמבזה! ובן הגרי הכהו מכת לחי לעין כל, והדבר הזה גדול ונכבד מאד, כי בידו לפקוח עינינו לדעת ולהבין מצבנו, לראות ולשפוט משרים כי שוא כל עמלנו לבקש אהבה, הבל תקותנו לראות את הקיץ אשר הקימו בינינו ובין עם

הארץ נופל תחתיו, כי השנאה לעולם תחיה וחרפה ובוז מנת כוסנו מאלה שיתימרו בהדעת לאלה שיבקשו דעת כמו מאלה אשר מאסו בכל דעת לאלה אשר מדעת רחקו, והיום הזה יהיה לראש דרך חדש ולקץ הדרך אשר בו בחרנו עד כה, ועל כן נרומם את פעל בן הגרי גם אם ימאס בתהלתנו —. רבים מהנאספים ספקו בכפם לאות תודה ואחדים הניעו אחריו ראש, ובן הגרי הרים ראש ושחוק קל כלעג עבר בין פתחי פיו ומבלי עזוב מקומו ענה בנחת: ואם כן יאתה התודה גם להנסיך ויחד נחלק שלל —

— אל נא בלעג — קרא האיש ויוסף אמץ בדברו — הלא הוא אשר אמרתי כי יש אשר יפעל איש גדולות ולא ידע, ואמנם כן הוא גם להנסיך יאתה תהלה כי הוא היה כמליץ לרגשות אלפי אחיו אשר המה יסתירום בְּחֻבָּם והוא גִלָה לבו. בקצפו עליך לא אך בך שלח לשונו, לא את כבוד שמך בקש להשפיל כי אם את העם כלו, כמו העם כלו אָשֹׁם אשם אם אתה לא כְלִבּוֹ דברת, או כי נועזת לדבר חלקות אל אשה אשר הוא נתן עיניו בה, ובדבר הזה הראה במראה ולא בחידות כי כחקות הטבע קימים עד עולם, כן חרפת ישראל לעולם עומדת, וכאשר קצרה ידך מהיות מלמד להועיל לחתול לבל יארוב לעכבר אף אם תמלא בטני בברבורים אבוסים, כן לשוא כל עמלך לתת לעמך כבוד לעיני עם הארץ —

— ואם אך הבל ניגע ללמד את החת"ל דעת נעזבני ונלך לנו — אמר אחד התלמידים.

— לא כן — קרא המדבר — כי אם נלמד את העכברים לעמוד על נפשם או אז נביא חכמה בלב החתולים לבל יצודו לטרף, ובן הגרי הורה הלכה למעשה ועל כן ירומם —

— ובכן ניסד בית ספר לעכברים — קרא אחד מהאספה.

— אל נא אחי, אל נא תתלוצצו, כי לא לזאת נאספנו כלנו הנה — השמיע דברו איש צעיר לימים כבן עשרים — הן זאת לא יְכַחֵד איש ממנו כי רוח חדש בא פתאם בקרבנו

מבלי אשר נדע מאין בא הרוח הזה. זה כמה נחוש כלנו כי עת לעשות לעמנו הוא, כי לא טוב עשו החכמים שהיו לפנינו בהנזרם אחור מעמנו האמלל וישישו על כל נחת טוב שבא לידם בעת אשר כל עמם גוע לעיניהם ביגון יצרה מאין כמהם. המה היו כבני העמים ובדבר הזה הוסיפו אף הם חרפה על עמם האמלל ויהיו כבורחים משדה המלחמה להספח על צבא האויבים, ואנחנו לב אחר ורוח חדש נתן לנו, כי נחפוץ לעשות למען עמנו ואחינו, והמקרה הזה קבץ איתנו כלנו יחד, הבו איפו אל נבלה העת בדברי הבל, כי אם עוצו עצה איש איש מה עלינו לעשות ואקוה כי כל אחד מאתנו נכון לעשות כחובה וכמצוה – הנה בן יעקב אמר כי כעכברים בתוך חתולים הננו, ומי אשר לא יבחר בשקר יכזיבנו על פניו ? האם לא כן הוא ? האם לא נבדלים הננו מקהל יתר התלמידים ? . . .

– לא כן הוא, כי אם נתקרב אליהם אז יקרבונו – קרא התלמיד אשר אמר ליסד בית ספר לחתולים.

– אל נא אל נא תדבר דברים לא־המה, או אולי לא תבין מה רב הדרך בין להתקרב ובין להתנגש, אם נתקרב לא ישימו אלינו לבם ואם נתנגש ונבא בקהלם אז יסבלו אותנו כל עוד לא העלנו אף אחד מהם. אך כי למשא הננו להם זאת נראה אם אך נחפוץ לראות. . .

– ומה תאמר אתה לעשות ? – קרא אותי התלמיד

– אני אומר כדברי בן יעקב נלמד את העכברים לעמוד על נפשם ואז תבא חכמה בלב החתולים לבל ישחרו לטרף –

– אולם אחי כל אלה אך דבר שפתים הוא – אמר אחד מהיושבים איש תאר כבן שלשים, אשר כבר השלים חקו בבית המדרש ורופא אמן נקרא, אך יתערב בכל אספות התלמידים כמקדם וכלם יכבדוהו – עתה לא ישחרו לטרף אותנו ולא יגעו בעצמנו ובשרנו, ואם אמנם לא נכחד כי עוד לא שלם לבם עמנו כאחים ורעים, אך הן לא יתעמרו

בנו כאבותיהם ועל כן יש תקוה כי הדור הבא יחכם גם מאבותיו אלה וייטיב מהם. בן־הגרי הנה בְשָׁלְךָ היתה כל האספה הזאת חַוֵה דעתך בראשונה מה נעשה כיום? —

בן הגרי קם על רגליו ויפתח שפתיו במנוחה ויאמר: את דברי ועצתי אני כבר השמעתי והמקרה הזה לא שנה דעתי ורוחי אף במעט. זה דברי מאז כי אך עלינו החובה להתקרב, כי אנחנו התרחקנו מעל עם הארץ ועל כן היינו לנדה, רק אנחנו במנהגינו ובגדינו ותעתּעינו נָתַנּו על נפשנו הרפה בעיני העמים עד כי יראו מפנינו או שקצינו. בכל דרכי חיינו, בחקי המאכל והמשתה, בבגדינו, בתפלותינו אשר נתפלל כמשגעים ובכל דרכי חיינו נרחיק כל לב ממנו, ואחרי כל אלה נבקש כי יכבדונו ויקרבונו! את אלה אשר יוכלו לקרב יקרבו, ואת אלה אשר שקץ המה למו הן לא יוכלו לקרב. ואין לנו לעשות דבר בלתי אם ללמד לאחינו לדעת ערך עם הארץ, לאהבו ולכבדו, ללמוד שפתו ומנהגיו, לדבר בשפה ברורה כמהו, ועל כל לשכוח גם כי בשכבר הימים היה קיר מבדיל בינינו ובין עם הארץ או אז נתבולל בהם ונהיה כמהם ובדור אחד ישכחו כל דברי השנאה והשטנה, כזאת חשבתי מאז וכזאת אחשוב גם היום, ולדבר הזה עלינו להרבות עלים לעתים בשפת הארץ למען נורה את העם את השפה ונחנכהו להחשב כעם הארץ, וכל עוד אשר יבחר בדרכים זרים וכל עוד אשר ידבר בשפה אחרת וכל עוד אשר יתפלל בשפה אחרת אין תקוה כי יהיה כעם הארץ —

— ואני אוסיף על דבריו — קרא התלמיד הצעיר — כל עוד אשר יתפלל בבתי תפלה אחרים ולאל אחר —

— וגם אתה תדמה כי בעבור האמונה ישנאונו? — שאל בן הגרי.

— לא רק בעבור האמונה, כי אם גם בגלל האמונה, המה ישנאונו יען כי ישנאונו, יען כי כן נחלו מאבותיהם ואבותיהם מאביתיהם, המה ישנאונו כי יאמינו כי ידנו היתה

במשיחם, המה ישטמונו יען כי אנחנו המעטים נעיז מצח לבלתי שמוע בכל דברי הרבים ולעשות ככל אשר יצוו, המה ישנאונו כאשר ישנאו כל בני האדם את כתה או מפלגה נפרדה מהם ויבקשו בה עונות, וכל אשר יראו בנו יהיה בעיניהם לתבל ותועבה, ואם גם לא ימצאו בנו כל דבר אשמה ופגול גם אז די יהיה כי לנו אמונה אחרת ומה זה ימריצם לעזוב את השנאה אשר עִמָּה נולדו וְגָדְלוּ לשוב ולאהוב אותנו? האמנם ישבעו מלא חפנים נחת עת יראו אותנו אוכלים בשר החזיר ולובשים מלבוש לא כחק לישראל —

— ומה תאמר אתה לעשית? הלשוב אל בתי המדרש ולסחור את עם הארץ ביין דגן וכאלה? —

— הן לא שליח קהלות עם ישראל הנני כי אומר מה לעשית להגוי כלו, כי אם כחבר לתלמידי בתי הספר העברים אשר יבקשו לעשות דבר מה לעמם אחוה דעי ואף אני אומר כי טוב מאד להרבות עלים לעתים בשפת הארץ, אבל לא למען נהפוך את אחינו לעם הארץ, כי אם למען יהיו ללוחמי מלחמתנו, כי יגידו לפושעים פשעם על פניהם ויעמדו בפרץ בכל עת להשיב חמה מעל העם האמלל על לא חמס בכפו —

— וגם זאת תועיל כעלוקה למת — קרא בנ־יעקב.

— ומה תאמר אתה? שאל הרופא.

— אני אומר כי עלינו להורות את העם דעה לבל ילך אחרי ההבל ויהבל לחאמין כי בידו להציב לו יד, כי יראה וידע את אשר לפניו לבל תבא עליו שואת פתאם, כי כל עמלנו שעמלנו עד היום עלה בתהו, כי עתה רק אם נשוב לאחד את עמנו לבל יתעו איש לעברו ולבל יוסיפו להתגרות מלחמה איש ברעהו אז עוד לא פסה כל תקוה כי נציל נפשנו ואם אין נפול ברעה מבלי משים, כי הנה תחת שואה התגלגל הרעה המתעתדת לבא עלינו ובאפס יד נשבר, כי בידנו הרסנו בתינו ונשכב בחוצות ועוד מעט ואין עוד מקום גם בחוצות — —

— הנה בדברי הסופר העברי הפלמוני ידבר היום —

קרא אחד מתוך הקהל – אבל הצר עוד לא יצור עלינו ואין לנו חפץ בנביא כירמיה –

– וכאשר תפלו בידי צר אז לא יועיל לכם עוד נביא כירמיה. שמעו אחי ועליכם המצוה לשים לבכם לדבר הזה, צדק הסופר הזה אשר יחזה רק רעה ותוכחה, כי אמנם אך הוא יחזה נכוחות וכלם הכּ׳ בעורון, ומי יתן והיה את לבב עמנו להבין דבריו ולשמוע בקולו כי אז אולי לא תגדל הצרה בבאה. הנה עלינו בני הנעורים לחוש את אשר לא יחושו הזקנים, עלינו לראות אור ולא לעצום עינים, עלינו אשר אש קנאת הדת לא תאכלנו וכל יתר חפצי הזקנים לא יטמטמו את לבנו, עלינו להקשיב ולשמוע מה בפיו גם לבקש עצתו, כי יותר מאשר ישמיענו גלוי בספר יביע פיו, והיה כאשר יקשיב וישמע איש למוצא שפתיו אז כל עצמותיו תאמרנה: דבר אמת שמעתי היום –

– ואותך השמיע דברו ממקום שבתו במרחק שלש מאות מיל? – קרא אחד בקלסה.

– אף עוד זאת! ולא תבושו ולא תכלמו! הנה הסופר הזה מתהלך בקרבכם זה ימים אחדים ואיש מכם לא ידע גם דבר בואו. הן הרבים בכם רק על פי דבריו הייתם את אשר הנכם כיום, ולולא הוא שפקח עין לכם או לאבותיכם כי אז ישבתם עד היום בישיבה או סחרתם בבלויי סחבות, ואתם תחפצו לנחול כבוד בני אדם אם ברגלכם תרמסו כבודכם לעפר, לוא היה הסופר הזה סופר לעם אשר ידע להוקיר כבודו כי אז נשא שמו על שפת כל בני העיר ואתם...

– אבל אנחנו לא נדע אותו ואת שיחו – קראו שנים שלשה – ומה תדבר אלינו? יכבדוהו אלה שיבינו שפתו –

– גם אני נכון הנני לתת כבוד לסופר הזה – קרא בן הגרי – אם כי משפטיו כיום הזה לא טובים בעיני, אך את אשר עשה לפקוח עיני עורים אדע, וגם עתה כבר אכבדנו מאד כאיש אשר ידבר כהעולה על רוחו מבלי נשוא פנים

וזה דבר יקר מאד בנו ומאד נכספה נפשי לשמוע מה דבר בך הסופר הזה –

– האיש הזה יצק רוחו עלי עד כי בשעה אחת נהפכתי לאחר, הן כלכם תדעו כי גם אני יצאתי לישע עמי ככל המושיעים הרבים בבקשם לשנות את טעמו או לשים מסוה על פניו, ובאמונתי זאת חייתי ורויתי ענג ואדמה היות אהיה כמושיע ורב, אך באתי עדיו לְהִוָּכַח עמו על כי היתה רוח אחרת אתו להסיר את לב בני הנעורים מאחרי ההשכלה באשר הרבה לפנים למשכם אחריה ואבהל לראות כי אך דברים אין רוח בהם דברתי עד היום. ראשית דברי היה אליו: ומה תחפוץ כיום הזה כי נשוב לדרכינו הראשונים להסתר במסתרים ולהבדל מעם הארץ ולמזוג כוס יין־דגן לאכרים בסבאם סבואים אנחנו ונשינו ובנינו ובנותינו? – ועל זה השיב: לא א״ע עוד מה יכשר אם כי נִסָּתֵר וְנִבָּדֵל אנחנו או כי בחשך יסתירונו ויבדילונו בחזקת היד, ומה טוב לנו אם ללמד לבנינו למזוג כוס יין דגן להאכרים אי ללמד את בנינו תורת האכרים לסבוא יין דגן אנחנו ונשינו ובנינו ובנותינו? הן בדעת לא נופלים אנחנו מעם הארץ גם בצדקה ומשפט ורוח אמונים וכשרון ומה יחסר לנו עוד אשר בעבורו נֶחְשָׁב כבני נכר הארץ, הלא אך כי לא כדרכי העם דרכינו, ואלה הן דרכיו, ועל פיהם אין לנו לעשות דבר בלתי אם להורות התירה הזאת – כה ענני ודבריו העתיקו מפי מלים כרגע ובכל זאת חשבתי מלים לענות אותו ואאמץ רוחי ואימר: אולם הן לא תאמר כי עלינו לעזוב כל דעת אשר רכשנו לנו יען כי עוד לא ננהל כל כבוד במחירה – כאנחה התפרצה מלבו ואחר ענה: הלא כה המה דברי כלם! אבל שובו ואל תהי עולה, חלילה לכם ללבוש גאות כמדכם לקחת כל הכבוד והגדולה אך לכם כי רק מכם יצאה התורה לרדוף דעת ולבקשנה, אם כזאת ידברו בני הנעורים מעמי הארצות יצדקו, כי מוריהם והוריהם וכהניהם ושופטיהם גם יחד גדרו דרך הדעת בגזית ויתנוה כמפלצת לעין כל; לא כן

בנו אשר לרדוף הדעת היתה חובה ומצוה לנו. מאז ומקדם צוו אבותינו ללמד לבניהם תורה, ומאז ומקדם בקשו אבותינו דעת, כי מה היא דעת כל עם הלא לחקור ימים מקדם אשר עברו על עמו וארצו להתבונן אל דרכי אבותיו ולדעת מה טוב לו, ואת הדעת הזאת דרשו בכל לבם והדעת הזאת היתה כמקור חיים וכב"ד לכלם, ואם בהם הע"ן כי קם דור חדש אשר ימאס בדעתו ויבחר בדעת נכריה, האם אבותינו פשעו כי להם היה עמם כטבור להגיונם וחפציהם כי על כן שמו אך בו כל מעיניהם וככל העמים בקשו בתחלה דעת נפשם ואחרי כן גם דעת זרה, או בניהם אשר שכחו את עמם ויחשבו לדעת רק את אשר זרה היא להם ורוחם וכל הנוגע בנחלת עמם אולת וחרפה היא להם? לא לסגת אחור מהדעת יורה איש אוהב עמו כי אם כה יעשה אז בגוד יבגוד בעמו וברוחו; אבל כה יקרא בקולו: השכל וידוע אשר לו וגם לדעת את אשר יכיל לבו, אבל אל יאמר איש ישראל הבדל יבדילוני בני הנכר לטיבה בגלל דעתי, אל ישלה נפשו בתקות הבל להשכיח חרפת אבותיו ולכבס חלאת שמו במי הדעת, כי לא בישראל אשר ימאס דעת ימאסו המה כי אם בשם ישראל, ואם אין בו דעת יפקדו עליו עון הסכלות, ואם אוצרות דעת אצר אז תחשב לו דעתו לחטאה. השנאה לא תבקש משפט, העלילה לא על עמודים חזקים תוסד ושתיהן לא אמת תדרושנה, אבל צופינו העורים שמעו דבר צוררינו ויאמינו כי דבר פיהם הגיון לבם, ואלה הצופים המאמינים הדיחו את הגוי כלו באמנת שוא ותפל, באמונה אשר קשה היא מכל האמונות בשדים ומזיקים הלא היא האמונה בשונאים. אם נאמין בשדים ונרחק מהם אז לא רבה הרעה אבל אם נאמין במזיקים ונלך אחריהם אז אבדנו אבדנו. משפט יהי דברנו אם נאמר כי יותר מכל האמונות הרעות והכוזבות הזיקה לנו האמונה בצדקת בני האדם ובישר המאה התשע עשרה. והצופים החכמים האלה בעלי האמונה הכוזבה במה בלו ימיהם ומה היתה תורתם? הלא המה אשר

השליכו שקוצים על כל תפלה ותחנה אשר בהן שפכו אבותינו את לבם, גם המה השמיעו אך תפלה ותחנה; בתחלה קמו מעוררי שחר שומרים לבקר ויחד פצחו רנה: יַחֵל ישראל! יחל לסבלנות ולחסד לא׳מ׳ם! יחל לאהבה, יחל לכבוד, יחל עד שתצא נפשך! ואחריהם קמו מתפללי תפלת המנחה ויורו לעם להעביר המנחה על פניהם לאויביהם מאז, ויקריבו למנחה מכל הבא בידם, כל נחלת אבותיהם ומשוש חמדתם, אולם כל אלה לא הועילו ועתה נחזה כי לנו להתפלל תפלת מעריב, כי רד היום וכל עמלנו עלה בתהו, יגענו ולא הונח לנו ועת היא לשוב איש לאהלו אולי נמצא שם את המנוחה אשר בקשנו לשוא –

– כל אלה דברי דרשנים או ברחנים המה – קרא אחד האספה.

– אלהים יחנך על רב חכמתך – קרא בן־יעקב – ואף אני כזאת אמרתי בשמעי, אבל הוא לא נבוך ויאמר: ומי זה יצר חק כי דברי האמת נשמעים אך בסופה וסערה, בבכי והרם קול? לנו לדעת אם נאמנים הדברים או אין, ואשר עמי לא אכחד כי יקר בעיני בדחן מתהולל אשר יגיד לשומעיו דרכם על פניהם באמת ובתם לבב ממטיף וכהן בבית ה׳ אשר יריע ויצריח ויתעורר וישליח מדברותיו כאבני אלגביש ולבו מלא חנף וכזב, כי ישפיל גאות עני־תם ויודע וְיִתְפָּה על דרכי עָוֶל־כביר. השיבני דבר והוכיחני כי לא כן בְּדִי או אז אף אני אודך, אבל זאת לא אחשוב למשפט אמרך כי כדרשן או בדחן אדבר – הלא אלה המה דבריו ואותם אקרא לכל שומע: הבינו משפט ואחר תדברו –

– אבל את כל אלה הדברים כבר נדע – קרא בן־הגרי כאיש אשר נלאה שמוע להג הרבה – הן בכל אלה נשמע אך לא־תעשה, ומה לעשות? האם גם זאת השמיעך? –

– אמנם גם זאת שאלתיו – ענה בן יעקב – ויענני דבר: על המורה להורות את אשר לא יֵעָשֶׂה, כי את אשר עלינו לעשית יורונו חפצי החיים והמקרים. עלינו להורית בדברים

אחדים כי לנשוק את היד הַמַּכָּה אולת היא וכלמה; כי להפיק נפשנו בתודה ותהלה לחומס, אשר יחמוס כל עמלנו וישאיר לנו אך שארית למען תמצא ידנו לשוב ולעשות חיל בשארית ההיא וידו לשוב ולחמוס אותנו, חרפה היא ורעה רבה לנפשנו; כי לנום אל מערכית הצר ולמאן להיות לו עבד עולם אך לב חסר דעה יהגה הגיון כזה; קנצי למלים אם שלום אמת שלום עולם תבקשו אז חדלו מְדַבֵּר שקר והצמד חנף ואמרו מלה בשפה ברורה: רב לנו ללחום מלחמה אשר לא נוכל בה, הננו הנגו לעזוב מקום עמדתנו ולפול אל מחנה האויב להיות לעבדים לו עד עולם, אבל אל תיסיפו לדבר שוא והבל לאמר כי בחרבכם על ירכם וקשת הרובים בידכם תפלו אל מחנה האויבים ומבלי הֶפֶּגַע לפניהם יקבלו אתכם במאור פנים ויעשו שלום לכם. חרב על זרועכם והיא שם ישראל וקשת הרובים בידכם והיא האמונה אשר בשמה תקראו אם בלב נאמן או רק במו פיכם, וכל עוד אשר לא השליכו הלאה את כלי המלחמה האלה, אשר רק בגללם יקראו עליכם מלחמת־תמיד אל תעיזו לגשת אל מחנה האויב ולבקש שלום... הנה אלה המה דבריו ולבי ירום כי הבנתי לשכל מליו ובלבי נדרתי נדר לשמיר ולעשות אותם, וזה הדבר הֵיָה רוחי לבקש אף אני לאסוף אספת תלמידים למען נלכה יחד אל הסופר הזה ונשמע דברים חיים, כאשר לא נשמעו עד היום במחנה ישראל –. דברי בן יעקב לא החטיאו הפעם את המטרה, כי פני רב השומעים העידו בהם כי עד לבם נגעו ונכונים היו להשמיע כרגע: נעשה ונשמע, אולם בן הגרי אשר אם גם בפניו הכירו כי לא עוד כמנצח יפתח פיו בכל זאת אמץ לבו להוסיף מלחמה ויתנשא ולא עוד בנחת כבתחלה השמיע דבריו: לוא גם כלנו יחד נודה כי הסיפר הוא הנביא ואתה בת קול לדבריו, אבל הלא תורה גם אתה כי עתה אין דורשין בנביא ואין משגיחין בבת קול, וכל עוד אשר לא יתן אותות כי מישרים תחזינה עיניו את הרעה אשר נגד פנינו, או כל עוד אשר לא תשמיענו אתה

בשמו אות ומופת אשר גם אנחנו נבין כי כן הוא, הן אך שוא תאמר להפחיד אותנו בדבריו כי ימי הפחד ומרך הלב עברו לבלי שוב, ואנחנו לא נראה כל רעה וחשך –

– אות ומופת תבקשו – קרא בן יעקב ויניע בראשו ויגד שפתיו בלעג ועצב יחדו – איש אשר עין רואה לו הוא יחזה את הנראה מבלי כל מַרְאֶה באצבע, ולאשר עיניו עצומות ישא כל דבר שפתים. אותות תבקשו ואותן הן נתן הסופר כבר מראש לא בסתר. או האמנם לא די בהאותות אשר נתן לפקוח עיני החפצים לראות כמו? או מי הוא אשר יכזב את האות הגדול והנאמן אשר נתן כבר, כי אין בטוחות לנו מפני חמת אויב וכי יד המשפט תנחת רק עלינו ולא תסוך לראשנו ביום עברה, או מי זה יעיז לאמר כי לא כן היא? אם לא נראה בעינינו יום יום שמנו מנאץ בכל נאצה בכל העלים לעתים, גם מגלות עפות וספרים יכתבו עליני אנשי ריבנו, ובהם ישימו לנו ולאבותינו ודתנו עלילות נוראות אשר תסמר שערת בשר כל שומען, ובספר המשפטים הלא כתוב מפרש אשר העושה זאת ישא עונו, כי בדבר הזה הפר חק „לבלתי שלח ריב ומדנים בין עם לרעהו ובין אמונה לרעותה", והן גם לחרף מערכות אמונה אחת גם מבלי שלח לשון בהנשבעים בשמה ומבלי להפיח משטמה בין יושבי הארץ גם הוא עון פלילי על פי דתי הארץ, ואם יפר איש חק לאמונה אחרת וְנִקָּה? ועל פנינו ישליכו כל חלאה ושקוצים באין מחה, ואם לא אות נאמן הוא כי המשפט ושומריו לא עליני יפרשו כנפיהם, ואם כל עושי רעה לנו בלשון רמיה לא יאשמו, למה זה יפחדו לשלות בנו גם יד חמסים? אם עוד טרם תהיה כזאת בארץ לא מאהבת העם לנו ולא יען כי גם אנחנו כתושבים בעיניו נחשבנו, כי אם יען אשר עוד לא עלה על לבו לעשות זאת, עוד טרם נִסָּה לשלוח יד בחיל אחרים ובנפשם לעין השמש, והיה כאשר אך ינסה פעם אחת לעשות כזאת אז לא ישוב עוד ממנה ואז לא יהיו עוד דלתים ובריח לרוחו כי יפרץ וישים שמות נוראות, ומי

זה לידינו יתקע כי יקומו שומרי משמרת המשפט לשמור גויתנו וחילנו יותר מכבודנו? ואם גם יקומו מי יודע אם לא יעמלו לשוא? שנים רבות תעבורנה בטרם אשר יחל ההמון להאמין בדבר, אבל עת שבעתים תעבור בטרם יצליח להסיר לבו מאחרי אמונה אשר דבק בה. הנה על פי משפט הסופרים אשר כֻּלָם יתנפלו עלינו תמיד החל כיום העם להאמין, כי נופלים אנחנו מיושבי הארץ, כי רעים וחטאים אנחנו, כי כאשר להם עשינו כל החיל, כי על כן לא כמשפט כל הארץ יֵעָשֶׂה לנו, ואות ומופת הוא כי איש איש יגיד לנו דרכנו על פנינו ולא יאשם, וכאשר אך יחל ההמון לשמור ולעשות את חקי האמונה הזאת, אז תקצר יד כל שופט ושוטר מהסיר לבו מאחריה, ומה גם כי מראה עינינו יוכיח לנו, כי אין כל שופט ואין כל שוטר אשר יחפץ זאת. ואת כל אלה הן כלכם חזיתם ותחזו כל היום ואיתות תשאלו? ! – רגע החרישו כל הנאספים, כי לא נמצא עוד איש ובפיו תוכחות על הדברים האלה עד שקם בן הגרי ובפעם הזאת דבר רתת: ואת אשר עמך לא אכחד כי קלעת אל המטרה בדבריך אלה, כי הדברים אשר המה לך למופת יגעו אל עצמנו ובשרנו, ועל בן נחוש הפצע בגעת בה יד איש, וברב מכאובנו נשכח גם משפט ונאמר אות ומופת גם לאור מתעה או לצל עובר, וכל מדבר באלה ימצא לו אזן שומעת ויקח לב. עוד אזכרה בהיותי ילד קטן באתי את אבי אל בית התפלה לשמוע הספד, אשר נשא מגיד על מות אחד הרבנים הגדלים והוא היה קרוב לאבי אבי, כי על כן בא גם אבי אל בית התפלה כאשר לא עשה זה שנים רבות וגם אותי לקח עמו, על אף אמי אשר מאנה לתת אותי לבא בקהל האנשים אשר כפראים ירוצו וישתגעו ויצהלו קולם כסוסים בָּאֻרוֹת בבית אשר בית אלהים לו יקראו. רבות דבר המגיד והוכיח לכל כי חחובה והמצוה לבכות להולך ההוא כי גדול בדורו היה, וגדול הדור שמת אין לו תשלומים, וכי אך בעון הדור נאסף הצדיק בשנת השמונים ושלש לימי חייו, והדמעות אשר יבכו במות צדיק יכפרו

נקם ב"ית

הקב"ה וישים בנאדו למזכרת. ולא נלאה לדבטיח העוה"ז והעוה"ב בשכר הבכיה אשר יבכו השומעים למות הצדיק, אך שערי דמעות ננעלו בעת ההיא, ואל נכון בשל אבי כגלח הזקן ובשלי אשר באתי במלבוש אחד השקצים אל בית ה' היתה זאת. ובראות המגיד כי להבל כלה כחו, לשוא הפיק נפשו, גם ילל ויצריח מרה ואת ממפחתו העביר על עיניו אחת ושתים כי כל אלה לא הוציאו אף אגל דמע אחד, ענה פתאם קולו ויעזוב את שיחו בהצדיק וגדולת תורתו ויקרא בקול גדול: הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום! — הנער הקטן מישראל ילך לעבוד עבודת הצבא כפר אלף אחיו והצעיר ישלח אל ארץ רחוקה אל גוי עצום, אל גוי אשר לא ישמע לשונו — וכמו יד אלהים נגעה בכל עין ותזיל דמעות וקול אנחת שבר עלה עד לשמים. הנשים נתנו קול מר צורח והגברים אחריהם כי מי היה בכל הקהל אשר לא נפקד ממנו בן או אח או אשר לא חלה ורגז כי עוד מעט יבא יום הפקודה? — וחפץ המגיד הצליח בידו כי כלם געו בבכיה בההספד. וכן הוא הדבר אשר דברת באזנינו, עד לב כלנו נגע כמדקרות חרב, כי על אלה הלא דאבה נפשנו יום יום, ואך זה הוא אבן הנגף אשר כל היום נחשוב מחשבות להסירו מעל דרכנו,

אבל לא אות ומופת הוא כי גם בידם יתנונו למשסה כאשר יתנונו לזעם לשינם ולעגם. עלינו לזכור כי ימים רעים ונוראים מאלה היו לנו, כי היו ימים אשר לא נתנונו אף להראות בבית אחד מעם הארץ, ימים אשר כלנו יחד היינו כשקץ נתעב ולא הבדילו בין חכם ובין כסיל, בין ישר דרך ובין נתעב ונאלח. והנה זה שנים אחדים הוסרו גבולות, וגם אנחנו נחל לראות ארחות חיים ויש בנו אנשים אשר כבר מצאו ארחות חיים ומקומם יכירם ואיש לא יקרא עוד באזנם: השפילו רדו, גשו הלאה! — גדופי מכתבי עמל הלא המה רק שארית הפלטה מהשנאה האיומה אשר הבדילה כקיר ברזל בינינו ובין עם הארץ. והנה עתה נפל הקיר ונשאר עוד במקום ההוא אבני נגף וערמות חול, אשר אמנם עוד יעורו עינינו כאשר ריח

ישאם ויהיו להמעד רגלינו, אבל חזון שוא הוא אם יאמר איש כי האבנים וערמות העפר האלה תהיינה פתאם לאבני קלע ולמפץ בידי שונאינו להכותנו נפש. כל יודע משפט ישפוט מישרים כי בתחלה נפל החיץ ונותר במקום ההוא מעי מפלה, וברבות הימים יזרה הרוח לאט לאט גם את שארית הפליטה ובעזרת ידים עמלות בחפץ ובכשרון יטהרו גם את מקום המהפכה ולא יהי לה עוד זכרון, אם אך לא נקום אנחנו לגדור פרץ החיץ ההוא המט לנפול ולשוב להעמידו על תלו —. ידים רבות הרימו כוסות למעלה ויקראו: יחי בן הגרי! — ויביטו בקלסה בבן יעקב כמו הכה בחרפה אחור עד לבלי קום. ובן יעקב עוה פניו ויקמוט מצחו כמו חשב מחשבות אם להשיב דבר או לחדל, ובראותו הלעג על פני רבים לא משל עוד ברוחו ויאמר: וזה הדבר אשר אמרתי בתחלה כי לעורים לא יועיל כל אות ומופת. או הזאת חשבת למשפט אמרת כי נפל הקיר ונמוט החיץ ותפקד על הרוח לזרות את האבק הלאה מעל גבילנו? הנה החכמה הזאת היא חכמת העוף המסתיר ראשו בשלג בנוסו מפני רודפיו, ובכל אשר אמרת אין אף דבר אחד נאמן, רק חזון מתעה ומקסם כזב הוא ויקח לב אוהבי קסם. אתה הזכרתני הימים אשר בהם נדחים היינו ותשכח כי בימים ההמה לא חפצנו אנחנו להתנגש. אבותינו חכמו ממנו ויבינו דבר לאשורו, כי כאשר יתנגשו ויבאו אז יהדפים אחר בזרוע ובכתף ועל כן נכבדו וישבו בביתם ועל פני עמם נכבדו, ובניהם הסכלים לא הבינו זאת ויהיו לחרפה בעמים ומנוד ראש לאחיהם. הסכלים האלה יעפילו זה כימי דור אחד לעלות ההרה אל מקום מושב עם הארץ ויום יום יהדפום אחור ויתגלגלו אל תהום רבה, בחרפה יקום אחור ואין להם מעמד כי מנחלת אחיהם נתקו כפות רגליהם ועד מחוז חפצם לא באו וישבו להעפיל לעלות עדי יכו שנית אחיר ולזאת יקראו: נפל החיץ! נערים שובבים אחדים יתפרצו לעלות בגדר ולגנוב פרי מגן עושה פרי ויתנו את לבב באוני הגן! אולם הוא בתפשו אותם בכף ישבר כל־גרם בריח

עצמותם! כנערים שובבים המתפרצים אל גן זרים לגנוב פרי כן הננו אנחנו בעיני בני הארץ, עוד לא נטה הקיר ולא נפל החיץ כי אם השומרים את הגן הביאו אבן וחיל וערמות עפר למכביר וישימו דיק סביב הגדר והיה כאשר יגש אחד ממנו אל הגדר ימטירו עלינו אבני קלע ויזרו פרש על פנינו וערמות חול בעינינו עד כי נלאה למצוא דרך מפלט. האבנים וערמות העפר האלה אשר החזה, אחי, לא מהחיץ הנה הֵנָּ, הוא על עמדו יעמוד ואותן שמו נוספות עליו לבל יקרב זר אליו. הימים אשר אתה רעים להם תאמר אמנם היו רעים ומרים, אך הימים האלה רעים הרבה יותר מהם. אז אמנם לא כמשפט כל הארץ נעשה לנו, אך גם לנו נתנו משפטים וכל ההמון ידע כי המשפט יסוך עלינו, ואיש לא ניעז לעשוק את המשפט המעט אשר נִתַּן לנו, ועתה ירים כל איש את ידו לעשות משפטים בנו כהעולה על רוחו. אז לא רבו שונאינו בקרב הגדולים בעם, ורב השרים וְרַבֵּי המלך שמו עיניהם לחמלה עלינו וידברו עלינו טובות ובכל לב בקשו להביא חכמה בלבנו, גם אמצו ידינו לדעת ותושיה וישמחו בראותם כי לב מבין לנו ועל פנינו הללי כשרוננו למען אַמֵּץ רוחנו ועתה כלם ישנאונו, ושיחם והגיונם כל היום היא אך להרחיקנו ממבועי הדעת ולהתננו נבזים ושפלים, ומה רע ומר עתה חלקנו מאז! אז כאשר היינו נבזים ושפלים למדנו מנעורינו למצוא לחם לפי ערכנו ונשבע לחם בכל ימי חיינו, ועתה נאבד דרך בנעורינו ברדפנו אחרי אור מתעה ונקוה לארמנות מבטחים ובהיותנו לאנשים גם לחם נבזים ושפלים לא נמצא עוד. אז כאשר נרכים נבזים ושפלים היינו נמצאו אנשי חסד אשר דברו על לב העם לסבול אותנו ולרחם עלינו, וילמדו זכות על תארנו המשחת ועל דרכינו העקלקלות כי בחזקת היד הובילו אותנו בהם וינבאו עתידות טובות לנו ולעם הארץ עת יסירו העל מעל צוארנו והמועקה מעל מתנינו, ועתה גם לא סבלנות ורחמים יִשָּׁמַע בבל הארץ כי אם משטמה וחמת נקם, ורק להרחיקנו כל מגמת פניהם. או ימי התקוה היו לנו

ועתה גם תקותנו נכזבה ובכל זאת ימצאו בקרבנו עורים אשר לא יבושו לאמר בקהל כי אז היו ימים רעים ועתה באו הימים הטובים! שישו בהימים הטובים אם אך יתנו לכם לשיש באהבכם! אבל מה נדבר לעורים וזאת הלא נדע כי העורים לא יראו את הקיר ורק בבאם עדיו ובהכותם ראשם בו או אז ידעו כי עוד לא נפל תחתיו –

– ומה תאמר עתה לעשות? – שאל הרופא אחרי פנותו כה וכה וירא כי אין עונה לבן יעקב.

– אני? האם מירה הנני לאדם רב, או רוחי אני הוצאתי בדברי? הן אנכי אך בת קול הייתי לרוח הסופר אשר באמריו השיבותי, ואם עצה תבקשו פנו ולכו אליו ותקשיבו עצה אם אך תחפצו בה –

כל בני האספה נפלגו למפלגות ואיש איש חוה את דעתו; אחדים אמרו כי אין להם לבקש דעת מאיש אשר יהפוך הקערה על פיה ויסית את בני הנעורים מאחרי הדעת ויגבא להם רעות לא היו ולא תבאנה, כי רוח הדעת עלה למעלה ולא ירד שנית מטה וגלגל העת לא יסוב אחורנית, כי ימהר במרוצתו הלאה הלאה, ואלה אשר יפגרו מלכת בם העון. ולעמתם קמו אחדים אשר נטו אחרי בן יעקב, ויקש דבריהם עד אשר חוה הרופא את דעתו, כי אם גם אין להם ללכת לבקש תורה מפי הסופר ההוא אבל טוב וכשר הדבר בעיניו להתאסף ולתת לו כבוד, ואחרי כי לדבר הזה הגיע גם בן־הגרי בראשו לאות כי ישר בעיניו מהרו ויחליטו לעשות בדבר הזה בתוך קהל ועדה ביום החג הבא לקראתם.

ב.

חֲבוּר עֲצָבִים.

בן הגרי התנודד וירתע לאחוריו ועוד מעט נפל מכסאו בהביטו מבלי משים בראי המלטש הקטן אשר עמד על השלחן די גבעת מפניו מאד. גם הוא בבוגדים! – רע ואיש בריתו

היה ראי המלטש מאז ישב בחדר הזה, ומאז הכירו הפיק ממנו רצון ולא עצבו אף פעם אחת, וגם ביום הזה בבקר כאשר קם ממטתו וייטיב פניו וישם שמלותיו עליו ויעש שפמו לצאת לברך את בעלת הבית ליום החג, נגש בתחלה אל רעו זה ופניו אורו, ובשובו אחרי הברכה ולחייו אדמו יותר מבתחלה גם אז פנה אל רעהו זה ולא עד מהרה עזבו, כי בו ובכל אשר בבית, אף כי לא לו הוא כי גר היה פה, מצא נחת מאז ישב פה עד – עד אשר בא נושא המכתבים זה כשעה ויתן בידו שני מכתבים, והמה שנו פני כל הדברים אשר נוכח פניו, וגם אשר רק בדמיונו חזה איתם, וגם התבל כלו הנראה לעינים ואשר תעלה על הלב היתה כרגע למהפכת זרים, ועתה חזה מבלי משים כי גם הנעלה והנשגב מכל נעלה ונשגב היה לשַׁמָּה – גם הוד פניו נהפך למשחית... מה היה לו?

בחדר הזה ישב זה ארבע שנים מעת אשר בא לעיר המלוכה להקשיב בלמודים. בעיני בעלת הבית, אלמנת שר־אלף, אשה יפה כבת שלשים מצא חן מאד, לא רק ביפי תארו ובהליכותיו ותנועותיו אשר כלם הפיקו חן, כי אם גם באהבתו למשטר ונקיון בחדרו כאשר לא פללה לראות ביהודי... לא, בתלמיד בתי המדרש – מהרה להיטיב את אשר עותה בהגידה לו תהלתו על פניו – ואהבתו למשטר ונקיון והתהלה אשר שמע בגלל האהבה הזאת היסיפו לשים עליו משמר לבל יפריע אף רגע המשטר בכלי החדר וכמו לוא כלי קדש היו בן ירא לשלוח ידו ולגעת באחד הכלים ולהניעו ממקומו. ואם קרה מקרה רע כי הביא במנעלו גרגיר חול או עפר אל החדר (צרה כזאת לא באה עדיו אף פעם אחת בשנה, כי לא מהר לעזוב את המקום אשר בו ינקו את המנעלים מבוץ וטיט חוצות) או אז סגר את החדר על מסגר ובמטפחתו נקה את הרצפה עד היות לה ברק כבתחלה, וזה הדבר עצרהו מהביא אל ביתו את חביריו, גם אלה אשר לא ממקור מחצבתו יצאו, וכפעם בפעם כאשר

בקשו רעיו לבקר אותו בביתו היה דברו: בית התלמידים הוא בית המשתה, כי רק שם יש בידם לעשות מה שלבם חפץ, ומה להם להפריע מנוחת זרים? ובכן הרחיק כל רעיו מביתו, אף כי הוא לא כזר כי אם כאדון נחשב בהבית אשר הוא גר בו, וכאחד מבני הבית התערב בכל שמחה ובכל חג אשר חגגה בעלת הבית ולא רק כאחר מראשי הקרואים כי אם כאדון הבית נחשב תמיד, ובגללו הרחיקה מביתה גם את הנסיך נ. אשר גר בביתה בהצותו את בן הגרי ובנשאו מאיש ריבי זה מכת לחי. והדבר הזה נתן משנה שמחה בלבו, כי הוא הפיק רצון כל באי הבית, והמה הן כלם מעם הארץ המה ואנשי השם נקראו, ואף עוד זאת כי במקום הזה ראה עין בעין כי תמה נכרתה כל שנאת הדת, כי אף אתו, אשר בלבו ידע כי יהודי הוא, יקרבו באהבה וכבוד כאחד מהם. ואם אמנם בלשנו ודרכיו לא הכירהו איש ואף הוא היה נזהר מאד מאד להסתיר הדבר כאשר אך מצאה ידו, ואף פעם אחת לא עלה שם יהודי על שפתו, בכל זאת הלא לצדקה תחשב לכל באי הבית אם גם יקרבו איש כמהו כאחד מבני חברתם, ואם לא אות נאמן הוא כי רק היהודים אשמים בדבר כי לא יקרבו אותם באחים ורעים נאמנים, כי למה זה יראו לכל את מקור מחצבתם? למה זה יבדלו בדרכיהם ומאכלם וחגירם מיתר עם הארץ? למה זה י ז כ י ר ו כפעם בפעם כי עוד יש יהודים בארץ? הן לוא עשו כמהו כי אז כבר נשכח השם הזה אשר היה לזועה ואיש מרעהו לא נפרדו. הן אף הוא יצא מבית מלא תורה ויראת אלהים לפנים, מבית אשר היה לכבוד ופאר בישראל ובו התברכו תמיד ואביו נועד מימי נעוריו להיות לגדול בישראל ובכל זאת לא פנה אל רהבים וישט שטי כזב ויהי לאור מאיר לכל מבקשי אור, וגם את בניו הדריך במעגלי הדעת, עד כי עתה יהיה הוא וביתו למופת לכל מבקשי אור ודעת. ואף הוא תורת אביו ואמו ישמור כי על כן בבאו הנה לקרית מלך ובמצאו משכן בבית אשה נכבדה

נקם ברית

מעם הארץ הוסיף ללמוד דעת דרכי עם הארץ וחפציהם, והיום יום הראשון לחג הפסח לעם הארץ קרא אף הוא חג כמהם – לבו רחב מאד לכל אלה ולהתקוה הטובה כי עוד אחת מעט יחזה בעיניו את כל המון בית ישראל, אשר יעשו כיום את הפסח לבד ויהיו בעיני עם הארץ כטמאים, מַשַׁרִים מחלאתם וישליכו גלולי אבותיהם: פסח, מצה ומרור וישישו על הגאולה והתמורה יחד... חזיונות נעימים כאלה הגה לבו בבקר היום ההוא וַיֵרָא אורה ושמחה ויקר, ואך כענן קטן נראה על פניו כאשר הזכירהו החג הזה כי היום יום החמישי לחג הפסח לבני ישראל וביום הזה נועדו יחדיו באספת התלמידים לבא ולקבל את פני הסופר העברי בכבוד. כעת זכר את הדבר, כי אז כאשר גמרו אמר לעשות כזאת חשב וימנה בלבו וימצא כי כשר היום ההוא לפניו כי הוא יהיה גם יום הראשון לחג עם הארץ ולא תשתאה בעלת הבית בראותה אותו לובש מלבושי החג ולא תעלה מחשבה על לבה פן לכבוד חג העברים עשה כזאת, ועל כן עתה כאשר לבוש היה בבגדי יום טוב בשובו מהברכה, זכר את מוצא שפתיו וכענן יגון כסה מצחו. הן הוצאתי דבר מפי ועלי להקימנו, אבל היתכן הדבר, כי גם אני אלך לבקר את פני הסופר ההוא אשר יתקומם להחריב כל העולמות אשר נבנה למען השלום? הן בלכתי שמה אַרְאֶה לכל כי גם אני כבד אכבדנו, ואם אוכל לְכַבֵּד את איש אשר יַרְחִיק את הקץ וישים מכשולים בדרך הגאולה הנאמנה?! הן לולא היא ורעיו כי אז בָּאוּ כיום אלה אשר כמני עשו, ועתה נמצא בין התלמידים, אלה אשר התעתדו להיות לאיר לכל העם, חבר מורדי אור אשר קימו וקבלו לחג את חג הפסח כמשפט היהודים כאשר לא עשו זה שנים רבות ולבקר בבית התפלה. אחורנית ילכו! ותקותנו מה היא אם גם בני הנעורים ילכו אחורנית ויחזיקו בהבל ודברי כזב לאמר: עם אנחנו ועלינו לחג חג־עמנו! לא, לא אעשה שקר בנפשי ולא אלך! הנה גם הסופר הזה היה כאחד מורדי האור להסיר לב בני

הנעורים אחורנית ולא לאנשים כמנו לחלק לו כבוד ברבים. הנה היא עושה גם רעה גדולה בהנבאותו לרעות לא תהיינה יבהביאו מורא ומרך בלב שמעיו ויפריד בין אחים. אמנם רעה גדולה היא בהשמיעו חזון לבו כדבר אמת, ופתאים יאמינו בדבריו, וכי מי זה עמד בסוד העתים ויגל צפונות מני חשך? העתיד לנו הוא ולבנינו והכסילים בחשך ידמו, עוד נחזה בעינינו שלום כל הארץ, עת יהודה בעם הארץ יתבולל ויהיו לאחדים ונביאי ההבל האלה והשומעים בקולם בחורים יֵחָבְאוּ וישכבו בבשתם, כי העת תלך קדימה ולא תשוב ורוח החיה באפני ההשכלה תרוץ ולא תכשל ותשחק לכל שטן! לא אלך, וזאת תהי תפארתי בימים הבאים כי לא נתתי ידי לנלוזי דרך אשר יהיו באחריתם לדראון! — ובעודנו מאמץ את לבו לבלתי הקם את דברו והנה נושא המכתבים מביא את שני המכתבים.

— מכתב מהורי! — קרא בשמחה — המה יברכוני לברכת החג — המה הן יחגו גם את שני החגים, לישראל ולעם הארץ. קרבן הוא לאבי אבי, אך אותי יברכו לחג עם הארץ! — ובעודנו חושב קרע את המעטפה ובהלה אחזתו בקראו את הדברים הראשונים: „בני מחמדי! השמועה על ידי קו־הברזל אל נכון הבהילתך מאד, ולא בי האשם... השמיעה על ידי קו־הברזל? אבל הן לא באה עדי כל שמועה! — קרא כמשתומם ויוסף לקרא: אני לא שלחתי לך את השמועה ההיא, כי אמרתי: דיה לצרה בשעתה ועוד תשמע את הצרה אשר באה עלינו, אך רבים הפצירו בי להשמיעך את הדבר למען תמהר להשמיע זאת בעלים לעתים, וגם לעלים לעתים אשר לא על צוררינו יחשבו שלחנו בזאת וכבר תדע כל אלה. אמנם בני! העולם חשך בעדנו, קוינו לאור והנה השכת צלמות, יִהַלְּנוּ לשלום והנה בְעָתָה! על ידי קו הברזל לא השמענו הדבר כמו כי יראנו פן ישלחו בו יד, אבל במכתב אנסה להתאר לפניך את המחזה האיום והנורא ההוא, מחזה אשר למראהו יטל גבר בטרם עוד

נקם ברית

בו יד חמסים. ביום הראשון להחג העבירו שמועה בכל העיר כי עם הארץ יכין נפשו לקום עלינו ולהכריתנו, ויפיל לבב כל העם, אבל אנחנו לעגנו להם ולמרך לבבם, ובכל זאת גמרנו אמר, אחרי אשר הפצירו בנו רב יושבי העיר, לבא אל שר הפלך ולבקש ממנו כי ישים משמר על העיר. כאשר תבין בנפשך הייתי אני ראש המדברים, ומה נבהלתי וכלמה כסתה פני, כאשר נתן אותנו בתחלה לחכות כשעה תמימה ואחרי כן כאשר הובאנו לחדרו שם אלי פניו כמו לא הכירני, כמו לא אכל בביתי זה עשרה ימים וכמו לא שחק עמי שלשום בקלפים, על עמדו עמד וישאל בפנים נזעמים: מה חפצכם?— מלים נעתקו מפי בשמעי קולו ואך אחרי עבור רגעים אחרים אמצתי לבי לאמר לו כי השמועה אשר מעבירים בעיר הרגיזה לב רב יושביה כי יהודים הם, ואני אף כי לא אאמין בדבר כי אדע נאמנה אשר מושל העיר לא יתן לגעת בנו לרעה, בכל זאת נאותי להיות למליץ להם למען הרגיע רוחם —

— ומה חשבתם אתם? — קרא השר ברגז קולו — כי עד נצח תינקו דם עם הארץ ולא תאשמו? לעולם תהיו הגבירים ותעלו מעלה מעלה ועם הארץ ירד מטה מטה בנבליכם ובמרמתכם אשר תשיתו להתמימים האלה, כי תביאו אליכם חיל עובדים נקיים ואתם תאכלו ותפושו בכחש ובמרמה?! נלאה העם להכיל אתכם ואת מרמתכם ואם יקום לשוב ולקחת מידכם את אשר לו היא, הן אך כמשפט יעשה זאת כי אך משלו עשיתם כל החיל הזה וכפרי מעלליכם יעשה לכם —. כגלגל סבב החדר והאנשים אשר בו סביבי כאשר הקשבתי אמריו הנעימים, כאלפי קולות המו באזני ורבו רבבות זיקי אש בצבעים שונים ומשונים עפו מול עיני ואהי כמשגע ממראה עיני. ברגע הראשון גבר רם חמתי ויצת מוקדי אש בלבי עד כי כמעט נהפכתי לנמר טורף ועוד מעט התנפלתי על הדובר בי לעשות עמו כלה, אך הדברים האחרונים השליכו קרח בלבי וכעלה נדף רעדתי תחתי ולא-

עצרתי כח לעמוד על עמדי ואף כי לפתוח פה, והחתי פתח
בן יוסף את פיו ודבריו בנחת נשמעו, והדבר הזה הוסיף
שממון בלבי. אני ארגז ולא אמצא מלים, ובן־יוסף אשר
בלה רב ימיו במסחרו ובבית המדרש, לא נבעת וידבר
במנוחה! וכה ענה להשר: ואם כן אין עזרתה לנו בך, ועתה
אין לנו דרך אחרת בלתי אם לבקש עזרה מעיר המלוכה! —
לדבר הזה התגעש השר וירקע ברגליו ויקרא: ואם תעיזו מצח
לעשות כזאת אצמית בבור חייכם! — אבל בן יוסף לא נחת
ויאמר: אם בידך להצמית בבור חיינו או אין, זאת טרם
נדע, אבל זאת נדע נאמנה כי עליך החובה להגין על העיר,
ואם לא תעשה אתה כזאת ותגד בפה מלא נודה לך, כי
רבים היהודים מעם הארץ ודם אחיך יחול על ראש אלה
אשר הפיחו קריה ואשר לא יעשו כחובה וכמצוה עליהם. לא
אכחד כי תמצא יד המתקוממים לעשות לנו רעות, לחמום
ולשלול גם להרוג נפש, אבל גם אנחנו לא נחבא בסתר
אהלנו, אנחנו נעמוד על נפשנו ונכה את אויבינו אחור —.
אף כי כל עצמות השר רחפו מכעש ואף כי הוסיף להפיל
פחדים כי אם המצא תמצא ביד יהודי כלי מות אז יתלה על
העץ, בכל זאת קרא: ועל כן לכו לבתיכם, עם הארץ צדק
מאד בחפצו לעשות בכם שפטים ואם לא אתננו לעשות כזאת,
לא למענכם אעשה זאת כי אם יען כי אמאס בכל מרד, שובו
לבתיכם ושלום העיר אני אערבנו — ובערב היום ההוא החל
הנגף כי בא המשחית בכל הבתים ויהרוס אותם מבלי השאיר
אבן אל אבן וישבר ויפוצץ לרסיסים כל הבא בידו אשר כבד
ממנו לשאת הביתה ויכלה את חמתו בנו כל הלילה וביום
הבא ואיש לא קם לעזרתנו, לא השוטרים ולא אנשי החיל
מלבד אם נקבצו מאחינו חבר אנשים להגן על נפשם ובתיהם,
אז מהרו שוטרים, כמו פתאם עלו מעמקי שאול, לגרשם או
לשים אסירים על ידיהם. וכן הלכו מבית לבית וישמו ויהרסו
ויכו ויפצעו ויעשי כל נבלה בחוצות לעין כל רואה וגם על
בתינו התנפלו ויהרסו וישסו כל אשר בבית. וגם מעל צואר

רַחֲמָה גזלו את העדי. וללא השכנים אשר מהרו לעזרתה ויסגרוה במרתף כי אז ראינו עוד צרה ויגון הרבה יתר. אמך והילדים נסגרו במרתף אשר הגין עליהם כי שערי הברזל לא נפתחו לפני המרצחים וישכבו שם שני ימים ושני לילות מבלי כל מאכל ומשתה. אני הֻבֵאתי, אחרי אשר כָּלָה כחי בידי ההורגים והתעלפתי, אל בית השכן, אך מכותי לא נאמנות היו ורק שבר ידי עוד ירבה מכאובי. וכל הארבעים הנפצעים נפצעו יותר ממני ושנים עשר כבר מתו מהמכות מלבד השלשה אשר הומתו ברחוב. בבתינו לא נשאר אף כסא לשבת, ולא רק החלונות והדלתות נשברו לרסיסים כי אם גם בגג שלחו ידם, וכעת הננו אני ואמך ואחיותיך בבית אבי, אשר בו לא שלחו המשחיתים את ידם, באמרם כי היא לא עשה רעה לאיש וגם הרבה טובות לעניי עם הארץ. ובדבר אבי נצלו רבים ובתיהם, כי הוא לא חת מפני כל ויצא ויבא בתוך המהפכה וידבר על לב המשחיתים להשיב חמתם מהשחית, ובכל עת אשר קרא להם: הלא טוב יותר כי הקחו כל אלה לנפשכם מאשר אם תשחיתו וגם לכם גם לו לא יהיה! – בכל עת קראו הידד! ויקחו את אשר היה בידם לקחת ואת היותר לא החרימו, ורק כעבור שני ימים ולא נותר עוד להשחית והמשחיתים הֻעֲוה נלאו אז יצאו שוטרים ואנשי חיל מיוזנים על פני חוצות להשיב השלום על כנו.

מה אומר לך בני? הן תבין בנפשך את רגשות לבי בראותי המון אחי עשרים אלף איש ובהם נשים ועוללי טפוחים נתונים למרמס כטיט חוצות! את אשתי ועוללי הקטנים נסגרים כחיתו טרף במרתף בלי אור ומצע ומכסה ומאכל ומשתה; את בתי בידי מרצחים אשר חמסו עדיה מעליה ועוד מעט גם את כבודה; את ביתי נהרס עד היסוד וכל אשר בו נתון למשסה ואין אומר השב; את נפשי בידי הורגים אשר לא בחמלתם עלי נצלתי ממות; אבל כל אלה כאין המה מול השממון אשר השליך קרחו בלבי למראה השוסים והמשחיתים, אשר התהלכו פרועי ראש ורק הכתנת והמכנסים כסו

מערומיהם , בצוּאר עתק ובצעדי און ובזרועות חשופות התהלכו למאות ושירי הידד על לשונם כמו פרצו אל עיר נצורה אחרי מלחמה נוראה , כל פנים יפיק רצח ודם ושכרון , העינים דמים מלאו כעיני חיתו טרף ולפניהם יֶרְדְּפוּ מבית לבית ומרחוב לרחוב המון נקיים ופחד ושממון על פניהם כאשר תקצר יד חבלי שאול מברֹא כאלה ; כל חמדה וכל קדש נרמסים בחוצות , עלמות רכות נדרסות לעיני הוריהן . המחזה הזה דכאני ולא אוסיף קום , כי לא רק מרצחים ושדודים , לא רק חמס נקיים וגזל משפט ראיתי בו , כי אם כי אין אדם בארץ , כי חיתו טרף המה אם אך יפתחו לפניהם הכלוב , כי חזון חיי ותקותי לקרב לבות אחינו אל עם הארץ נטבעו ביון הרצח והזמה , כי לוא גם תעלה בידינו לקרב את אחינו גם אז חלילה לנו מעשות כזאת כי רק לחיתו טרף נקרא בֹּא ואחים נהיה לתנים . כי לא רק ידי בני בלי שם דלת עם הארץ היה בנו , רבים בהם היו מבני האזרחים וגם האצילים , והאיש אשר גזל את העדי מעל צואר רחמה הוא אחד מבני המעלה אשר ארעהו וגם אתה תכירהו . מר לי מר בני ! ולא על הבית והכסף אשר היו למשסה אף לא על כבודי וכחי אשר עלו רגע אחד בתהו לבי דוי , כי אלה ובאלה תקרינה בחיים , אך כי כל אלה היו למשסה בידי מרצחים בחוצות באין מפגיע , והמה אלה אשר להם הקדשתי כל חיי לקרוא להם אחי ! לזאת תבכה נפשי ותריד בשיחה עד עולם , חזיונות חיי אבדו ועד נצח -- עד היום חשבתי כי דרכי נכון לפני ומטרת חיי לעיני ועתה אראה כי חלום מתעה היה ומהשבר הזה אשר נשבר לבי לא ארפא עוד , גם התנחומים וההצטדקות אשר שמעתי היום מפי אנשי בריתי לפנים מעם הארץ נשארו מעל , כי ארע כי שקר וחנף תחת לשונם . . .

הִנְּךָ בני כי עוד מעט אשוב לאיתני ואז אולי נקרא לך ויחד נלכה לחוץ לארץ להחליף כח מעט" .

נבהל נפעם ונדהם אחז בן הגרי בראשו בכלותו את

הקריאה כאיש אשר שב אל נוהו והנה הוא וכל אשר בו היה למאכלת אש; כאיש אשר אין ברוחו נכונה רץ הנה והנה בחדר וישכח רגע גם את בעלת הבית ואת הסדרים אשר אהבה, וידרוך ברגליו על הטפיטים היפים ועל הרצפה אשר אתמול מֹרטה בשעוה למען היות לה ברק כראי מלטש, גם בכלים הרבים אשר עמדו על השלחן שלח כפעם בפעם את ידו וירם כלי אחר כלי ויאחזהו בידו ויתבונן בו ויציגהו על מקום אחר, כמו אך זה היה חפצו להפוך החדר וכל אשר בו על פניו, ופתאם כמו נבעת מפעל ידיו סגר את הדלת על מסגר וישב על הכסא, שתי ידיו העמיד על השלחן ואת פניו שם בכפותיהן וישב זמן כביר כגבר נדהם. לבו הגה מחשבות רבות ורגשות לאין ספורות המו ויתגעשו בקרבו, אבל כלן יחד עברו לפניו במסוה עד לבלתי הַכֵּר פניהן. מפח נפש ומכאוב לב חש כאשר לא חש מעודו, אבל אם פצעי אביו ואבדן ביתו ושלומו עשו אלה לו, או פתרון החלום, אשר חלם עד כה לאַחד בית יהודה עם בית עם הארץ והיו לאחדים, אשר הלך לא אחר פיו כי אם אחר יד מקֹראיו וּמְקָדְשָׁיו אשר נתנם למופת לעמו, או נֹחם אבל בבליותיו על כי נתעה עד היום ולא שמע בקול דוברי משרים, או אולי בוש באביו, כי שב מדרכו ויהגה נכאים כאשה מצרה ולא עמד לבו להוסיף אמץ בדרכו ואך ראה חתת ויירא וישב אחור ואף הוא כאחד מֵהַתְשָׁבִים מורדי האור ידבר! זאת לא ידע בנפשו וגם לא בקש חשבון לדעת זאת בעת ההיא; לבו היה פתאם כמֹץ קל וינשא על כנפי רוח ובעבני עבות עפו עשתנותיו על פניו ואף הוא לא הכיר מראיהם רק זאת חש כי נפשו עליו תאבל ובשרו עליו יכאב כמו זה עתה נחתה בו יד הַמַּכִּים. אולם לאט לאט רפו כנפי הרוח ובמעוף עין שב אחור ובית אביו וכל אשר בו וכל זכרונות ימי נעוריו וגם הימים אשר היו לפניו בטרם גיחו מרחם (כאשר שמע בשחר טל ילדותו אבותיו מספרים ונחרתו על לוח לבבו כמו כל אלה חזו עיניו) עברו לפניו

בחזיון לבו חליפות; בית אביו הזקן, הגדול והיפה בבתי העיר ואביו הזקן כמו חַי הָיָּמֵר לעיניו, איש תאר מאד וזקנו הלבן יורד על מדותיו וכל מדברותיו בשובה ונחת, אליו אחיו גם עם הארץ ידרשו בעצתו ולעזרתו ייחלו ומכלם ישא ברכה, מלבד מאמו אשת אביו. רק נפשה לא תמצא כבוד ונחת בביתו, כאשר השמיעה כאלה כפעם בפעם במו פיה, כי סכו דרכיו בסירי חקי הדת ויראת אלהים שם מצאה קן לה ותפליט ביציה ותשגה ותגדל ותרבה חק על חק ואסר על אסר. כמיעקה חשה במתניה זאת הבת העדינה והיפה מאד, אשר בבית אביה כרעו רוזנים לפניה ברך, בעשר וכבוד גדול גְדֵלָה וחורי ארץ ושרים זהב להם היו בני ביתם. בתים להממשלה בנה אביה ויד ושם היו לו תמיד בין רַבֵּי הארץ ואיש נדיבות היה למכביר, כי על כן הִלְוָה גוים רבים ולשרים זהב בקשו להם לא הגביה פתחו, ואף אחרי כן לא בקש מהם חשבון ולא היה להם כנושה ויאהבוהו ויברכוהו ויהי נִשָּׂא על כל שפתים וביום החשבון בבאו על שכרו מאת הממשלה הכירו אף המה דרכיו כי ידעו כלם מראש כי אין עולתה בו. כל ימיה היו משתה ושמחה ולמודים אשר בהם השגתה חיל ותהי לשם ותפארת ומה גם בדעתה בחכמת הזמרה בה לקחה נפשות שבי, וכל אלה הסכינה לשמוע תמיד. ואם כי גם בבית אביה לא פרצו חומת הדת ביד רמה בכל זאת קרה מקרה כי גם ביום השבת פרטה על פי הנבל ואביה לא ידע גם בהיותה קרואה למשתה ושמחה לבני הארץ לא הרבתה שאלה אם נמלח הבשר כדת כאשר לא בקשה חשבונות רבים אם התומך בימינה בחוללה במחולות זרע קדש מצבתו, וגם זאת לא ידע אביה ואיש לא גלה את אזנו, יען כי כל בני הבית ידעו נאמנה אשר אם יערב איש את לבו לעשות כזאת אז ישא ברכה מאת אדוני הבית הרבה יתר מאשר יוכל שאת, כי כה קרה לפנים כאשר הרהיב עז בנפשו אחד מבני משפחתם ירא אלהים, אשר הורה להבנים תלמוד, להוכיח להנערה

כי לא כדת עשתה דבר, כי פתאם בחוץ הכינו מושבו ועד עולם לא שב אל הבית ההוא. הן אמנם ירא אלהיו היה מרדכי האיגרי, אבל כאשר במשלח ידו לא נתן לאיש לבקש חשבונות כן גם בדרכיו את אלהיו כחטאת לא יוכל כפרה חשב לאיש אשר אמר להתערב בינו ובין אלהיו. ובכן לא חשה בתו כל מועקה במתניה בנעוריה בית אביה, ורק יען כי אהבה את אביה ותכבדהו מאד לכן אטמה אזניה משמוע בקול האסירים בחבלי אהבתה, אשר כלם יחד נשבעו שבועי שבועות כי ממותי תַּחֲלֻאֵי אהבה ימותו אם לא תשלח דבריה ותרפאם... ומה צר לה המקום בבית אבי אישה ששם היו עינים פקוחות על כל הליכות הבית ותורה אחת היתה להאבות והבנים יחד. ומי יודע אם לא עד מהרה חשה פדות לנפשה לולא אהבה מאד את אישה היפה באנשים בתארו וחכם הלב מאין כמהו בכל הגברים אשר ראו עיניה, והוא על כפים נשאה וינחמה בסתר כי עוד מעט יבא הקץ למי הַסָּגְרָה כי עד מהרה יכין לו ביתו ושם אין איש רואה אותם. וגם הקים את דברו, כי בביתו הכין הכל כפי מנהג המדינה ולא הרבו שאלה במאכל ומשתה ובקדושת יום השבת, ואם כי כחד זאת מאביתיו ואף היא לא ערבה לבה לאמר לחמיה כי בביתה לא יֵעָשֶׂה הכל כדת, בכל זאת נודע זאת להזקן. ומעת אשר מֵאֵן לאכול שם לחם אף כי הרבתה כלתו לדבר על לבו מני אז קם כפרץ בין הזקן ובין בנו וכלתו, והפרץ הזה רחב מיום ליום כי בבית בנו הלכו קדימה ומיום ליום הסירה אשתו המסוה מעל פניה וגם אותו הוליכה אחריה בקסם שפתיה עד כי גלח את זקנו וביום השבת היה בית מועד לרעים מעם הארץ, ועברי לא בא עוד אל הבית, ויכיני מאכל ומשתה ויעלו עשן לעין כל. ימים רבים אבלה נפש הזקן על בנו וימאן הנחם ועשות שלום עמו, אך כאשר נולד להם הבן הזה ואמו השמיעה חפצה כי תמאן ל כניסו בבריתו של אברהם אבינו, רק אז כלא הזקן את חמתו ויבא אל בני ליסרהו מעשות זאת כי בנפשו הוא,

ובלתו נאותה לבקשת הזקן, גם הוסיפה להרגיע רוחו כי מעולם לא עלה על לבה לעשות כזאת, ורק על כן אמרה את הדבר הזה יען כי ידעה מראש אשר בהודע הדבר להזקן אז ישיב חמתו וימהר לבא לביתם ונפשה נכספה מאד לראות את פניו. ולדבר הזה ארו מאד פני הזקן ומה גם אחרי אשר השמיעה כי להמשתה יביאו כלים חדשים, כי היא לא תערוב עָרְבָּה אם כשרים המה כלי ביתה למדקדקים במצות. ועל חכמתה זאת הללוה כל בני העיר, כההולכים קרימה כן גם היראים, כי בין כה וכה רבו כמו רבו הצעירים אשר הפרו חקי הדת ביד רמה והרבים בהם מרו ועצבו את רוח אבותיהם בזדון וגדל לבב, ותהי כלת שלמה בן־הגרי למופת בחכמה ובישר לבב כי היא לא הרחיקה ללכת ברעותיה. כל אלה כאשר שמע בן הגרי הצעיר בשחר טל ילדותו עברו עתה על פניו ולבו רחב בחכמת אמו. גם זאת זכר כאשר עשו אבי אביו ואמו שלום ביניהם אחרי המריבה אשר רבו בתחלה כאשר חפץ הוא לחנך את הנער על פי דרך היהודים והיא מאנה שמע לדבריו ואך לבית ספר מעם הארץ חפצה לשלוח אותו ואחרי כן התפשרו כי יבקר בבית ספר לעם הארץ, אך כי מורה עברי יורנו שפת עבר והלמוד. גם המתנות הרבות אשר חלק אבי אביו לו כאשר הגיד לפניו פרשה בכתבי הקדש או פרק בתלמוד זכר לאחד אחד, והתהלה אשר פזרו לו בכל מקום באו על עצמת דעתו בתלמיד גם אותה זכר, כי היא העירה רוחו ללמוד, אף כי אמו לא הללה אותו אף פעם אחת על דעתו זאת, ואף לא את אחד מבאי הבית בקשה לנסות חילו בלמודים האלה באשר עשתה לכל השפות והמדעים. כל אלה עברו לפניו ויום בר המצוה אשר קרא במפטיר ואבי אביו נתן לו תפילים ומנחה יקרה, התפילים איה הם?... והמנחה עודנה בידו ביום הזה. כביר ושלוה ונחת היתה מנת גורלו תמיד, בכביר רב נחל מכבוד אבי אביו אשר איש לא נמצא בעיר בישראל ובעמים אשר ערב לבו לבלתי נשוא אתו על כפים, ואף

אמו השמיעה כפעם בפעם לאביו בסתר אהלם, כי כמלאך אלהים הזקן בעיניה ולא פללה מעודה כי יתן ויוסיף ויתן כסף להם, אחרי אשר מטה ידם בעת ההיא כי כספם היה למאכל לאחד האצילים, מבלי דבר דבר, ועתה כאשר אך בנדבת ידו יחיו לא יזכיר להם אף דבר מה בדבר אמונה זרת, ואת חסדו זה זכרה תמיד גם אחרי כן כאשר היה אישה לסוכן באוצר המדינה ומשכרתו רבה מאד ולא צִפָּה עוד לחסדי אביו, ותוסף לשנן להבנים לבל יחללו שבת לעיני הזקן ולבל ישמיעו באזניו בשר חזיר וכל טרפה. כל אלה זכר ואף עוד זאת כי רעים רבים רעו לו מעם הארץ, וכי בבית הנסיך מ. היה כבן בית גם את יעל אשר קרבה איתו באה לה זכר . . . ופתאם נהה לבו אחריה הן זה חמש שנים אשר לא ראה פניה . . . האמנם חמש שנים כבר עברו? ביום אחד . . . וברגע ההוא הביט בראי המלטש וַיִּבָּהֵל. עתה קם שנית מכסאו וידבר לנפשו: זאת לא זאת! רק יד חבל פוחזים וריקים היתה במעל הזה, לעם הארץ לב תם וישר, ואיזו ארץ בתבל אשר אין בה ריקים ופוחזים ומפני יד המשפט יִבָּהֲלוּ כמו רגע וְתִשָּׁבֵר זרוע עולה . . . אך אם באבי, באיש אשר תפארת היא לבני האדם כלם, באיש אשר שר המדינה אמר לו: לוא היו כל היהודים כמוך כי אז כבר היה שלום אמת בארץ והוא מצא און לו לענות: ולוא היה כל עם הארץ כמני כי אז עוד רבה הטובה, וכל השומע מענה פיו הללהו, אם באיש כזה נחתה יד חמסים ושר הפלך מלא פניו קלון! אכן רופפו עמודי השלום והאחדות! – קרא לנפשו נֵאָנָה מרה וַיָּשָׁב וַיֵּשֶׁב אל השלחן ויחפוץ לשוב ולקרוא את מכתב אביו אך עתה ראה כי מכתב שני, היא מכתב אמו, על השלחן ואותו לא ראה עד כה. בתאות נפש קרע את המעטפה בחפזון ויקרא בו: „בני מחמדי! צר לי מאד כי האדיבו לבך בשמועה לא טובה ולוא על פי יצא הדבר כי אז לא הודעתיך מאומה מכל אלה, כי למה זה נרבה דברים במקרה רע, אשר אל נכון כענן כלה

יעבור ולא יזכרוהו, ובהודע לעם הארץ כי אנחנו מעבירים השמועה בכל הארץ הן אז תהי להם הצדקה לשנוא אותנו כי נשמיע בשתם בקהל, ובאמת בוש יבושו ממעללי ריקים ופוחזים אחדים. ולולא נסך המקרה הרע הזה רוח יגון בלב אביך כי אז כבר לא זכרתיו, אבל אביך היה פתאם לאחר, יד היראה היתה בו לרעה, הן יהודים אנחנו, ואף אם נרבה דעת וחכמה לא תעצר ידנו כח לתת אמץ תחת מרך בלבנו, מי יתן ותהיו אתם בני הדור הבא מְאֻשָׁרִים ממנו! אביך יחזה חזיונות נוראים ויכזב באמונתו בהדעת ואחדות, וינבא רעות לנו; וכה נגעה בו יד המורא עד כי יאמין כי ראה בעיניו דברים אשר לא המה. השב אתה אל לבך: הוא השמיע במו פיו כי בן האציל בן־שבמה חברך בבית הספר, אשר כאחים וכרעים נאמנים הייתם, כי בן הנדיב הנכבד הזה שלח בעשק ידיו והיא חמס את עדי רחמה! וכל תשובותי נשארו מעל, רוח העועים אשר נסך הפחד עליו הראהו זרות ובהן ישגה גם היום, ולדבר הזה תאבל נפשי מאד. בית תמצא ידי לבנות וכלים אחרים נמצא שלומים לכלי הבית, אך כי רוח אביך היתה זרה לרוח העת על זאת תאבל נפשי מאד, ועל כן אַמץ לבך בני, לבל תעלה גם על לבך מחשבה זרה לשוב אחורנית, רק סרטן ילך אחורנית ולא בן־אדם אדון הדעת. אַמץ לבך וגם תאמץ את לב אביך, אשר אולי תראה עד מהרה פניו ופני כלנו כי יש את נפשנו לעזוב את העיר עדי נשוב ונבנה ביתנו, ולב אביך נוהה אחרי חוץ לארץ, כי בין רגע היתה לו ארץ משושו לזועמה, ואני ואחותך נפתנו כי נלך לעיר המלוכה ושם נחזה את פניך, כהוב גם אתה לו ובקשהו לבא שמה וְהַרְאֶה לכל כי בני אתה! — אמך אוהבך כבבת עינה".

— אך זאת היא חכמת לב! תפארת נשים! רב כח לבה גם מכח לב אבי! התלמ"ד לא מסך בקרבה רוח עועים בימי חרפה ועל כן לה לב מלא עז ואֹמץ, מה רמו מחשבותיה! היא מישרים תשפוט כי אך מקרה היה, רוח רעה

עבר בארץ ועד מהרה תטהר ממנה, ואם בית אבי היה למפגע לה העל כן תמוטנה אשיות הדעת וכל מותר הדור הזה יהי לאין ? ! מי יתנך פה אמי ואנשקך כאֵם רחמניה וכמירה נאמנה, אך בך רוח דעת ואמץ ! ומרוחך נסכת גם עלי, ואף אני אראה לכל חפצך כי בנך הנני בגויה ורוח – המכתב הזה חִיָה רוחי עד כי שכח שנית את החדר ואשר בו ויתהלך לארכו ולרחבו ויסיע כל כלי הבית ממקומם, ופתאם התחלחל כגנב כי יִמָּצֵא, יד דפקה על הדלת ויזכור כרגע את בעלת הבית וימהר להציג את הכסאות על מקומם וגם לישר הרורי המצע על הרצפה ואת מטפחתי העביר על הרצפה להעביר כתם שהשאירו המנעלים אחריהם. כל אלה נעשו כמו רגע עד כי כאשר התדפקו שנית על הדלת פתח אותה במניחה כמו לא שמע בפעם הראשונה, אך נרתע לאחור כאשר ראה כי לא בעלת הבית כי אם שנים מהתלמידים אשר נועדו ללכת לבקר את פני הסופר העברי עומדים לפניו. רגע נבוך ולא ידע מה לעשות אבל פתאם אחז בידם ויביאם החדרה וישאל: מה הביאכם הנה ? – שני התלמידים הביטו בפניו כמשתאים ואחד מהם אמר: האם שכחת כי נועדנו ביום הזה אל בית התפלה לתת כבוד להסופר ? –

– נמלכתי ולא אלך – ענה בן הגרי,

– האמנם ? – הן אם אז נתת ידך לנו ואף כי עתה ! –

– ומה הוא עתה יותר מאז ? – שאל בן הגרי בלי חמדה.

– האם לא הגיעו עדיך השמועות הנוראית מהערים הרבים ומהכפרים אשר בהם קם עם הארץ לבלע ולהשחית את אחינו פעם אחת – ענו שני התלמידים ויקראו בשמות כל הערים מלבד עיר מושב אבותיו – ולא בסתר ידברו כי כלת המה עשים את שארית אחינו, ונבואת הסופר באה ונהיתה ואולי עוד קרבה לבא כאשר לא עלה גם על לבו –

– גם שם היתה כזאת! – קרא בן הגרי ופניו נפלו מאד וידיו שפלו.

– גם שם? ואם כי שמעת כי גם בערים אחרות מלבד

הערים אשר זכרנו היתה כזאת, ואחרי כל אלה תאמר לחדול כיום מלכת אתנו! –

– אמנם אחרי כל אלה ובגלל כל אלה! – קרא בן הגרי ויתאושש – עתה עלינו החיבה יותר מאז להרבות כי בנים נאמנים הננו להארץ. כי הנה הפרעות האלה הנן אך כשלהבת פתילת השנאה אשר תעלה אל עָל בטרם תדעך לנצח. הפרעות האלה באו כתֹּמֶן וכן תתמנה ואחריהן יצא השמש בהדרו, כי יהי לנו משפט אחד בארץ, וחלילה לנו להתקצף עד מהרה ולהשליך שקוצים על כל הארץ ויושביה בגלל חטאת פרעים אחדים מפריעי חק...

– לא מפריעי חק אחדים כי אם עם הארץ כאיש אחד קמו להרוג ולאבד ולשלול שלל – קראו שני התלמידים יחד.

– וכשאנו לעצמנו ואין זר אתנו עלינו להודות, כי רַבּוּ פשעי עמנו, כי כשל כח הסבל, עם הארץ יראה את הונו בידי זרים, בידי מוכרי יין ושכר עצלים אשר לא יעשו כל מלאכה ויפושו מחיל זרים וירבו אוצרותיהם ולמה זה יפלא בעינינו אם קמו לעת קץ להשיב להם הבוזה אשר בזזו אותם, יעשו נקמות בבני בליעל ויחדלו מעשק ידיהם אז ישובו וירֻחָמוּ, לא אלך עמכם ואף אתם לא תלכו אם יש בלבבכם דעת ומשפט, כי בזה תעלו אף עם הארץ, כי תַרְאוּ לכל את איבתכם ותאותכם לנקום נקם. הנה ימי הבחינה באו לנו לעמוד במשפט אם יִמָּצֵא לבנו תמים את העם והארץ ולא נשמיע חרפתם בחוצות, או נראה לכל כי גרים הננו בארץ ובחרפתה יגיל לבנו –

– אחד ממנו משגע הוא – ענה אחד התלמידים – ואחרי אשר אנחנו כלנו בעצה אחת היום ואף אלה אשר זה כשבעה ימים לא היה לבם כלבבנו גם המה שבו מדרכם ויבושו מאולתם ולבד בך עוד יפעם הרוח הזר אשר לקח לב כל עִוְרֵי עינים וערלי לב לכן רק אתה המשגע ותיסרך אולתך ביום זעם בעת אשר יאמר גם לך: יהודי, אפרים ולא אדון

בן־הגרי – ובכלותו דברו הסבו פניהם וַיֵּצְאוּ בהדלת עד כי רעשו הספים.

– יהודים! – קרא אחריהם בן הגרי ולבו רגז ויפעם מאד.

ג.

נָקָם וְשִׁלֵּם.

לא הרבה שמח בן־הגרי בימי הַבַּטָּלָה בבית אביו; לא זה הבית שהיה לפנים ולא זאת המנוחה אשר שררה בו תמיד. כדבר מלך היה מוצא פי אביו לאמו וכדת־אל חֵפֶץ אמו לאביו ועתה. . . אם אמנם דברי ריבות לא נשמעו בבית ובתים רבים בישראל נחשבו לבתי שלוה ונחת לוא היה שם שלום כשלום הבית הזה גם עתה, אולם רק עני וגוע מנער ישיש בארוחת ירק ובן בלי בית – באהל דל. לא כן בן שלוי עולם הבוטח באיצרות אבותיו כי יאספי אליו כל חפצי הלב ואם אחד מהם נעדר כמי רגע יחיש מועקת המחסור, הוא לא יאמר הון בדי שארית הפליטה ולאשר הלך ולא ישוב יבכה בלי הפוגה, כן חש בן הגרי בנפשו ובבית אביו חסרון לא יוכל להמנות. אביו אמנם שב לאיתנו אך רוחו לא נכון בקרבו למן היום אשר הָהְפַּךְ עליו בלהות־הַמָּכִּים ויירא חתת, מני אז ירא לנפשו ולעירו וגם לכל עדת בני ישראל; לרגעים יאנח כילד חולה ויבים סביבו כמו תרועת שודדים יקשיב מרחוק ואל בתו יבים ויתפלץ, אך גם כל אלה כאין נחשבו כי אך חלי הרוח הוא וישאנו ואף בני ביתו ישאו אתו משא־נפשו באהבה, אבל שם ישראל יעלה על דל שפתיו לרגעים, וכאשר לפנים לא נשמע אף פעם שם ישראל בבית ההוא, כן יזכור כיום בשם ישראל כפעם בפעם ומדי יזכרהו כן אליו ירגז ויפחד, והדבר הזה היה לשבט־מוסר לאמו הרבה יתר מכל השבטים הנוראים אשר הָלו בה בימים האלה, כי מה תקות דור יבא אם הנאורים בעם, אלה שהיו למאורי־אור בחשכת האפלה

לגרש חשך, גם המה ישובו וישחרו הבלי אבותיהם? ומה חיי אשה כמה, לְמוּדָה לראות ולְהֵרָאוֹת, לשמוע ולהשמיע מדברותיה ולשאת מאת כל שומעיה ורואי פניה ברכה, אם דלתי ביתה לא תפתח לאורחים ממרום עם הארץ? עצובת רוח היתה האם בשבתה לבדה ואישה אין עמה, ונאנח ונדכה היה האב בהנזרו מהמון הבית, וגם רְחָמָה אשר לפנים רוח חיים מלאה ואור תמיד הופיע מבין שמורות עיניה השחורות אף היא נאנחה לרגעים בהביטה אל אביה וכמו צעיף יגון כסה הוד מצחה ויעב את ברק עיניה, כל אלה האדיבו לב בן הגרי הצעיר מאד. לעשות שלום בין אביו לאמו ולקרב לבותיהם קצרה ידו, כי הן לא גלו רוחם ולא התגלע ריב ביניהם וכמו לפנים כן גם היום ישיש האחד לעשות חפץ רעהו, ולהשיש לאביו משוש רוחו ואמץ לבו, מעשות זאת קצרה כל יד, זאת ידע מראש כי לא בדברי אהבה ונחומים יתנו מרפא ללב, ובגלל כל אלה לא מצא בבית אביו נחת כאשר קוה בימי הבטלה אשר נשא בפעם הזאת את נפשו אליהם בכל עוז רגשותיו; ויותר מבית אביו היה לו בית אבי אביו למחתה. עד הנה יצא ובא בבית ההוא וישבע מלוא חפנים אהבה ונדיבות, ועליו היה אך לשמור מצות אמו לבל יכעיס לב הזקן ולבל ישא על שפתיו חרפה או לעג לאחת ממצות התורה או מנהגי בני ישראל, ואך אם שם לפיו מחסום אז בטח לבו כי בשלום יצא מהבית כאשר בא בו ויפיק מהזקן רצון, אבל עתה ישמע שם אך דבר הרעמים ופחד היום הבא וגם קללה להשידדים בצהרים וכל אלה ירגיזו רוחו בלי מרגוע, ויותר מכל אלה הרגיזה רוחו השמועה כי נועדו המון תלמידי בתי הספר ויאגדו אגודת הלאום לאמר: לקרוא נדבות־כסף ותרומת אנשים למען לשוב ולבנות הריסות ציון, ואליהם נספחו גם רבים מהזקנים ויברכום על פניהם, ובבית אביו הזקן נדברו בדבר הזה והוא האיר פניו אליהם וירם גם תרומה גדולה. לבנות הריסות ציון! אוי להן לאזנים שככה שומעות! הנה כה שובב פתאם העם הזה משובה נצחת עד לקרוא בקול

בשם ציון ואדמת יהודה! הן על זאת הָכוּ תמיד כי יבדלו משכניהם וכעם הארץ לא יתחשבו והנה הם שבים על קיאם להרחיב הפרץ ולהבדיל בהבדלת עולם בינם ובין אחיהם בני הארץ. הה, איך נפלת פתאם המאה התשע עשרה עם כל כהניך וחוזיך יחד! הנה זאת היא פעולתך! מאז קראת בשם מק איך ולעת קץ כאשר עוד מעט הפני ערף להמאה אשר תירשך סַרְתְּ פתאם כפרה סוררה ותרקעי ברגליך ותהפכי הקערה על פ"ה ותשפכי את חלב דדיך על פני כַחֲלִיבָיִךְ! אמנם אין הפ"ז בחיים באלה – דבר לנפשו – ומה רב מכאוב לבבי כי אדע צרת נפש אמי, כי היא האחת אשר תחזה נכוחות וגם עפעפי אבי כָסוּ בצלמות! – ובשפכו נפשו בחיק אמו היתה עצתה כי יבקש נחומים לו בחברת אוהביו מאז בארמון האציל מ. ושם ינוח לו מעט מזעף רוחו. כדבר אלהים היתה עצת אמו בעיניו, הן בבית האציל יצא ובא בעודנו ילד כמו בבית אביו וגם היא וביתו בקרו בבית אביו תמיד, ואת הבנים הלא יחד הקשיב לקח בבית הספר ויהיו לו לא כחברים כי אם כאחים, כי כל העת אשר חפשה נתן להם מבית הספר בלו בבית אביו, ובת האציל הן אך אחי קראה לו תמיד, זאת הנערה השובבה כבר היתה עלמה, זה חמש שנה לא ראיתי פניה ואל נכון גדלה ותיף, נראה איך תדבר אלי עתה? האם גם כיום הזה תחזיק בימיני ותתערב עמי במרוץ . . . שם ינוח לי . . .

ושם נח רוחו מזעפו כאשר האירה העלמה אשר גדלה ותיף את פניה לו ותושט לו ידה באהבת רעים ואחים ותביע שמחתה בפה מלא לראות אותו בתפארת אדם כי היה לאיש, וגם אמה הראתה אותות אהבה ושמחה לו ותבקשהו כי ישב ימים אחדים אתם עד אשר ישובו הבנים וחבריהם מהשדה כי יצאו אתמול לצוד ציד, ומה מלאו כל חדרי לבו גיל עד כי חשב להבקע כאשר קראה לו העלמה ביום השני והשלישי ללותה בדרך כי יצאה לרכוב על הסוס והוא על יד ימינה ויעברו הרים ועמקים מרהיבי עין. זה כמה

לא ראה בן הגרי תפארת השדה; בעיר המלוכה ראה אך פשעים צצים כעשב השדה ועריצים כארזי אל; מרמה תוציא לחם ובדמעות עשוקים יפרצו היקבים יין, אבל הארץ כי תוציא צמחה וגנה את זרועיה תצמיח כבר נשכחו מלבו ותרוהו עינו נחת בכל אשר מסביב לו; גבעולי הפשתים אשר נשאו ראשיהם המבריקים לעין השמש ויגדלו מאד עד כי בעברו בין שורותיהם עם העלמה היו עליהם סתרה מזה ומזה; שדמות הדגן והחטה אשר נשאו יבול למכביר והמה הניעו ראשיהם כמו ישחו איש את אחיו באהבה וגלי מים עוברים על פני כל הככר נראו מרחוק; שדמות החציר לבהמה אשר השתרעו עד קץ מראה העינים כמו כסו בירקרק חרוץ ובהם משבצים כל אבני חן בצבעים מאליפות מרבבות; גם שריקות העדרים וקול הרועה בחלילו עם משק גלי הנחל על פי חלקי האבן, כל אלה דברו אך בשפה אחת שפת אהבה. גם שפתי בן הגרי נעו ונפתחו כמעט כשפתי ילד קטן אשר ינסה לשנות בדברי הדובר בו; בכל העת אשר עבר את העלמה בתוך שדה הפשתים ויהיו נסתרים מעין כל רואה ומהתבל כלה רחש לבו דבר ויעירהו להשמיעהו באזני בת חברתו, אולם אף כי לבו חש את השפה אשר שמע בכל זאת קצרו שפתיו מהביע כמה באזני העלמה ויהי כשכור מיין רגשותיו בכל העת אשר רכבו וגם אחרי כן כאשר שבו וישבו אל השלחן ואף גם אחרי כן — כאשר יצאה העלמה אל חדרה לנוח ואותו יעצה לשבת בגן...

והוא עשה כדברה וירא את גן העדן ועץ הדעת ועץ החיים בתוך הגן רק נחש אין בקרבו... האמנם הנחש כבר היה עפר לחמו ואל גן עץ החיים לא יבא? ומי הוא זה אשר ילחש באזניו: ומה אם העלמה תאהבך ואם תתן ידה לך ואם גם אבותיה?... לא מכשול לב ולא ריב משפחות רק שלום ושלוה, חזון לב כל חכמי לב ודבר נביאי השלום והדעת יקום לעולם... מפרי עץ הדעת תאכל והיית כאלהים והיית למופת לכל בני אחיך הנתעים אשר רוח תועה אחז

בהם כיום וינערם ויעתיקם ממקומם . . . – אכן לא קול הנחש הוא כי אם קול המאה התשע עשרה המחלקת פרי עץ הדעת ביד נדיבה והיא תוסיף אמריה : הַחֵק בעץ הדעת ואל תרף . . . – בחזון רוחו שלח ידיו להחזיק בסנסיני עץ הדעת כמו לפניו יעמוד , אבל העץ הרענן ההוא לא בגן כי אם בחדרו שכב על הערש ואחרי כי פֶּה היה לו לבן נשמע קולו בדברו : אכן יפה הוא עד מאד , נחמד ללב ותאוה לעינים , אבל צר לי כי יהודי הוא . . . ומה יאמרו אַחי ? ומה יאמר האציל בן־שבמה ? הוא יקנא בו , טוב הדבר , אקרבהו ויקנא קנאתו בו , הקנאה תוסף אהבה . . . ומה נעימים שפתיו , אך לנשיקה נוצרו וידו רכה כיד עלמה עדינה , אקרבהו . . . – האם פה דברה לשון הנחש ? לא ! גם פה אך רוח המאה התשע עשרה מתהלכת בגן הדעת לרוח היום . . .

אולם אם גם לשון נחש לא נגעה בהגיון לבו אך כמו רעל חש בקרבו , כמו הָרַעַל דמו ויהי פתאם כאש צרבת וירתח כסיר נפוח ויסערהו עד מאד ויתנשא עד הראש וישב וירד עד הלב וכן שב על סביבותיו ולא חדל רגע וכחלם ישב ויבט סביבו ויאנח וישחק וירגז ויקם וישב נִישָׁנֵן וישכב ויקפץ ממקומו עד כי נקרא אל אולם הגבירה , ואור שבעתים הכה עינו בבאו ובהביטו אל פני העלמה וכמו קרנים מפניה ומהוד מצחה יצאו . . . הוא בא אל חדר גדול אשר ארבעה חלונות לו וקירותיו מצופות לוח ארז עם מעשי צעצועים כזר סביב מתחת להמכסה . בְּתָוֶךְ עמד שלחן גדול וסביבו המון כסאות גדולים מעשה אמן כלם , מצע יקר יכסה על כל הרצפה , ועל השלחן מיחם גדול מאד אשר מרט למען היות לו ברק ולאור הנרות הרבים יבריק הוא והטס הגדול אשר עליו יעמוד , וכל הכלים אשר עמדו על השלחן התנוצצו ויפיצו קרני אור . העלמה ישבה על כסא וראשה נשען אל הקיר מאחריה ובבאו הניפה ידה לו בחן לאות כי יקרב וישב על צדה וכאשר נתן ידו לה החזיקה בה וחם עיבר עבר על כל בשרו מכף רגלו עד קדקדו . הוא ישב על צדה ולא ידע

אם בהמיחם או בלבו ירתח וישמע קול רתחיו ובטרם עוד פצה פיהו נפתחה הדלת ושני אחי העלמה חבריו מנער באו הביתה ואחריהם גם בן־שבמה, אשר אף הוא היה ברעי בן־הגרי לפנים. כשכור מלל בן הגרי בשפתיו ברכתו אל בני הבית ואל בן שבמה ולא התבונן בפניהם מדי דברו בם, כי פני בני הבית הפיקו תמהון ופני בן שבמה חורו ואדמו חליפות עד כי כנלעג לשון ענהו על ברכתו וידו היתה קרה בכפור באחזו בידו, כל אלה לא ראה ויהי כצולל במצולת אור עיני העלמה אשר הרבתה לשיח עמו, רק כאשר באה גם בעלת הבית החדרה וישבו איש איש על מקומו וכוס חמים בידם והבנים ספרו לאמם ולאחותם מה הביאו עמם מהציד, והאשה שאלה את בן הגרי על אודות עיר המלוכה, אז שקטה מעט המית רוחו וישתאה על נפשו כי לא ידע מה היה לו עד כה ויתאמץ מאד להשיב המנוחה אל לבו למען ישמע כל אשר ידברו אליו ויכלכל דבריו במשפט בהשיבו. בן שבמה הביט כפעם בפעם בעין זועמת בבן הגרי אשר ישב לימין העלמה, והעלמה מדי ראותה זאת כן הוסיפה לדבר אל בן הגרי ולהביט בו בפנים שוחקים. הבנים לא שמו לבם לכל מִדברות יתר היושבים כי רק בצידם דברו ואך קמו מהשולחן אחזו בידי אמם ויובילוה אל חדרם לראות את הציד, וגם בן שבמה יצא עמם להראות גם את צידו ופניו העידו בו כי למורת רוחו יעשה זאת, וַיִוָּתֵר בן הגרי עם העלמה לבדה וכאשר קמה ממקומה קם גם הוא וילך אחריה. אולם מה זאת? למה זה חורו פתאם פניו כפני מת, ידיו רעדו ורגליו נמוטו, עיניו כמו נתעו ושפתיו צללו? מה היה לו? גם העלמה נבעתה רגע בהביטה בפניו, אך עד ארגיעה נח רוחה ושחוק קל עבר על שפתיה בהביטה בו בעין אהבה ובאמרה: מה לך? –

– גברתי, עלמה עדינה! – קרא בן הגרי בקול בחולה והעלמה הניעה ראשה כמו בקשה לאמץ לבו כי זציא כל רוחו.

נקם ברית

– גברתי – הוסיף לקרוא כנלעג לשון בכבדות – מה זה על לבך ? – כמשתאה הביטה העלמה בפניו כי לא פללה לשמוע זאת מפיו, אילם כרגע עבר שחוק קל על שפתיה באמרה : הלא תראה כי משבצת זהב היא לצל צלם איש –

– גברתי ! – הוסיף בן הגרי אמץ לקרא וקולו הביע יגון אין קץ – הסירי את העדי הזה והשליכי אותו ארצה, אך לא ! אל תגעי בו, בידיך הטהורות, השליכי ורמסי אותו ברגליך כי חרם הוא ! – העלמה הביטה בו בשממון ותתבונן מאד אם לא הסתתרה בינתו ותאמר : לא אבין דבריך, בחדות תדבר ! ופתאם שבה ותאר פנים בחן ותאמר : או אולי צל־הצלם לך למורת רוח כי תבקש לשים שם משכן לצל צלם איש אחר ? . . .

– אמנם לא תביני דברי ומה ידאב לבי להבינך פשר הדברים, ברצח בעצמותי אשא כזאת על דל שפתי, אך דעי כי העדי הזה גזול הוא . . .

– אין זאת כי אם אין ברוחך נכונה – ענתה העלמה ותסוג צעדים אחדים אחור.

– ומי יתן והיתה כזאת ולא ראיתי אותך, תפארת עלמות, נישאת על לבה זהב חמסים, לכן דעי כי את העדי הזה חמסו לעין השמש מעל לב עלמה עבריה . . . ביום הזעם . . .

– יהי שם ה' מברך ! – ענתה העלמה ותשאף רוח – הבהלתני רגע בדבריך . . .

– אמנם כן הוא – הוסיף בן הגרי מבלי שמוע דברי העלמה ויקרא – אני אדע את העלמה העבריה ואכיר את העדי ואני אתן עֵדִי כי העדי הזה לה הוא ולעין השמש חמסוהו ממנה –

– מה לי ולהעלמה היהודי . . . העבריה ? אם לפנים לה היה או אין ? לי נִתַּן העדי למתנה מידי איש אציל ונכבד ! – ענתה העלמה ותנע בידה לאות כי הבל יפצה פיהו.

– אבל אני אומר לך כי העדי גזול הוא . . .

– במה נדברתם ? – שאלה בעלת הבית בראותה פני בתה המפיקים קצף ופני בן הגרי אשר הפיקו עצב ותחנה ושממון ותמהון גם יחד.

– האדון הזה אמר – ענתה העלמה בשומה אל אמה ואחיה ובן שבמה פניה – כי העדי הזה אשר על לבי... גזול הוא מעלמה יהודיה! –

– ואמנם כן הוא! – קרא בן הגרי בקול עז – כי על כן זרי אותו הלאה ואל יתעב יפיך, כי האיש אשר מידו הוא לך הוא שודד בצהרים...

רק קול מכת לחי אשר הד קולו נשמע מכל פנות הבית היה המענה על כל דברי בן הגרי, ואת המענה הזה השיב לו בן שבמה. וּכְמֻכֶּה מרעם עמד בן הגרי על מקומו, אלפי רעמים המו באזניו ורבו רבבות חזיזים עפו מול עיניו בכל מראה וצבע וכמו לא הוא כי אם אחר הניף ידו להשיב חרפה למחרפהו, רק זאת חש כי ידו הורמה לְכַפֵּר חרפתו וברגע ההוא אחזו בו שש ידים ויגלגלוהו מהמעלות וקול שחוק אדיר וחזק פרץ מהחדר והוא השביח גם את שאון אלפי הרעמים.

– יהודי! הטוב בעיניך מחיר העדי? ואם מעט ואוסיפה! – נשמע קול מהחלון אשר נפתח וקול שחוק אדיר הריע שנית ממרום, אבל כל אלה לא נגעו עוד בלב האמלל אשר היה לאבן, גם כי כל מלבושיו נגאלו משפך מים אשר נשפך בעד החלון על ראשו לא ידע, כי במו נשברו פעם אחת כל עצמותיו כן לא עצר כח לעמוד על רגליו אחרי אשר נסחב החוצה וישען תחת העץ מבלי בקש עוד חשבונות אם עץ הדעת הוא, וכמו עזבתו בינתו ישב ויבט בחשכה לפניו מבלי חשוב מאומה כי כל חפץ וכל רעיון עזבהו ויהי כבול עץ.

כבר חדל שאון מהבית, שחוק העליזים לא נשמע עוד וגם אור נר לא נראה עוד מבעד החלון אשר סגרו על מסגר ובן הגרי לא שמע ולא ראה כל אלה וכמו ישכב על מטתו

במנוחה כן לא עלה על לבו רעיון לקום ולבקש מנוחה לו.
פתאם נבהל כמו הקיץ מתרדמה איומה לקול כלב אשר נבח
בחזקה, כלב השוער הוא אשר סבב על הארמון מחוץ בטרם
יסגור את השער ויקפיץ עליו בחשך והשוער מהר ויגרש
את הכלב ויחזק בידי השוכב כי אמר אך גנב־מסתתר הוא
ויקימהו. ומה נבהל בראותו לאור העששית הקטנה אשר
בידו כי בן הגרי הוא ויהי כמתעתע כי לא ידע מלים יערוך
להצטדק, אף היה כמשגע ממראה עיניו לראות את הארון
יושב תחת העץ, וכה עמד על עמדו ויגרד את בדל אזנו
וגם את פדחתו. פתאם אורו עיניו ויאמר: אבין אבין אדון,
בלי ספק תארוב פה לאחת... מקום המועדה פה... ומה
לך לשדה? בא לביתי, איש אין שם ופי קבר לכל בחורים
ובתולות... חדרי לפניך...

עתה פקח בן הגרי עיניו ויבט בהדובר בו וכמו אך
דבר מה מכל הנעשה זכר ויתחלחל ורעדה עברה על כל
בשרו ויתאושש ויביא ידו בצלחתו ויתן להשוער מתנת כסף
מבלי דבר דבר רק הניע בידו כי ילך לו. השוער הניע
בראשו ויאמר: עשה כחפצך, אך הן לא תשכב כל הלילה
תחת העץ — גם על השאלה הזאת לא השיב בן הגרי כי אם
קם וירחק מעט ללכת וכאשר הפנה השוער את ערפו וילך לו
הוציא קנה רובים קטן מצלחתו וישם כדורי מות בו. בתתו
ידו בצלחתו להוציא כסף מצא את קנה הרובים וכמו חיים
חדשים באו בקרבו, כי חם לבו מאד ויחל לחוש מכאוב
בבשרו ובקומו ובלכתו בחשך כרבע שעה שב ויזכור לאט לאט
את אשר עבר עליו ויעמיד ויקרא: בדמו אכפר חרפתי! —

זה כשתי שעות סגרו שפתיו כמו נאלם דומיה ועתה
כאשר נפתחו כן הוסיף לדבר ולשנות ולשלש אך דבר אחד:
בדמו אכפר חרפתי — ובכל עת אשר שנה בדברו לקח את כלי
המות בידו ויערכו למול פני הארמון. שעות רבות עברו והוא
לא חשב כל מחשבה, לא בקש חשבון מעשיו רק התהלך הנה
והנה בחשך כצופה על המשמר ויחכה לאור בקר לעת אשר

ישוב ויראה פני חרפו. בטרם אור בקר כסה טל את כל הככר ויחש קרה בעצמותיו ועתה זכר כי מלבושו העליון נותר בארמון, ומבלי דעת את הנסבה מדוע עלה פתאם זכר העלמה על לבי לרגלי המלבוש, החל לבקש חשבון מעשיה ומעשי אמה ואחיה: האם נשמע גם קולה בין קול השוחקים? זאת לא זאת! אבל... לא תהיה כזאת! היא נעלה בבנות! אולם העדי... עדי יהודיה... היא לא השליכה אותו... מתנה הוא בידה... שאול ואבדון! – קרא פתאם ויתר ממקומו והד קולו נשמע ביער – הלא אלה היו דברי אבי כי בן שבמה היה החומס את עדי רחמה ואמי שמה לאל מלתו נִהְשְׁבָה מקרב לבי. בן שבמה איפו הוא השודד בצהרים והוא יבא אל הבית ומידו תקח מתנות ולא תזרה אותן הלאה גם בשמעת כי גזלה היא יען כי אך מיהודיה נגזלה. את השודד תחלק אף היא את הגזלה! הנה כן המה כלם, אלה המה דרכיהם ומחשבותיהם ועלילותיהם, והמה השליכוני בחרפה... המה השודדים... ואם בגוי כזה לא תתנקם נפשי. נקם אקח, נקמה אחת, וכאשר אכרע לטבח בידי ממיתים הנה זאת תהי נחמתי כי השיבותי נקם לצררי, משפט לחומסים וגוזלים לנבלים חרפת בני האדם... מרגע לרגע גברה סערת רוחו ולבו הלם מאד. ידו הרמה מעת לעת אל המקום אשר שם היה הארמון, ואך נקם נקם דובבי שפתיו בלי הפוגה. קרני השחר נראו בפאת מזרח אדומים כדם וכמעט לא עצרו כח להבקיע מבעד הטל אשר פרש מעטהו על השמים והארץ ובן הגרי הוסיף להתהלך ולדבר ברוח כים נגרש. לאט לאט פרצו להם קרני השמש דרך בין מפלשי עבי הטל וַיֵּרָאֶה הככר בכל הדרו. מנוחה שאננה בכל אפסי הארץ, אל כל המקום אשר תבטנה העינים תֵּרָאֶה אך יד הטבע הנדיבה אשר לא תבדיל בין משפחה ובין שבט ולשון, ורוח מלא ממראה עיניו בא גם לבן הגרי ותרפינה ידיו כמעט ובמכאוב לב אין קץ קרא: אולם במי אתן נקמתי? הן כלם יחד סרי סוררים חברי גנבים ומרצחים

באלה נפשם חפצה, ואם אניף ידי להשמיד את כלם מתחת השמים? אמנם כן הוא כלם יחד כן יחשבו ואלה מזמותיהם עלינו ואנחנו כצאן תעינו, וכצאן נהיה לגוזזים וכצאן נהיה לטבח... צדקתך אבי כשחר תעלה... עיניך ראו משוגתך ואנחנו הוכפנו אלת ונשגה הרבה מאד. לא לנו הנקמה! לא לצאן טבחה לקום בפני הורגיהם, להן להסתר במסתרים או להכין צואר. גם אתה זר אתה לי, לצרנו אתה ולא לנו — קרא בשומו פניו אל קנה הרובים — או אולי תקום גם אתה בי? הן כלם סביב שתו עלינו ורעתך לא תהי רבה מרעת כל הקמים עלינו ומה מני יהליך אם תקום בי? מה הנה תקות חיי כי אירא מות?... מות ומשכלת על כל מדרך כף רגלנו ומה לנו להספח על כל צוררינו? גם זאת לצרינו לשלוח יד באחרים או בנפשם, לא לנו אתה! — וישלך אותו הלאה ולקול מפלתו פרץ הכדור ברעם ורעש ויתקע בעץ, וכמו שלח ידו באיש חרמו ויבריעהו כן נבעת בן הגרי מפני הקול וימהר לברוח וירץ בכל כחו העירה מבלי הבט אחריו...

בלכתו שקוע במצולת מחשבותיו נעור פתאם כאיש אשר יעור משנתו לקול פרים ועזים אשר נער קטן נהג בם, הוא עדר העיר ובנשאו עיניו ראה הבחור הרועה מתגנב לברוח מן גן הירק ששם אכל כנפשו שבעו וגם בשקו נשא ברכה ופחד אפפהו בשמעו שריקת הנער אשר הזהירהו מפני האיש הבא לקראתי.

— מה ארחמך אמלל! — דבר בן הגרי לנפשו — הנה אתה נולדת וגדלת בעת אשר הגזלה והגנבה עוד אסורות היו ועוד טרם למדת לגזול לעין השמש ולשים מחסך כי אך חיל יהורים בלעת. הילדים בעת הזאת כי יגדלו יהיו מְאֻשָּׁרִים ממך, המה לא יִוָּכְרוּ עוד לבלתי גניב וגזול... אבל ה׳ ישמרך מכל רע ישמור את נפשך — הוסיף לדבר לנפשו בראותו כי הרועה נסה פעמים ושלש לקפוץ מעל הגדר ויפל אחור — לבל תגוף באבן או בעץ רגלך כי בגלל גוף אחד מדמך הטהור הן יקריבו אלפי אחי לטבח... האם

לא קרבו ימי חג המצות ? – שאל את נפשו ויבט הנה והנה בעינים נבוכות – אחת היא, לנו נכון זבח פסח בכל יום וידים רבות נכונות ליום חגנו... פתאם הביט כה וכה כמו נבהל ממוצא שפתיו ולא ידע נכוחות מי הוא אשר דבר כזאת באזניו – האמנם פי הוא המדבר כאלה ? החדלתי להיות חכם בעיני מכל משיבי טעם ? הן דבש והלב היה תמיד תחת לשוני ומי נסך עליה רעל ומרורת פתנים ? אוי לכם קצרי עינים ! הנה זה הוא פרי מעלליכם זדונים כי תהפכו זרע השלום משרש ותזרעו ריב ומצה ואיבת עולם ונקמת־דם ! את נפשי, את חיי, את בינתי ומשפט־לבי הקרבתי להם והמה בחרפת צוררים חרפוני אחור ! ומה יקוו המה ממנו כי נשלם להם אהבה תחת איבתם ? – שחוק מוזר התפרץ מגרונו ועל פניו נראה כלעג ושאט נפש בהוסיפו לדבר : אבל להם גם אהבתנו גם שנאתנו כאין, ומה ישימו לב לקצפנו באין ידים ולנקמתנו חסרת האונים ולכל רגשותינו אשר כנפל טמון לא תראינה אור וכאבני קשת רמיה לא המטרה כי אם לב הקולע תפלחנה. מי יקום לנו עם מרעים ? לנו רק הצדק והמשפט אבל אלה דלים הם ויאבדו דרך ולפני אגרוף וזרוע יחבשו פניהם בטמון. הה ! מי יתן לנו אגרוף ולא צדק, כח הזרוע תחת הישר או אז נשמע גם קולנו... אגרוף ! אמנם כן אגרוף מי יתן לנו להכות בחרפה לחיינו אנחנו, כן יֵעָשֶׂה לנו ! אנחנו פשענו ומרינו, אנחנו כלנו ; אבותינו חטאו במוסרם, אמותינו בתורתן ואנחנו הרימנו ראש בגאון ותהי תפארתנו כי בני ממר היינו !... הן כל אלה שמעה אזני כבר, טהור עינים ראה כל אלה ויקרא בגרון בלי חשך : את תקראו לתנים וְרֵעַ לצפעונים אשר יפרישו עוד מעט ומלאה כל הארץ רעל ומרורות... ומה לנו צדקה לזעוק ? הן המה עושים אך מעט ואנחנו עשינו הרבה, המה יקומו למותת את הבשר ואנחנו כבר כלינו את הנפש ונבער אחרי הרוח...

יהודים אחדים יהפי יגל ראשיהם כפופים כאבלים

עברו על פניו ויפריעוהו ממחשבותיו: מה זאת? האם רשו מנויהם ואת בתיהם השבו? אבל הן לא במנוסה ילכון ואחרים יבאו אחריהם וכלם אל מקום אחד ילכו! מה היה להם? אבל ליהודים! התבינו אמללים מה רב שברכם? הן יד בניכם ובני בניכם היתה בכם! — קרא אחריהם ויניע ראש. זמן רב התהלך ברחובות ויבט סביבו ועוד טרם יסור אל בית אביו אשר בקצה העיר כי מאן להפריע שלום הבית בבקר, גם חש מועקה במתניו לזכר אמו, כי מה יגיד לה ומה מפיה יקשיב? פתאם התחלחל כי קול יללה מרגיז רוח ונורא מאד שמעה אזנו, כקול אלפי מטים להרג, קול אנשים ונשים וגם ילדים התלכד יחד וירגיז שחקים. לבו היה רגע לאבן אבל עד ארגיעה התעורר ויקרא בקול נורא: טובחים! הנה שבתם להכין מטבח, קול אחי הוא, עיפה נפשם להורגים, אף אני אליכם! אשיב נקם לצרים! איפה הוא כלי הרובים? גם זה לאסוני! ככלי אין חפץ בו השלכתיו וממנו משפט לעשוקים יצא, ויהי מה! אמותה הפעם מות ישרים ותהי אחריתי כאחרית כל אחי שהקריבו נפשם על קדושת השם! עמכם אני בצרה! — ובקראו כה קפץ כארי אל המקום אשר משם יצא הקול, הוא בית התפלה הגדול אשר בעיר, ובחזקה קרע את הדלת וכמשגע ממראה עיניו קפץ לאחור בראותו את ההמון הרב יושב על הארץ כאבלים על מת, רגליהם יחפות וראשיהם כפופים ועיניהם מקור דמעה וקולם מרגיז הרוח ויבעית הלב. רגע עמד על עמדו כמשגע ממראה עיניו כי לא הבין במחזה ויהי בעיניו כמשגע או כחולם חלום, וכמעט החל להשלות נפשו כי אך חלום רע ראה לבו ושוא ידבר, אבל פתאם כמו אחזה בו יד מסתתרת ותרימהו למעלה ותורהו עד עפר כן התנפל פתאם על הארץ ובחזקת היד הסיר במעוף עין את מנעליו מעל רגליו ויזרם הלאה ובשתי ידיו ספק על ראשו ויתן קול בבכי אשר השביח רגע כל הקולות יחד, קול נתן בבכי אשר החריד כל לב וירעש עמודי הבית, והקול הזה היה כקול מפקד צבא מלחמה להרעים נפלאות כי

אחריו הוסיפו כלם עצמה לילל ולהאנח עד אפס כח. סערת מאת
לבבות נשברים התבוללה את סערת לב האחד אשר נשבר
מאד ותהי לסופה מרעדת כל אשר תגע בו כעלה נדף. שועת
בת יהודה הנרמסה ברגלים והבזויה כסחי עלתה עד לשמים,
וכמו שאפו רוח חדש בהוצאם בל רוחם וכמו החליפו כח
בחדשם דמעותיהם כן גברו חיל גם אחרי אשר החריש אפרים
בן הגרי ולא הוסיף להשמיע קול, כי רק שתים שלש פעמים
נתן בקולו ופתאם הושם מחנק לצוארו וישב לארץ ראשו בין
בפות ידיו ויבט נכחו וידם. זמן כביר ישב כה ומשאון ושממה
בבתי נפשו עד אשר נגע באזניו קול אחד הקוראים: איך יערב
לי אכול ושתות בעת אחזה כי יסחבו הכלבים את כפיריך!
הקול הזה נגע במיתרי לבבו וירעישום כי קול אביו היה אשר
גם הוא בא ביום התשיעי באב הזה לבית ה׳ כאשר לא עשה
זה שנים רבות, ועתה שם גם אפרים עיניו בספר ובהביעו
בשפתיו דברי הקינה ציון הלא תשאלי החלו עיניו לפכות
דמעות כמעיני מים ויבך ויוסף לבכות, ונחת מאין כמה חש
בבכיו. כמו נקבר עד הנה חיים בערמות עפר אשר העיקו
לבו כאבן מעמסה ופתאם הוסרו כל אלה בחזקת יד איש חש
לרוחהו כן חש אבן אחר אבן נופל מעל לבו, וגם לבו אשר
היה לאבן כמו גז חיש ויתר ממקומו ותחתיו בא לב בשר,
ובקום ממקומו בכלות התפלה הביט סביבו כמו עולם חדש
תראינה עיניו עולם של אחדות ואהבה ואחוה, אבל בטרם
עוד הספיק להביא חשבון מחשבותיו נגש אליו הזקן בהוד
קומתו ובזיו תפארתו וירם ידו ויתן אותה על ראשו בקראו
בקול רעד. אלהים יחנך אפרים בני! — פני הזקן המפיקים
כבוד ויקר, עיניו אשר בהן נוצצו כספירים אגלי דמע, זקנו
הלבן והגדול היורד עד חזהו ועליו יתגלגלו דמעות כאגלי טל
וקולו אשר כנחמה ותקוה וסליחה גם יחד נשמעו בו הפיצו
הדרת קדש מסביב, ולא רק על לב אבי אפרים כי אם על
כל העוטרים עליהם מסביב שפך רוח חן ותחנונים להשיב לב
אבות על בנים ולב בנים על אבותיהם. וגם יתר בני

בגם ברית

הנעורים, אשר באו יחד את אבותיהם אל בית ה' ולבם בל
עמם, בראותם את המחזה התרפסו ויִּבָּנעו וכלם יחד בקשו
מחילה וסליחה יכפרה מאביתיהם וישבעו בלב תמים לשוב
ולאחוז במעזי אבותיהם ולהיות מהיום הזה והלאה בנים
נאמנים לעמם, ויֵּהָפֵךְ האבל לשמחה ויום הצום והבכי ליום
טוב לכל נשברי לב אלה, לאבות ובנים יחדו.

הנה אלה המה הימים הטובים לישראל; אחרי כי יֵרָדֵף
כמוץ לפני רוח, אחרי אשר יהי כעפר לדוש ואחרי אשר
יִשָּׁפֵךְ דמו ודמעו ולבו, אז ישוב וימצא נחמה וכח ואמץ
לשאת ולסבול כל אשר יבא עליו אם אך יביט במכונו
ויראה שקט...

כל הבנים הרבו להתודע ולנדור נדר לשוב בלב שלום
לעמם ואפרים הגדיל, ופתאם לבשתו רוח נעלה וקרא:
חטאתי ואשגה הרבה מאד ועתה כשובי ובראותי עותתי אדור
נדר להביא קרבן לעמי, קרבן לכפר על חטאתי — הנני ואעלה
אל הארץ אשר היתה ערש ילדותנו ומשוש תקותנו עד עולם.
ארחיק נדוד ואנוד לבתרי לבבי בין בתריה! —

— מה תדבר בני? ! — קרא אביו אשר עמד דומם עד
הנה בחלחלה.

— ודברי אקים! נקם אקח מצורריני, לנקום נקם
נשבעתי ונקם אקח. הנה הקדשתי חיי וכחי וישרי ותמתי
לעם הארץ וכל חפצי ומגמת פני היו לאחד אותנו עמהם
באהבה ואחוה, לשכוח כל העבר ולשים עין ולב אך לעתיד
אחד לכלנו. גם אנחני קמנו להכרית שם ישראל אך באהבה
ורצון, והנה המה באו ויאמרו להכרית אותני באכזריות חמה
וברצח מרצחים כאשר הסכינו מאז, לכן כה יעשה להם:
מהיום הזה כל עוד אשר נשמה באפי אקריב נפשי וכחי לקומם
הריסות ציון, לתת נזר להעם האובד, לאמצו ולחזקו, וכל
צרה וכל פגע לא יניעוני, וכל נדיב לב מבני הנעורים יחרה
יחזיק עמי והיתה זאת נקמתנו כי נְחַיֶּה את אשר ימותו ונקומם
את אשר יפילו. מי לעמנו אלי, הנה דגל הנקמה אשר בו

נדגול ירושלים שמו! לא בחיל ולא בכח, לא באגרוף רשע ולא בדם ורצח כי אם ברוח! נקם נחזה בצרינו, נקם הברית שנכרות מהיום הזה והלאה להיות איש לרעהו לעזר ואיש לאחיו יאמר חזק ונתחזק בעד עמנו וארץ אבותינו! – כנביא אלהים היה בדברו בעיני כל הנאספים וכמו המלאך הגואל חזו עיניהם בו כן הביטו אליו ונהרו ועשרה מבני הנעורים מלבשים בבגדי בתי הספר נתנו ידם לו באלה ובשבועה ללכת אחריו ולהתענות ככל אשר יתענה. וכמו כבר בא המלאך הגואל ויפדה אותם מכל צרותיהם, ועל הר ציון כבר הכינו ביתם על עמודים בל ימוטו כן האירו פני כל הרואים והשומעים את דברי הנביא ביום ההוא ובימים הבאים...

רק נפש אחת היתה בעיר אשר אך עתה באו צירים לה ותבך כאבל על היחיד, היא אֵם אפרים אשר בכתה בלי הפוגה אל חמיה ואל אישה ואל בנה כי גלה כבוד מהם ולא יוסיפו לשאת ראש בגוים... איך יערב לה אכול ושתית אם לא בני עם הארץ קרואי מועד? ואיך תשא פניה אם בנה יחידה היה לבן ממר לה ולהמאה התשע עשרה. וכן תבכה במסתרים ואין מנחם לה, כי גם אוהביה ורעיה מעם הארץ שמעו רעתה ששו ואף שר העיר שאל אותה בפגעו בה ברחוב העיר: למתי תלך לראות את פני בנה?... נפלה נפלה המאה התשע עשרה ואין מקימה!

תם.

כל ספרי

פרץ בן משה סמאלענסקי

הגמול

או

היהודים בווארשא בעת המרד האחרון.

יְרָא אֶת־יְיָ בְּנִי וָמֶלֶךְ
עִם־שׁוֹנִים אַל־תִּתְעָרָב.
(משלי כד כא).

בהוצאת בית מסחר הספרים
של מרדכי קאצענעלענבאגען בווילנא.

ווארשא

P. Smolensky's

sämtliche Werke.

Novellen & Romane.

VII.

Гагмулъ.

Verlag von M. Katzenellenbogen, Wilna.

WARSCHAU,

СОЧИНЕНІЯ

П. М. Смоленскаго.

Повѣсти

и

Романы.

VII.

Hagmul.

Изданіе М. Каценеленбогена, Вильна.

ВАРШАВА,

Типо-Лит. Ф. Баумритера, Красинская площ 6, Варшава 1910 г.

אל הקורא.

יסוד להספור הזה לקחתי משפת אשכנז מהמאנאטשריפט
פיר דאס יודענטהום שנת 1864. ועשיתי בו כחפצי כי
שניתי מהדברים הנאמרים בשפת אשכנז כהעולה על
רוחי, גם הוספתי עליהם כהנה וכהנה, ובהקאפיט'
האחרון לא בא אף דבר זר אחד והנהו באמת בריאה
חדשה, כי לא מטרת האשכנזי מטרתי, ועל הקורא
לשפוט אם השׂכלתי או הסכלתי עשה.

תמל

Wie schlecht geschützt ist Jsrael! falsche Freunde hüten seine Thore von aussen, und drinnen sind seine Hüter Narrheit und Furcht.
H. Heine.

א.

חודש האביב שנת 1861. הנה זה בא, רגשי השמחה התעוררו בלבב כל היצור לקול צפרים מזמרי משכיל שירת התולדה, וליפעת הטבע אשר תחדש נעוריה; רק העיר ווארשא נוגה ממועד הבריאה, ולא עליה שפכה הטבע רוח־ששון.

דומית־מות שוררת על כל אפסים, אפסה שמחה, פס ששון מהעיר ההומיה, ואף כי המונים המונים יתהלכו בכל רחובותיה, בכל זאת נדמתה כחצר־מות, הגברים הולכים שחוח תחת משא עצב, מעיניהם – אשר יפיצו גאה וגאון בכל עת – נשקפת תוגה, שלמות שחורות יעטו, שרשרות ברזל שחורות על צואריהם, כמו לנחושתים הגשו בממלכת התפתה על פי שר־הרוחות. הנשים לובשות בגדי אבל לבכי כמו תספודנה על מת, בכל מקום לא יֵרָאֶה לעין רק מראה שחור דמות המות צלם האבדון, כמו בלע את כל המראות המשמחים עין רואם, ורק הוא לבדו ישים משטרו בארץ, כל בתי משוש נִגרו על מסגר, עלזי לב לא ישתו יין בשיר, רק בתי התפלה לא יסגרו כל היום, ורבים המה השקדים על דלתותיהם.

לעתים תעבור שפעת אנשים לפני ארון מת אשר לקברות יובל, וגם אחריו הַב אדם ימשך.... אך הטה אזנך ושמע כי לא שירי תהלה או תפלה לאלהים ישאו בעד נפש המת העוזבת אדמות לרחיק נדוד אל הנצח הנורא, כי אם שירי עוז וגבורה למלחמה יביעו בשפתים דולקים ולב

סוער כים; עד אשר תפגע במו להקת אנשי חיל או אז יחדל הקולות ויתפרדו איש מעל אחיו כשיות נדחות למראה ארי גורא כי יבוא להחריד רבצם. כהנים הלובשים מלבוש שחור וסערת רוחם נראה על פניהם, יקיפו יסובבו עיר, ישימוה כמרקחה, ויפיחו רוח מרד בלבות קלי הדעת אשר בתעלוליהם בחרה נפשם, כי מאת המתקדשים תצא חנופה לכל הארץ...

גליונות כתובים פנים ואחור ינשאו כעל כנפי רוח, ויב'או לידי ההולכים בחוצות אשר ימד־ו לטמנם בצלחת מבלי קרוא ומבלתי רא'ת את היד אשר תחלקם־הנה הנם הפקודות והחוקים אשר יחוקקו ע'רי פ'ררים העושים מלוכה בסתר.

מכתבי־צו כאלה יבואו בעד חלונות בהפתחם לרוח היום, ידבקו בכף הקונה בבית המסחר, יצמדו לרגלי כורע ברך בבית התפלה.

במהירות ובחריצות נפלאה יבואו אל מקום זה יסדו להם, אך איה המחוקק? איפו הוא הסופר? ומי היא הנושאם לכל רוח? כל אלה עין זר לא ראתה.....

בבית גדול ורחב ידים, הבנוי ברחוב אשר רק עשירי העם ואציליה ימצאו משכנות למו, תשב עלמה רבת השנים ורבת החן והיופי, על כסא גדול עם ידות שן; מכתב עתי בידה, ועיניה צופיות אל נוכח הפתה, במצחה הזך משלג תקמוט, וברגליה תמולל על היריעה הפרושה על הרצפה, כי בכליון עינים תחכה על איש אשר אחרו פעמיו לבוא, אך מי הוא המאושר אשר לו תא'ת נפש עלמה כלילת יופי כמוה? ומי הוא האכזר אשר לא יעירנו לבבו לדאות בעל כנפי רוח אל עלמה רבת החן אשר לו תא'ת נפשה?....

פתאום לפתע נפתחה הדלת ועלם יפה אף נעים הדור בלבושו, קפץ אל תוך הבית פנימה, במורדף על צוארו. „מהרי ופתחי לי דלת הקיר למחבא המכתבים!" אמר בחפזה ודאגה בטרם ברך את בעלת הבית בשלום.

העלמה מהרה אל החדר השני ותך בזרוע כח על כפתור

הגמול

אשר תבנית איש , מ ז חושך סתרו, ועד מהרה נראה חור בקיר החדר אשר בו בא העלם, והוא השליך אל תוכו בידים מהירות צרור מכתבים אשר נעלם כרגע ולא נודע מקומו איה, אז שבה העלמה אל החדר הראשין במנוחת לב ותשב על מטה כבודה, והעלם נגש אליה וישב לימינה, והכרת פניו ענתה בו כי לאשרו ושמחתו אין קץ. —

— ספר נא לי קארל, מחמד לבבי, מהחרשות אשר עשית ואשר ידעת כי כלתה רוחי לדעתם — אמרה העלמה גברת הבית אל העלם.

— הנני למצ תיך אורעליא אהיבת נפשי — ענה העלם— אתמול הוצאנו את ארון המת כמשפטינו תמיד. הכהנים התפללו, וההמון ענו לקולם, גם רבים משוטרי העיר נלוו אתנו עד בואנו לחצר מות, שמה הורדנו את הארון אל הקבר, אחרי כן פנו כלם איש לדרכו, רק אני לבדי נשארתי, ואחבא תחת מצבת אבן לחכות עד המועד....

— לבדך ? !

— לבדי ! אין איש אתי, בלעדי שומר החצר־מות אשר עמד לפני השער על המשמר לבל תפול עלי שואת פתאום..... היום נמוג ויהלך, ויאת ליל עטוף בצללי צלמית, תהום חשך ודומית שאול בלעו את היום והמונו, ואני מתהלך אט בין גבנוני קברים ממצבה למצבה אשר באשון ליל התראו כאנשים, הקשבתי לקול צלצלי צפרים, למשק עלים נבלים, אולי קול מצעדי אנשי בריתי המה, כה עבר חצי הליל ועקבותם לא נודעו, אז אמרתי אשובה הביתה, כי אולי היתה רוח אחרת אתם, לבלי בוא לעזרתי, אך בעת ההיא רגיע לאזני קיל מצעדי אנשים, שרקתי בשפתי לאות כי על משמרתי אעמודה, אז נגשו אלי שלשה אנשים בלאט כחותרי בתים, ועד ארגיעה נקרע סגור הקבר, ושמונה ידים אחזו בהארון ויפוצצוהו לרסיסים, ואחרי אשר היציאו את האוצר האצור בתוכו, ויתנו לידי את הכסף והפקודות, יצאו מנאות השקט וירכבו על סיסיהם ויעלמו. —

– ומה השמיעוך מהחדשות הנעשות בערי המדינה?
– ללהג הרבה קצרה לנו העת, כי האיש החפץ לעשות בידיו תושיה לא יאריך לשון בדברי שיחה, רק בדברים אחדים ספרו, כי אש לא נפח תאכל בכל הערים, ומבלי משים תהי ללהבת שלהבת – ואמנם כן הוא, כח ידינו אתנו גם כסף רב באוצרותינו, ומי הוא לפנינו יתיצב?
– גם הבאראן סלאוואטסקי, והגראף ביעסאווסקי, אשר דרשו פה לתשובתך – גם המה הגידו כי כל מתי סודנו יצעדו לפנים, יעשו ויצליחו, המסתתרים ביערים ירבו ויעצמו במאד מאד, בני הנעורים ירוצו בשמחה כהולך בחליל לקול הקורא „קשר"! אוצרות נשק הוכנו במחלות עפר ובעצים חלילים, מקומות מועדים למרוץ המכתבים ימצאו בחצרות השרים בכל עיר וכפר, גם שרי צבא המצביאים את העם בסתר, שרי פקידה המביאים כל מעשה במשפט, יעשו מעשיהם באמונה וחרף נפש, גם ממלאי־מקומותיהם נכונים בכל עת, לקחת פקודתם ולעבוד עבודתם לעת תמוט רגלם. הרשת פרושה על כל הארץ, ומבלי משים יאחז פח בעקב הרוסים שונאינו, ומידנו זאת להם – האין זאת קארל, מחמל נפשי?! קראה העלמה בעליצות־לב בחבקה אותו בזרועותיה.
– פניך ינהרו משמחה וטוב לב אורעליא אהובת נפשי, אך הגידי אל תכחד: הלא תפחדי לרגעים פן פור יתפוררו מגדלינו הבנוים ברוח דמיוננו, ויהיו למעי מפלה ואנחנו נקבר חיים בין משואותיהם?...
– לא! לא! חלילה לי ממחשבות און כאלה אשר לא יועילו רק להותנו, לרפה רוחינו ולהשיבנו עד דכא. הטרם תדע כי דרך אחרת אין לנו רק קדימה קדימה! המעברות אשר אחרינו נהרסו, ואם נשוב על עקב בשתנו, הלא אז נבוא במים הזדונים, אחת היא על כן אמרתי: אין לנו כל תקוה בלתי אם לקחת את הארץ בחזקה מידי הרוסים– או לעזוב את ארץ החיים ולרדת דומה. – הדברים האחרונים:

האלה הביעה ברגשי עוז, ורשפי אש הפיצו מעיניה כגבור בהלחמו על שדה קטל...

— פליא: דעת ממני! מאין בא רוח גבורה בלב אשה רכת השנים ואמינה עלי תילע כמיך? דעי לך אהובתי כי לא לרבים מהגברים חלקה הטבע כח־לב כמו לך, וגם אני אשר אהבתך סמכתני, אהבתך אשר אף אם תובילני דומה לא אשית לב, וכחתן לחופתו ארוץ לקראת כל מפעל אשר כפ״ע יצעידני למלך בלהות, רק להפיק מאתך רצון, בכל זאת לא נכון לבי בטוח אשר נגד ההצלחה דרכינו, כי רבות הנה המכשלות אשר בהנה יתנגפו רגלינו, ומה יחרפני לבבי ויסרוני כליותי על המעשה הרע אשר עשיתי לאבי הישיש הנכבד, כי מבלי משים נלכד גם הוא בשחיתותינו, ובמפלתנו יפ״ל, והוא לא חמס עשה־הה! עליו תוגת נפשי!

— מליצה חידות לי דבריך. הגד לי פשר דבר ואבינה אל מה ירזמון מליך.

— הטרם תדעי כי הביאותי את מכונת הדפוס אשר לנו, לבית תפלת אבינו ושם נעשה מעשינו זר מעשינו — ?

העלמה נתנה קולה בשחוק ותקרא: „אמנם זר מעשיך! כי מי שמע כזאת, אשר בבית איש ישראל ירא אלוהיו מרבים, ונאמן למלכו יובאו כלי הקושרים? ומידי בנו אשר מטו רגליו מדרכי דתו, בהלכדו בפח אהבת עלמה נוצרית, זאת לו„.

— את תשחקי ולא אני — ענה העלם ביגון — כי הרעיון הזה לא יתן דמי לי ביום, גם בלילות ייסרני מוסר אכזרי, לוא גלמוד הייתי בתבל כי אז מכרתי גויתי ונפשי להקושרים מבלי דַבֵּר דבר, כאשר נתונים נתונים המה לך, אך מה אעשה לאבי החף מפשע, לאבי אשר מעת התהלכו עלי אדמות לא נמצא בו דבר רע למלכו ולאנשים, ועתה יקושתי לו אני בנו, מוקשים עִתִּי לו אשר יורידוהו בדם ובחרפה שאולה. הה! אודה ולא אבוש, כי הרעיון הזה ידכא לעפר נפשי ויגרש כל רגש תקוה מלבי...

– הרף ממחשבות הבל כאלה! איזה הדרך יעבור הרוח על שוטרי העיר לפרוש מכמורת על בית תפלת אביך הבנוי ברחוב צר ומלא אשפתות הנשכח מרגל עשירי עם? ומה גם אשר אביך נודע לאיש ישר בארץ".

– אל תנחמיני הבל! לא נכחד ממני כי שוטרי העיר יביטו אל כל עבר ופנה ברבבות עינים, ומה גם עתה אשר מחריבנו ממנו יצאו, כי בוגדים רבים ימצאו בתוכינו אשר בעד בצע כסף יבעו מצפונינו, אחת היא על כן אמרתי את גויתי ונפשי הנני להקריב על מזבח המרד, אך לא את נפש אבי הזכה מפשע!...

– שים מחסים לפיך פן אקצוף על קולך! ולולא הראתי לדעת כי כביר כח לבך, אז אמרתי ממורך לב דברת עד הנה, כי אף אם כדבריך כן הוא אשר אביך בצרה גדולה מאד, אך התאמר להוקיר אנוש מגוי? הבעבור שלום האחד תאמר לשבית שלום רבים? הטרם תדע כי נמחץ רגלינו בדם חללים טרם נבואה שערי הנצחון? חיינו כבודנו ומאודנו במה נחשב מול התשועה הגדולה (?) אשר תקים לרבבות אנשים על ידינו – חיינו הבל! כבודנו מאפע! גם זכרון אנשים כערכנו כקצף יעלה על פני מים במקום נפל בו אבן, רגע ישוב במרוצתו עדי יהי לאין – אך הדבר הגדול אשר נוציא לפעולות אדם לעולם יעמוד, וזכרו לא יסוף בהבה העת, צעקת הארץ הלא תשביח המון מעיך, ודמעת העשוקים הלא ישקיעו אש אהבתך לאביך?!....

– אחת דברתי ולא אשנה, כי אף אם יקרה לי ארץ מולדתי, בכל זאת תיקר נפש אבי בעיני גם ממנה, ולולא אהבתי לך אשר הכתני בסנורים כי אז לא ערב לבי לגשת אל בית תפלת אבי, להביא בו המכשלה, אשר תצודד נפשו חנם. הה! רק האהבה היא הובילני ככבש אלוף אל מקום זה יסדה לי, כי הנני אין אונים לעמוד בפניה. ואף כי לעתים תפקח הדעת את עיני על דרכי המטים עקלקלותם, אפחד ואבהל רגע לראות התפתה פוער פיו לבלעני חיים, אך א,

הגמול

עיני בי, עיניך המאזרות זיקי אהבה, תחשכנה עיני מראות עוד נכוחה, ואשוב להיות מפץ בידיך. – ובדברו חבק בשתי זרועותיו את העלמה, והיא הביטה בו בעינים מזרות אש פלדות, אשר הנקל להן להרתיח דמי איש בא בשנים כסיר מצולה, ואף כי דמי עול ימים אשר גם בלעדי זאת כנחל גפרית יבערו בעצמותיו. ולמענך – הוסיף העלם לדבר ברשפי אש אהבתי – למענך אעשה כל, למענך אערה למות נפשי, אך אם לא תערי נפשי! האמיני לי, לוא יכולת לצודד לאומים כאשר תקחי נפשות אנשים בהוד תפארתך וקסם שפתיך, כי אז היית המולכת בתבל ומלואה, ועתה היפלא עוד בעיניך, כי נפשי תלהט גחלים, ודמי לבבי כגלי אש ישאון מהחשק העז לאמר לך לעיני השמש „לי את עד עולם".

– השבעתיך קארל מחמד לבי, לבל תעורר את האהבה טרם באה העת...

– הה! יראתי פן ירחק חוק היום ההוא! –

– חכה לי מעט עד אשר תקום הסערה לדממה, ודינו תהי רוממה, אז לא אמנע מחפצך, אך עד העת תהיא הסר אהבה מלבך, אל תתן שנה לעפעפיך, עבוד עבודתך למעני! מהר ולך להכהן פראנץ וצוהו בשם „ממלכת העם" כי ידבר אל העם ויאמר קשר! יחצוב להבות אש־דת גם ימלא פיו תוכחות לאלה אשר אהבו לנום, יפץ עברת אפו על אלה אשר לא יאמרון קשר, יגרשם מהסתפח בנחלת עולמים אם יקשיחו לבם מעזור לאחיהם היוצאים למלחמה...

– אך איך אלך לצ־ת לאיש לא ידעני תמול שלשם? –

– הוא ידעך בשם, גם לא נכחדו ממנו כל הגדולות אשר עשית, על כן מהר ולך לדרכך!

– הנני למצותיך! –

– מהר אין עתותי בידי, אך ביום השלישי תבוא הנה ונחדה בשמחה את פנינו.

– הה! בעתות מבוכה כאלה תחשב לי רגע לשנה, ויום לנצח, אך פקודתך תשמיר רוחי, היה בשלום חותם לבבי! –

כצאת קארל מהבית, והדלת נגרה אחריו, קמה העלמה ממקומה, שחוק קלסה נראה על פתחי פיה, ואחריו ראש הניעה בשאט נפש: „הוי בער אין לב – הביעה אמריה לה בלעג ובוז – יונה פותה, פתיתיך ותפת להאמין, כי לכודה אני בפח אהבתך, בעת אשר תדעך נפשך ממקומה מחום האהבה תחזה מחזה שוא כי תהיה אדון לגבירתך; הה! מה דבה אולתך וגאותך! האני אתן לבי ליהודי נמבזה? האני אטה חסד נעורי לבן סורר ממתעב גוי, אשר ידו לא תשיג להקריב על מזבח אהבתו רק חיתו אשר כמוה כאין בעיני? במחיר מצער כזה לא תקנה לב בת נדיבי פולין, אשר בידה עתותי העם ורוח רוזניה; ולולא מצות אבי עלי כי עתה לא השפלתי כבודי דבר אתך ידידות אף בלשון רמיה, חכה עוד מעט עד אשר יבוא הקץ להמחזה הנורא המלא דמע ודם, אז תפקחנה עיניך ותראה לדעת כי שגית משוגת חסר לב, ורב יהי אשרך, אם תהיה לך הרוחה לשבת בין מושבות הנוצרים חלף עמלך הגדול מאוד בעיניך!!

ובאמת רק מצות פי אביה שמרה אורעליא, כי כן פקד עליה טרם ברחו מהארץ להחיש מפלט לו בפאריז, ללמד לשונה דבר שקר והצמד מרמה, לקרב רחוקים ללבבה באמרי פיה, לשאת ולעבוד את אנשי המרד, ולתת יד אל כל מפעל, אם טוב ואם רע לא תשת לב רק אם יועיל להקשר. כי הוא ידע מראש אשר ביפעת פניה ובשכל לבה תוליך שולל המון אנשים אשר בלעדי זאת בחורים החבאו, ובקסם שפתיה תפיח רוח עוז וגבורה גם במוגי־לב למרוד במלכם, ומדעתו כי רב כח היהודים לעזור להם, על כן צוה עליה להתרועע גם אותם ולדבר אליהם דברים טובים, להשקיתם ממעיני הישועה עד עת מצוא, ופקודתו שמרה רוחה לקשור קשר בשקר, לאגוד אגודה ברמיה, בביתה קראו הקושרים עצרה שמה המתיקו סוד, שמה ישבו כסאות למשפט, גם כל מכתבי ח״ץ לארץ היו נקראים באזני האספה, והבית הזה היה למו קבר עולמים. –

ב.

ברחוב צר ולוטה בעלטה, אשר ערפלי תוגה חופפים עליו כל היום, מקום בו יתגוררו שארית גוי מבוזה ומבוסה, רצוץ משפט, מורדף בלי חשך מחמת (הפולנים) מקנאיו ומנדיו על לא חמס עשה – ברחוב ההוא עומד בית שפל קומה, קירותיו נטוים, חלוניו עד עפר יגיעו. על גגו מצאה החסידה קן לה, ובחדריו יגירו אדוניו בדממת שקט כבעמק רפאים, תשאות עיר לא ישבית מנוחתם, כי לא להגעטא תרועת שמחה, ולא לעם היושב בה רגשי גיל, כי לחמם בנפשם יביאו, ושקוים בדמי לבם יקנו; שם בתים בבתים נגעו עד אפס מקום כמו צר הארץ מהכיל גם אותם על פניה, ואם גם יפרו וירבו אלף פעמים כמוהם גם אז לא ינתן להם מקום מעל לגבול הגעטא, כי מה לעם נכאה לבב – ולאור וחיים. הוי גאים אבירי לב! הלא לכל נוצר חלקו בחיים ושמש, ואתם בזדון לבכם תאמרו לגזול מהם גם הנוחם הזה, הארץ נתן אלהים לבני אדם בטרם עוד חלק לבבם ברוח משטמה על דבר אמונה ודת, ואתם תגרשו מגו ברואי בצלמכם בעבור העליון אשר מרומים ישכון. ובכן תמיטו עליהם רעה לא יוכלו צאת ממנה, כי כאשר ירבו בארץ כן צר המקום מהכיל אתם, ויגירו במצור ובמצוק בדומן ואשפתות המלאים רוח קטב, ועוד ת חקו על משבתם, אתם השלכתם עליהם שקוצים וסרו טמא תקראו למו, הוי בגד בגדים! –

הרואה את הבית מחוץ לא ישער בנפשו את העושר השמור בו לבעליו ר' צבי גאלדהיים, אשר רב חילו, כי לפניב, עת אשר השודדים לא יראו עשות מלאכתם לעיני השמש, שודדים אשר לא לנו ביערים, כי אם מלובשים בבגדי כבוד באו בגובה וגאון בתי היהודים לבוז בז, הערימו היהידים סוד לחבוש אוצרותיהם בטמון בבית צר לבל ימשך עיני הרואים עליו, וגם עתה אף כי כלה שוד מהארץ, ולא אחד יעוז לקחת את אשר ליהודי ביד רמה, בכל זאת יגורו כקדם

בחרבות, ולא ניכר בית עשיר האוכל מטוב הארץ לפני אוהל דל אשר עולליו ימוגו מזלעפית רעב, עד אשר היה למלה בפי מנדיהם: „חרבות היהודים מטמיני מסתרים המה לאוצרות חושך". בהמעלות הצרות והעקלקלות אשר להבית עלה קארל ברגש, ובהחפזו הפיל ארצה עלמה אשר ירדה מהמכפלה השניה.

– מה זה היה לך כי כה תמהר ללכת עד כי לא ראית כי אני היא הנצבת עמך בזה?

– הרעותי לך, הערמינא אחותי? –

– עוד מעט וגלגלתני מהמעלות – ועוד תשאל הרעותי לך!

– סלחי נא לי אחותי, בלי צדיה עשיתי זאת. –

– שים נא עיניך בי וראה, האם לא יכירני כל רואי כי אעזור על ידי המדפיסים? כי בידי הדפסתי איזה עלים עד שוב העושה במלאכה הנה, ועתה הנני הולכת להחליף שמלותי.

היא הלכה לה, וקארל בא למשכן אביו. בחדר רחב ידים יושב הזקן על כסא גדול, לפניו שלחן ועליו צבורים המון ספרי חכמה חדשים גם ישנים, בשפת עברית ובשפות עם ועם, בהחדר הזה אסף לפנים ר' צבי גאלדהיים שקלי כסף על יד על יד, כהנמלה גרגיריה, כי חרוץ מאד היה במסחרו בימי עלומיו, ועתה לעת זקנה עזב את כל עסקיו ויקדיש עתותיו לתורה ולתושיה, ועל כן הוקירוהו מאד אחיו בני אמונתו, וגם בני אמונה אחרת לא מנעוהו מכבוד. בהחדר הזה בא קארל, הדור בלבישו כאחד מבני המעלה, הלוך הלך רומה, ומעיניו יציצו זיקי גיל. –

– ה' עמך אבי יקירי! – ענה ואמר בהניחו מגבעתו ומקל תפארתו על השולחן – הלא יפלא בעיניך אבי על אשר אחרתי לבוא עד הנה, כי הנך יושב חדר בחדר במנוחה, עיניך בספרך ולא תראה את ענני אופל הנשאים על כנפי הסער הסוער להחשיך ארץ, ואשר עד מהרה יהיו לפרץ מים שוטפים שטוף ועבור צבאות אויבינו והֻבל עול הרוסים מזרוע הפילאנים. –

– האמנם נכון הדבר ?

– נכון הדבר כנכון היום, רוח החופש יַעֲבֹר מכל פנות העיר ווארשא, וימצא מסלות בלבות כל יושביה, כיהודים, כנוצרים, אל אמונה לא יתבוננו, לכבוד משפחות לא ישימו לב, אהבת אמת תליץ בינותם, ורוח החפש תקבצם, השוע יעזור לבן חשכים ולנוצרי היהודי יאמר חזק! ומהיום הזה לא עוד לנו השפילו שבו בהגעטא. כי מעתה עד צדק ישיב משפט־גבר, ואהבה תשב לכסא, ולא יכלם עוד יעקב מאמונתו. וזאת לך לעדה – ובדברו הוציא מחיקו תבנית אדם משובצה בזר זהב – ראה נא, ראה אבי! הן זאת הקריבו כהני הנוצרים אשכר לעדת היהודים לאות ברית אהבה, כי השנאה הישנה כעשן תכלה, וגם המה שמו שרשרות ברזל על צוארותיהם לאות עבודת עבד, ואת צלם מושיעם עליהן לאות אי־משפט – כי מעוצר וממשפט לקח וכפר בדמו עמו.

– התאמר לשומו כחותם על לבך ? ! – קרא הזקן ברוגז קולו.

– התבונן נא בתחלה על התבנית, ואחר תדבר, ידעתי כי ישוב אפך בהתבוננך בו –

הזקן הביט בהתבנית ויאמר בְתמהון :

– הלא זה תבנית רב העיר ! !

– הן תודה אבי יקירי כי לנו הצדקה בתתנו יד להפולאנים המושכים אותנו בעבותות אהבה כי בשלומם יהיה גם לנו שלום, ועתה לא יפלא עוד בעיניך כי בני הנעורים כלם מאחינו לא ינזרו לבושת, לחבוק ידים בעצלתים, רק יצאו חלוצים לישע עמם לישע ארצם –.

– עמם ? ארצם ? – ענה הזקן במנוד ראש – היאמר ישראל עמי לעם אשר מאס בו ? היקרא ארצי לארץ אשר חנפה בדמו ? תקשרו קשר ולא רוחי לבי לא ילך עמכם !

– אם כן לא כראות כל אדם תראה את הדבר הגדול הזה – ענה העלם ביגון – כי כל אנוש חוזה בו למרחוק את האושר הצפון בקרבו; הן מלכי ארץ ורוזנים אשר להם לא

יתן ולא יוסיף מאימה חופש פולין, נתנו ידים ועצות מרחק להמפעל הזה, ואנחנו עם נגש ונענה, אנחנו אשר תקוה כשחר נשקפה להאיר חשכתנו, כי בצאת פולין למרחב נצא גם אנחנו מן המצר, נעמוד מנגד? היכון דרכנו זה? –

– כל חזיונותיך מהבל יחד, בקצף על פני מים יעברו ואינם! ואת מי תגיד מלין? אבל אני ראיתי עת התלקח המרד הראשון לפני שלשים שנה ויהי ללהבת שלהבת אכל על ימין ועל שמאל, אסירי האסירים נמסו, ופולין עושה חיל, כיונק על מים רבים עלה הקשר, שלוחותיו שלח עד קצוי ארץ, ורגע הוביש רוח המושל פריו, וכבוד הקושרים בענן כלה. באזני שמעתי שירי עוז וגבורה למלחמה, וצוחת זאון אנשי חיל עלתה עד שחקים, וכרגע תאניה ואניה, אלה למות הובלו, ואלה ירדו אל אבני בור כלא, ותהי העיר לבלהות. צופה הייתי – מבלי התערב על ריב – את גורל אחינו אשר גם ירם תכון עם המורדים, ולא אחדו אתם אף בקבורה! כי גא הפולאנים גא מאד, וצרה עינם לתת מכבודם לעם בזוי, גם לא אבו כי יקרא שם ישראל על הקשר, את בספם לקחו אך כבודם בכסף לא המירו.

– אך הלא זה שלשים שנה עברו על כנפי העת ואתם גם רוח המשטמה נגוז ועבר, ועתה צרר רוח חדש בכנף האימרים קשר, רוח דעת ואהבת אמת.

– אמנם רב כח שלשים שנה להחליף רוח איש, כי מחשבות אנוש חדשות לרגעים תולדנה, לא כן מחשבות לאומים הנה כהררי עד תעמודנה, שנים תעבורנה, יובלים יחלופו והשנאה תעבור אתם מדור לדור, ממשפחה למשפחה, אבות לבנים יודיעו לעשות נקמה ביעקב תוכחות בישראל...*)
ואם תשיב הממשלה להקאטולים תהיה עת צרה ליעקב, כי

*) „כל איש אשר לא ישמיר דת הקאטוליס, לא יתחשב בין אזרחי פולין." — כן כתב אחד מגדולי פולין במכתביו בשפת צרפת.
הגמול

אני ידעתי גאות הפולאנים וזדון לב הקאטולים לא נכחד ממני, לכן רק אתה תבחר במו ולא אני. —

— ובכל זאת לא כמחשבותיך מחשבות היהודים הרבים הנספחים על הקושרים, כי סמוך לבם בטוח אשר כפרי מעלליהם יאכלו, אחרי אשר תושיע ידם להם, כי אז לא חסד יבקשו רק משפט צדק, ומי הוא המעלים עיניו ממשפט? ואם גם לא במשפט עשו לפנים את עמי, אך אז כסה עוד החושך את פני הארץ, ואור הדעת היה לקפאון, לא כן עתה, עתה תזרח שמש צדקה על חוג שמי טוהר, ומראשי צורים תשלח קוי יושר גם בבקעות גם בחורים וכפים, השרים ראו אור הדעת, והמה יאצלו מרוחם גם על ההמון אשר אחריהם ימשכו — ולבני ישראל יהיה אור! —

הזקן שחק במרירות ויאמר: „האפרוח יאמר ללמד דעת את האם, והחומר ישכיל את היוצר לעשות מעשהו, עודך עול ימים, דמי עורקיך ירוצון רצוא ושוב בחום הנעורים, תאותך יתעוך בתוהו לא דרך! או חושך לא תראה, ואמרת מה ידע הזקן, הידע עוד לשפוט אחרי כי נס לחו? לא כן בני, שלג הזקנה החופף על ראשי לא יקפיא רק יקרר את מקור חושי בי, עיני ראו הרבה מקרים, אשר השאירו זכרונם בלבי, המה יורוני דעת להביא את כל במשפט התבונה, לבי לא ילך את הפולאנים, כי ידעתי שקר תרמיתם, רוחי לא יאמר קשר כי הוא לא יצלח, אני אומר עם Mirabeau המרד יאכל את בניו כסאטורן" — אל תשכח כי לפני שלשים שנה סער הקשר ברוב עוז מעתה, אז יצאו חוצץ למלחמה מבחרי בני פולין, וכל השרים הקריבו נפשם על מזבח המרד, העשתה ידם תושיה? הלא שמחתם היתה עדי רגע, כי כרעו נפלו מבחרי גבוריהם, ואלה אשר נמלטו מהחרב המשכלה שֻלחו ביד פשעם אל ארץ גזרה, והנשארים נוע ינועו ויִשאֲלו, בלי אחרית ותקוה. אני אשר עיני ראו ולא זר, כי רגע הצלחתם כפרו בדמי אלפים ממבחרי גבורי גאון פולין, וכי שבעו קיקלון מכבוד, אני אגזור אומר עתה: היוקח מגבור

מלקוח ? ואם טרף ארי ימלט ? עת רצון העת הזאת להקיסר, כי חשב עליהם ועלינו מחשבות טובות, כאשר יראה הדרו על פעלו, השמרו בנפשותיכם אל תמרו בו, כי אז לא יהיה לכם עוד כל צדקה לבקש חסד, אחרי כי מאסתם בו, ואז מה נורא גורלכם! הה לבי להקושרים יזעק, כי באולתם אחריתם נכרתה!! —

רגע החרישו שניהם, מפי העלם נעתקו מלים, כי רוחו צלל בתהום מחשבות אין קץ, אחרי כן פתח פיו ויאמר:

— מרוב מחשבות לא יקום קשר לעולם, כי אהבת ארץ מולדת גם היא רגש ככל רגשי בני האדם, בעיני המעמיקים עצה, וכאשר ישאו אותה יחד את החיים במאזני השכל, יוציאו משפט כי אין רגש אחד שׁוֶה בנזק החיים. אך אנחנו בני הנעורים לא כן נחשוב, כי בה נ״ים כל כבודנו, ויקר הכבוד גם מהחיים, על כן לא יצאו בצבאותנו רק בני הנעורים, והמה יעשו גם יצליחו, כי בסופה ובשערה תהי דרכם, כרעש המרעיש ארץ ממקומה, הררי עד תהתיהם יפלו, גבעות עולם פור יתפוררו, אז תחדש האדמה פניה כיום גיחה מרחם בהו...

— יקריבו הפולאנים את בניהם על מזבח המרד, כי המה (על דעתם) ילחמו בעד חופשם, בעד לשונם, בעד הצלחתם, אך אנחנו מה ? מה נועיל מהותנו אף אם זרוע כאל תהיה לנו, הלא מנת חלקנו בוז, גורלנו שנאה ומדוחים, ומדוע ניגע לריק, הבל נשפך דמנו ?

— הלא אמרתי לך כי אם יצליחו המה, ישאו גם אתנו אתם על מרומי ההצלחה, והראשונות לא יזכרו עוד כי...

פתאים לפתע נפתחה הדלת והערמינא פרצה אל תוך הבית, פניה אשר חורו כפני מת, עיניה אשר הביטו נבוך, העידו כי לפחדה אין קץ, ואחריה בא איש רם קומה, לובש מלבוש השרים הגדולים עם שרשרות זהב משזר ארוכות על כתפיו. —

— פקיד בית המשפט בא אליך אבי במלאכות היד

הנסיך נציב העיר – דברה הנערה בשפת עלגים, ובכל מאמצי בחה הבליגה להסתיר פחדה, אשר למרות רצונה הראה לכל כי כל עצמותיה רחפו – גם פני קארל נהפכו כרגע לירקון. –

– הנני שלוח אליך מאת הוד כבוד הנסיך, כי דבר לו אליך אדוני גאלדהיים – אמר הפקיד. –

– הזקן הביט עליו בשממון, ומבלתי יכולת להסתיר מגורתו אשר הגדילה בראותו מבוכת בניו, ענה ואמר:

– אחת אשאלך אדוני, הודיעני נא בטובך, מדוע זה חרד אדונך עלי את כל החרדה הזאת?

– האמין לי כי לא מנעתי מחפצך לוא ידעתי, אך חי נפשי כי לא לקחה אזני שמץ מנהו, אדוני צוה עלי במפגיע להביאך אל ארמון מושבו, ואתה ידעת כי עד מהרה ירוץ דברו, ולא איש כמוהו יחכה אם התמהמה.

הפקיד עם הזקן אך יצוא יצאו מהבית, נפלה הערמינא על צוארי אחיה ותבך בכי תמרורים מנהמת לבה:

– „קארל! קארל! – הורידה בשיחה – אתה הבאת עלינו רעה אשר לא נוכל להמיש ממנה צוארותינו בזנותך אחרי הקשר האליל השואף דמי אדם, ותהי נפש אבינו מחמל נפשינו ראשית קרבנך, וגם נפשותינו תעלנה כליל על מזבחו, כי בלי שפק כבר מזורה הרשת על ביתנו, את הדפום יעלו בחכה, וגם אותנו יגורו בחרמם, אך לא עלי תאבל נפשי רק על אבינו, על אבינו, על אבינו!! הה! אבי אבי! נפשך הטהורה לא תדע כי ילדת לבהלה, צאצאיך הורידו שֵׂבָתְךָ בדם שאולה – דברה הנערה במר נפשה, וזרם דמעותיה פרצו כפרץ מים על לחייה היפות. – קארל עמד גם הוא רגעים אחדים כהלום רעם תחת סבל עשתנותיו והמית רוחו, אשר דכאוהו עד עפר, שמע חרפתו מפי אחותו ולא השיב, כי החרפה אשר חרפו לבבו גבדה רבבות פעמים על ריבות פי אחותו. אך פתאום התעורר כמו מיין, ויפול על צוארי אחותו, ובהביטו בעיניה, בעינים מפיצות שמחת גיל – כי רעיון חדש האיר כברק חשכת מבוכתו – קרא

בשמחה : „אל נא אחותי , אל נא תשתוחח עליך נפשך ! מגורת שוא באה עדיך ותבהלי , לוא היה את לבב הנסיך ל. ביא את אבינו במשפט , כי אז לא שלח לקרוא לו על ידי אחד השרים הגדולים , כי המורדים יאספו אסיר אל ביר בכבלי עוני , וגם לי לא נִתנה החופשה, כי אני הוא ראשית חטאת ." – דבריו לא שבו ריקם , כי הצליחו לשובב לב הנערה – אשר פג מפחד – אליה .

– צדקת בדבריך אחי ! –קראה הנערה בעליצות לב בהביטה בו בשמחה , כמו נתנה לו תודה על אשר חש לרוחתה לישועתה . –

– הה ! איך נואלתי – היסיף העלם לדבר – להאמין כי נבעו מצפונינו , הלא אין מקום טוב למחבא הדפוס מבית התפלה , כי איך יעלה על לב איש , אשר ממקום מנוחה כזה , תצא הרעה לכל הארץ ? ואף אמנם לא אכחד אשר בראותי את הפקיד בצל קורת בית אבי , אפפוני בלהות , אך עתה אראה משוגתי , כי בלי ספק הוא נקרא אל השר אחר כבוד , כי תומתו וישרו לא נכחדו ממנו .

– האח מה תרב שמחתי , בשוב אבינו הביתה !

– שוב ישוב אלינו אל נכון , ובין כה וכה ארוץ ואודיע לאורעליא את כל אשר נעשה . . . –

– אל נא תלך אחי ! אבקשך אל תלך ! כי אחרד ואבהל גם לקול עלה נדף אם תעזבני פה גלמודה בבית , כי המקרה הזה הביא מורך בלבי ואפחד לרגעים משואת פתאום .

– כדבר ילדה חסרת לב תדברי אחותי , האומנם אכסה דבר כזה מאורעליא ? –

– אורעליא ! אורעליא ! בשנה ובהקיץ, בשמחה ובעצבון, לא ישמע רק שמה על פיך – קראה הנערה בעצב ורוגז – התבל ומלואה כאין נגדה בעיניך , אב ואחות מהבל יחד , גם אלהי השמים לא יערך לה , אליה תשתחוה , אליה תתפלל . הה ! מדוע לא תזכור את אחריתך ? אנה יובילוך חזיונות כאלה ?

– בראשונה להנצחן , ואחרי כן להאפריון ! – ענה העלם בגאון שמחת לב – .

– להאפריון עם אורעליא ? ! חלילה לך ! אל הנצחון אתפלל גם אני ערב ובוקר כי איככה אוכל וראיתי אותך מובל לטבח אם לא תרום ידך על צריך, אך מהאפריון ישמרך ה׳, התאמר לאביך זה ילדך לא אבי אתה, ולאחותך – לא ידעתיך ? ללכת אחרי משפחה אשר לא ידעוך, אחרי אמונה ודת אשר רובי תורתם כזר נהשבו לך, אל עם אשר כזר תחשב בעיניהם, התבטח כי תמצא מנוחה לנפשך אחרי אשר מקהל ישראל תִּחָרֵם, ובכבוד הנוצרים לא תתימר ? „יהודי סורר" זה שמך עד עולם ! –

– חלילה לי מהמיר דתי ! אני אשמור דתי לכל משפטיה כאשר גם היא תלך אחרי צַו אמונתה, ורק האהבה הקשרנו מעדנות.

– הנה כי כן ! – ענתה הנערה בלעגי שפה – עתה אבין לְרֵעֶיךָ ! כי הנך אומר לבוא אתה בברית אשר לא כרת, כאשר עשה רעך יוסף ? לפנים. הה ! קארל, קארל ! איך טחו עיניך מראות נכוחה ? הלא תפחד ותסוג אחור ברעדה כאשר יעלה זכרון יוסף על לבך : איך הוא הילך שח בלא כח כל היום תחת משא צרותיו כי התגברו, אשתו תמלא עליו שחוק פיה, לפרי בטנו כזר נחשב, המה יביטו יראו בו בחרפה אם יאמר לקַיֵם מצוה אחת ממצות דתו, שבתו ומועדו יחללו, יפריעוהו מיום צום ועת רצון לה׳, והיא שניו יחרק ונמס, רעיתו אשר אמר בצלה אחיה במנוחה, תזכירהו בכל עת כי למענו שמה אשם נפשה . . . קרוביה אך זרו לו, ומקומו במשפחתו לא יכירנו עוד, ועתה הוא עליו למשא, הלא אתה סקלתו באבנים ועפרתו בעפר בעת אשר נטיו רגליו ללכת אחרי אהובתו, אשר בעבירה כעוף התעופפה הצלחתו וכבודו גלה ממנו, ועתה אתה אומר לעשות כמעשהו ? !

– הבאמרי רוח תאמרי להחשיך שמשי בצהרים ? נואש לא ! אהבתי אירעליא ואחריה אלך, גם לא אבוש משברי, כי לבה לא כלב כל הנשים אשר אהבתן רגע, לרוחן חליפות וצבא תקרבנה ותרחקנה חדשים לרגעים, הפרושנה מצודה

בעקב גבר, ואך תראינה כי לבו בחכה העלה לא תְתַשנה אליו עוד לבן, לב אורעליא רחב מני ים, והוא מלא על כל גדותיו אהבה, ועת אשר נשב יחד, ידינו שלובות ולביתינו קשורים ואצלול בים האהבה, לא אזכור עוד תבל ומלואה, אסון משחק לי, פגע יסוג אחור ממני, רגעים כאלה יעלוני על למעונות שחקים בין ככבי טוהר ששם תשב אמת לכסא, וזרועותיה מופזות בזהב אושר, אשר קרני נגהו ירדפו חשכת תוגה ונגעי בני אדם עד אדמת עפר, ששם ימצאו נתיבותיהם; לבן אחותי איעצך לבל תאריכי לשון לדבר דברי הבל, כי עד עולם אחריש באהבתי, ובה אֶאְשַׁר בארץ. – ועד מהרה – לבלתי שמוע תשובת אחותו – פתח הדלת וירץ החוצה, כמו חפץ להמלט מכליותיו ולבו אשר יסרוהו מוסר אכזרי, כהארי אשר חץ – מית חלפה רקתו, יאמר לברות מבן קשת. אך לשוא...

ג.

באולם רחב ידים אשר לארמון הנציב גארטשאקאוו, אֻספו אספה המון אדם: שרי המדינה ופקידי העיר, בעלי המשמרות, גם נשים רבות לובשות בגדי אבל, עם צירי הקישרים, כלם ייחלון בכליון עינים להראות פני הנסיך, אלה יתלחשון, ואלה יאנקו בדמי, השפה הבלולה ומראה הערב רב הזה, הרך לב הזקן בצעדו צעד על מפתן הבית, ומה רבתה עוד מבוכתו כאשר כוננו כלם חצי עיניהם עליו, אז רפה רוחו, ראשו הוריד לארץ, ובברכים כושלת הלך לו אל אחת מפנות הבית־להפיג מבוכתו. אך עד מהרה נגש אליו הפקיד ויאמר: – „ברגע הזה אציגך לפני הוד כבוד הנסיך – ובדברו פתח הדלת אשר להחדר השני והזקן אחריו, כי אזניו הקשיבו קול אליו מהחדר ההוא. כל העדה אשר חכו זה כמה ואין פונה עליהם ראו כן תמהו, כי העברי אשר בא לאחרונה יראה את פני הנציב לראשונה. הנשים וצירי

הגמול

הקושרים חרקו שן וילאטו איש באזני רעהו : „אין זאת כי אם
עד בליעל או מרגל חרש הנהו !" – אמר – האחד „גם בנו
יבוא בסוד מגלי סוד" – ענה השני – „היפלא זאת בעיניכם ?"
– ענה השלישי – „הלא ממי יהודה יצאי וכל היהודים
מרגלים מלשינים – ושכחי טובה המה" – ענה הרביעי.
כראות הזקן את פני הנציב אשר בהם ילין עוז ובהביטו
בעיניו החודרות קרב איש ולב עמוק, פג לבו כי לא ידע
מה לו בבית הזה.

– האתה הוא האדון גאלדהיים ? – שאלהו הנציב –

הזקן השתחוה ביראת הכבוד ולא ענה דבר, כי לבבו
קפץ ויהר ממקומו ולא נתנו להוציא הגה מפיו –

– אני שמעתי עליך כי דרכיך טובים ונכוחים לאלהים
ומלך. –

רוח הזקן אשר עזבו לפני רגע, שב אליו בשמעו כי לא
את פושעים הוא נמנה –

– ואמונתך רבה על עדתך – הוסיף הנסיך לדבר –
ובידך להדריכם בדרך ישרה, האין זאת ? –

– האמת אגיד לאדוני, כי עוד לא נסיתי את אחי
במסה, ולא ראיתי את פעלי –.

– בכל לבי אבקשך כי תנסה עתה להטות מהדרך לא
טוב את עמך אשר פוחזים התעום בהבליהם. ראה הנני
נותן בידך הדבר הגדול הזה להשיב שוית נדחות אל רבצן
לבל תהינה עדי אובד, דבר אשר יעטרך כבוד, וגם אני
אודך אם תושיע ידך לך.

– בטח בי אדון נכבד...

– לא להרבות דברי רוח, והבטחות הבל קראתיך
הלום, כי אלה וכאלה לא יתנו ולא יוסיפו מאומה, הגד
אשר עם לבבך בלי חונף ומשוא פנים – כי נקל לי לשמוע
גדופי אויב המדבר בשער, מלהג מחליק לשון בלי דעת –
הגד ! היש את לבבך לדבר על לב אחיך כי ישובון מאָוֶן,
וישבו אל אדוניהם ומלכם, אשר רק ממנו להם אחרית ותקוה

להטיב מצבם ? וזאת ארע נאמנה כי יש לאל ידך לעשות, ורוחך נכון למלכך, כאשר לא נכחד ממני אשר רוב היהודים ישישו לקראת המורדים שינאיהם בנפש, ויפנו עורף למלכם אשר פתח ידיו להשביעם טובה.

– הוד כבוד אדוני צוה עלי לבל ישמע שקר על פי, על כן רק אמרים אמת אשמור לדבר: אף אם לא אכחד, כי רוחי למלכי ולבי לעמי, אך הנקלה זאת בעיני כבודו למשוך את היהודים בעבותות אהבה אחרי הרוסים, אשר סגרו בעדם רוב שערי ארצם אשר יצלחו למקנה וקנין תוצאות חיי היהודים, ואיך לא אבוש לדבר על לבם להשיב אהבה אל העם אשר מאס בו וישליכהו מעל פניו ככלי אין חפץ בו ?

– אף אמנם כי כן הוא אשר ברוב ערי רוסיה עוד לא תדרוך רגל יהודי, אך ההרעו להם מהפולאנים ? הלא בכל ערי רוסיה אשר נאחזו במו היהודים חקה אחת להם ולעם הארץ, לא כן הפולאנים המה יגרשום אף מרחובותיהם, וחוץ למושב הפולאנים מושבם כמצורעים, שיר הנה על רחבות קריה אשר תהימנה מאדם, האם תטה בכל כופר לב הפולאנים כי יתנו לך אחוזת נחלה בתוכם ?

– משרים תדברנה שפתיך אדוני, וגם מחשבותי כמחשבותיך, אך לדאבון נפשי אחי לא כן ידמו, כי המה יחשו עתידות למי אשר ישולם להם כפעלם אחרי אשר תרם ידם, כי איך יוכלו הפולאנים בשבתם על מרומי ההצלחה לראות את היהודים עוזריהם יחיו במצור ובמצוק ? –

– משפט מעוקל הוציאו אחיך ! – ענה הנסיך בישבו על הכסא כמי הכין את נפשו להתיכח זמן רב – או אלהי המשפט הכם בסנורים למען ירדו לבאר שחת. הלא באת בימים, ועיניך הלא ראו את אהרית המרד בשנת 1830 כי כגד בוגדים בגדו באחיך אלה האנשים אשר להם המה אומרים עתה: – „אתנו תחלקו נחלה" בראשונה פתום בהבליהם ובהבטחותיהם, ואחרי אשר ירשו למצער את הארץ בקשר

הגאל

תואנות להרבות חללי היהודים, ואחרי כן גמרו אומר לגרשב כלה מארצם. –

– הן הגדתי לך אדוני מראש כי רחקו מחשבותי ממחשבות בני עמי, אך המה לא יגעו לריק לפי דעתם, ואם יבואו בחומר יחזיקו מלבן לבצר הבית, הלא תקוה נשקפה להם כי ישבו בו, כי אחד מנשיאי פולין הבטיחם על דברתו כי לא לריק יגיעם. –

– צר לי מאוד על אחיך אשר ישימו מבטחם ברהבים ושטי כזב... אך רב לי לדבר תועה על הפולאנים, לו יהי כדבריך אשר מעתה ילמדו הפולאנים דבר אמת – וכאחים ורעים יקרבו אחיך, לא יבושו להתהלך אתם שלובי זרוע לעיני השמש, אך איך נואל עמך להאמין כי ההצלחה נגד פניהם? על הפולאנים לא אתמה כי המה רועי רוח מאז, אך עמך אשר ידעו בכל עת להלוך לרוח המושל, איך טחו עתה עיניהם מראות כי המה רצים לבאר שחת? – כי היום ההוא אשר הפולאנים יבריחו את הנשר העומד לנס רוסיה, ולהקים תחתיו נס הנצחון, לא יקום ולא יהיה – דבר הנסיך באפו בעמדו על רגליו – באגרוף ברזל אמחיץ ואהלום ראשי הקושרים, שוק על ירך אכם מכה רבה ונפלו ולא יקומו, אטרוף זרוע אף קדקוד המתהלכים באשמיהם להשבית שלום הארץ, חציהם אמולל ואוריד לארץ נצחם, ואז אביא במשפט גם על עוזרי רהב, כי כלה ונחרצה על כל אלה אשר אמרו קשר, בארץ גזרה במקום לא אדם בו, מקום אשר השמש לא יגיה אורו, והטבע יתאכזר לו, בין הרי קרח וכפור שם אשבית המית רוחם, וכשל עוזר ונפל עזור.

– זכור ואל תשכח אדוני – אמר הזקן, אשר פלצות בעתתהו לקול פחדים אשר נתן הנסיך – זכור כי לא הגיוני לבי, רק מחשבות בני הנעורים אשר לא ידעו ולא האזינו עוד ממקרי התבל השמעתיך, וגם אני לא אשפוק כי תקותם מאפע וחזיונותיהם קורי עכביש –

– לקול הרעם הראשון מכלי הרובים, יחד בחורים

יתחבאו, אך אז לא יועיל עוד כל כופר, כי המשפט יתן צַו ולא ישוב אחור, וכבר מזורה הרשת על החוטאים בנפשותם, ומדעתי כי איש נבון אתה ואוהב עמו באמת, על כן קדמתי לקרוא לך להוכיחך ולערוך לפניך את הרעה אשר נגד פניהם, והזהרתם מלכת בדרך הקושרים, כי לא אחפוץ לעשות עמכם רעה, מאשר כי מלכי חושב עליכם מחשבות טובות, והתהיה זאת תפארתי לרצץ עם רצוץ? על כן לך ועשה את אשר בכחך כי בידך עתה עתותי עמך. —

כצאת הזקן מחדר הנשיא, כוננו אלה, אשר ידם תכון עם הקושרים חצי עיניהם עליו בזעם ורצח – כי לדעתם הכה אותם בלשון, וגלה על עונם – וישבעו בלבם לקחתו מאתו נקם. —

בהאולם אשר לפני הבית עמד שר בית הפקודות בבגדי כבודו, ויהי אך יצא הזקן מהבית נגש אליו השר ויטהו הצדה, הזקן הביט בפני השר אשר ענו בו כי דבר לאט עמו, וישאלהו:

– מה חפצך אדוני? –

– האומנם לא הכרתני? – שאלהו השר בפנים שוחקות.

– לא! אדון נכבד – ענה הזקן.

– פה נודע לי כי אתה הוא, האיש גאלדהיים אשר גר לפנים בעיר ווילנא, וכי לך בן ובת, ומקום מושבך ברחוב, האין זאת?

– כדבריך אדוני!

– לך נא אחרי! התזכור עוד – הוסיף השר לדבר בצאתם מהחצר – את פקיד בית האוצר בעיר ווילנא אשר פזר הון בלי דעת, עד אשר שלח ידו באוצר המלך, וכפשע היה בינו ובין המות, ואתה בגודל חסדך פדיתו מרדת שחת בתמכך ידו המטה?

– זכור אזכרנו עוד, האיש ההוא היה האדון בוראקאוו.

– אני הוא האיש! – ענה השר ברגש – ומה רב אשרי כי הקרה הזמן עתה לידי להראותך כי זרעת צדקה ותקצור הגמל

לפי חסד, כי זה מעט נגלו לי צפוני מסתרים בביתך, אשר ימיטו עליך רעה, אך אתה פדית נפשי, על כן אמלטך היום.

– חידות לי דבריך! – ענה הזקן בפחד ושממון –

– מדוע תתכחש ידידי? הלא תראה כי נבעו לפני מצפוניך ולוא רציתי לגלות זאת להנסיך כי אז היתה משכרתי רבה מאת המלך, אך אני אכסה פשעיך – לא פשעי יתר החוטאים – במשאון, למען השיב לך כעל תגמוליך עלי.

– חלילה לי מהתכחש ודבר שקר, אך יהי כן אלקים עמדי כאשר לא אדע אף שמץ מדבריך –

– אם כן לא תדע כי בבית תפלתך הוכנה מכונה להדפים פקודת הקושרים, ובנך עם בתך יעזרו על ידי העושים במלאכה?

הדברים האלה מחצו ראש הזקן כרעם ברקים, ואחרי דומית רגע קרא בתמהון,

– בביתי?! בני?! בתי?! –

– שים יד לפה אל תשמיע כה קולך, פן יבולע לך!

– לכה איעצך את אשר תעשה – הלא ידעת כי האש יטהר כל טמא, לך והצת אש בביתך והרשעה כעשן תכלה, ולא תהיה לך עוד מזכרת עון להתפש,

– היאמנו דבריך? שאל הזקן במבוכה גלויה על פניו.

– העוד תספוק בדברי, אחרי אשר רק לך לבדך גליתי סודי ויעצתיך לטובתך עצה לא שמעוה שאול ואבדון?!

– וזה הדבר אשר לא אוכל האמין בדבריך; כי היאומן אשר בעד הטובה אשר עשיתי עמך לפנים, תכסה עתה פשעי במשאון – בעת אשר תחשבני כקושר קשר – ותחטא למלכך? אין זאת כי אם שנאי הסיתוך בי להדיחני אל רעה לא אוכל צאת ממנה.

– הוי אומלל! – ענה השר ברגשי חמלה – יגינך עור עיניך עד כי לא תכיר בין אויב לאוהב וישיאך להחפיא עלי דברים אשר לא כן, ולתתנני לפני בן בליעל שוכח טובה! אך חלילה לי מקצוף עליך, כי תומת לבבך לא נכחד ממני,

וגם חלילה לך מטפול עלי שקר, כי לך אני ולא לצריך.
אך לבל יפלא בעיניך איך אכסה דבר כזה מהנסיך, הנני
להגידך אמרי אמת כאשר בלבבי: מראשית אמרתי אחקור
מלין ואבוא עד תכונתך, למען אדע לכלכל דברי אתך
במשפט, ואם גם ידך תכון עמהם־אדבר על לבך כאוהב
נאמן לעזוב דרכך הרשעה ולהודות להנסיך על עינך למען
הציל נפשך, ואם תאטום אזניך משמוע אמרי יושר – אז אטה
ידי גם עליך מבלי תת לך חנינה ומבלתי הטות אוזן קשבת
להמון מעי אשר ירחשו אלפי תודות לך ויסרוני משלם תחת
טובה רעה, כי שלום המלך והמדינה יקר בעיני משלום
אהובי נפשי. אך עתה כאשר הָרְאֵתִי לדעת כִּי חף אתה
מפשע, ורק בנך היה בעוכריך, והוא גם הוא לא מרוע לב –
זאת ידעתי מאז – רק מקלות דעת השחית דרכו, וגם לא
בא עוד בשנים כימי – גבר לישא עון, עתה לך אמר לבי,
עלי המצוה להציל כבודך זקן נכבד, לבל תהי פרוע לשמצה
בהודע הדבר בקהל. אך את כל החוטאים בנפשותם אגור
במכמרתי, כי זכרון כלם בא לפני איש לא נעדר, ובכן
אהיה נקי גם ממלכי גם ממך אוהבי, ועתה התתן אמון בדברי?
– דברים היוצאים מהלב נכנסים ללב – ענה הזקן
באנחה – ואתך הסליחה על כי הכלמתיך בלי דעת.
– סלחתי כדבריך! ואתה מהר ולך לדרכך, ודע את
אשר לך לעשות. – הפקיד חלף הלך לו ככלותו לדבר, והזקן
מהר ללכת הביתה בברכים כורעות ולב צולל בים דאגה. –

ד.

מבית אביו הלוך הלך קארל בלב סוער כים מהחדשות
אשר נעשו שמה; בית אורעליא יצעד, כי שם אוה את
האהבה לנוחם לו, גם לגלות את אזנה כי נקרא אביו לבית
הנסיך, אך בית אורעליא סגור ומסוגר מכל עבריו. ביגון
הסב פניו לשוב הביתה ולבו נהפך בקרבו, דמי עורקיו ירוצו:
הגמול

בחפזון רצוא ושוב, ראשו סיבב הולך כגלגל, ברכיו כרעו, רגליו מעדו, כמו ראה את המות בחרבו הקשה יצעד לעומתו, התבל ומלואה נהפכה בעיניו לעמק נשיה, הבתים נדמו כמצבות קברים, והולכי רחובות כנפשות פורחות שטו על פניו, כה הלוך ילך ויד העצבון עליו חזקה.

– האם רחק לבה ממני? האם בגדה בי? או אולי מרמה בפיה כי לא אהבתני. הה! נורא הרעיון הזה! לא זאת! יכזבו שמים וארץ – ואורעליא לא תשקר באמונתה, ואף אם יקומו מלאכי מרום לענות כחשה בפניה לא אאמין לקולם, לא! משגה היא! אשוב ואדפוק על הדלת אולי לא שמעה בראשונה... אך אם גם עתה תקשיח לבה ממני, ואם בצדיה עשתה זאת למען אהיה לכלי יוצר בידיהם, הלא אז.... לא! זאת לא זאת! כה רדפו עשתנותיו אחת את אחת, כמשברי ים איש את רעהו ירדוף ישיג יבלעהו ולא נודע כי בא אל קרבו, עד אשר שב אל הבית ובזרוע כח דפק על הדלת אחת ושתים אך אין קול ואין קשב, כמו תרדמת מות פרשה כנפיה על כל גרי הבית. במפח נפש שב עוד הפעם על עקב בשתו וכאבו נעכר. –

אורעליא שמעה, גם בעד החלון ראתה את קארל דופק על הדלת, אך לא שתה לבה אליו – ותהי כלא שומעת, כי ידיה היו מלאות עבודה, ועל ידה עזר איש בא בימים כבן ששים שנה, אשר לחייו קֻמטו מזוקן ועיניו מבריקות וחודרות קרב איש כחצים שנונים, יחד הריקו מארונות: מכתבים, כסף, מפית ארץ, וכלי יוצר, וישטחום שטוח על פני הרצפה. לרגעים עמדה ממושבה ותבט בעד החלון החוצה לראות אולי בא איש להשביתם מעבודתם, וכאשר ראתה את קארל, שבה אל הזקן ותאמר: הנה גאלדהיים בא! – הזקן הניף אגרופו, ועיניו מלאו דם, כעיני נמר אכזרי העורך קרב על מתקוממו, אך לא ענה דבר. – כאשר פנה קארל שכמו ללכת, צלצלה אורעליא בפעמון זהב, ולקולו חרד איש זקן הביתה, ויבוא ויעמוד לפניה. „מדוע אחרת

לביא עד הנה ?" שאלהו הזקן אשר עזר על יד אורעליא —
— הנני פה כחצי שעה אדוני אך לא נועזתי לבוא הביתה בטרם נקראתי .
— טוב הדבר ! החקרת את האנשים אם ערומים ומכסי סוד המה ?
— עשיתי כדבריך אדוני —
— הביאם הביתה .
שני אנשים נושאי מטת מת באו הביתה , והמשרת הזקן מהר ויצבור את הכתבים המפוזרים על רצפת הבית , ויטמנם בתוך המטה . ככלותו לעשות מעשהו נגש אליו השר ויאמר : „הא לך כסף לשלם להאנשים , אך שים עיניך עליהם עד בואם אל בית החולים , ומשם תארח לחברה אתם עד בואם לבית התפלה , וגם אני אחריך . —
האנשים יצאו מהבית והזקן אמר אל אורעליא :
— בעוד שעה יאספו הנה כל אנשי שלומנו , ואז נשב למשפט . . . — ובין כה וכה אלך לי לבקר בבית התפלה ואת שבי פה בטח , כי כל דבר מזכיר עון להתפש בערנו מהבית , ואין עוד מגור מאויב . ערכי השולחן ושימי לחם , ואז אף אם יפרוץ צר אל הבית , נהיה בעיניו כקרואי משתה ולא יחשדנו ברב או במעט .
אחרי שעה נקבצו ובאו כל ראשי הקושרים , מרביתם עולי ימים מבני המעלה , המה ישבו סביב לשולחן גדול , הזקן ביעסאווסקי יושב ראש ולימינו אורעליא . דומיה שוררת בכל פנות הבית ; פתאום עמד הזקן ביעסאווסקי מתיך העדה ויאמר : „אדוני ! הידעתם מדוע אתם נקראתם הנה ?" כלם החרישו , והזקן הוסיף לדבר : — „לא על דבר עצה ותושיה למלחמה , גם לא למשתה ושמחה שלהתי לקרוא אליכם , רק להשמיעכם כי זה לפני שעה היה כפשע בינינו ובין האבדון , כי אחד מאנשי שלומינו אשר בטחנו בו בגד בנו . —
אל השמועה הזאת נתנו כלם קול פחדים .
— לפני שלשים שנה — הוסיף הזקן לדבר בחמתו —

באשר קמנו ונתעודד לפרוק עול הרוסים מעלינו שמנו כל מבטחנו בכח ידינו, מבלי השען על משענת הקנה הרצוץ. על היהודים, ועתה, עתה עבר עליכם בני הנעורים רוח עועים להתרועע את היהודים מתעב גוי, אשר בגדו בנו וגלו להממשלה על עוננו, העלמה אורעליא הנצבת עמכם בזה – הנני מוכיח דרכה על פניה – הביאה בסודנו איש צעיר לימים, שמו קארל גאלדהיים, ולשלומים בעד אהבתו, הרימה אותו בתיר האדם המעלה, והוא כרה עלינו שוחה ללכדנו.

– אדוני! – ענתה הנערה בגאון – הנך מוציא עלי דבת שוא, כי אהבה אחרת מבלעדי אהבת ארץ מולדתי לא ידעתי, ורק למענה השפלתי כבודי, ונקליתי עוד לדבר ידידות את בן־בלי – שם, וגם חפצי הצליח בידי כי זה קארל הנער פעל ועשה רבות למעננו, ולא לריק יגעתי כי הוא הפליא תושיה.

– הוא הפליא תושיה למען יחשוף כל מצפוננו ויתננו בידי אויבנו, כי על פי עדי אמת נודע לי כי גאלדהיים היה לפני שעה בבית הנסיך, גם התלחש בצאתו, את פקיד בית המשפט אשר הביט בו באהבה, הלא דבר היא?...

פני כל הערדה שֻׁנו מקצף ורוגז, קללות ונאצות מפתחי פיהם התמלטו.

– אך אני סכלתי עצתו – הוסיף הזקן לדבר בגאון ועוז – כי פניתי הבית מכל דבר קשר – ועתה אף אם יחפשו השוטרים חפש מחופש לא ימצאו לנו עון אשר חטא... וזה הדבר אשר שלחתי לקרוא לכם מתי סודנו: לחרוץ משפט הבוגד, ועל פי משפטי אשר חרצתי־מות יומת הבוגד! ועתה חוו דעתכם גם אתם –

– מות יומת הבוגד! – ענו כל הקרואים אל הגראף – מות יומת על המעל אשר מעל בנו ויאמר להסיר הצלחתנו ברוח פיו – מות יומת!" – ענו כלם אחריהם ברעם ורעש.

אל נא אדוני! – אמרה אורעליא בחננה קולה – אל

נא תחרוצו משפט מות לאיש טרם חקרתם היטב אם נכון הדבר. – שמעו ריבות שפתיו, אולי לא גדול עונו מנשוא. הלא במשפט – חסד תזכרו! –

– מה תרוני פה שירי חסד ומשפט? חסד לבוגד?! צדקה ליהודי?! חסד לבוגד ושמן לאיש לא יועילו רק להגדיל המדורה, – וליהודי אין כל צדקה, כל מוצאו יהרגנו מבלי תת לו חנינה, ועליו תבוא ברכת ה'. כל היהודים סרי סוררים המה, ומהם צץ ופרח גם מטה הזדון אשר קם עלינו, על כן עלינו המצוה לבער אחריהם לבל ישאר להם שורש וענף על אדמת פולין. הה! יום תוכחה ונאצה היה לנו היום ההוא אשר בו באו בנים זעומי אלהים אלה בחברתנו! מה זה היה לנו לדבר אתם דברים טובים, דברים נחומים? הלמען בצע כסף, ולקחת מהם עזר בצר? הוי איך טחו עינינו מראות, כי כל אלה היה לאל ידינו לקחת מהם בחזקה מבלי המיר כבודני בקלון להתהלך אתם כרעים כאחים, איך לא שמנו אל לבנו, אשר אם תעלה ידינו על צרינו יבקשו גם המה את חלקם כאזרחי הארץ, ואם תמעדנה רגלינו, יזכר גם שמם בתוכנו? ונפשי געלה בחברתם, גם ביום צרה, גם ביום ישועה.

אורעליא החרישה כי לא מצאה מענה, וכל הקרואים נתנו אות כי דבריו מצאו מסילות בלבבם – אז עמד מתוך העדה הבאראן סלאוואטסקי, איש אשר שאר רוח הדעת לו, ואשר החריש עד הנה, ולא דבר מרע עד טוב – ויהפוך פניו אל הגראף ויאמר: „אדוני! הנה תכה בחרפה לחיי הזמן אשר אנחנו חיים בו, תשליך שקוצים על העת הזאת אשר כנפיה נחפות בזהב הסבלנות ואברותיה בירקרק השלום, ואם כמחשבותיך מחשבות כל בני פולין לא להם הצדקה לבקש חופשה, – אדוני! השימו אל לבבכם כי רוח המשטמה אשר חלק לב פולין היה להם ראשית חטאת, ובעבירו כשלו ונפלו, האדונים הקשו עולם על העבדים, אשר כבהמות שדי נחשבו בעיניהם, את היהודים רמסו ברגל גאוה, וישפכו עליהם בוז

להגדיל השנאה, גם פני תושבים לא נשאו אם לא ממשפחת האצילים יצאו, והאצילים הגדילו עקב איש אל רעהו לאמר: אני אמלוך! על כן רחק לבבם, וגם ישועה רחקה מהם, כי העבד יצור את אדוניו, התושב יקנא את בן נדיבים, היהודי ייראו מקנאת הנוצרי, ובני האצילים ימאסו בכלם, על כן לא הצליחו! לא דבר ריק הוא אהבת היהודים לנו, כי בידם הצלחת הארץ, בקשרם מעדנות השרים והעבדים, והנה הנם עמוד התוך אשר עליהם ישענו רומי המעלה ופחותי הערך, אחי! לא לעת הזאת ולקנאת הדת, חלפה עברה לה העת אשר מגודל לבב לא הפנו נוצרים ליהודים, רוח החופש עבר עתה על חוג שמי אירופה ויטהר את ענני הסכלות, עבר חושך כלה ליל, שמש ההשכלה רוכב בגאותו שחקים, ויעורר את כל היקום לאהבה לעבודה ולפועל ידים, מן השמים יקרא אלינו קול: „איש את רעהו יעזורו!" ועתה, אתה אומר להקדיר השמש בצהרים, בתמרות עשן השנאה אשר מפיך יצאו!

— כל עוד בחיים חיתי לא אתן ליהודים אף מדרך כף רגל בארצנו, מגו אגרשם כי כלם סרי סוררים! — ענה הגראף בקצף —.

— אני למדתי דעת לכבד את היהודים במסעי בפולין וגאליציען— הוסיף הבאראן לדבר מבלי שום לב על מענה הגראף — שמתי לבי לחקור רוחם ומצאתי כי רוח טהור להם, כי לא זאת הדעת את היהודים בראותכם יהודי רוכל אשר העוני והמחסור יציקוהו להתרפס לפני שרים בעד רצי כסף למען החיות נפש עולליו העטופים ברעב, ישמע גערת עשיר ולא יחת, בחרפה יכו לחייו ולא יענה, כי המחסור הכביד עליו אכפו. ומי כהעם הזה ידע לישא ולסבול מכת אויב ומוסר אכזרי — וגם זאת תחשב להם לצדקה — אמנם הביטו וראו דרכיהם בביתם, איך יאהבו רעיותיהם, ירחמו פרי בטניהם, ולמענם יחסרו נפשם מטובה, איך יעבדו אלהיהם ביראה, יציקו לפניו לחש עת מוסר למו, אל אלהיו יזעק

ישראל בצר, כי אזניו פקוחות בעת אשר אזני בני האדם ערלות משמוע, הביטו אל אהבת אמת אשר בינותם, ואף כי בקקים בוקקים, בכל זאת לא ימוט ברית שלומם, שימו על לב דרכיהם הטובים, אהבתם לעבודה, חסדם למוכי אלהים ותשתאו. פחותי המעלה מבני עמנו יבלו ימי חגיהם ועמלם בבתי המשתה, ששם ישירו שירי עגבים בעת אשר הנם הלומי יין, והיהודים האומללים יביאו מעט כספם הנשאר לפליטה משיני המחסור לנות ביתם, והיא תעשה מטעמים ליום שבת ומועד, אז ישבו במנוחה סביב לשולחנם נשותיהם ופרי בטנם וישירו שירי תהלה לאל שדי העונה אותם בצרה, יאכלו לחמם טהור על שולחן טהור, ומהמעט הכסף עוד ימצאו תוצאות ללמד בניהם, כי מקטנם ועד גדולם ילמדו לדעת את ה׳, הכי לא נאוה תהלה לעם כזה? הורוני ואני אחריש! הגראף דרך לשונו קשתו להביא עלינו חטאת לא נוכל כפרה! אם איש אחד חטא ואשם, מדוע על כל העדה יצא הקצף? מות יומת הפשע והנקיים נקיים יהיו! האם נכה חרם את כל בני האדם על אשר מרצחיהם מהם יצאו? הלא רק הפושע ישא עונו, זאת תורת האדם!

– לא לשמוע תוכחת מוסר ותורת האדם נקבצו השרים הנה – ענה הגראף באיבה מסתרה – רק לחרוץ משפט הבוגד ומשפטו יצא מפי כל השרים כי מות יומת, ועתה לא יועיל לי עוד אף כי תרבה כחול דברי מוסר –

– נקי אנכי מהדם הזה, כי אני עשיתי את אשר היה לי לעשות – ענה הבאראן במועל ידיו –

– גם נפשי לא תבוא בסודם – ענתה אורעליא. –

ה.

שחוח תחת משא עצב ויגון, בא הזקן גאלדהיים הביתה; ובצעדו צעד בבית תפלתו נגלה לעיניו כרגע החטאת הרובץ תחת השלחן. בעינים דולפות דמע, ובידים רועדות הציץ

אש במקום הקודש, ועד ארגיעה אחזה הלהבה בארבע פנות הבית, נאות הקודש התאבכו בערפלי קיטור, גם הרשעה בעשן כלתה. הזקן ההגנב ברעדה לצאת מהבית, הזקן הנכבר אשר מימיו לא חרפו לבבו, יתחבא עתה לבל תשורנו עין רואי אשר כפושע יחשבהו, וכן היה גם הוא בעיניו כי נבלה עשה לשלוח אש בקודש, בברכים כושלות ולב מלא חלחלה עלה על מעלות עליתו ויפיל על הכסא נפעם ומשמים, אך כרגע התעורר לקול האש האוכלת בשאון על ימין ועל שמאל, ולקול ההמון הרב אשר הרעימו באזניו כקול מלאך דומה מזכיר עון. כל ידים מלאות עבודה לכבות את האש הנראה לעינים, אך מי ישקיע את האש לא נפח האוכלת צפוני הזקן? האם דמעותיו אשר תשתפנה כזרם מים על לחייו אשר קומטו מזוקן? לא! הדמעות משיבות נפש הנערים אשר תוגתם רגע, לא כן דמעות הזקן, הנה כשמן על אש תעלינה להבת שלהבת ליבש עצמות יבשות...

עוד העם לוחמים בחזקה את המכלה הנורא, והוא עודנו פוער פיו ומאריך לשון אש לבלוע את כל הקרב אליו — והנה בוראַקאוו את אנשי חיל באו הביתה ויחפשו חפש מחפש בבורות במערות, גם במעבה האדמה חפרו אך לא מצאו מאומה. — קארל ואחותו עמדו בפנת החצר כעמודי שיש מבלי נוע. ראשם הורידו לארץ, ובלב סוער חשבו אחת אחת את המקרים אשר באו ויאתיו כתומם על בית אביהם: בראשונה נקרא אל הנסיך, ובשובו נפלה תבערה בבית באפס יד, ועתה באו חופשים לחפש עון, כל אלה עברו לפניהם כגלי מים זדונים אשר פרצו ועברו ויהיו לים דאגה. והערמינא הרכה והענוגה אשר לא נסתה לשאת מגן וצנה להסתר מפחד, כרעה תחת סבל מגורתה מבלתי יכולת מלט משא. הזקן עמד על יד החלון ראשו בין שתי ידיו הסמיכות על קרניתיו, צופה ומביט את האש האוכלת עד היסוד את בית תפלתו, ומחכה עד בוא השר, אשר נגש אליו אחרי אשר נתן צו אל אנשי החיל לעמוד על המשמר. ידידי! — אמר אליו הזקן בהחזיק בשתי ידיו —

אומל

מה נפלאים לי חסדיך היום כי הצלת נפשי ונפש ביתי בעמדנו על עברי פי פחת, וכל עוד בחיים חיתי תקצורנה ידי משלם לך כבעל תגמוליך עלי, אך עוד לא הונח לי מעצבי, כי אף אמנם עברה הרעה, אך עוד אפחד לרגעים פן ישוב בני לכסלה, כי גם בתחלה אמר עם הקושרים קשר ולא רוחי, ומי זה עתה לידי יתקע אם לא יעשה עוד במחשך מעשהו? כי נערים כגילו לא ידעו ממוסר כליות טרם ברזל באה נפשם, ולא על נקלה ישבי מרכם כסל למו, על כן אבקשך ידידי: חוסה נא עלי והורד את בני אל בית הכלא, ואז אבטח ולא אפחד אשר ידו לא תכון עוד עם הקושרים אחרי הסגרו על מסגר: הגד! החפץ אתה להקל ממשא היגון אשר ירבא לארץ נפש זקן העומד על ירכתי בור! ואם חפץ אתה בי, אסוף את בני למשמר!

בוראַקאוו נסג אחור ברעדה, ובשממון הביט בפני האב האובד המבקש כחסד להסגיר את בנו יחידו במשמר — הה! נסרחה חכמת הזקן מרוב מצוקותיו — שער בורקאוו בנפשו.

— ידידי! מאהבתי וחמלתי לבני יחידי דברתי עד הנה — הוסיף הזקן, אשר הבין לרֵעַ השר, לדבר — אנכי תכנתי את רוחו, כי לא יבדל מעדת המורדים בעד כל הון, ואז או יספה במלחמה, או ימות בעונו קבל עם, או ישלח בעד פשעו קאמטשטאקה, ארץ לא אדם בו, ארץ אשר הטבע ירעם לה פנים, ולהשמש יֵצַר לפלג תעלה לקרני אורו עליה, שם ייסרהו כליותיו מוסר אכזרי מבלי הועיל, ועיני רואות וכלות, לא כן בשבתו פה בבית האסור ינצל מכל צרה ופגע, הגד אתה האם לא צדקתי באמרי פי?

— צדקת בדבריך — ענה הפקיד אחרי אשר חשב מחשבות רגעים אחדים — כותלי בית האסורים יהיו עליו סתרה לבל תאונה אליו רעה, אני אביאהו שמה, ואשימה עיני עליו עד אשר תשקט הארץ —

— אם כה תעשה לא אשכח חסדיך לעולם, ווירע תדע כי גדול בעיני החסד האחרון מהראשון —

– במה הפלאתי לך חסדי ? הלא כעל תגמוליך גמלתיך, היה שלום ידידי ! – אמר הפקיד – ובהפנות שכמו ללכת שלח אצבע אל קארל ויאמר : – „לך נא אחרי" – אנקת מות התפרצה מלבב הערמינא בשמעה את דבריו – וקארל בלם פיו ולא דבר מאומה, רק הביט בעינים חשכות על האיש אשר יאמר לגרשו מבית תענוגיו, אך כעבור רגעים אחרים ענה ואמר אל הפקיד :

– אנה תוליכני אדוני ?

– אל בית הפקודות ! –

– ומה עול מצאת בי ?

הפקיד הורה באצבעו על מקום התבערה ויאמר :

– עלילותיך לא נצפנו ממני, ועל כן אל תעמק שאלה פן יבולע לך. –

קארל אך חפץ לשמוע בקול השר, ואחותו קפצה ממקומה ותפול על צואריו, כמו חפצה הצילו משודדי ליל – לא אתנך למוש מפה – קראה בכל עוז – הה ! אבי, אבי ! חושה לעזרה ! החישה מפלט לבנך יחידך ! – הזקן בלוית אנשים אחרים נגשו אליהם – אבי ! – הוסיפה הנערה לקרוא בקול מר, ועיניה זרמו פלגי מים – המה אומרים לקחת את קארל בחזקה, אנא חוסה פדעהו בכל הונך אם ייקר פדיון נפשו. –

– הרגעי בתי ! צדקת קארל תעלה כאור, וגם יצא לחפשי חנם, אך עתה חלילה לנו למרות פי מושל העיר. –

כצאת קארל את הפקיד, מהרה הערמינא אל אורעליא להשמיענה את כל התלאות אשר מצאו את אביה ואחיה, כי היא ידעה את אורעליא וגם מאורעליא לא נכחד עמלה להקושרים, על כן קותה כי בה בעזרו – כבואה שמה סגר השומר את הפתח בעדה באמרו : „הגברת איננה בבית", אך העלמה הבירה בפניו כי שקר כזב, על כן העזה פניה ותאמר לו : „אל תכזב בי ! כי מדוע זה שלחה לקרוא לי אם חפצה לצאת מזה ?" השומר לא ענה דבר, כי דמה אשר היא

נקראה הנה באמת – והעלמה מהרה ותוציא מצלחתה מגלה קטנה, ותכתוב עליה בעט עופרת: „נחוץ הדבר במאד מאד״ ותאמר: מהר והבא את המגלה אל גברתך, ואני אחכה פה להשיבתה״ –

בהודיע השומר כי אחות קארל מחכה באולם הבית, השתוממו כל הקרואים אשר ישבו עודנה איש על מקומו, ובהראות להם אורעליא את המגלה ראו כן תמהו, כי איככה תרהיב בנפשה עוז אחות הבוגד לדרוך בארמון האשה אשר בגד בה – על כן החליטו כלם, כי תראה פנים את אורעליא בחדרה ותגיד לה את דבריה – גם הגראף גלוה עמם, באמרו: „אלי צדקו דרכי האחות מדרכי האח״.

אורעליא יצאה מהחדר, וכל האספה חלקו לרעותיהם, זה אומר בכה וזה בכה, עד אשר נפתחה פתאום הדלת לפני אורעליא, ומה רבה מבוכתם בראותם כי היא באה שלובת זרוע את היהודיה: אדוני! – קראה בעלת הבית בקול רם – מעשים אשר לא יעשו, יעשו בתוכנו, מרגלי הגראף הוציאו דבת שקר על קארל, ויתנהו לפני בן בליעל, והוא חף מפשע, כי הוא הבעיר את מכונת הדפוס טרם ברזל באה נפשו, למען הצילני משואת פתאום״ – כל העדה כוננו עיניהם אל הגראף בתמהון.

– מרגלי העידו כי המה ראו את גאלדהיים בבית הנציב, ובצאתו דבר אתו שר בית הפקודות בידידות, והאיש אשר יכזבם וישים לאל מלתם, הוא יצמיד מרמה – נתן הגראף בקולו –

ההיה אחיך בבית הנציב? – שאל הבאראן סיאויאטסקי את פי העלמה –

– לא ארוני! אחי לא היה בבית הנציב, רק אבי, כי הוא שלח לקרוא לו – ענתה הנערה בתום לב, כי היא לא ידעה מכל הנעשה פה – כל העדה הביטו איש בפני רעהו ויספקו ביניהם, כי לא האמינו לדבריה –

התדעי נאמנה כי לא היה אחיך בבית הנציב ? – שאל אותה שנית הבאראן

– הלא הגדתי לך א־וני כי רק אבי היה שם, ואחי היה בזה לגלות אזניכם, אך דלתי הבית סיגרו בעדיו מבוא, וכשובו בפחי נפש הביתה, ראה את פני אבי השב מבית הנציב כי נהפכו לירקון, ועד ארגיעה פרצה התבערה בבית, וכבוא שר בית המשפט ויחפש בנרות לא מצא מאומה, כי האש בלעה את המכונה ולא נדע מקומה איה, ובכל זאת הוביל את אחי אל בית הפקודות, ועל כן מהרתי להודיעכם דבר למען תקומו לרוחתו לישועתו –

– רצח במשפט ! – קרא הבאראן – ומעיניו הפיצו זיקי איבה וקצף על הגראף – הלא עוד מעט וידנו ישפכו את דמי הנקי הזה, בפשע עדי שקר !! –

ובאמת במקום המשפט להמורדים שם היה הרשע, כי מבלי ראות ושמיע את דברי הנשפט אולי ישוב על הוכחתו, הוציאיהו אל הורג, כהמורדים בצרפת אשר שלחו ידם בשלומם, חללי אדם נפלו כעמיר אחרי הקוצר, משפט אחד היה לנוער כפיו מתמוך בידם, ולהולך רכיל מגלה סודם, כי קצרה ידם להביא כל מעשה במשפט ולשלם לאיש כמעשהו לעיני השמש, על כן באו בתוכחות משפט מות על כל עון כקטון כגדול, והתחנף הארץ בדמים. וקושרי פולין גם המה בדרכיהם הלכו, וכמעשיהם – לא כמעשיהם הטובים – כן עשו, על כן אכלו פרי מעלליהם ויהיו עדי איבד, וגם אלה אשר רוממום בראשונה תחת לשונם, נזרו מהם בראותם כי נזרו לבושת לטרוף זרוע אף קדקוד תחת העלות ארובה, ויהנום להרפה ולקללה.

הגראף אשר נלאה להביט בפני העלמה הנצבת עמו להזכיר עונו, ענה ואמר: „לכי לשלום בתי, ואנחנו נמתיק פה סוד על דבר אחיך, יהי לבך בטוח כי נעשה את אשר לנו לעשות.... ואת אשר לנו לעשות – הוסיף הגראף לדבר אחרי אשר יצאה העלמה מהבית – הלא הוא להניחו תחתיו,

האין זאת אדוני? – בחרצי עליו משפט מות שגיתי מאד – זאת לא אכחד, אך לצאת לישע היהודי ההי אולת לא נוכל כפרה, ואם סכלנו הרבה מאד בתחלה להביא אותו במסורת הברית, ולגלות לפניו מצפוננו, הנוסיף שנית קנות איתו מידי הרוסים, למען יהי לנו לפוקת לב, ולפחוד כל היום פן ישוהו ברב כופר לְמַגֵן אותנו בידי צרינו? כי למה נתן אמון באיש אשר לא בעד עמו וארצו ילחם, רק בעבור שכר אמת! ואם גם ישמור לנו אמונים הבעבור זה נמשכהו חסד למען יבוא על שכרו ביום ישועה, ולחלוק אתנו כבוד? הלא כמשטמה הוא בחברתנו! אחת היא על כן אמרתי ישכב למעצבה בבית האסורים, כי מידי השופטים זאת לו ואנחנו נקיים –

– ומה תעשו כי יפקוד עליכם על עמדכם מנגד ביום צר לו, ויגלה על עונכם למען יצא למרחב? – שאל הבאראן.

– הוא לא יבגוד בנו אם לא בגד עד הנה; כי נוליכהו שולל להאמין כי נשגיא פעלו רק אזלת ידנו מהושיע לו, מחר אכתוב על אודתו במכתב העתי אשר לנו, וארוממהו תחת לשוני בקהל רב: כי חרף נפשו בעד אהבת ארץ מולדתו, אורעליא תשלח לו קוצת שער מדלת ראשה לזכרון אהבה, נשי האצילים תשלחנה לו פרחים ושושנים להראות כי זכרונו עלה על לבן, ובדבר הזה נקח לב עלם יהיר כמוהו, אשר ישיש לקראת הכבוד הגדול הזה, ואז שלום יעשה לנו, וישים לפיו מחסום,

– אך היתכן דרכנו זה? הצמד מרמה ודבר און בשפתים דולקים להפיל למשואות איש בר לבב אשר לא נשא פני אב, לא חמל על אחיהו, ואת נפשו השליך מנגד למען הצלחתנו? הוא צדיק על אמונתו ימות, ואנחנו נהפוך עליו לילה ונדכאהו? ולמען מה? למען לא יבוא על שכרו אשר קנה בדמי לבבו: בושה אמכם שוכחי טובה! – ענה הבאראן ברוגז קולו –

– ידעתי מראש כי דברי לא יישרו בעיני האוהב אדם סלאוואטסקי – ענה הגראף בלעגי שפה – אך כן יאלפנו

דעת השכל הישר, ואם לא ביושר נעשה מעשינו יסלח לנו ה׳, ילך האחד לעזאזל, ולכל העדה יהיה שלום.

– ומה תאמרי את אורעלאי, הגם רוחך נכון עם הגראף? שאל הבאראן.

– את אשר בלבבי לא אכחד, כי רק במיתתו לא חפצתי, אך לגרשו מהסתפח בחברתנו אובה בכל לבבי, כי הוא היה עלי למשא בחלומותיו הבל, ודברי אהבתו היו לי לזרא, ועתה אחרי אשר אין ישועתה לנו בו, כי כבר הגענו אל מחוז חפצנו, לא אוכל עוד כלכל עמו אהבה ולא רוחי כאשר בתחלה, ובהודע לו כי סבבתיו בכחש, ובמרמה קניתי לבו, יתגעש ויתקצף ויפרענו לשמצה בקמנו, על כן ישרה בעיני מאד עצת הגראף אשר הוא יועץ להניחו תחתיו, ולשסעו בדברים טובים, ועלינו להחזיק טובה להשוטרים על כי הפרידוהו ממנו – ענתה אורעליא בלצון.

– אך זאת היא אשה חכמת לב! קרא הגראף בגאון שמחת לב בהביטו בפני הבאראן המפיקים הוגה – רק היא תבין דבר לאשורו, כי לא יאות לנו לשוב על קיאנו לקרוא ישועה לבזה הנפש ממתעב גוי, אחרי הודע לנו בלמת אולתנו, כי עזרת היהודים לא לעזור ולהועיל כי אם לבושה ולחרפה היא לנו, כי מי הוא אשר יאבה להתרועע את היהודים בבתי המשתה, לשתות מי באר אחת ולהתהלך בארצות החיים תחת שבט משפט אחד?

– לא אחד בנו! קראו כלם בקול.

– זאת ידעתי מראש, כי מאז ומקדם היו היהודים עבדי מושלים, כלבים אלמים, מֻכּים ולא משיבים, אך לא מושלים ומצוים, יסחרו אל ארץ, יחזקו בתרמית, ירבו נשך כהעולה על רוחם, אך בין אצילי פולין לא יכירם מקומם, כי הם זרע נאץ ה׳, והאהבם נדבה יפחד מחרון אפו... קנצי למילים, קארל גאלדהיים יותר בבית האסורים, ואיש אל יעז ליתן יד לחלצהו מן המצר או לדבר עליו טובות!

ו.

אחרי הדלת והמזוזה ישבה הערמינא לגוח כי ברכיה בשלו; גם אמרה אחכה אולי תשוב אורעליא הנה ואזכירה שנית כי אחי בצרה גדולה ולא תחשה למענו; ושם הקשיבה רב קשב, כי קול הגראף אשר הפיל גורל על אחיה חדר חדרי לבבה – קצף, איבה, נקמה ומפח–נפש, התלקחו בלבה אשר לא ידע עוד רוע לב בן אדם כוזב, בשמעה את הגמול אשר המה גומלים לאחיה היקר לה מהתבל ומגעמיה, אחיה אשר לפניה נגלו אמונתו להמורדים, ואהבתו לאורעליא אשר במוה כאין בעיניה... כמורדפת על צוארה פרצה אל אחיה היושב שומם תפוש בסרעפי–יגונו, ותספר לו בשפתים נעות ולב נגרש כים את בגד הבוגדים אשר בעבורם שם אשם נפשו, ופשע האשה הנצורת לב אשר בעבותות אהבה משכתהו אל בור, ואשר תכלית שנאה תשנאהו רק בעבור דתו, האשה אשר למענה אמר לעזוב אבותיו, משפחתו, כבודו ומאודו, היא תצודנו למדחפות!

– ברוק ברק מפיך אחי ותפיצם! גלה סודם והומם כי עת נקם היא! נקום נקמת דמך, נקום חרפת עמך אשר חרפו אויביך אחי! – קראה הנערה בכל עז, אחרי אשר ספרה לו את המשפט אשר חרצו עליו אנשי בריתו, ועצמותיה רחפו מקצף.

כמכה הזיזים עמד קארל תוחתיו, ראשו הוריד לארץ, עיניו חשכו, פניו כסו בחורת מות; ארמנות מבטחים, גני עדנים משכנות האהבה אשר ברא בדמיונו – פור התפוררו ברגע ויהיו למעי מפלה, ולבו אשר הרה והגה במו גלחץ בין משאותיהם. איה אהבת האחים? איה אהבת האשה אשר אהב? איפה ההצלחה אשר ראה בהלך נפשו? הזמן הפך עליהם רגע וידכאו. כבודו כעוף העופף, תקותו ברחה בצל, כנציב שיש הנשאר מחרבות ארמון נשגב ביום רעש, היה בעיניו, – אך בעיני אחותו היה כשבור אשר מבאו

הגמול

היה לו לחרפה, והכסף אזל מכיסו, ישליכהו אדוני הבית חוצה כפגר מובס, והרואים גם הם עליו ימלאו שחוק פיהם, באין מנחם ומרחם.

– הה! זה חלקי מכל עמלי – דבר הנער האומלל אל לבו – זאת היא מנת מדתי על כי בצדק ובמישור התהלכתי אתם – כעס ומכאובים! אמנם הקימו את אשר דברו, כי יתנו לי יד בין הנוצרים, כי את פושעי הנוצרים הנני נמנה כיום, ועינם לא תחוס על כבודם! הה! אלוהי המשפט הפגיע בי את עוני! לא שמעתי בקול אבי, אהבת המלך היתה לי לזרא, על כן פלאים ירדתי, ה׳ ומלכו הצדיקים ואני הרבתי הרע...

כראות הערמינא כי כוס היגון אשר השקתה את אחיה תשיבהו עד דכא, נפלה על צוארו ותעתיר לו עתרת נשיקות, ובקול בוכים הביאה נחומיה לו: „אל תירא אחי, כי אלוה מרומים ישכון ועינו צופיה בכל, והוא יחלצך מן המצר, שים מבטחך באלהים אחרי כי אין ישועתה לך בבני תמותה האוצרים כזב ושוד בלבותיהם, אך גלה על עונם והיית מצק ולא תירא, כי פשעם תהיה להם לפח ולשלומים למוקש!

– לא, לא אחותי! אל תאיצו בי לגלה סוד אחר, יבגדו „זמה ולא אני, אני עשיתי את הטוב והישר כפי אשר ראיתי לעינים, נתתי יד להפושעים למען תהי הרוחה לעמי, אהבתי את האשה אשר שויתי לנגדי, כי לבה טהור כטוהר פניה, עדי באתי עדיהם ואבהל לראות כי תחת אהבת אחים תשב שנאת-הדת לכסא, תחת גן עדן בצל האהבה – את להט החרב המתהפכת לשון רמיה המשברת גרם ורוח; המה רחפוני מגבעת ההצלחה אל ביר צרה כי משחתם בם, אך אני לא אשקר באמונתי לבל תהי להגראף הצדקה, ולי ולעמי בושת הפנים. –

– אך שים אל לבך אשר עתה נמסו אסורי האהבה והאחוה בינך וביניהם ועליך להציל את נפשך, ואם אין, מי יודע כמה יארכון ימי שבתך בזה?

– הן לא קצרה יד ה׳ מהושיעני אם ישר אני בעיניו, ואם אין–אני אשא עוני! ועמי למה ישא חרפתי? הטרם תדעי, כי אם איש אחד מעדת ישראל יחטא יצא הקצף על כל העם, ואם יביאו דברי בעלי העתים כי אני בגדתי באנשי שלומי, אז ירימו קול כשופר – מבלי שום לב כי המה הגדילו עלי עקב – „כן דרך כל היהודים לבגוד באנשי שלומם" וכדי בזיון, לא אחותי! אמות מות ישרים ולא אחיה לחרפות ולדראון עולם! –

הערמינא החרישה ולא ענתה דבר, כי הראתה לדעת אשר צדקו דברי אחיה מדבריה, ותפן ותלך לה.

בבואה הביתה חרד אביה חרדה גדולה, בראותו פני בתו המלאים חן עלומים נהפכו לירקון מצרה ויגון – מה לך בתי כי כה נפלו פניך? – שאל אותה ברחמי־אב.

– הה אבי אבי! קראה הנערה בקול בוכים, וזרם דמעותיה פרצו כנחל שוטף על פניה – הזמן שלח את כל מגפותיו אל לבנו, כי אויבי אחי הורידוהו אל בית כלא, ואוהביו אשר בעבורם שם אשם נפשו, בגדו בו וישחקו על משבתו!

– הבליגי נא בתי החמודה רגע על יגונך, ובאר את דבריך, המה אלה אשר בגדו בו? –

– אלה אשר אמר להם בצלם אחיה, ואשר למענם פעל ועשה הרבה יתר מאשר עשו המה לנפשם – כרו שוחה ללכדהו, כי כבואי אל המורדים לבקש עזרה בצר לאחי, דברו אתי בחלקת לשון רמיה, בפיהם השמיעו נדבות ובלבם דמו להצמיתו בבור צלמות, למען לא יבוא על שכרו ביום ישועה, כי צרה עיניהם לשלם ליהודי כפרי מעלליו הטובים.

– כאשר דמיתי כן היתה – ענה הזקן בנחת – אבל אני הגדתי לו זאת מראש, ויסרתיו מלכת בדרך העם הזה, אך הוא אטם אזניו כפתן חרש ולא אבה שמוע בקולי, על כן באה אליו הרעה הזאת, ועתה בתי עליך המצוה להשמיעהו את כל אלה למען ישיב אל לבו ולא ישוב לכסלה –

הגמול

– זה לא כביר הייתי בבית כלאו, ובשרתיו את הבשורה הנעימה הזאת, וכשמעו דברי אחזתו פלצות, גם על הפולאנים צאן אובדות, אשר מאשריו מתעים, נפשו ירעה לו, ובכל זאת בחר במות מלבגוד בם.

– צדק מאוד במשפטו, הביא עליהם שואה ממרחק, אך עברי לא יבוא בסוד מגלי־סוד, יום יבוא על כל גאה וזד, ועל כל פושע ומורד אשר יפלו, ולא יקומו, וידי בני לא תהיה בם, וכאשר אשער בנפשי תצא לקארל תורה ומוסר מהמקרה הזה, ולא יוסיף למשוך ידו את זדים בראותו כי נוחל אבדה תקותו, ואני ידעתי זאת מראש, כי כאשר שמעתי מנדבות פי הפילאנים המפתים אותנו להיות עמם: כי כמו נגיד יקרבונו ואדיריהם ומושליהם גם מישרון יצאו. אמרתי להם: „עד אשר תקום התשועה הגדולה הזאת, תנו לנו את אשר כפיכם כן לבכם, הסירו גבולות הגעטה, ותנו לנו אחוזה בתוככם, אז נדע כי מישרים תדברו" לדברי הפכו פניהם במנוד ראש כמו הכברתי מלים בלי דעת, ואז כאשר נוכחתי כי רמיה בפיהם, דברתי ודברתי על לב קארל כי ישוב מדרכו הרשעה, אך ערלה אזנו משמוע נכוחה, אז אמרתי באפי: אתה תראה היקרך דברי אם לא? ראה תראה כי מגו תגרש בבואך על שכרך, כי על כל דלתות בתי משפט ופקודה כתוב בחרט אנוש „עברי לא יבוא אל הבית" אך עתה הרגעי נא בתי ותני פוגת לבת עיניך, כי לא יפול משערת אחיך ארצה, ועד מהרה שוב ישוב אלינו, רק מתקות וחזיונות, אך מלא מרוח דעת –

עוד ביום ההוא יצא קארל מבית כלאו אחרי אשר הטה למוסר בוראקאוו אזנו, לבלתי לכת אחרי המורדים.

בימים האחדים האלה נהפך קארל לאיש אחר כמו שבה זרקה בו, עיניו אשר לפני ימים אחדים הפיצו אש נעורים, יביטו עתה נוכחם במנוחה, רגליו לא קלות עוד כאילות, כי רב כח מקרים כאלה אשר יתהפכו מסבות בתחבלותם על ראש גבר לעשות את אשר לא יעשה הטבע בימים רבים.

זה לא כביר השתעשע עוד כילד שעשועים על ברכי התקוה, אישר שמה במרום קנו, ועתה הנהו כזקן העומד על ירכתי ביר, אשר נלאה נשוא מרמות ותוך בני גילו, האהבה והתקוה בגדו בו. התבל כמדבר ושאונה כילל תנים בעיניו —.

בבואו הביתה יצא אביו לקראתו בפני חן וחסד, כי כשב ממעמקי תפתה לאור באור-החיים היה בעיניו; עונותיו לא הזכירו לבל תהיינה לו למכשול לב, ואחרי אשר דברו דברים הרבה אידות מצב הארץ והמחסור אמר אליו „בני מחמד לבי, הנך רואה כי הדברים פה יגעים ובעתות מבוכה כאלה יחיש מפלט לו כל משכיל על דבר אל ארץ אחרת, כי גם בעתותי שלום אין שלום לנו בארץ הזאת אשר יושביה יגששו באפלות, ורק מאשר כי הנך עוד צעיר לימים חשבת למשפט אשר בחרבם יירשו היהודים ארץ, ויקנו למו אהבת יושבי בה, לא כן כאשר תעבור ארצות שם תראה ובחנת אשר רק הדעת תשפות שלם לישראל, הלאומים אשר ילכו לאורה לא בוז יבוזו ליהודי הבוחר בה, רק בארץ הזאת ארץ חשך, ישקצונו בטמאת הנדה, פה שם ישראל מניאץ כל היום, תחת אהבתו ישטנוהו כפלים רעה ישלם לו בעד טובותיו, והוא ישא ויסבול את אשר נטל עליו קשה יומו... אך לעת ערב יהיה אור!... קרא הזקן פתאם אחרי אשר החשה רגעים מעטים כמו רוח ממרום נערה עליו.

— אבי יקירי! קרא קארל —

— מה לך בני?

— אם לא תקצוף על קולי, אשאלך שאלה אשר אילי קטנה היא בעיניך אך גדולה אלי מאד —

— חלילה לי מקצוף עליך, שאל בני שאל!

— נפשי יודעת מאוד, אשר בכל עת תדברנה שפתיך מישרים, והנני מאמין בכל דבריך כבדברי האורים... אך בדבר עמך אספוק מאיד אם צדקת בדבריך, כי אהבתך לעמך תעצם עיניך — על דעתי — מראות את עותתם —

הגמול

– עמי ולא עמך! – קרא הזקן ברוגז קולו – התבוש כי ממעי יהודה יצאת?!

– חָלילה לי מכחש! לא אכחד אשר בשם „ישראל" לא אתפאר, בשם אשר יפיץ בוז וקלסה על הנקרא בו בְשם אשר עמד לשטן לי על דרך הצלחתי, כי בי לא מצאי שוטני עול רק חרפת עמי נשאתי.

– נפלאת היא בעיני – ענה הזקן בתמהון – איך יעלו עתה מחשבות כאלה על לבך להרשיע עמך, ולהצדיק שונאיהם אחרי אשר זה עתה פשעו בך, ובעיניך ראית זדון לבם?! הה! אם מקרה כזה לא הביא חכמה בלבך לשפוט מישרים, אספוק מאד אם תשכיל להטיב דרכיך כל עוד בחיים חיתך, אך מדוע תקצוף על עמך? חגור שארית חמות על היוצר אשר יצרך בבטן בת־חֹשְכים, כי לוא נולדת על ברכי מלכי ארץ כי אז הצלחת גם למלוכה, הן עמך לא עשה לך רעה מעודך עד היום הזה, ועתה ישא הוא עון פשעך כי באולתך משכת אחריך רבים מבני הנעורים, ועוד תעוז פניך לטפול עליהם שקר, כי הֵמה היו בעוכריך! ומה עול מצאו במו הפולאנים, כי יזרום כמו דוה? האם בגדו במו? האם לא תמכו ידיהם במשען כסף? הלא הקרבת אתה נפשך לשחת בעבורם? ומה הגמול אשר גמלוך? חזה מבשרך פשעי־עמך, או אז תדע ובחנת עם מי הצדק!

– לא אכחד כי הפולאנים עם שוכחי טובה הנמו, אך זאת אחשוב למשפט, אשר כפעלם ישֻׁלם לעמי, כי מאדמה לא יצמח עמל, ואם זך וישר פעלם כאשר תתן עדיהם ותצדיקם, מדוע באה עליהם הרעה הזאת?

– אם זאת חשבת למשפט להרשיע את עמך, שים אשם גם נפש כל הנרדפים והעשוקים מידי עושקיהם כח, וממשפטיך אשר חרצת הראתי לדעת, אשר אם הצליח חפצך בידך להיות דורש משפט לאדם רב, כי אז היית מהיר צדק לכל הנאנחים והנאנקים מתגרת ידי עריצים –

– סלח נא לי אבי, אם אמר לך כי לא כן משפטיך.

כי אם יבוא אלי נרדף לבקש עזרה בצר, עלי לחקיר אחרי
שורש דבר נמצא בו, ואם חף הוא מפשע אצדיקהו במשפטו,
לא כן אם אראה אובד ברשעתו, אז לא יכמרו נחומי עליו
כי מידו זאת לו –

– השמיעני נא חטאי עמך ואראך לדעת כי שקר
בימינך, רוח שקר התעך לחשוב תועה על עם שוי־חמלה
ולא חרפה.

– שנאת כל העמים יחד להם, הלא תעיד כי משחתם
בם! מדוע רק אותם יתעבי, רק מפניהם יקוצו כמפני פגר
מובס? ולמה זה ישנאו המה את כל העמים? ויתאמרו כי
המה–עם קטן ודל–העם בחר ה׳, ורבבות אלפי בני חלוף
כבהמות נדמו, אשר לא עליהם רוח ה׳, ונשמת שדי לא
ניפחה באפם? ומדוע ישימו רק אל המסחור אבי כל חטא
ותרמית פניהם, וימאסו במלאכת מחשבת וחרושת מעשה?
וגם הדעת הנותנת חיים וחן למחזיקים בה לא זכה בעיניהם.
מדוע יהזיקו בהבלי מנהגיהם, ובכנפות בגדיהם הארוכים
אשר אין להם כל שרש וענף, לא באמונה ולא בהשכל
הישר, כבדבר קודש? מדוע כל חפצם וכל ישעם להבדל
מהעמים אשר בקרבם הם יושבים? ועוד יעמיקו ישחתו
לרדף עד דכא גם את אחיהם ההולכים לרוח הזמן, מגו
יגרשום כגנב, בעפר יעוללו קרן אלה המרימים לעמם קרן,
וירוממו תחת לשונם את אלה אשר יתנום לשמצה בקמיהם.
הלא גם העמים ההולכים בחשך ידעו להוקיר חין ערך יודעי
בינה לעתים, כי נפשם יודעת מאד אשר המה בשפל ישבו,
וגבוה מעל גבוה עליהם המשכיל, לא כאלה חלק יעקב,
באולת שמן חלקו ובדעת יבוא רקב בעצמיו, רשע כסל תשב
על כסא מרומי קרת, ודעת ותבונה למעצבה תשכבנה. לוא
היה ישראל גוי איתן, עם רב וכביר כח, כי אז לא שמתי
אשם נפשם אף אם הרחיקו לאלפים את אלה אשר יטו
מדרכיהם כי מי יעצור ברוח עם? אך לא כן עתה אשר הוא
עני ודל מפזר ומפרד אל קצוי ארץ זעיר שם, זעיר שם,

ומהם יפרדו רבים כל היום באשמתם, כי המשכילים אשר ילאו נשוא חרפות האוילים יסוגו אחור ויהפכו לאכזר להם... לו חכמו השכילו לקרב בעבותות אהבה, גם את אלה אשר נזורו אחור מדתם, למען הרבות אוהביהם לוחמי מלחמתם בשער, והמה יגרשו גם אלה ההולכים אחרי צו דתם אם לא ישמרוהו לכל משפטיו וחוקותיו, אי לזאת אסלח להם? החנם ינדוהו שונאיו, הלא הוא מכביד עליו עבטיט, ומתגאה בו?! לא לא! תקותם להתחשב כעם בין הגוים מפח נפש, עד עולמי עד יהיו נודדים בגוים!! —

— התמו דבריך? עתה הנני להשיב על ריבות שפתיך, ולהראותך כי רק רוח שונאי ישראל יצוק בך, ומלתו על לשונך; דע לך כי לא ישראל חטא ואשם בדבר השנאה הישנה, רק העמים שונאיהם, כי לפנים עת אשר ענני אולת כסו שמי תבל, וכל העמים הלכו לרוח כהניהם הקאטולים אשר התעום בהבליהם, היה ישראל כקוץ מַנד בעיניהם, מאשר כי היה נכון בכל עת לענות כחשם על פניהם בדברם כזב מכתבי הקודש הערוכים ושומרים רק בידי בני יעקב, ועל כן הערימו סוד לבקש עליו תאנות לגרשו מארצות מושבותיהם לבל יהיה להם למזכרת עון, ויוציאו עליו עלילות שקר ודבות שוא להבאיש ריחו בעיני המון העם אשר בין אמת לשקר לא יבקר, והקנאה גם היא נלותה להשנאה להגדיל המדורה כי היהודים גדלו והעשירו מכשרון מעשיהם, והשרים הפולאנים אשר הלכו בשרירות לבם לרעות זונות ולמשוך ביין את בשרם, בעת אשר ידם לא עשתה תושיה, דללו, ובראותם כי אזלת ידם למלאות הות נפשם, אחרי אשר אוצרותיהם ואוצרות עבדיהם הרבו, התגוללו גם המה על היהודים האומללים לגרשם מעל פניהם למען מצוא מוצא לכסף, ולמען הצטדק בעיני העם, החפיאו עליהם דברים אשר לא כן–לבשו אדרת קודש למען גזול, התאמרו לנוקמי נקמת משיחם, למקנאי קנאת עליון... כה גדלה השנאה ותשלח פארותיה עד למרחוק, ומה היה אז ליהודים לעשות·

הלהשיב אהבה אל חיק עושקיהם כח? האם לא צדקו היהודים בחשבם אותם – לא לבהמות כדבריך, כי אם לחיתו טרף שואפי דם! והדעת? הה! הדעת היה ראשית חטאת לישראל, למען הדעת אכלו כקש יבש. זכר נא מי היו הרופאים מי היו היועצים? הלא היהודים! אך בדמי לבבם קנו חכמתם, כי כעוננים היו בעיני חסרי־הדעת, ואם נקרא יהודי רופא אל חולה מעם אחר אז אם קם החולה מחליו, שלמו לו בכסף, ואם אין היתה נפשו תחת נפש החולה, כי גואליו לא האמינו אשר מחלתו מאנה הרפא, רק גמרו אומר אשר נתן בשקויו רוש להצמיתו מהארץ, כי מי יאמין על דברת איש יהודי? ועל היועצים עלה חמת המקנאים אשר כרו בכל עת שוחה ללכדם, ומה היה להם לעשות, אם לא לשים אל המסחור פניהם, כי אז עת אשר כל העמים לא ידעו עוד ממנו מאומה – לא אדע אם מגובה רוח או מחוסר דעת – היה הוא לישראל נר לרגלם ואור לנתיבתם, לבוא פתחי נדיבים, גם לצבור כסף אשר רק ממנו להם אחרית ותקוה... ולאט לאט החלו לקצית בחכמה אשר הרבתה חלליהם, ולאהוב את המסחור תוצאות חייהם. אך בכל אלה אין עוד עון אשר חטא, גם לא בושת הפנים, ומה גם עתה אשר המסחור היה פנה לראש לכל מסבות התבל, וגם אצילי הארץ ורוזניה לא יבשו בו, לרגליו באו ויאתיו חכמות רבות, בכנפיו הביא את ההשכלה עד ארץ מרחקים, והדבר הגדול הזה אשר אליו גוי ואדם ידרושו, ממקיר ישראל יצא, ותחת תת לו תודה על עמלו, יתגוהו לגדופים; ועתה הגד אתה את מי הצדק?

– אתך הצדק, זאת לא אוכל כחד! – ענה העלם אחרי דומיה ממשכה – אך בכל זאת פליאה דעת ממני, אם כדבריך כן הוא, מדוע החרישו היהודים עד הנה מהשיב חרפה אל חיק מחרפיהם? מדוע לא נתנו עדיהם ויצדקו? הלא בכל דור ודור עומדים עליהם לעולל בעפר קרנם, והמה יחרישו וידמו הלא דבר הוא?! –

הגמול

– גם בזה לא צדקת, כי אף אמנם רבו צריהם אשר ישליכו עליהם שקוצים, אך רבים המה, גם הלוחמים מלחמתם, רק נקל להרודף לרדוף את הנרדף, מלעמוד על נפשו בעת צר, קול הרודפים ישמע עד קצוי ארץ, אף כי כזב והבל ידברו, כי ימצאו מסלות בלבב העם, אשר הסכינו באלה, וקול הנרדפים יחבא, מנדיהם לא יבשו לדבר בשער דברים אשר לא יאמנו, דברים אשר כבר השיבו עליהם היהודים והוציאו כנוגה צדקתם, כעלילות הדם וכהנה רבות, ישנו וישלשו בכל דור ודור, כי מה להם לדבר אמת, אם גם לשקר ימצאו אזנים קשובות? האם לא שחקת גם אתה על א־לת ורוע לב סיפר אחד אשר כתב: „היהודים אוכלים תפילין ורצועות, וישתו כום רויה ממזוזה בלילי שבת־ת". ובאזני שמעתי שני אנשים אשר לא מבני ישראל המה נדברים איש את רעהו, וישאל האחד את השני מה המה אלה תפילין ורצועות, ויען השני, „כן יקרא בשר ודם הנוצרים בפי היה־דים". ואעידה לי עוד עד נאמן – הזקן קם מכסאו וילך ויקח מהארון ספר אחד אשר שם לפני בנו ויאמר „קרא נא זה" העלם קרא בו רגעים אחדים וישחק ויאמר: הבל יפצה פיהו!

הנה כי כן – ענה הזקן – הראית מה המה עושים? הן זה האיש Voltaire אשר שמו גדול ומהלל בגוים, דרך לשונו קשתו לירות חצי רעל בלב היהודים, בעת אשר לא ידע חוקותיהם ודתם, ואף כי דרכיהם ומנהגיהם בבתיהם, הנך רואה כי הוא כותב אשר בארץ ספרד נשרפו שני יהודים על אשר מאנו להתגאל בחלב הרנגולת, ומזה תוכל לשפוט על כל דבריו בדבר היהודים, כי לא לבד אשר לא ידע כי חלב תרנגולת לא פגול הוא לישראל, כי אם גם לא ידע את אשר דבר, כי איפה אכלו היהודים את ארוחתם? אם בבית ישראל הלא לא יתן על פיהם את אשר לא יבוא אל פיהם, ובבית אינו ישראל לא יטעמו יהודים מא־מה, זאת מ־דעת בכל הארץ, ובכל זאת לא ידע בושה לדב־

כאלה קבל עם, גם לא ענו אותו כאולתו קוראי דבריו. ורבים המה לאין ספורות אשר הרבו הרע גם ממני, להבאיש ריח היהודים ללא דבר. והיהודים אשר השמיעו במרום קולם, וילחמו בעד כבודם כי גלה מהם, זרעו אל צחיח סלע, כי דבריהם לא הכו שרש בלבב שונאיהם אשר ישחקו על משבתם, וגם פעמים רבות החשו ולא ענו, אף כי כאבם נעכר, לא על אשר לא מצאו מענה, כי אם מחסום השם אל פיהם...

– דבריך נבונים כנכון היום אבי יקירי, אודה ולא אבוש כי הסכלתי מאד, בהטותי אוזן אל דברי בלע אשר יצאו מפי המלשינים, אך השיבני נא כחסדך על דברי האחרונים, האם גם חטאתם אשר יחטאו לחכמיהם תלבין כצמר? –

– זאת לא זאת! לא אוכל להפוך לבקר צלמות, לא אכחד כי ישגו משגת חסר לב המואס ברפואת הרופא אשר יאמר לגהות ממנו מזור, ובזה ירעו וישחיתו לנפשם, ועל כן רחקה ישועה מהם, אך לא בהם לבדם העון, כי אם גם בהמשכילים אשר יאבו לצאת לקראתם ביד רמה, לחלל קדשיהם בגאון, לשפוך בוז על מנהגיהם הקדושים מאד בעיניהם כי אין עם אשר שגב מאמונות הבלי שוא, ואף כי בן יעקב אשר רק אמונתו נחמתו בעניו, ולא באלה ישבו שבי בלבות הפתאים אשר יגורו מפניהם פן יגורו את בניהם בחרמם (ומה גם כי רבים המה אשר יתפארו כי שם משכיל נקרא עליהם בטרם ידעו והבינו עד מה, והמה יתנו את המשכילים האמיתים לשמצה בקמיהם) ולו השכילו המשכילים להתהלך אתם במישרים, לדבר אתם באמרי נועם ותבונה בם ולהשקותם לאט לאט מפלגי התבונה בעודם רועים על שדה האמונה או אז הצליח חפצם בידם לפקוח עינים עורות, ולהורותם הטוב ויבחרו בו את הרע וימאסו בו, כי מדוע לא יבושו חכמי העמים באמונתם, ישיחו בה בשער, ויירומטוה תחת לשונם תמיד, והיהודים בוז יבוזו לה אחרי

תמול

אשר תבוא חכמה בלבם, רק שרידים יחידים המה אשר יחזיקו בזאת ומהשנית לא יגידו ידיהם, ואחרי כל אלה איכה יבחרו בחכמה רועי אמונה ? ומה גם אשר פה לא יראו שכר לעמלם אף אם יעמולו בחכמה כל ימיהם, ומאין שכר אמת אין ביד העברים לעשות מאומה, כי מאין יביאו לחם ביתם ? ממס העבדים, או משדי תרומות אשר להם ? וזה לך האות כי כנים דברי, כי לא על יהודי צרפת בריטאניה וכמוהם תאמר כי ימאסו בחכמה, רק על יהודי פולין אשר עוד לא ראו טובה, וגם על ארץ רוסיה עלה עתה השחר המלך הצדיק מושל פתח ידו להשביעם טובה, ולבי אומר לי כי לא יארכין הימים ויהודי רוסיה יעשו חיל, ועתה מה לך עוד ? הנה תחריש כי נעתקו ממך מלין, האין זאת ?

– סלח נא לי אבי היקר ! – ענה הנער ואמר בעמדו מעל הכסא, ובהאחזו בשתי ידי אביו הרועדות מזוקן – כי עד הנה לא שמעתי עוד דברים כאלה יוצאים מפיך, ועל בן נתעיתי בשפק, אך עתה אחרי הודעי אדע עותתי, כי חטאתי לך ולעמי מאד, ואתך הסליחה וסלח לי בשם כל ישראל אשר בזיתי בלבי עד הנה, ואשר ייקר לי עתה מכל חמודות החלד, כי מעתה אתפאר כי שם ישראל נקרא עלי !–

– מאוד תעלוזנה כליותי לשמוע דברים כאלה יוצאים מפיך ולבך גם סלחתי כדבריך, ואחיך יסלחו לך גם המה אחרי אשר יראו אהבתך להם, ועיניך תראינה כי בוא יביאו דברי אשר יהודי רוסיה יוקמו על, אך עת צרה היא עתה ליעקב בפולין, כי אם תעוז יד הפולאנים – אף כי לא אאמין בזה – יכו אותנו חרם, את היהודים עוזריהם ישמידו לבל יבואו על שכרם, ואת אלה אשר עמדו מנגד, יעשו כלה על עמדם מנגד, וגם אם לא יצליחו, ירעו וישחיתו אותנו כשודדי ליל, על כן המשכיל בעת הזאת יחיש מפלט לו אל ארץ אחרת, לכן איעצך גם אותך לסחר אל ארץ, כי בעתותי מבוכה כאלה אפחד ולא אבטח כי עושרי שמור בידי, ולו לא זקנתי ושבתי כי אז בקשתי לי גם אני מנוח

באשר אמצא, כי לא פה היא המנוחה לזרע יעקב אשר כגרים יתחשבו (בעיני הפולאנים), ואם נמצא ארץ אשר לא תחמים משפטנו, ארץ אשר לא תקיא אותנו כעצב נבזה, קדושה תהיה לנו הארץ הזאת כירושלים משוש תפארתנו, ואם גם בזעת אפינו נמצא שם לחמנו, וכעבד נשאף צל, טוב לנו לשבת שם משבת בהיכלי עונג וללחום במנעמים במקום אשר שם „יהודי" יפיץ פלצות וזועה עד כי יתנו חתית בלבב הילדים „הנה היהודי בא" על כן בחר לך מרגעה בארץ טהורה תחת שמים טהירים וירוח לך.

– הנני למצותיך אבי יקירי... ענה העלם ולא הוסיף, כי לשונו לחכו דבקה מהרגשות הרבות רגשי תודה וכבוד אשר השתערו בחובו כשטף מים רבים, כי הוא הבין לשכל מלי אביו, אשר לא להוציאו מצרות אחיו רק להרחיקהו מהארץ, אשר תזכירהו עונו בכל עת, יעצהו כזאת.

ירחים אחדים אחרי נסיעת קארל בלוית אחיתו, מת אביו הזקן הנכבד, הוא מת מות ישרים ואחריתו לחיי עד! אך לוא קם עתה מקברו כי אז ראה עין בעין את אשר ראו בעיני רוח: מלכנו הצדיק הרחיב גבולות ישראל ועוד ידו נטויה לעשות אתנו טובות לא נקוה, והמורדים אשר הובישו משברם, ישיתו שמות בארץ יגזלו יחמסו, גם ישלחו אש במשכנות מבטחים, ואין קצה להאש אשר ישלחו ברחובות היהודים, ועוד לא יבשו להאשים את הנשרפים כי המה במעל הזה, אך חרפתם אל חיקם תשוב וישראל יעשה חיל אם יזכה..

תם.

מכתבי

פרץ בן משה סמאלענסקי

מאה מכתבים

אספם וערכם

ר. ברײנין (מברלין).

בהוצאת בית מסחר הספרים
של מרדכי קאצענעלענבאגען בווילנא.

ווארשא

בדפוס „הצפירה", מאריאנסקא 2

תרס"ה

P. Smolensky's
sämtliche Werke.

Novellen
&
Romane.

X.

Hundert Literarische Briefe.

Verlag von M. Katzenellenbogen, Wilna.

WARSCHAU,
Buchdruckerei von „HACEFIRA“ Marjańska № 2.
1905.

СОЧИНЕНІЯ

П. М. Смоленскаго.

Повѣсти

и

Романы.

X.

Сто литературныхъ писемъ.

Изданіе М. Каценеленбогена, Вильна.

ВАРШАВА,
Въ Типографіи „ГАЦЕФИРА“ Марьянская № 2.
1905.

Дозволено Цензурою 30 Ноября 1900 г. Вильна.

דברים אחדים אל הקורא

מר מרדכי קאצענעללענבאגען קנה את הזכות מידי יורשי סופרנו הגדול רבי פרץ בן משה סמאלענסקין ז"ל להוציא את כל ספריו ומאמריו הגדולים והקטנים במהדורה חדשה ובקבוצה שלמה.

אמנם ספרי סמאלענסקין כבר נדפסו כולם בחיין ולא לבד שנדפסו כי אם גם נתפשטו בקרב קהל הקוראים עברית ורעיונותיהם העקריים היו לקנין רבים, אולם כל הספרים האלה נדפסו המשכים, קטועים קטועים, מגלות מגלות בכל שנות „השחר" מהחוברת הראשונה עד האחרונה. חפצו האדיר והכביר של רפ"ס בשנות חייו האחרונות היה לראות את כל ספריו מוגהים ומתוקנים נדפסים בכרכים מיוחדים, למען ימצאוהו הקוראים העברים ברשותו הוא המיוחדת לו לבדו, ולמען ישמעוהו בני דורו ובני הדורות הבאים אחריו מעל במתו הוא ולא יהיה עליהם לבקשו ברשות „הרבים".

הרעיון והחפץ הזה נפחו בהסופר החולה רוח חיים חדשים. ובראשית שנות השמונים למספרם התחל את רעיונו זה להוציא לפועל בעזרת נדיבי עמנו, אך „סערות הנגב" אשר השתערו בימים ההם הפריעוהו מעבודתו זאת ולבסוף בא המות ויגזול את העט מידו וישם קץ לתפציו.

ימית מועטים אחרי מות סופרנו בעצם יצירתו הרוחנית ועבודתו הסדורית נוסדה אמנם בפטרבורג אגודת חובבי שפת־עבר, מהם סופרים מובהקים ומהם עשירים ונדיבים, אשר החלו להוציא לאור ספרי רפ״ס בהוצאה חדשה ובמחלוקות מיוחדות, אך ככל דבר לאומי או ספרותי הנוסד על נדבתן או צדקתן של הבריות, אשר קבצן המקרה, לא החזיק מעמד: אחרי אשר יצאו לאור חוברות אחדות מספרי רפ״ס נפסקה ההוצאה לגמרי, ההפסקה הזאת היתה כדבר המובן מאליו ואשר ראוה מראש, לכן לא עוררה גם את דעת הקהל. הן חזיון מצוי הוא בחיינו: מיתתו של סופר גדול או אדם גדול מחרידה חלק ידוע „מקן הגמלים״ שלנו, אך החרדה הזאת היא על פי רוב מדומית ושטחית: עניני החיים הקטנים, מלחמת הגרגרים וצרות הרגע משכיחים מהרה מלב הבריות הדלות את הסופר וספריו ואת האדם הגדול ופעליו.

אולם גם זאת, ההפסקה האמורה, היתה לטובה, יען כי ראשי האגודה נטלו להם הרשות להשמיט מקומות ידועים ומאמרים שלמים מתוך ספרי רפ״ס, שהיו עתידים לצאת לאור, כפי ראות עינם, טעמם ורוחם הם.

אחרי כל הנסיונות האלה אין לנו עד היום קבוצה שלמה ומסודרה כ־ראוי מכל ספרי רפ״ס ומאמריו הגדולים והקטנים, המפזרים בכל חוברות „השחר״, שהיו עתה ליקר־המציאות. וכשם שאין לשפוט על טיבה של יריעה שלמה ומצוירה על פי חוטים אחדים הנושרים ממנה, או כשם שאין לשפוט על חוזק גלי הים על

פי טפות אחדות הנזרקות מהם, כך אין לשפוט על כביר הרוח כרפ״ס על פי ספרים או מאמרים אחרים בודדים, לכן אין כל ספק, כי כל מוקירי ספרותנו ישמחו על ההוצאה החדשה של כל ספרי רפ״ס בידי המו״ל הנכבד מר קאצענעללענבאגען. לא הוצאה של אנשי חסד וצדקה כיום לפנינו, כי מפעל של אחד המולים החלוצים, אשר הבין כי ספרי רפ״ס במהדורה חדשה ושלמה ימצאו תמיד קונים לרוב והדפסתם איננה נזקקת לנדבנים.

מר קאצענעללענבאגען, ברצותו להדפיס בקבוצת ספרי סמאלענסקין את כל הדברים אשר יצאו מעטו, גם את אלה אשר לא נדפסו עד היום, פנה אלי בבקשתו לסדר למען הוצאתו את מכתבי רפ״ס, שכתב לאנשים שונים והנמצאים כיום ברשותי. לתכלית זו עברתי על פני כל המכתבים האלה ובָרֹתי מהם את אלה שיש להם, לפי דעתי, ערך ספרותי או ערך ביאוגרפי, או שיש בהם אומר יקר לסופרי־הדורות, את המכתבים האלה אשר עד היום לא ראו אור ואשר קבצתים יד על יד ביגיעה רבה הנני מוסר כיום מרשותי לרשות הרבים. רוב המכתבים הנתונים בזה הם יותר מ״מכתבים״ במובנם הרגיל, הם חלק מנפשו ורוחו ומעצמיותו הספרותית. הרוב הגדול של המכתבים האלה, המה אשר כתב רפ״ס לאוהבו ואהובו רבי דויד קויפמאן ז״ל ולחברו ועוזרו, רעו וידידו המספר מ. ד. בראנדשטאטטער.

סמאלענסקין לא היה מַצין במכתביו את זמן הכתבם,

לא את החדש ולא את השנה, לכן לא סדרתי את המכתבים הנתונים בזה על פי סדר הזמן, שקשה היה לי לעמוד עליו בדיוק, כי אם על פי סוג הענינים שעליהם ידברו, ע״פ קרבתם הרוחנית, ע״פ קשורם הפנימי או על פי איזו השתווית אחרת שמצאתי ביניהם הקורא הנבון ימצא בעצמו את המוקדם והמאוחר שבהם.

בראש המכתבים צִינתי את שמות האנשים, אשר אליהם נכתבו ונשלחו. את האגרות הפתוחות אשר שלח רפ״ס לדוד קויפמאן ז״ל ולהמספר בראנדשטאטער נתתי בקבוצה מיוחדת בסוף הספר. את שם הפרופ׳. דר׳ ד׳ קויפמאן קצרתי ורשמתי רד״ק. בתוך המכתבים הנתונים בזה הרשיתי לעצמי רק למחוק את אותם הדברים והשמות שהם פוגעים בכבוד אנשים חיים. אולם לא נטלתי לי רשות למחוק בתוך מכתבי רפ״ס את אותם הדברים, אשר אולי לא ינעמו לחך קוראים ידועים ואשר לפי דעתי יש דוקא בדברים כאלה להאיר את תכונת סופרנו הגדול מכל צדדיה.

את הדברים המעטים האלה ראיתי להקדים בראש הספר הזה.

ר. בריינין.

ברלין ערב יוה״כ תרס״א.

מכתב ראשון.

[לרד"ק].

ידידי היקר!

שמח שמחתני במכתבך האחרון אשר בא היום לידי כי תלך בשפתך מחיל אל חיל, ועל דבריך אשיב כי אמנה כן הוא כי כה יחשוב לבי כי כל הראוי לחיות הוא יחיה ואשר אין בו כח ימות ולא נבכה לו, אך אאמין אמונה אמן כי כח בעם ישראל ואמונתו לחיות ויחיה עד בלתי שמים. ובדבר התקונים בדעתי אחזיק כי רק שלש אלה נחוצים לנו ולא יותר, ועל שאלותיך יכולת למצוא תשובה בצדה, הן לא בסתר אמרתי וגם אתה תדע זאת, כי בכל ימי טיבה לישראל יעשו מדחה ויסורו מחקי דתם, ובכל זאת לא מת ישראל ולא אמונתו עד היום, כי גם בזה אאמין כי ימי הטובה לא יארכו בכל הארצות, ואם יארכו אז ישובו מעליהם לדתם, כאשר עשו בבריטאניא ואשכנז הדרומית. כי העם יבקש אמונה ודת ורק בימים הראשונים כאשר יצא לחפש, יהיה כסוס שוטף בתאותיו ולא ידע שבעה מבשר החזיר ומרק פגולים ועשן הקטרת ביום השבת, אך כאשר ימלא בטנו מהם ואיש לא יגער בו ישוב ויקץ בהם. ובאמרי כי אין לנו לשים לב להחקים אמרתי כי אין לנו לחדש חרשית, כי אף אם באמת החקים הרבים אשר פרו וישרצו ברבות הימים המה כסלונים ממאירים לבית ישראל ובכל זאת לא נוכל הרחיקם באספות, כי אם הזמן אשר הולידם הוא יכלם, ואז יקימו האוהבים את דתם להחזיק בחקים אשר להם שרש וענף בדת, אך לבל יסגו אחור ויתכחשו לצור מחצבתם אלה אשר אחרי תאותיהם לבם ילך, נחוץ לנו להעמיד שלשת העמודים אשר אמרתי למען לקרבם במוסרות אהבה לעמם. וגם בדאגתך לא צדקת, כי תדאג פן ימרו כל

בני ישראל בדתם אחרי כי תראה כי המחזיקים באמונה ילכו ויצערו מיום ליום, לא צדקת! אך לא בך העון כי לא תשפוט בזה משרים, החטא הזה כרוך בעקבי כל האשכנזים אשר ידמו כי המה עם בני ישראל ואשר על כן יבקשו המה לשנות פני הדת כחפצם, ובראותם כי בהם ירבו סוררים יאמינו כי כן דרך כל בני ישראל. לא זאת, ידידי, שבעה מילליאן יהודים ימצאו בארץ, שלשה מילליאן ימצאו בארץ רוסיא מהשלשה מילליאן תשעים למאה יראים ושלמים ורק עשרה למאה יקלו לנפשם ומהעשרה האלה תמצא רק עשיריה אשר במרד ובמעל ומשנאתם לאמונה יעשו מעשיהם זר מעשיהם והיותר יקלו, רק כי השעה צריכה לכך, רבי החכמים בארץ רוסיא אשר ידברו משפט ובקרת ברוח חפשי המה לא יקלו לנפשם רק לאחרים ויאהבו אמונתם ועמם ודתם יען כי ידעו דרכיהם ואמונתם. מן יתר הארבעה מילליאן ימצאו יותר משני מילליאן בארצות הקדם, אזיא ואפריקא והמה כלם יראים ושלמים, מן השנים מילליאן האחרים תמצא אולי החלק הרביעי אשר פרקו מעליהם העול, בגאליציען, אונגארן וגם בבאהמען ומעהרען רבים היראים על הפוקרים, בארץ אשכנז הדרומית כמעט רבם ככלם יראים המה, בארץ בריטאניא כמעט כלם, בארץ צרפת החצי ובארץ אשכנז הצפונית ובעסטרייך מחצה על מחצה, בדענעמארק כלם יראים בשוועדען מחצה על מחצה, בהאלאנד וגידערלאנדען כמעט כלם, כל אלה ראיתי בעיני ואדע נאמנה ואם נחשב את כל הפורקים מעליהם את עול הדת אז אספוק מאד אם ימצאו ביחד אף רבע מילליאן, ואם נביט בעין חודרת יותר נראה כי גם בארץ אשכנז יחלו לשוב אל האמונה אף אלה אשר עזבוה מלפנים. ואם כן אין כל פחד פן תפול האמונה ולא תוסיף קום. אמנם לוא גם היה כדבריך כי מיום ליום ירבו העוזבים את הדת ולוא גם ידעתי נאמנה כי בעוד שנים אחדות יעזבו רבים (אשר הוא מן הנמנע) את הדת גם אז לא פחדתי אף רגע, ולהפך גם שמחתי אלי גיל, כי מלחמה כזאת תראה כי רוח חיים בעם הזה אשר לא יוכל

לשבב ולנום שנים רבות במצב אחד, והעזיבה הזאת היתה בשמירה כי ידעתי נאמנה, כי אחרי כן ישובו ושחרו את דתם כאשר עשו תמיד. ואחרי כי אחשוב גם אני למשפט, כי עוד רבים יעזבו את הדת ועוד רבים ישובו אליה, ואחרי כי נחוץ הוא במאד מאד כי חקים רבים יתבטלו מעליהם לכן אין לנו לעשות לחקים מאומה לא לחזקם ולא לבטלם בלתי אם לחזק את לב העם באהבתם להעם וזכרון אבותיהם ושפתם ולבל יאמרו קשר לכל אשר יאמרו המטיפים אשר רק לכבידם ידאגו, קשר. למען ידעו כי רוח בישראל למען יבינו דרכי אבותיו ודי לנו בזאת, כי המה יחזקו לבם בדתם, ואל תשיבני כי כמה וכמה מהלומדים פקרו בדתם, כי אלה אשר פקרו לא בהפ היה העון, כי בהחלם ללמוד שפת עבר חשבו להם זאת כעון יחטאה, וכמים גניבים כן שאבו להחכמות ועל כן סר לבבם לאט לאט מדתם, ואחרי אשר עליהם הכבידו העול מאד, לא כן אם נורה לנערים ומה גם לנערות שפת עבר כשפת ק ד ש אז תזכירם תמיד את אמונתם. וגם בשאלתך מה תועיל שפת עבר לבדה האם היודעים אותה יבינו כל דבר חק ומשפט גם בשאלתך זאת לא תצדק כי אמנם המבין שפת עבר ויודע לקרוא ספרים כתיבים בה אז יבין כל אשר נכתב וכאשר ירבו לומדיה כן ירבו קוראיה וכן ירבו הכותבים בה, ויכתבו בשפה למען יבינו כלם, ועוד זאת לוא גם לא יבינו כלם, והאם עתה יבינו כלם שפת אשכנז על בוריה וכמה ימצאו אשר יבינו ספרי החכמים בשפת אשכנז! הן אם כ ל ם י ל מ ד ו אז יש תקוה כי החלק הרביעי יבין הרבה והחלק העשירי מהלומדים יבין גם לכתוב ודי לנו די, והתשובה הזאת תשיב לך גם על שאלתך מה יעשו „אזובי הקיר" הלא אזובי הקיר ימצאו רק באין כורם ושומר את הגן, אך אם יעבדו וישמרו את הגן אז ירבו ארזים וגפני אדרת תחת שמיר ושית ואזובי הקיר, ובדברי דת ודין ומחקר בכתבי הקדש במשפטי אחזיק כי רק בשפת עבר יכתבו ולא בשפה אחרת, אם לא נחפוץ לזרוע שמיר ושית על תלמי גן ספרתנו, אנשים כפילון:

ויוסיפון עקשו הישרה מחסר דעתם„ פילון דרש דרשות של הבל ויתן יד להיודעים והמקובלים וגם הרמב"ם בפילוסופיא שלו העיב שמי אמונתנו, כי הכותבים בשפת הארץ ידאגו תמיד לכבודם למצוא חן בעיני העמים אשר יקראו דבריהם וייראו לנפשם להשמיע דבר אשר לא לרצון יהיה להם. ועל כן יפחדו גם להלל אמונתם פן יחשדום הקוראים. והוא אשר אמרתי במאמרי כי גם להספרים האלה כבר לא היה זכרון לולא העתקו בשפת עבר ודי בזה לבד להוכיח יתרון שפת עבר על יתר השפות.

אך בדבר אשר אמרתי כי החקים נחוצים לנו להבדילנו מקרב יושבי הארץ בזה אם אמנם לא אודה לך מכל וכל, כי באמת דיה לנו התורה והתקיה להבדילנו. אך בכל זאת צדקת באמרך כי נחוצים לנו חקים להבדילנו אך האם אמרתי כי כל החקים יכלו, הלא מילה שבת ויום הכפורים ודומיהם ישארו על מקומם רק בחקים אשר הוסיפו האחרונים דברתי ולא בראשי חקי הדת, ואם גם את אלה יעזבו היום הלא יען כי לא ידעו להבדיל בין חוק לחוק, אך כאשר נורם להבדיל אז יחזיקו בחקי־הדת וישליכו אחרי גום את החקים אשר הולידו הפוסקים האחרונים בלי דעת ומשפט.

בכל לבבי הארכתי בדברי עוד כי לענג לי לדבר אתך אך העת לא תתנני לעשות זאת. את מאמרך על העללער נתתי להד' צייטונג בתנאי כפול ומכופל כי ישיבוהו לי אם לא ידפיסוהו.

תודתי לך על מאמרך בהוואכענשריפט.

והיה שלום.

אוהבך בלב נאמן.

פ. סמאלענסקי.

מכתב שני.

[לר' ד"ק].

ידידי החכם הנכבד שלום!

בבאדען הנני שנית ועתה אשמיעך משפטי על מאמרך, השפה טובה במאוד מאוד ולפעמים היא גם שנונה, אך בכל זאת מצא המאמר הראשון בעיני חן יותר מהשני, בראשון הנך כשופט אשר ישכיל ויבן אל הדבר אשר ישפוט בלב מתנה ורוח נכון, ובשני נתת יד לרגש למשול בך. ומלבד זאת אגיד לך דבר אמת כי ראשית המאמר השני לא מצא חן בעיני, הנה תחל במאטריאליזם ותחתום בקריסטיאניזם, והספר לא נגד המאטריאליזם כי אם נגד הקריסטיאניזם נכתב וגם אין כח בו להלחם נגד המאטריאליזם ועוד זאת הנה תאמר כי בעת הזאת בעת אשר המאטרי. יגדל ויעשה חיל וינופף ידו על האמונה לשבר מגדליה ולהרוס אשיותיה, בעת הזאת החובה אי המצוה לקום נגדו ביד רמה ולמצוה גדולה תחשב זאת לאיש הלוחם מלחמת האמונה, אבל לבבי לא כן יחשוב, אם די כח בקרב האמונה לחיות (אשר רק אז לה הצדקה לחיות, ואם אין כח בקרבה תמות ותקבר ולא נבכה לה כאשר לא נבכה לידוע חולי או לזקן אשר מלאו ימיו וירד אל קבר) אם די כח בקרבה אז לא תירא מפני כל וגם אם שות ישית עליה המאטריאל. ברוב כחו גם אז לא יצלח, וגם לא עלינו החובה להודות לאיש אשר ילחם בעד האמונה כאשר לא נידנו על לחמו בעד המאטריאל. הן רוח הוא באנוש וחפצו יטה לבו אל אשר יחפוץ ללכת ואיש איש ילחם בעד חפץ נפשו ובעד דרכו אשר כטוב יחשב בעיניו. המאטרי. והאמונה לא הפכים, כי במאטרי. נמצא גם אמונה ובאמונה מאטריאל. רק דרכים שונים המה אשר יובילו את האדם בדרכי החיים האחד יחזיק בזה ויצליח או יעשה מרתה והשני יבחר בזה וישיש בו או ינחם מדרכו, וגם אנחנו נבחר באחד ונלחם נגד השני יען כי באחד בחרנו וזאת היא תורת האדם ודרכי

הייו ולא נוכל להעמיד את המאטר. כשלישי בין שתי האמונות לא כן באמונות אם נדע כי האחת נבנתה על עמודי כזב, בה המצוה להלחם ונכיר טובה לאיש אשר ירהיב עוז בנפשו להשמיע דבר אמת לדור.

אך אחרי כל אלה המאמר נחמד ונעים לקורא ואנבא לך גדולות לימים הבאים כי לא לרבים שפה ברורה כמוך.

בהרעדאקצי של נייע פרייע פרעססע אין לי מהלכים, ועצתי כי תשאל בתחלה במכתב, אך לא אבין מדוע תבחר רק בה, נסה אל הפרעססע אשר שם לה כמו להנייע ומאמרים טובים יבאו בה, ולדעתי נקל יותר לתת לה מאמרים מאשר להנייע, אך בכל זאת תוכל לנסות לשאול במכתב בשתיהן.

את העלה מהמאגאזין אשיב לך בשובי ווינה.

הקראת את הספר אהאסווער אין ראם פאן ס' הערללער פערלאג פאן אטטא וויגאנד אין לייפציג צווייטע אויפלאגע, הן הספר הזה דבר פלא הוא ומדוע לא תשית לבך אליו לדבר אודותיו? ומאמר כזה יקבלו כל המכ"ע מידך.

והנני איהבך ודו"ש.

פ. סמאלענסקי.

מכתב שלישי.

[לרד"ק]

ידידי היקר!

על מכתבך האהוב לא יכולתי עד היום לענות, יען בן אשיבך עתה על כל פרטיו.

א) אתה תאמר כי לא תדע עוד אם יפשעו האבות אם לא יתנום את בניהם ובנותיהם לעשות כהעולה על רוחן. אבל גם אני לא אמרתי כי המה יפשעו רק בעבור זאת, כי אם

רק יען כי הכבוד או הכסף כל מגמתם ולא ידאגו להצליח את פרי בטניהם, וזאת היא רעה רבה מאין כמה, את רחל הללתי יאהלל את כל העלמות אשר כמה תדברנה. אך זכור כי אבי רחל לא היה איש אשר למען הות נפשו נכון היה להקריב פרי בטנו, וגם לא כל הבנות עתה כרחל, ואחרי כי לא כמה הנן לכן על האבות החובה להתבונן מאוד אם לא יביאו עליהן רעה נוראה.

ב) בדבר האידעאליזמוז והרעאליזמוז תסלח לי כי לא העמקת בדברי, כי אם אמנם, גם אני אוחז בדברי לעססינג אשר הוא ידע הרבה יתר מן הפר, בערנייז דרכי המליצה, אבל בפעם הזאת לא יצאתי לחרוץ משפט איך לכתוב ולמען מה לכתיב כי אם לדברי השואלים עניתי, ואלה אשר לא יבקשו תכלית במליצה הן המה לא ישאלו כזאת, ולאלה אשר יבקשו תכלית להם אענה דבר ואראם גם את התכלית.

ג) דברי גרילפארצער המה דברי רוח והבל וכבר קדמהו בארנע בזה במאמרו דענקרעדע איבער ימעאן פאול כי רק המליצה תתן לנו נועם ונחת אבל כל אלה הבל המה יחד, דמיון המבקשים עולם אחר בהמליצה הוא כאלה מבני ארצות הקדם אשר יאכלו חאשיש למען יחזו מחזות נעימים, מחזות שוא וכאשר יצאו מעולם הדמיון לעולם האמת יראו עולם הפוך רע ומשחת ויקוצו בחייהם, וכאלה המה האשכנזים אשר רק אחרי הדמיון ילכו, המה יחזו מחזות שוא ומדוחים בעולם הדמיון, ועל כן העולם האמת כאין וכאפס בעיניהם, אך מעון תנים ועמק בכי ואנקה, והדעה הזאת הרעה והשחיתה מאוד להאשכנזים לעשיתם לבעלי דמיון ולא לבעלי מעשה, ועל כן נחלקו והתפרדו בלי אהבה ואחוה ובלי התאחדות שלמה, וכל איש דעת ישמר נפשו מדעה כזאת לבל תמרר חייו ותעוה אורחותיו, כי באמת גם בעולם המעשה נחזה שמחה וטובה ועונג וחמדה, רק האיש אשר יבקש לו חיים אחרים, חיים של רוח הוא יראה רק רע כל היום, ואשרי להם להבריטאנים כי לא כן חשבו ולא כן יחשבו עד היום.

ד) בדבר מהללי את שעקספיר ודעתו הרחבה תסלח לי אם אומר כי לא בינות היטיב בדברי, כי גם אני אמרתי: אם חשב זאת או לא חשב זאת לא אדע, ואמנם כן היא; אני לא אומר כי את כל אלה חשב שעקספיר אבל רוחו הנעלה הרימהו מעל כל שגיאה, כי כן דרך איש הרוח געניע. כי רוחו ינחהו ויגלה לו נצורות בלי כל עמל אשר החוקר והמתבונן יראה רק אחרי עמל ויגיעה וחקירה רבה, ועל זאת אתפלא עליך כי לא התעוררת עלי בתתי בפי כותב „מכתבי המשיח" מחשבות אשר בלי כל ספק לא עלו על לבו, רק אני נתתים או מצאתים שם כאשר ימצאו המבערים חמץ בערב פסח את פתותי הלחם אחרי אשר הניחום שם רבע שעה לפנים, ופה ראית כי מצאתי רעיונות חדשים.

אבל דבריך האחרונים לא הבינותי כי תשאל: האם הרשיע שעקספיר את פיכול אם נתן דברים בפי המדוקרה להצדיקנו? כזאת לא אמרתי, כי אם כי דואג ואיתיאל יגנו בדברי פיכול שלש פעמים ועל דבריו בנו כל החשד, והדברים האלה ברורים המה.

מכל התמונות אשר בביתי התמונה היותר נתעבה היא תמונת השדכן כי לא למעני בא כי אם למען דרוש לשם אנשים ממבירי.

אוהבך הנאמן.

פ. סמאלענסקי.

מכתב רביעי.

[לר' ד"ק].

ידידי היקר!

הלא תשתומם לראות אותי עונה ביום קבלי מכתבך!?

אמנם כן למען תשתומם עשיתי זאת, אמנם לא רק בעבור זאת כי אם גם להוכיחך על פניך, הן זה דרכי: דברי אהבה אסגיר בלבי ודברי תוכחה כשטף מים יעברו פי. „שכחתני" האמר במכתבך אך לא צדקת אענך, כי אני לא אשכח אוהבי לעולם, ואם אחשוך ניב שפתי לא יד השכחה תהיה בזאת. זה הוא דרכי מאז ולא אוכל גם לא אחפוץ לסור ממנו; לא אוכל ל ד ב ר אהבה, כי הַדִּבֵּר הוא בעיני כתבנית משוחה בששר באין כל רוח חיים, ואם אתן לרגשותי צורה אז לא תהיה הצורה כפני הרגש, ולמה זה אחלל יפעתו. אני לא אדבר אהבה לאנשים ולא חלקות לנשים, ובזאת אתפאר כי מעודי לא הללתי אשה על פניה, אף אם לבי היה מלא מהלל, וכן אעשה לכל אוהבי הנאמנים. וגם במאמרי הלא תראה כי לא אוכל להתהדר בניב שפתים, רק את אשר עלי החובה ל ד ב ר אותו אשמיע, ומדי עברי על מאמרי אשר כתבתי בטרם אתנם לדפוס, הנה ראשית חפצי לא להוסיף רק לגרוע, ואשמח מאוד אם אסיר מלה או רעיון ולפעמים גם פרק שלם מהנכתב, ועיני לא תחוס מֵחַבֵּל מעשה ידי, ועל כן דברי במכתבי מעטים אם לא לתועלת יהיו. קַבֵּל את הדברים האלה כהצטדקות או תוכחה אך קַבְּלֵם באהבה.

במאמרי משכיל אל דל לא ל ה ו ר ו ת כי אם למעשה יצאתי, ואם יצלח חפצי בידי ימים ידברו. את העללער לא דברתי זה כמה, אך לוא היה קבורת חמור נעתק לשפת אשכנז כי אז קבלהו, זאת אמר לי כבר, וגם בלעדו יבקש אחד ממוכרי הספרים להדפיסו או אחד מיתר ספרי על חשבונו.

כי לא ראיתי פני ה' הערצבערג יצר גם לי מאוד, ומה דברתי את הארזים בברלין לא חשבתי לדבר נכבד לה דיעה, תהלות שמעתי מפי גייגער, אויב, אונגערליידער, קאססעל, קירשטיין, ווערטהיים, אשר רק המה קוראים את השחר בברלין, ותכלית נסיעתי היה בית הדפוס.

לה' רודערמאנן אכתוב כעת גם את השחר אשלח לו.

מאמר ציקערמאן קבלתי כי חפצו טוב הוא, והתמים

הזה יעשה כל אשר בכחו להיטיב, ואם הלל את ה' זילבערמאן האם לי הצדקה להסיר תהלתו בעבור אשר לא זכר את השחר? ואמנם להשמעות אזנים ה' זילבערמאן לא כילי הוא, ולהפך כי יעשה טובה רבה, ואני לא אדע את האיש ואת שיחו ואיך אוכל לשפוט אותו?

ספרי המסית אשר הי' בידי נמכרו, ודברי עשו פרי, כי על ידי המו"ס ווינטער נמכרו הרבה. דברי ה' קאבאק בישרון ראיתי, אך דברים כאלה לא יועילו כי רק מעט מזעיר המה קוראיו.

מהלל את גאון ושבר ירהיב בנפשי עז, ואמנם ראה כי לא עניו לב הנני, כי הברכה אשר תתן לאל חי על כי מנע ממני מענה לשון אחרת, אקח רק לי לבדי, וגם את אל חי לא אחפוץ להיות שותף בה, כי לא היא מנע זאת ממני כי אם אני בעצמי, בהיותי באדעססא הללו רבים את שפתי הרוססית, ועוד בטרם בואי לוויען הראיתי להעללער דברים אחדים בשפת אשכנז ויהללם מאד, ולפי דברו היה בידי למהר דבר צחות בשפה הזאת, ולוא הוספתי לכתוב כי אז אדמה גם אני כי בששת השנים האלה עשיתי חיל, אך אני השלכתי אותן אחרי גוי למען שפת עבר אשר אוהב סלה ולא אנחם, גם אם רק תלאות תהיינה משכרת עבודתי.

זה לא כביר נדפס מאמר בשפת רוסיא גדול מאד אודות „התועה בדרכי החיים" והמבקר יכבדני בתארים אשר לא זכה עוד שום סופר שבעולם להקרא בהם, פתי, נער, נבער מדעת, איש אין תבונה, והספר הוא הבל הבלים, געל נפש ושחוק וקלסה. האמנם נחל עוד סופר אחר כביד כזה? אדמה כי גם אתה תודה כי תארים כאלה יתנו גאה וגאון בלבי ואשא ראש, ובכל זאת אחרי הכביד הגדול הזה עוד לא אשכח את אוהבי מלפנים ועוד אדבר אליך במקדם, והגד נא אתה בעצמך אם לא שפל רוח ועניו מכל האדם הנני. ולמען הראותך את כל כבודי הנני שולח לך את המאמר וה' רודערמאן יעתיקנו לך בלי ספק ישמח

לבך ותשחק מקרב לב כאשר שחקתי אני בקראי בו, וכאשר תרוה בו נחת אז תשיבנו לידי כי לא לי הוא.

את הד"ר יעללינעק אשאל אם יתן לי את הס' עולם הקטן.

אוהבך הנאמן.

פ. סמאלענסקי.

מכתב חמישי.

[לרד"ק].

ידידי האהוב והחביב הנחמד הנעים והנורא!

גם היום ארעישך במכתבי בטרם תחכה לו, כי אמנם שמח שמחתני במכתבך אך לא בענותך אשר הגדלת להענות מפני ולהרימני, ואין זאת כי אם תוכחה על תוכחתי וחלקות על כי התפארתי כשונא חנף וחלקות, תוכחת נוראה ומגולה ואקבלנה גם אותה באהבה, אך דע לך כי מכתבי לא חפץ לא להטיף מוסר ותוכחה כי אם בלצון כתבתי כל הדברים, ואם לא כלצון חשבת אותם בי העון או בתם לבך כי תחשבני לאיש נעלה אשר ישקול כל מלה. אמנם אחרי כל אלה אוסיף ואמר לך לא בלצון כי תבקש לשוא למצוא סבות אחרות אשר תעצרנה אותי מכתוב, כי רק סבה אחת היא רוב עבודתי, ואזכירך לבל הדין את חברך עד שתגיע למקומו, לוא יכולת לשער בנפשך אף החצי מכל העמל העמום על שכמי כי אז אחרת דברת, הן לצאת לפעמים לשוח הוא דבר טוב ונעים כמו לכתוב לרע, זאת הלא תודה לי ובכל זאת יעברו לפעמים שבועות ולא אצא מפתח ביתי, וזה כשלשה ירחים אשר לא בקרתי אף פעם אחת בבית אחד מרעי, אשר על כן גם אם אכתוב מכתב

לא לפלא הוא כי אכהוב רק הן ולאו. לוא קוסם קסם הייתי כי אז עשיתי לי משחק ברגע הזה והעלתיך ממקומך והבאתיך הנה והושבתיך בחדרי אל שלחני, וראית מחזה אשר לא ראית כמו אולי מיום הולדך ואף כי בטרם נולדת: על השלחן מעבר מזה תלולים כהרים עלי ההג״ה, פה הראשונים ובצדם השניים וגבה מעליהם השלישים, המה ישכבו במנוחה ויחכו עד כי יצאו נקיים בהשפטם וישיבו לבית הדפוס, המה ישכבו במנוחה ולא ידברו דבר, אך נער בית הדפוס ילך וישיב מעת עד עת ופתגם בפיו: המכונה תחכה! והיא תחכה עוד. בפנה השני מונחים מכתבים לעשרות אשר יבואו יום יום ומחכים לתשובה ויתהפכו מצד אל צד כי הארך למו העת אך יחרישו וידמו גם המה, כי יודעים המה כי לא ישובו לידי בעליהם אשר ירעימו פנים על כי לא הצליחו בדרכם. לעמת המכתבים ינוחו בשלום המאמרים אשר כבר זכו למצוא חן בעיני האדון הגדול ויתעתדו ללכת אל בית הדפוס ומאחריהם יתגודדו המאמרים אשר עוד לא זכו להראות את פני האדון וחיל ורעדה יאחזון מאימת הדין, תחת המכתב אשר האדון כותב כעת, צבורים ומונחים המון שטרי חשבונות מבית הדפוס מבית מסחר הניר מהכורך ודומיהן, אך המה לא יחפזו ולא ירעדו כי יודעים המה בנפשם כי ריקם לא ישובו. הלא תשמח עינך בהמחזה הנפלא הזה, אך הסב עינך כרגע כי פלצות תאחזך בראותך את העולם הקטן נוע ינוע במוט רגל השלחן כגעת בו יד האמה אשר תכבד הבית ותהי שמה ושאיה, מבוכה ותהו; המכתבים ידחקו את עלי ההג״ה והמה יבעטו ארחות שטרי החשבונות, והמאמרים חיים יקברו, ועוד מעט עבר ים הדיו ושטף ועבר על כל גדות השלחן ויכסה פני כל גם פני המכתב אשר ביד האדון הגדול וילבש שחורים ויתעטף שחורים אך לא יעשה מה שלבו חפץ, כי לא ילך אל מקום יבדו לו כי אם למלך יעבר.

בצד השלחן ישב איש קטן קומה ובריא בשר ויאנח

לרגעים בהעבירו ידו על זקנו הגדול מאד אשר שיבה זרקה בו, אך לא על הזקן ולא על השיבה יאנח, גם לא על אבותיו הגאונים אשר כלם הלכו למניחות, ועל עשרו אשר עלה בתהו, כי אם על רעת עיר וויען אשר קוה כי יכירו בה פני איש כמהו ואת אבותיו יזכרו ויקריבו לו אשכר גם בטרם פתח פיו לשאל ועתה בוש משברו כי רק עשרה פלארין השיג על ידי — ובצדו ישב צעיר ממנו לימים אשר בא לוויען לבקש עבודה ולא מצאה ויראה לי כי הוא מסתפק במועט ולא יחפץ יותר מעשרה פלארין אך הוא לא הסכין לבקש בעצמו ועל כן יבקש בצדק כי אני בידי אקבץ הכסף מבלי תת לו מכתבים לאנשי חסד, ואני ארע כי אמנם יצדק כי מאת אנשי החסד ישיג גם בלי מכתב כן ידמה, וזאת האשה הנצבת ולימינה ושמאלה שתי בנות קטנות הלא אותה תכיר כרגע כי פני עגונה לה, שפת עגונה לה ודמעות עגונה עיניה מפכות, אך לא את אישה תבקש בביתי — — האיש היושב על צדי ומדבר כאדון הוא יליד רוסיא איש גדול ונכבד כי הוא חותם על השחר וישלם חמשה רו"כ לשנה ואם כן תבין מעצמך כי לו הצדקה לבוא לביתי ביום ובלילה — — האיש אשר פניו כפני הכושי ויושב בצד החלון הוא איש נפלא, הוא מסבב כי תהיינה עגונות ובנים יתומים ואלמנות – שדכן הוא! – הינעם לך המחזה? ועוד אפס קצהו ראית, וכבר השמעתיך כי לא קוסם הנני ואת כל המחזה הזה לא בשמית בראתי אף יצרתי, כי אמנם חי וקים הוא היום וכזה יום מחר, ועתה קרא בגרון אל תחשך על כי אשכח את אוהבי, קרא! אך היש עונך?.

לוא הייתי אטהעללא כי אז יאגא לא הייתי. זה היא המענך על אמרך כתוב ספר בשפת אשכנז אי רוסיא ויהללוך בשער, עתה כאשר טבעתי נפשי במצולת שפת עבר עד כי לא אוכל השיב רוחי תאמר צא וחטוף אחת מהמחוללות וצא עמה במחול משחקים! אך המשל אשר נשאת לא ישוה אל הנמשל. העני כי יתפאר כי אין חפץ לו במטמונים

הוא רק יתפאר, והעשיר המשליך את העשר אחר גוו שנוא עשר הוא ומעשהו זר, אך האיש אשר ימאס בכלי חפץ אחד למען כלי חפץ אחר, או אשר יתן כל כספו בבית או במרכבות ותמונות, לו נאמר כי אוהב יותר בית ומרכבה ותמונה מהכסף, הן לא למען אירש מכל הנחתי שפות אחרות מיד כי אם למען אקדיש כל עתותי לשפת עבר, וכאשר אדמה הן לא בושתי משברי ואם כן לא עני אני, ואם ימצאו אנשים אשר בעיניהם העשר הזה כאל נחשב, אחשב אותם לסכלים ואני בעשרי אמצא חפץ, ואם רק למען התהלל, כי אז יודוני יותר כאשר אמרת בעבור זאת לא אעשה דבר, כי לא למען אסוף מלוא חפנים תהלות אעבוד עבודתי, כי אם להיטיב, והכל שריר וקים –.

אחרית מכתבך על איתיאל הכני בתמהון, אין זאת כי אם לא התבוננת בו היטיב ולולא זאת לא דברת כזאת, הספר הזה נתן שמחה בלבי כאשר לא נתן עוד ספר בשפת עבר כי העתקה כזאת לא היתה ולא תהיה, ונעלה וטובה היא הרבה יתר מההעתקה האשכנזית והצרפתית, ואיש לא יכיר כי העתקה היא, ואתה תאמר כי אין לו חן ויפי אתפלא מאד, מה היא התועלת אשר תצא מספר כזה השמעתי בפתח דבר, אך טוב עשה כי החליף את השמות בשמות עברים כי נעים יותר לנו בשפת עבר שמות עברים משמות זרים. אמנם לוא רק אני מצאתי חפץ בההעתקה כזאת, כי אז אילי לא השיבותיך דבר כזה, אך כמני כן יתר קוראיו המבינים דבר כמו העללער והורוויץ ודומיהם השתאו במאוד מאוד ויעלוהו על כל התהלות והתשבחות, גם ידידנו מיללער כתב אלי אתמול אידות הספר הזה בתהלה ותשבחות, אבל לא אומר לך כי תשנה דעתך כי אם כי תעמיק יותר בקריאתך ואז בלי כל ספק תשנה מעצמך.

בדבר התועה ובקרת ה' קאוונער אכתוב לה' רודערמאן, כי עתה נגלה לי מזמת הכותב כי נודע לו

כי התועה נעתק לשפת רוסיא ועל כן מהר להביאו ריתו
בטרם יצא לאור למען לא ירבו הקונים.

ושלום לך מאת איהבך.

פ. סמאלענסקי.

מכתב ששי.

[לרד"ק].

ידיד נכבד!

בזה הרגע בא לידי מכתבך הנכבד והנני ממהר להשיבך למען הראותך כי יקר חפצך בעיני. בדבר הג. פר. פר. אדמה גם אנכי כי התשובה לך היא, ועצתי כי תשים קטורה באף השטן, כי תחל במאמרך כמו לא תאהב את שפת עבר וגם לא תקוה ממנה אחרית, רק כי בה ירו לחסרי הדעת כל עוד אשר לא יבינו שפה אחרת רק בספר הזה היוצא מהכלל מצאת את אשר בקשת, ובדרך הזה תוכל לדבר גם אודות השפה אך בקצור נמרץ כי יש ביד איש לשון להשמיע חפצו בשתים שלש מלים למשל וויר זינד דער וויעדערבעלעבונג דער העברעאישען שפראכע ניכט געוואָגען, וויר קאָננען עס זעלבסט אלס מיסגריעף בעטראכטען, דאָך דיא שפראַכע דעם בעטרעפענדען בוכעס א. ש. וו. ועל כלם תשים לב להשמיע כי בתועה יוכל איש למצוא דרכי היהודים ברוסיא ומזה גם דרכי הרוסים והשופטים אשר לא נודעו לכל אלה אשר לא בארץ רוסיא ישבו, וכמתנצל תאמר כי בדברך אודות הספר הזה לא תחפוץ להרים שפת עבר, כי אם כי יעתיקו את הספר לשפת אשכנז למען יהיה כספר פתוח לקוראים האשכנזים וכהנה וכהנה כאשר יורך לבך, ובחכה הזאת יעלו הדגים האלה אשר שפת עבר להם לחרפה ועל כרחם יענו

אמן, יכבוד השפה לא יחלל בעבור זאת, כי די אם ידעו כי יש לאל יד היודע לכתוב בה כהעולה על רוחו.

היום הגשם חזק מאד ולא אוכל צאת וכאשר יחדל הגשם אמהר ללכת אל הפערלאגסבוכהאנדלונג ואתן את מכתבך כאשר תבקש.

הספר אַהַאסווער להעללער הוא אחד מהספרים הנפלאים אשר לא רבים כמ"הם בשפת אשכנז וכבר דברו אידותיו, אך לא לפי ערכו ואיעצך כי תכתוב לאָטאָ וויעגאנד ותשמיעהו כי יש את נפשך לדבר אודותיו ואז יתנהו לך, כי מחירו יותר משני טהאל. והספר אשר היה בידי נגנב. על דבר הספר הזה דברו בשער, רבים חקרי לב, כמו הפראפעסאר פ"אלי בפראג ופראפעס. עקערט בוויען המה נשאו מדברותיהם קבל עם ובאזני שמעתי מפי הראשון כדברים האלה, „דיא דייטשע פאעזיע איזט אין פּערפֿאל געדאַטהען אונד זא איין בוך וויא דיעזעס איזט אים שטאנדע זיא ווידער צוא בעלעבען, ועוד כאלה וכאלה אך בכתב לא דברו הרבה, יען כי בעת אשר יצא לאור היתה מלחמת 66 ואיש לא שעה אז לשירים וספרים. בדבר דיא פאמיליען פאפיערע לא אוכל לעשות דבר כי האחד אשר בקש לתת כסף לדבר הזה נסע מזה, ואני לא אוכל עשו מאומה.

הספר היה פה ו"עללינעק קרא אותו גם את מאמרך, אך בעיני האנשים האלה השואפים לשנות פני דת היהודים הספר ומאמרך לשכים ולצנינים, וכן ידמה גם ה' פהיליפזאן וגייגער ודומיהם, כי כל תהלה אשר תִּשָּׁמַע על אמונת היהודים תדקיר כמדקרות חרב באזניהם. ילכו-למו באשר ילכו ואנחנו נלך בשם האמת אשר לא תשא פנים ולא נשים לב אליהם, כי גם המה יכלו כאשר כלו כעשן הרבה והרבה כמהם אשר למען כבודם הקריבו עמם ודתם וחכמתם.

מפאזען לא ראיתי כל תמונת מכתב.

עד הנה עניתי על שאלותיך ועתה אשיב ואשאל אני, מדוע לא תשים לבך לכתוב עברית? הן השחר לפניך ובכל

לבבי הנני נכון לשים עיני על השפה כי תצא ככסף מזוקק. האם לא תמצא לך אנשי שם לכתוב תולדותיהם, כתיב תולדות אנשי שם אם מדורות החולפים או מבני דורנו, כי אקבל כלם וגם אם מאנשים אשר לא אוהב אותם בלבי תוכל לכתוב והחובה עליך לכתוב למען תלמד ידך לשפת עבר, או השקפות בדברי ימי ישראל מכל זמן אשר תחפוץ, חזק לבך ואמץ ידך ותברכך נפש כל אוהבי שפת עבר

ונפש אוהבך הנאמן בלב שלם.

פ. סמאלענסקי.

מכתב שביעי.

[לר ד"ק].

ידידי הנכבד!

ברכותיך שברכתני לשנה הבאה תחולנה גם על ראשך ותצלח להיות לברכה בארץ ולשם ולתהלה בקרב עמך.

משפט מן המשפטים על דבר ספר העללער לא אוכל לשלוח לך, יען כי אין בידי כעת, משפט אחד ארוך אשר נדפס באויגס. אלג. היה בידי ונאבד, אך בשער'ס ליטעראטור געשיכטע הלא ידבר אודותו, ובידך לאמר במאמרך כי הסבה אשר קמה לשטן נגד הספר הזה לכל יודע בקהל היא המלחמה אשר היתה בשנת 66 בעת אשר יצא בפעם הראשונה לאור ובשנת 71 בצאתו שנית.

ההעתקה ממכתב ידידיה טובה היא ומצאה חן בעיני, ואני דמיתי כי כבר כתבתי לך כדבר הזה, דרך המו"ל הלא אדע, אך המה לא יוכלו לשנות דרכם כי לא למען עשות לעמם כי אם לנפשם המה עושים מעשיהם, ועל

הכיתבים לעשות כאשר יבקשו אם יחפצו כי יקרבו דבריהם, ועל כן לא אתפלא כי הד"ר ראהמער לא הדפיס את מאמרך על דבר המפלגות כי בו לא תשא פני כל מפלגה, וזאת אמנם לא יחפוץ לעשות גם הוא.

בדבר ספרך מלאכי בלי ספק השמיעך כבר ה' מיללער, את התשובה על דבר הפחה כי נמצא כבר גם בימים קדמונים, ובאורי במלאכי, לא אדע אם כתב אותו לך, ירופף את עמודי הבנין, ולבאורי נתנו צדק כל גדולי חכמי שפת עבר ובעיני יראה כאמת, כי להפך ישמיענו הנביא כי רעה המה עושים אם לא יחפצו לשלח את הנשים ויקחו אחרות לצרות להן, ועין בעין נראה כי שני עונות יחשוב להם, האחד הוא כי יקחו נשים נכריות, וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה', כי הנשים אשר אנשיהן בגדו בהן באו ותבכינה אל מזבח ה' על החמס הנעשה להן, ואמרתם על מה על כי ה' העיד בינך ובין אשת נעוריך אשר אתה בגדתה בה והיא חברתך ואשת בריתך, פה נראה ברור כי על אשר לא נתנו להן ספר כריתות יוכיח אותם, ה' העיד על הברית אשר כָּרַתָּ עמה ואתה בגדתה בה בעוד אשר חברתך ואשת בריתך, ליא הפירות הברית ושלחת אותה לנפשה, כי אז לא דברתי דבר, אך אתה תבגוד בה בעוד אשר היא אשת בריתך והוא אמנם עון גדול מאד. וכן בסוף דבריו ומה האחד מבקש זרע אלהים (המה בנות ישראל) ובאשת נעורך אל תבגוד, ויהיה באור הכתוב כי שנא שלח וכסה על לבושו בדרך הזה, יען כי שנא שלח על כן יכסה החמס על לבושו בעוד אשר האשה עוד מדבקת לו כלביש לאדם, והמלות אמר ה' צבאות אשר תבואנה בתוך המאמרים, הנה באות בלי כל חפץ כי בעשרים וששה פעמים נמצא אמר ה' צבאות בלי כל הוראה מיוחדת. גם משפטך אשר תוציא יען כי לא נמצא שם מלאכי באנשי הברית כי מאוחר הוא, לא יצדק בעיני כי לא נדע אם מלאכי היה שמו או אולי מלכיה או שם אחר נתן לו בין אנשי הברית, הן גם ישעיה איננו בין אנשי הברית.

ובכל זאת נכתב ישעיה בו בלי כל ספק בימים האלה.
בעוד ימים אחדים בלי ספק אקבל שטר הקבלה מאת החברה כל ישראל עם הספרים ואשלחם לכבוד אביך הנכבד יחי׳.

והנני דורש שלומך ושלום הוריך וביתם ומברכם בברכת שנה טובה.

פ. סמאלענסקי.

מכתב שמיני.

[לרד״ק].

ידידי הנכבד שלום!

ברגע אשר לקחתי העט בידי לכתוב לך באני מכתבך שבו תתאונן עלי על כי החרשתי זה כמה, ואמנם לך הצדקה וגם לי לא בשת הפנים, כי מאמרך היה בדבר הזה, הוא בקר גם את בית הרעדאקציאן של הפרעססע וגם מהמסגר הזה פדיתיו ביד חזקה, אחרי כי השיבוני כי לא יוכלו להדפיסו, יען כי הספר לא חדש עוד, וכבר היה מאמר אודותו בהמכ״ע הזה זה ארבע שנים, ואחרי כי ידעתי כי ה׳ העללער יבוא הנה להשתקע לכן לא שלחתיו לפראג להבאהעמיא, וטוב עשיתי כי לא עשיתי כזאת, כי ה׳ העללער אמר לי כי יקצפו עליו על כי יצא משם, ועתה המאמר תחת ידיו כי לקח אותו מידי בחפצו לקרוא אותו, והוא אמר לי בעוד שבועות אחדות תצא הוצאה שלישית מאהאסוועד ואז תהיה עת לדבר אודותו, ביום החמישי בשבוע הזאת יבוא אלי ואשמע משפטו. נאף כי אספוק אם יקבל את המאמר בהה. צ. אחרי כי הוא הרעדאקטער על הפעלליטאן וליטעראטור

בלאט, בכל זאת אקיה כי ימציא לו מקום. אף אמר אלי כי אם יהיה בידך „קאָרניגע ארטיקעל" שלחם אליו ויקבלם בהד. צ.

בדבר מאמרי אענך כי במאמרי „אבן ישראל" בשנה הראשונה דברתי על אודות ספרים כאלה וההועלת אשר תצא מהם לעם ישראל בהֶ"ע דרכי העם הזה ליתר העמים, וגם בספר הזה העיקר בעיני כי יֵראה דרכי בני ישראל, כי אמנם אודה ולא אביש כי אוהב הרבה יתר את עמי מאמונתי, ואם ידבר איש סרה או טוב על אמונת ישראל לא אשים לב, לא כן בדבר עמי, ועל כן ראיתי גם בהספר הזה רק את המליץ על ישראל ולא על האמונה.

מחמת הצענזור אני ירא, ואירא גם עתה פן לא תתן הצענזור מעבר להשחר הזה לארץ רוסיא ואז עלה עמלי בתהו.

לידידנו ה' מיללער שלום, אך הוא עקר דירתו ועל כן לא מצא עת בלי כל ספק לכתוב לך וגם אני ראיתי פניו זה ימים אחדים.

אמי ז"ל היתה כבת שבעים שנה וצרה רבה ראתה בחייה.

הספר של הד"ר פראנקעל אם אוכל לקבלו אעשה זאת.

אוהבך בלב נאמן.

פ. סמאלענסקי.

מכתב תשיעי.

[לרד"ק].

ידידי הנכבד!

לא ביום קבלתי את הכסף מידך נודע לי כי טובתי

הדרוש, כי הלא כן חשבתי גם מיום הודעי אלך, וגם זה היה דברי, כי למען אוהביך ורעיך נכון הנני לתת במחיר אשר תשית אתה ולא אני, ובלי כל ספק תבקש גם בזאת טובתי, כי על ידי זאת ירבו קוראיו ויגדל שמו, ומדוע תאמר כי בפעם הזאת אראה כי טובתי תדרוש?

את החוברת הראשונה שלחתי לפאזען ביום אשר בא מכתבך וזולתה עוד לא יצאה הוברת ללכת אל פאזען, ואם כן אדמה כי לא אמת בפי האיש.

במכתבי האחרון הוכרחתי לקצר ועל כן לא עניתיך על כל שאלותיך ועתה אבוא ומלאתי דברי.

על שאלתך ומה נעשה עתה. הן רבים יבגדו יום יום באמונתם ומה נעשה להם להשיבם מדרכם, על זאת תמצא מענה במאמרי עת לעשות אשר הנני נותן כעת, כי במאמרי עם עולם לא יצאתי להתת תקנים כי אם להראות כי לא בדרך טובה ילכו המתקנים, ובעת לעשות אומר מה לעשות אך על האשימך אותי כי לא צדקתי בדברי סרה על כל המטיפים המחדשים, בזה סלח כי לא צדקת, כי אני לא אמרתי אף פעם אחת כל, רק כמעט כל, או רוב, ובהבדילי את שני המטיפים מיתר אחיהם לא על ריב חכמתם או ישרם עשיתי זאת, כי אם להראות כי ימצאו מחדשים אשר יטיפו נגד החדושים בבתי התפלה אשר למחדשים וימצאו שומעים להם, ובדברי לא רק אל יעללינעק כוננתי דברי כי אם אל רוב המטיפים בארץ אשכנז אשר כמעט כלם שמעתי, ומדוע אבדיל לרעה את יעללינעק מיתר המטיפים? הן הוא לא ירע יותר מהם, ונהפוך הוא, כי בדברים רבים הוא מדבר ועושה כמוני וגם בדברים רבים בעם עולם נתן לדברי צדק, והוא גם הוא יאמר כי התלמוד נחוץ לישראל מאד, אך אני אשר לא הסכנתי לשאת פנים לאיש אולי הטחתי גם דברים אשר יהיו נראים כמו נגד יעללינעק המה ולא שמתי אל לבי גם לא אשיב מהם, אף כי הוא יבקש קרבתי בכל לב, כי גם בעת אשר אלך לשיח אתו שלובי

זרוע הנה אגיד לו דרכו על פניו כהעולה על רוחי, אך
חלילה לך מחשוב כי אכונן חצי על יתר לירות ללב איש,
רק אל הדבר ולא אל המדבר אשים לב, והנני נותן לך תודה
רבה על הערות כמו אלה, כי הנה תעירנה רוחי לפלס דברי
יותר בפלס המשפט, ומי יודע אם דברתי כה בפרטיות בדבר
המעשה אשר עלינו לעשות כעת, לולא העירותני בשאלתך,
ועל כן אני נותן תודה לך על שעבר ומתפלל על העתיד כי
תוסיף להשמיעני דעתך ומשפטך בכל עת ואקרבנו כמו נגיד
ואהבך כמו אוהב ואשיש על דבריך תמיד.

אוהבך בלב נאמן.

פ. סמאלענסקי

מכתב עשירי.

יום ד' $14/_1$

[לר' י' ש] ,

ידידי היקר!

אל יהי לפלא בעיניך כי לא השיבותך עד היום כי
זה יותר משני שבועות לא הייתי בביתי, כי נסעתי לברלין
ומגמת פני היתה לבוא גם אליך ואל מיללער רעי האהובים,
אשר בפה מלא אוכל להגיד כי אין לי טובים מכם, אך
חפצי לא הצליח בידי, וזה עתה כרבע שעה באתי הנה
ואמהר להשיבך כי אבקש את הספר אשר אמרת, בדבר ה'
מעללער לא אדע אך אדמה כי עודנו על מקומו כי הר"צ
תופיע עוד גם בימים הבאים.

על דבריך אודות השנה החמישית כי נופלת היא בעיניך
מהשנים אשר עברו, לא אתוכח עמך כי לכל איש טעמו

ומשפטו, אך זאת אמר לך כי כמעט כל הקוראים ואף האשכנזים המלמדים בברלין כגייגער ולאצארוס וקאססעל ודומיהם, הללו בפה מלא את השחר ויאמרו כי הוא ייטיב דרכו מיום ליום, ומה גם כי נפשי יודעת כי המאמרים הערוכים לשנה הזאת טובים המה הרבה יתר מהמאמרים אשר באו עד הנה, כאשר תראה גם אתה בימים הבאים וישמח לבך בלי כל ספק.

אוהבך הנאמן.

פ. סמאלענסקי.

עשה נא עמי טובה ותן את המכתב לה' רודערמאן אשר כתובתו בעדרה מידי, האיש הזה הרבה להלל ולפאר ולברך את שמך במכתבו אלי כי תפליא טובתך לו, ועל זאת שמח לבי כי אראה כי איש מכיר טובה הוא.

מכתב האחד עשר.

[לר' ד"ק]

ידידי הנכבד!

בדבר המאמר בהנ. פ. פ. הן גם בתחלה אמרתי כי יודע אני כי הרעדאקציאָן שלחה ידה במאמרך ותשנהו לא לטוב ואת תודתי אמנם? אתן לך מקרב לב כי דבריך עשו רושם, ובשבוע הזה מכרתי שלשה „התועה" על ידך.

צר לי כי משכת ידך מכתוב עוד אודות מכתבי השליח, אני לא אוכל עוד לכתוב בטרם כליתי את השנה הזאת.

בדבר הנאוועלע אשמיעך דבר כאשר בלבבי, כי לא כשפילהאגען אחשוב בדבר הספור וגם לא אחפוץ לצאת בעקבותיו, כי אמנם הספור הוא לא כמו שחשבו הצרפתים

(והיא דעת שפילהאגען), רק למען בלות העת, כי אם למען הורות דעת, אך לא להעמיק חקור כאשר נעשה בספר מחקרי למען יתאימו יחד המועיל והערב. והבריטאנים אשר להם משפט הבכורה בספורים בלי כל ספק, המה השמיעו תמיד דברי מחקר וחכמה העומדים ברומו של עולם בתוך ספיריהם, כמו בולווער וריקענס ודומיהם. אמנם בספורי לא עשיתי אף כמהם, כי לא למען השמיע מחקר ובקרת יצאתי, כי אם לתת שיחה בפי שמעון ודוד אשר היא תתאר לנו דרכי שני האנשים האלה יותר מכל המעשים, השיחה היתה נחוצה למען הראית דרכי שמעון ומחשבותיו על דבר האהבה, למען נבין מדוע שם מחסום למו פיו בעוד שפרה לנגדו, ויבקש בכל עז להסתיר מחשבותיו, אך אחרי כל אלה בידך לחרוץ משפט כאשר יורך לבך ולא כאשר אחשוב אני, כי אין אב רואה מומי בניו, ואם גם אשגה לא אראה זאת עין בעין כאשר תראה עין זר, רק זאת חפצתי להעירך כי בדברים כאלה אין סומכין על אוטאריטעט (לוא גם היה שפיעלהאגען אוטאריטעט, אשר לפי דעתי לא כן הוא) כי אם איש איש אשר לו חיך לטעם הוא ישפוט כלבו ואם מצא נחת בספור, טוב, ואם מצא בו גם נחת גם דעת אז טוב יותר, וזאת אבקשך בכל לב, כי אם תחפוץ לכתוב משפט על ספורי אל נא תשא פני ברב או במעט, כי אם משפט תוציא לאור, כי איככה אוכל אני אשר לא אשא פני איש לבקש או להפוץ כי ישאו פני? הלא כיעזואיט אהיה בעיני! וגם בדברך אתי השמיעני דעתך בלי כסות לרעיונך ואוסיף אהבתך. ידידנו ה' מיללער יעיד בי כי לפעמים האשימני בדבר ואני הודית לו בעת אשר אחרי ימים אחדים נגלה לנו כי הצדק היה אתי, רק בעת אשר התוכחנו שבחנו גם שנינו את הלשון אשר כתבתי, ואקבל כל תוכחה באהבה רבה.

במכתבי הקודם שכחתי מענות איתך בדבר מכתב הד"ר ראהמער, לדעתי צדק מכל וכל במכתבו, הן הוא נתן לך רשיון לכתוב ולהאריך בהעולה על רוחך, והלא על נקלה

יכולת לעשית כזאת לדבר בפרטיות אודות הספור ולהביא כפעם בפעם דברים אחרים ממנו, ובידך לעשות בדרך הזה מאמר טוב ויפה ולהביא בתוך המאמר ספורים קטנים מהתועה במו הספיר בבית אבינדב, הספור מן דן וידידיה, מן הבעל שם, בן צדיקים בן רשעים וכהנה וכהנה ומדוע קצפת עליו?

במכתבך העברי השני כמעט לא מצאתי כל מגרעת, והנהו חביב ונחמד בעיני, וגם אחרי אשר תשוב לברעסלויא עצתי כי תכתוב עברית למען תלמד ידך ואל תשכח אם תעזבני יום יומים אעזבך.

מדוע לא תעשה את ספרך „מלאכי" לדיסערטאציע? הלא טוב וראוי הוא לדבר הזה.

מיללער עוד לא בא הנה ואני לא הלכתי לבאדען ועל כן קראתי ממנו אך דברים מעטים בהיותו פה שעות אחדות.

בעוד שלשה ימים אשלח לך סוף הספור שמחת חנף.

והנני אוהבך בלב נאמן.

פ. סמאלענסקי.

מכתב השנים עשר.

[לרד"ק].

ידידי הנכבד!

זה עתה בא לידי מכתבך עם המאמר על מכתבי השליח, והנני ממהר להשיבך יען כי ערב יו"ט היום ואם אחכה עוד שלשה ימים אז יכבד עלי מאד לתת מענה נכון, כי מרוב עמלי אשכח את המכתב אשר עלי לענות עליו, ועל כן לא אחכה עד אשר אראה את פני ידידנו ה' מיללער, כי עתה אראה פניו רק לעתים רחוקות מרוב עבודה.

אנסה לעשות במאמרך ככל אשר תמצא ידי, ואם

המאמר על דבר העללער לא יקבל, אז עצתי כי תשלחנו אל המכ"ע באָהעמיאַ בפראג אך תודיעני מקודם.

שני מאמריך בהמאג. קראתי אתמול, כי ביום אתמול הביא אלי ה' מיללער את המאמר הראשון על דבר גרילפארצער, וגם שניהם מצאו חן בעיני, כי בחרת לך דרך הזשורנאליסטים היודעים לכתוב למען הכלל, ועל כן לא כדעת ה' מיללער דעתי בדבר האריכות, כי מאמר במכ"ע לא ספר הוא אשר בו עלינו לשים לב רק לעומק ולא לרוחב. ולוא היה המאמר הראשון פארטראַג כי אז היה נפלא מאד, אך גם כמאמר טוב היא, נפשי נכספה מאד לראות את הגראממאטיק ולפלא הוא כי לא שלחו אותה לידי למען אדבר אודותיה אך לקנותה לא אוכל.

ועתה אשיבך מלים בדבר מלאכי, אני אמרתי רק בדבר השני הוא על אשר יבגדו באשת נעוריהם, יען כי הדבר הראשון היינו נשיאת נשים נכריות יובן מאליו והם המה שני החטאים אשר עליהם הוכיח הנביא. הנביא יכנה שני החטאים בשם „בגד" האחד בשם בגד לעמו ולאבותיו, והשני בשם בגד לאשת נעוריו, הלא אב אחד לכלנו . . . מדוע נבגד איש באחיו לחלל ברית אבותינו הוא נגד לוקחי נשים נכריות ויבאר את דבריו באמרו בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל כי חלל יהודה „קדש ה'" אשר אהב (המה בנות ישראל הנקראים בשם „זרע קדש" „בני אלהים" „קדש ישראל לה'" וכאלה רבים במקרא) ובעל בת אל נכר, בת אל נכר היא נגד בת אלהים, בת ישראל. יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה מאהלי יעקב, ער הוא לדעתי כמו שומר, ויהיה תרגומו וואַכטער אונד בעוואָהנער, עונה הוא בעוואָהנער כאשר נמצא פעמים רבות במקרא, ובימים האלה הקימו המשמרות בבית ה' והמה גרו שמה כאשר גם בימים הקדמונים גרו הכהנים כמו עלי והנזיר שמואל בבית ה', ועל האיש אשר יעשה זאת לקחת נשים נכריות יאמר כי ה' יכרת לו שומר וְעֹנֶה ומגיש מנחה מבית ה' ובלי ספק רמז זאת על

בני יוידע בן אלישיב הכהן הגדול חתן לסנבלט אשר עשה לטוביה לשכה בבית ה׳ ונחמיה גרשו משם ויבריחהו וישלך את כל כליו חוץ מן הלשכה (נחמיה י״ג 8, 9, 28) זה הוא החטא הראשן; אשר על הרוב בו נכשלו הכהנים והחורים וזה הוא העונש כי יגאלו מן הכהונה. והחטא השני הוא כי יכסי דמעה את מזבח ה׳ היינו כי יבגדו באשת נעוריהם, ויקחו למי נשים עליהן ולא יגרשום וישלחון לחפשי מתחת ידם, הן ה׳ העיד בינך ובין אשת נעוריך אשר אתה בגדתה והיא (כלומר היא עודנה חברתך ואשת בריתך, כי לא הפרת עוד הברית ולא נתקת מוסרותיה ותבגד בה) חברתך ואשת בריתך. ולא אחד ישאר רוח לו כלומר לא אחד אשר עוד שאר רוח לו עשה כזאת, לא אחד עשה החטא הזה לבגוד באשת נעוריו ומה האחד מבקש ? האחד הזה בחפצו לקחת אשה מה יבקש רק זרע אלהים, בת ישראל, להפך מן בת אל נכר, ואם כן האחד הזה אשר שאר רוח לו, לא עשה אף אחד משני החטאים לא בגד באשת נעוריו ולא לקח נשים נכריות. וכן יוכיח להם כי ישמרו ברוחם הוא רוח הלאום, לבל יקחו נשים נכריות ובאשת נעוריהם אל יבגדו, ורבים נמצאו אשר יען כי שנא שלוח לכן כסה החמס על לבושו, כלומר לשלח את אשתו לא חפץ ועל כן לקח אשה אחרת ויכסה החמס על לבושו ונשמרתם ברוחכם ולא תבגדו. אדמה כי עתה דברתי בשפה ברורה, והבאור הזה רק לי הוא ואספוק מאוד אם קדמני אחר בו, אך אני לא ראיתי עוד שום מבאר. רק לתלמידי בארתי תמיד בדרך הזה, ועוד אעירך על הפסוק האחרון מהקאפ׳ הזה, או איה אלהי המשפט, אשר לפי דעתי לא בארו אותו כראוי, כי בפסוק הזה נראה דרכי שתי המפלגות אשר היו אז, האחת נביאי השקר והכהנים הורו לעשות רשע להקריב לאלילים ויאמרו כי ה׳ מבקש כזאת מידם, כאשר יוכיחם ירמיהו י״ט 5 „ובנו את במות הבעל לשרוף את בניהם ואת בנותיהם באש אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי. „הנה מדבריו

נשמע כי נביאי השקר והכהנים אמרו כי ה׳ צוה כזאת, ומפלגה שניה היתה אשר כחשה בה׳ מכל וכל ותאמר כי אין שופט ואין מפגיע, כי עזב ה׳ את הארץ ואין ה׳ רואה (יחזקאל ח׳, י״ב. ט׳ ט׳) ועליהם אמר הנביא הוגעתם את ה׳ בדבריכם באמרכם (המפלגה האחת) כל עושה רע טוב בעיני ה׳ ובהם הוא חפץ או (כה תאמר המפלגה השניה) איה אלהי המשפט, כי אין אלה ואין שופט. וגם התוכחה הזאת אולי נאמרה על שני החטאים הראשונים, על אלה אשר לקחו נשים נכריות ויאמרו כי ה׳ חפץ בזאת, ועל אלה אשר הרבו בכי ואנקה באמרם בלבם כי אין שופט.

בלי ספק קראת את הפרק „עם עולם" אודות אחר השמיעני דעתך, אך דע כי קצרתי מאד ולפעמים העירותי במלה אחת או שתים על דברים גדולים ונכבדים, ועוד איזה הערות נשמטו כמו כי רבי עקיבא היה אשר אמר כי הקורא בספרים חצונים אין לו חלק לעולם הבא, ועוד כאלה.

איך הוא משפטך בדבר סוף הספיר „שמחת חנף". בעוד ימים אחרים אשלחנו לך מכורך ביחוד כי הדפסתי ממנו שלש מאות עקזעמפ.

והנני אוהבך שש על דבריך ודו״ש ושלום הוריך.

פ. סמאלענסקי.

מכתב השלשה עשר.

[לד׳ קויפמאן].

ידידי היקר והנכבד!

שמחתני מאד במכתבך ועוד יותר במאמרך, כי אראה כי עוד תשוב ותחזיק בעט לכתוב עברית, אשר לדאבון נפשי ראיתיך שח ומטייל בכרמי זרים ולא תדע שבעה ואל

שפתינו לא תביט אף בין הפרקים, ולא תהיה תפארתך על הדרך הזה, לא לריחך ולא לתכונתך יתן הדבר הזה כבוד, לוא כלות לך מסלת המורים, או אחזת בדרך אחרת אשר לא רק לישראל הוא, כי אז אמרתי: הנה הוא בדרכו ילך ואם ימאן להביא קרבן מנחה לשפתנו לא נוכל לשים אשם נפשו, אבל עתה כאשר תחפוץ להיות לרועה לישראל. עתה לא קרבן מנחה הוא כי אם עולת חובה היא אשר עליך להביא לעמך, כי כל רב ומורה לישראל אשר יזניח שפת עבר הוא בוגד בעמו ובוגד בנפשו, ולא באלה חלקך, זאת ידעתי, אך רוח ארץ אשכנז עוד נסיכה עליך כענן כבד, ואור רב דרוש להפיץ הענן הזה, ידידי הנאמן אהבתיך, אהבתיך מאד, אף כי אין זה דרכי להשמיע לא בפה ולא בכתב, בבל זאת הנני נאלץ לעשות כזאת, ואת אשר בלבבי אשיחה לך היום, אחרי כי הצליח בידי לגזול מעתי רגעים אחדים לכתוב לך, בלבבי בא יגון בראותי כי תרבה עמל כל היום לכתוב ולחכם אבל רק בשפת אשכנז, וזה לא נאה לך, חלילה לי מדבר באזניך כי המשוך ידך משפה אחרת ואך בשפת עבר תחזיק, כי עוד לא הכתה אותי אהבת שפתנו בשגעון עד לדבר כאלה, אבל קבע עתים לתורה, קבע עתים מעתותיך למען תת אותן לשפתנו, ואם גם החלק החמישי מעתך אם תבלה בשפתנו די יהיה, אבל אל תמשוך ידך ממנה, כאשר עשית עד כה.

לבבי שש מאד בשמעי כי נקראת לברלין, איש כמוך ראוי הוא לכהן בכהונה כזאת, והקותי האמצני כי תיטיב לערתך בפעולתך, ועל זאת שמח לבי לא על כי תמצא סקים לך, כי אם על כי עדת ברלין תמצא רב לה, ועל כן עלי להעיר אזניך הפעם, כי לא גייגער יהיה לאיש כמוך למופת, כי אם איש כראפאפורט, ואם אין אז תחטא לנפשך כי לא תכיר ריחך.

במחשבה תחלה החלותי במכתב להצטדק על כי אמשוך ידי מכתוב, והנה זה נהפכתי מחוטא העושה תשובה למבקש

ומכיח, אבל זאת נודעה לי כבר כי עטי יפלם לי נתיב לא
כחפצי כי אם כרוחי.

את מאמרך אתן עד מהרה בהשחר ואעירך שנית כי
לא תהיה נבהל לכלות מלאכתך בשפת אשכנז עד מהרה, כי
אם תשים לך מועד יום יום לקרוא ולכתוב שפת עבר.

בעוד שני שבועות אשלח לך את התועה החדש.
כתוב לי ואל תבא תמיד עמי בחשבין אם לא אענה, כי כל
ההצטדקות וההתנצלות אשר אערך לפניך לא תהארנה לך
איך תקצר ידי מכתוב מכתבים בעת אשר יבקשו ממני —

אוהבך בלב נאמן.

פ. סמאלענסקי.

מכתב הארבעה עשר.

[לרד"ק].

ידידי הנכבד!

בדבר האחים ווינטער לא אוכל לענות אותך דבר כי
זה כירח ימים אשר אוקר רגלי מבא שמה, אחרי כי לא
עמדו בדבורם כי המה קנו את ספר נתן החכם וימאנו לשלם
את הכסף, ולפי דעתי אין כסף לאדונים האלו ויתעו רק
אנשים באמרי שוא, ועל כן אין דרך אחרת לפניך, על
דעתי בלתי אם לבקש את ספרך מידם בחזרה
בדברים נמרצים.

ואת התרגזך עלי ההפרזה אשר מצאת בהשחר לא
אוכל להשיב, כי מה אעשה לך אם נרגז אתה, שב וקרא
ולא תמצא כל הפרזה אף במעוטא דמעוטא. המאמרים
אשר באו בהשחר אמנם למאות מספרם, לערך שלש מאת,
ואיה איפו פה ההפרזה? אני אדבר במאמר ההוא כסוחר

אשר יגיד טיב סחורתו לאלה אשר לא ידעוה, ולא עשיתי כמו שחשבת אתה כי ראוי היה השחר להבראות רק בשביל ספרי ומאמרי, לוא עשיתי כזאת וקראתי בראש השער: קוראים נכבדים אשר עוד לא ראיתם את השחר עד הנה ולא תדעו מה טיבו, הביטו וראו כי אין לכם לדעת אם באו בו מאמרים רבים או מעטים אם טובים או רעים אבל זאת דעו וראו, כי אם גם רק ספרי ומאמרי באי בו אז ברכה רבה בו! האמנם דברים כאלה היו ראוים ורצוים להאמר? ועוד זאת הן לא המו"ל ולא הסופר ידבר בראש הדברים כי אם הסוחר אשר ישמיע מה היא סחורתו, וטוב טוב עשיתי לוא החלותי לעשות כזאת ארבע שנים לפנים, כי אז רבו הלוקחים והקונים, אך הסופר נלחום נלחם עד הנה עם הסוחר, ולא נתנו לפתוח פה. כהפרזה היה יכול כל איש לחשוב זאת, לוא כבר סללתי לי מסלה נכונה, וישבתי שלאנן ושלו ועל טיב השחר שבעתי טובה, אז היה נחשב הדבר הזה להתהלת פעל כפי ולא עתה, כאשר לא שאנן הנני עוד אז אין לך להתרגז.

אבל בדבר מנהיימער אקרא מריא דאברהם! מה עשיתי לאיש הזה במה חללתי כבודו או הטחתי נגדו דברים אשר לא כן? האם עלינו החובה להללו ולשבחו ולפארו במה שאין בו רק למען עשות רצון החכם גרעטץ? אבל איפו הוא חכמתו הרבה אשר בה יתפאר? הן הוא כמעט לא הבין שפת עבר, זאת ידוע לכל. ובחכמות אחרות לא הראה כחו, רק כל תפארתו היא כי היה בעל תשובה, בקאפענהאגען עיר מולדתו לא נתנוהו לדרוש בבית התפלה, יען כי אכל טרפות וכהנה רבות, ובבואו לוויען היה לירא שמים וכל כחו היה בפיו לדרוש נאה, ועל זאת נחשבהו כארם המעלה. ומדוע זה תצילנה שתי אזני הקורא דברי? מה אמרתי „אל חכו שופר להריע כבוד מאנהיימער אשר כל כחו היה בפיו כי ידע לדרוש ברבים ולא יותר כי לא יד ושם היה לו בדעת ולא בעל מאומה" אלה המה דברי ועתה הראני נא

משוגתי הורני את דבר גבורות מאנהיימער וחין ערך עבודתו למען עמו בכלל, ואף אני אידך כי פקחת עיני ואידהו כי גדולות עשה, אבל אספוק מאד אם תמצא ידך להוכיחני כי שגיתי, כי אף גרעטץ לא הראנו את אשר פעל לישראל רק הללהו ושבחו בדברים בלי כל יסוד, כי באמת לא פעל לישראל מאומה, לא הורה לו דרך ולא פקח עיניו ולא הרים כבוד חכמתו ולמה זה התרגזת, שכח את דברי גרעטץ ושוב והפוך בדברי אם לא תמצא כי במשפט אמת ולא בהפרזה כל שהוא נאמרו, או אולי שגיתי בכל זאת הראני זאת באותות.

על כי תדבר אלי כתמול שלשום אין לך לבקש ממני סליחה, אבל על בקשתך סליחה עליך לבקש סליחה.

והנני אוהבך הנאמן.

פ. סמאלענסקי.

הנני שולח לך את גאון ושבר.

מכתב החמשה עשר.

[לרד"ק].

ידידי הנכבד!

לא יכולתי עד הנה לענות על מכתבך היקר כי חולה הייתי, כאשר ידעת בלי כל ספק, וכאשר שבתי אך מעט לאיתני הקיפוני עבודותי עד כי לא יכולתי השיב רוחי.

בדבר „אחר" אראה כי צדק ידידנו מיללער באמרו לי כי הקצרתי מאד בדברי כאשר אקצר תמיד, ולפעמים אעיר רק בשתים שלש מלים על דבר גדול ועל כן אם יקרא הקורא ולא ישים לב לכל דבר אז יהיה בעיניו לפעמים דברי

בדברי הספר החתום. בדבר רבי עקיבא הלא אמרתי כי יען כי רבי עקיבא נחשב כעמוד התורה ועוד יותר ממשה רבנו, על כן נטל על המאוחרים להקדיש כל היוצא מפיו ולנבל כל אשר הרחיק, ועל כן התאמצו האחרונים להשפיל כבוד אחר יותר ויותר למען רומם מעלת רבי עקיבא, ונתתי עדותי כי כל אשר טפלו עליו האחרונים שקר הוא, ועל כן אמרתי כי „במקיר המאמר" במו"ק ולא בכל הספור ומקיר המאמר הוא ארבעה נכנסו לפרדס, ולוא היה אמת בפי האומרים כי תבע בזונה (הזונה היתה מוכנה תמיד להתלמידיים למען להלותה בצואר מנגדיהם) כי אז לא אמר „רבי" כי רק ה ת ג נ ה בתורה ורבי יוחנן לא בקש לפדותו, והספרים החצונים אשר בהם למד אחר יאמר התלמוד בפירוש כי הם ספרי יונים, ספרי ה ו מ י ר ו ס. בדברי ה' גרעֶטץ לא נמצא כל רמז ולא הדומה לרמז. כי הלומד ילד הוא נגד רבי עקיבא, ואיש לא העיר על זה בלעדי, כאשר כל הכותבים אודות אחר לא ידעו מהגמרא במו"ק כי אלישע בן אבויה היה לראש להזקנים, גם בדבר המחמירים עמד הקצור לשטן לך ותדמה כי חפצתי להוציא משפט כי כל אלה אשר ידעו חכמה היו צבועים, כי אם כי רבים בהם עשו כזאת מיראה, וכבר דברתי על זאת בברור במאמרי „פתח דבר" לאבן הראשה בהשחר שנה שניה. ועוד זאת כי בכל „הפוסקים" לא נמצאו אנשים אשר היו פלסופים לבד מאלה השלשה ואם כן לא יכולתי להביא יותר, כי יתר הפלסופים לא פוסקים היו וילכו בדרכי לבם סבלי פנות להתלמוד.

אקח מועד ואקרא את מאמרך על מלאכי עוד הפעם.

בדבר ה' מייסנער אם יחפוץ לשלוח אלי כעשרים וחמשה בקאמיססיאן אקחם, ואז אודיע כי בידי ימצא להמכר, מאמרי אודותיו יבוא בלי כל ספק בחוברת השלישית לשנה הבאה.

בטרם אשר בא מכתבך לידי שבו היה המענה מהנ. פ. פב. השמיעני ה' מיללער בסוד, כי אחד משונאי (לדעתי

ה"א יעללינעק או סאַנטאָ) היו בבית הרעדאקט. של הנ. פ. פר. ויאמר כי התועה איננו שוה לכל הכבוד והתהלה אשר פזרו לו ורק רעקלאמע היא, ואז לא האמנתי אך בראותי את המענה ראיתי כי אמת הוא, כי כדברים האלה השיבו לך כי כבר נכוו במאמרים כמו אלה, לכן עצתי כי זאת תעשה למען כבודך, כי תכתוב מכתב אל הרעדאקציאן ותאמר כי מוויען כתב לך פלוני אלמוני, כי אחד מאויבי המחבר דבר רעה על התועה ועל כן באתי לגול מעליך האשמה ותשמיע כי במכתבי עתים רבים ותוכל לכנותם בשם, וגם במכתב העתי הרוססי גאָלאָס אשר הוא צורר היהודים היה מאמר אשר הלל את הספר הזה עוד יותר ויותר. ומכתבי עתים מלבד אלה אשר ידעת כמו ריגער ציישונג, דיא דעבארא בצינציננאטי הרבו להלל אותו, ואלה הלא עדים נאמנים המה כי לא רעקלאמע היתה זאת.

ועתה אשאל ממך שאלה אחת קטנה אולי יש בידך הספר על גנאסטיציזם לה' גרעֶטץ שלחהו נא לי כי יש לי חפץ בו.

אוהבך בלב נאמן.

פ. סמאלענסקי.

מכתב הששה עשר.

[לרד"ק].

ידידי היקר!

בערב ראש השנה לפנות ערב בא מכתבך הנכבד לידי, וצר לי מאד כי לא תבוא הנה. פחד החולי הרע אך פחד שוא היה וצל ההרים ראו כהרים; ואם כי גם עד היום הזה לא אהבתי את המחלה הזאת אך עתה אקוב אותה בכל מארה וקללה על כי בעבורה היקרת רגליך מבוא הנה,

ואתה ענה: אמן! בכל כחך ואסלח לך על כי גזלת ממני את הענג הזה לשמוח במראה פניך.

כבר כתבתי לך כי ה' העללער בקש לאספך אל ביתו, ואם תיכל עוד לבוא הנה עשה נא זאת ונשמח שלשתנו יחד.

בדבר תולדות לעהמאן חלילה לי מקצוף עליך, אך שגיתי בדברי כי תוכל לכתיב אותן בקצרה או בארוכה כאות נפשך, ואל תאמר כי לא נכון לעשות זאת יען כי אולי שם גדולים וטובים ממנו לא נודעו בקהל, יזכירו גם שם האנשים ההם, כי הדבר הזה, תולדות אנשי שם, גדול הוא במאד מאד, ואם גם פעולות לעהמאנן להכלל היו ולא רק לעמו, בכל זאת ראוי הוא ופעולותיו להודע אחרי כי לישראל היה ישם עמו נכבד על ידו, ועל כן אעיר אזנך גם בפעם הזאת כי תעשה ייזת, ובכלל איעצך לכתוב תולדות אנשי שם כי בזה תעשה לך שם בין הסופרים העברים, וגם תועלת תצמח מפעולתך.

ה' מייסנער כתב לי כי יתן לי את המכתביר במחיר עשרה ז"ג במחיר מזומן ובימים האלה אשלח לו כסף על שלשים.

לחברת כל ישראל אכתב בימים האלה.

ושלום לך ולהוריך הנכבדים ושנה טובה ומלאה שמחות כחפץ אוהבך.

פרץ סמאלענסקי.

אנה אשלח לך את תוכרות השח־?

מכתב השבעה עשר.

[לרד"ק].

ידידי הנכבד!

מפתח שפתי היום יהיו דברי ריבות אתך, כי לא

אוכל לשים מחסום למו פי בעוד מחשבה בלבי על אודות
רעי, ואם תסלח אי לא תסלח אומר לך כי ראיתי בקרבך
רוח האנשים אשר רק רע יראו, הן מי אמר לך או איך
עלה על דעתך כי אספתי מאמרך „למרות רצוני" מי יכביד
עלי אכפו לעשות ככה? הן אדמה כי תכיר ותדע דרכי כי
לא אשא פנים אף לאוהב, ולולא אמרתי כי דבריך נכונים
להשמיע בקהל ועשיתי זאת רק למען אהבתך הלא חטא
חטאתי לך בשאתי עליך חרפה, ואם אעשה זאת רק
למען עורר רוחך כי תוסיף להשמיע דברי חכמה, הלא
ינוח רוחך כי תשיב אל לבך לעשות כאשר אקיה ואין כל
פחד לנגד עיניך כי לך לבטוח ברוחך כי עשה תעשה וגם
תוכל. ואם אמנם בכל לבבי אחפוץ לעורר את המשכילים
מבני הנעורים כי ישימו לבם לשפת עבר, ובהם אשים כל
מבטחי, ותקותי זאת תאמצני להוסיף להלחם נגד מנגדיה מפנים
ומאחור, בכל זאת חלילה לי מהטות משפט ולקבל את הרע
כטוב, וכדברים האלה עניתי לאחד מהחכמים הגדולים אשר
שלח לידי מאמר אחד מעשי ידי נער, ויבקש ממני כי אאסוף
דבריו יען כי ברכה בו ותקותי חזקה כי בימים הבאים יהיה
לגדול בישראל, על דבריו עניתיו כי אמנם ישמח לבי כי
הנער יהיה לגדול בישראל, אך אחכה עד היום ההוא ואז
אקבל דבריו ברצון. וגם כי ח"לת מכתוב אודות פראנקעל
יען כי תפחד פן יעשה גם מיללער כזאת לא צדקת כי מה
לך ולו? אין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד וכל כותב
יכתוב כהעולה על רוחו, ולוא גם חפץ מיללער לעשות
כזאת גם אז לא צדקת בעשותך זאת, ואף כי עתה אשר
אספוק מאד אם עלה גם על לבבו לעשות כדבר הזה, ואם
בה יעשו כל החכמים כי יפחדו איש מפני רעהו פן יקדימנו,
אז הלא ישבו כלם בחבוק ידים. החכמה נדמה לאחות ולא
לאשה אשר איש יקנא ברעהו באהבתו אותה — תמו
דברי התוכחה.

הנני שולח לך סוף המאמר עת לעשות ובשבוע הזאת

אשלח גם החוברת, בשנה השלישית טעות בדפוס ולא יחסר שם מאומה, ותחת העלים הראשונים אשר יחסרו לך הנני שולח לך חוברת אחת.

העלה מיגדענבורג לא בא לידי עד היום ובלי ספק חדל משלוח אלי ואף אני אעשה זאת.

אוהבך בלב נאמן.

פ. סמאלענסקי.

מכתב השמנה עשר.

[לר ר"ק].

ידידי היקר!

מליצה חידות לי דבריך אשר שלחת אלי בפתקא אשר קבלתי ברגע הזה, איך יעלה על לבך כי שָׁנִיתִי ברב או במעט? לראבון לבי לא נעשה חפצי לדבר עמך בהיותך פה כאשר היה עם לבבי. ולוא חקרתני ותדע רוחי, כי אז לא עלה על רוחך לחשוב אותי לאיש אשר חליפות וצבא ללבו, באהבתך החזקתי כי לאיש ישר אחשבך ובאהבתך אחזיק כל עוד אשר אמצא את לבבך נכון ובר, ואמנם חנם תתלונן עלי כי לא השיבותיך על מכתבך האחרון, כי אני עניתי ולא קבלתי מענה ואשאל גם את ידידנו ה' טיללער אם לא שִׁנִּיתָ מקומך כי על כן לא בא מכתבי לידך, לה' מיללער כתבתי זה יותר משני שבועות ועוד לא קבלתי מענה, ועל כן לא ידעתי אנה לשלוח לך את השחר. וכאשר נפלאתי על דבריך בדבר אהבתנו, כן השתוממתי עוד יותר באמרך כי למרות פני אחי וד"ר האלצאפפעל עוד תחזיק במעוזי אהבתנו, לא אבין מה עשו האנשים האלה או מה בידם לעשות לקרבנו או להפריע בינינו? אך דבר טוב אחד מצאתי

גם בתרעומותיך כי מהן אראה כי בלב נאמן תבקש קרבתי ודי לי לדעת זאת, כי לדאבון נפשי אודה כי לא באהבת כל רֵעַי אאמין ולא כלם ישמחו לבי, ועל כן יקר בעיני אוהב נאמן מכל חפץ, ואחד מהנאמנים אותך מצאתי, ועל כן אל יעלה על לבך כי לא אדע להוקיר אבן חפץ כזאת. אשר על כן דע לך היום ובכל יום מעתה ועד עולם כי אני אני הוא ולא אחר, אני לא אפיר בריתי את אוהבי בלתי אם יפרו המה הברית. וגם זאת אל תחשב לי לחטאה אם בפרוץ עלי גלי המקרים ויסערו להפיצני (אשר כזאת וכזאת יקרני לפעמים ורוחי נעכר ולא אמצא ידים לכתוב לרעי) אם אכחיד את רגשותי בחבי ולא אשמיען לאזן זר אף לא לאוהבי הנאמנים, כי זה דרכי מאז ולא אוכל לשנותו, רק אם שמחה תבוא בלבי אז אמהר להרנין לב כל אוהבי, ומצוקותי אבקש בכל לב להסתיר מעין כל רואה, ואם אחפוץ לערוך מלים לאוהבי רק על פי השמחות אשר באו לי במשך שתים או שלש שנים האחרונות כי אז עלי לחריש ולדום. ברית כָּרַתִּי לעטי לבל יִראֶה רגשותי רק מחשבותי ומשפטי. זאת הברית הזאת לא אפר, נצור הדברים האלה בלב, ולא תוסיף להאשימני ולתת אותי לאיש אשר לא ידע ערוך האוהבים הנאמנים.

הנני שולח לך את החוברת הראשונה אשר יצאה כבר לאור והחוברת השניה תצא בשבוע הזה (וגם זאת תהיה לך לעדה כי לא בנעימים בלתי את הימים האלה אחרי כי החוברת השניה עוד לא הופיעה וכבר עבר כירח ימים ממועד צאתה) ואת ספרי קבורת חמור לך למנחה. יהודיעני אנה אשלח עוד ואמהר לעשות כדבריך.

אוהבך הנאמן מעתה ועד עולם.

פ. סמאלענסקי.

מכתב התשעה עשר.

[לר"ר ק].

ידידי הנכבד!

ידידנו ה' מיללער נתן לידי ששה פלאר. בעד שתי שנים השחר, ואם אתה תחפוץ לעשות טובה להאיש, אז נכון הנני לעשות זאת לתת לו בחצי המחיר, אחרי כי תלמיד הוא ואחרי אשר אתה תבקש בעדו, גם מן השחר אשר יצא עד עתה אעשה לו הנחה, היינו כי ישלם בעד שלשת השנים רק 12 פלאר. – רב תודות אתן לך על ספר הח' גרֶאטץ, אשר החלותי לקרוא בו ומצאתי בו דברים נכוחים אשר מצאו חן בעיני, אף כי כל דרכו בספר לא ישרה בעיני.

בדבר אחר עוד תשמע חדשות ממני לעת מצוא בראיות חזקות ובצורות כי הוא היה אנטינגאסטיקער ואנטיכּריסט, אך את הדבר הזה הנחתי למען ספר מוחד אשר אכתוב על הדבר הזה, ואבקש בכל לב כי ימצא איש אשר יכתוב נגד משפטי על „אחר" ואז אשיב מלחמה שערה, כי מרוב עבודתי ותלאות לא תמצא ידי לכתוב, אך אחרי אשר יעירנו אז אתנער ואניף ידי.

בדבר הנ. פ. פ. אדמה כי האיש לא שקר דבר, אך אין מגלין סוד כזה.

בדבר מאמר העללער אשר בהד. צ. לא אוכל להשיבך מלים אחרי כי לא ראיתי אותו, אך הוא לא התל בי בדבריו אודות ספרו כי אני אדע את האיש ואת שיחו, כי לא בעל אמונה הוא, אך לבי לא ילך אחרי אמונתו.

אני אחכה ולא אכתוב לו עד אשר אדע דבר ברור אם יודפס מאמרך בהמאג. או אין.

והנני אוהבך בלב נאמן.

פ. סמאלענסקי.

מדוע מאנת לכתוב אודות ארענהיים בהשחר. בהשחר שנה שלישית נזכר שם האיש הזה במכתב ראפאפארט אשר נתן לו סמיכה על הוראת.

מכתב העשרים.

[לרד"ק].

ידידי הנכבד!

בתחלה עלי לבקש מאתך מחילה וסליחה וכפרה על כי החרשתי עד הנה ואתך הסליחה, זאת לא תוכל לשער בנפשך עד כמה הנני רובץ תחת סבל המשא אשר עלי ואין איש עוזר לי עד כי לא אוכל לשלוח יד לאחז בעט לפעמים ימים רבים.

את תודתי מקרב לב אתן לך על מאמרך בהנ. פ. פ. אך לדאבון נפשי באו בו דברים אשר רוח המשכילים לא תהי נוחה מהם, כי מדבריו נשמע כמו לא היתה פאעזיע לישראל עד אשר באתי אני, ולא אשים אשם נפשך על דבריך כזאת, כי ידעתי נאמנה כי דברים באלה לא יצאו מעטך ורק הרעדאקציאָן אשר תשנה פני כל המאמרים לרוחה שלחה בלי כל ספק ידה גם במאמרך ותשחיתהו, אפס לזאת דאבה נפשי, כי לא תהיה תפארתך על המאמר הזה אף כי נכתב בשפה יפה.

שמח שמחתני במכתב העברי, כי בלבב שלם אגיד לך כי לא פללתי כי ידך תמצא לכתוב בשפה ברורה עברית כאשר הראיתני במכתבך, וכמעט לא האמנתי למראה עיני, אחרי אשר ראיתי לפני שני ירחים מכתב עברי ממך ביד ידידנו ה' מיללער והוא לא נתן תקוה בלבי כי על נקלה תצלח בידך לכתוב כה בשפה ברורה, רק חשבתי כי ברב עמל תמצא מסלות שפת עבר, אך המכתב הזה הראני כי בצעדי ענק תצעד בדרכך, ועלי החובה להעירך ולעוררך לבל

תשלח את השפה הזאת מיד כי תהיה לך לעטרת צבי בימים הבאים.

את מכתבך עם הקארטע מה' לעהמאן שלחתי לפעסט אל המו"ל את הספר אשר בקשת כי בפעסט ולא בוויען יצא לאור, ובלי ספק בא כבר מענה לידך.

את ספרך על הנביא מלאכי לא ראיתי עוד, אחרי כי לא הייתי בבאדען והיום אכתוב לה' מיללער כי יקחהו אתו בבאו הנה, דברים אחדים ממנו השמיע אותי בפיו, ואף כי דרך אחרת לי בכל הספר כאשר השמעתי לה' מיללער, בכל זאת בדברים רבים בארת כאשר בארתי אני. ואל תדמה כי אחז בכל מאמצי כח בדברי הראשונים לבלי לאחר את עת כתיבת הנביאים, ורק בשיר השירים אשר לפי דעתי ברור הוא כשמש כי בזמן מוקדם נכתב חרצתי משפט חרוץ כזה. ולוא היו השערות ה' גרעטץ חזקות כי אז לא יצאתי לידון בדרך הזה, אך אחרי אשר גם השערותיו ומשפטיו בנוים על אדני תהו לכן לא יכולתי סלוח לו.

במאמרי „עם עולם" בחוברת הזאת אשר הנני שולח לך כעת נגעתי שנית במשפטי ה' גרעטץ.

כאשר אקרא את מאמרך אז אכתוב לך את אשר חדשתי במלאכי אולי תמצא בדברי חפץ, בלי ספק ראית את אשר כתב הד"ר זעננער על הנביא הזה, אך ידעתי כי לא תמצא בהם לא חדשות ולא מועילות,

בחוברת הבאה יתם ספורי „שמחת חנף" אם קראת אותו הודיעני ואשלח לך את הבוגין האחרון בטרם אשר תצא החוברת.

אוהבך בלב נאמן.

פ. סמאלענסקי

ברגע אשר חתמתי מכתבי בא מכתבך הנכבד לידי ואשמח מאד כי בא בעוד מועד להשיבך גם עליו.

על מכתבי השליח אם תחפוץ לכתוב בהג. פ. פ. השמר והזהר לבל תזכיר דבר כי הוא ידבר טוב על אמונת ישראל כי כל אמונה כשכים בעיני האנשים האלה. רק זאת תוכל להשמיע כי הוא איינע אַרט אנקלאגע שריפט געגען דען מיססיאָן'ס שווינדעל דער מיט זעעליגמאכעריייא זיך בעשעפטיגט אינד וואָהרענד וואָהל געבאָרענע קריסטען יאָהרליך אין לאנדאן הונגער שטערבען, פערשמייססען דיא מיססיאָן'ס הערען מילליאָנען אום איינען לומפיגען יודען (דען איין ארדענטליכער ווירד דאָך צוא איהנען ניכט געהן) צוא פערקריסטעלן. או בדבר הדומה לזה.

בדבר העללער אכת״ב ביום הראשון אליו ואשאל מפיו כל אשר תחפוץ לדעת, זאת אדע כי בבית ריקערט גָדַל ומפיו לקח לקח.

מאמרים אדות ספרו נכתבו אך לא אדע כעת שם מכתבי העתים.

אוהבך הנ״ל.

מכתב העשרים ואחד.

[לר ד״ק].

ידידי היקר!

הלא תבין כי לא הבינותי מדוע החשית עד הנה וכמעט החילותי לפחד פן קרך אסון, ומה שמחתי בבא היום מכתבך לידי וראיתי כי שלום במגורך. את אשר תארתי לך במכתבי אותו אחשוב בלבי ולא הגזמתי ולא הפרזתי כי אמנם שם להנערה בעיר, וגם הד״ר גידעמאנן ואשתו יודעים אותה, אחרי כי היא אחת המיסדות את בית המאכל להעם (פאלקסקיכע) אשר גם אשת הד״ר גידעמאנן תמצא שמה. שנות הנערה הנה לערך עשרים ולא יותר, את העלמה ראיתי

כבר אך לא דברתי עמה עד אשר באתי שמה לשמו ולשמה, וגם רעיתי היתה שם ותמצא הנערה חן בעיניה מאד מאד. היא נולדה בוויען ואביה בא לוויען בחור עני (ראבינאטס־קאנדיטאַט), אבל לא זכה לכך וייסרהו ה׳ בעשר ונכסים ובאשה אשר כלה חן גם היום וחכמה ויראת אלהים. הוא לא ירבה לחקור כי כמדומה לי יתן אמונה רבה בדברי, כי מלבד אשר ידע את שמי זה כבר, עוד הרבה השדכן לפארני בעיניו למען יתן אמון בדברי, ואני מצדי הבטחתי להשדכן מנה יפה אם יוגמר הדבר, כי על דעתי לאו בכל עידנא איתרחיש ניסא כזה. כי בפירוש דברתי עם האיש והוא אמר לי כי העיקר הוא אם תמצא חן אתה בעיניה והיא בעיניך ואז לא ידבר עוד אף אם תבקש עוד עשרת ועוד עשרת אלפים פלאר. אך מחמשים עד ששים אלפים יתן לבטח. אני אחשוב מחשבות אולי אוכל לבא אליך, כי אפחד מאד פן תעבור השעה, כי על דברים כאלה יאמר ההמון „נגיד פרזלא כד רתח״.

והנני ממהר לחתום האגרת ושלום וטוב לך.

אוהבך הנאמן.

פ. סמאָלענסקי.

מכתב העשרים ושנים.

[לר״ד ק].

ידידי היקר והנכבד שלום!

לא אנסה להצטדק לפניך על אשר לא כתבתי לך עד הנה כאשר עשיתי כפעם בפעם, כי אם אמנם טרדותי רבו ועבודתי גדלה כמקדם ועוד הרבה יתר, ויכולתי בצדק לגול מעלי האשמה ולשימה על ראש הטרדות והעבודה, אך לא

אעשה כזאת, כי בלי ספק היה לך הדבר הזה כבר לזרא, ואבחר בתשובה ותפלה ובקשת סליחה וכפרה מהצטדק, ובלבך הטוב אשען כי תסלח לי, גם לא ארבה בתפלות ובקשות, כי אם אחפוץ לבקש כאלה מאת כל אלה אשר חטאתי נגדם בשתיקה אז עלי להתפלש יומם ולילה בעפר וכל ימי חיי ארבה רק תפלה, וגם אז אספיק אם יצלח בידי לעשות זאת לכל אלה אשר חטאתי נגדם ואם לא תספיק השעה וישארו עוד אחדים אשר כזאת לא אעשה להם, אז הן להם תהיה הצדקה להתאונן עוד יותר עלי על כי שכחתים, ועל כן טוב טיב כי אחדל גם מתפלה ואכתוב תחת התפלה את המכתב הזה.

הבשורה אשר בשרתני כי ספרך הפיק רצון מאת הבוחנים נתנה שמחה בלבי מאד, וביום ההוא ספרתי זאת להר"ר פראנקעל אשר אראה פניו אך לעתים רחוקות.

ותודה כפולה ומכפלת אתן לך בעד הטוב אשר עשית עם ה' רודערמאן אשר לפי דבריו אלי במכתבו היית לו למלאך ישועה ותיציאהו למרחב, ועל זאת אודך ואהבך וארחמך, כי נוכחתי עוד יותר (אף כי ידעתי זאת כבר) כי רוח נדיבה לך, ואוהבים כאלה יהיו לי לעטרת צבי אשר בם אתפאר.

השמיעני נא אם התן את ספרך לדפוס?

שאלתני מדוע נסעתי לברלין, ועל זאת אענך כי דברים שונים משכוני שמה, והעיקר היה בדבר בית הדפוס אשר ישביעני ממרורים כל היום, ויאכל עתי וכחי, כי אין בית דפוס עברי טוב פה אשר אוכל להשען עליו, ועל כן במעט עלה הרעיון על לבי לעזוב את וויען לעולם, אך נוכחתי כי לא אוכל לעשות זאת.

את הספר אשר בקשת ממני לא השיג מוכר הספרים ה' ווינטער, יעל כן הודיעני אם עוד לך חפץ בו ואשוב לבקשו עוד.

למהי תקוה להשיג שם דאקטאר ?

אוהבך הנאמן בלב ולא בידים

פ. סמאלענסקי.

ההספד אשר נשאת על המנוח געשטעטנער בי. וו. נדפס גם בהמב"יז העבריו לעאדער היו"ל בניו יארק.

מה היה סוף תולהות לעהמאנן ?

מכתב העשרים ושלשה.

[לרר"ק].

ווייערברינען בייא ראהיטש 8/16

ידידי היקר!

שמח שמחתני במכתבך אשר מבין שורותיו יצהירו רגשי אהבתך הנאמנה אלי אשר תתן שמחה בלבי לא כפי אשר הראה ממכתבי, כי אין דרכי לדבר אהבה וידידות. אתה האמר כי לדאבון נפשך שמעת ממני תמיד כי חולה הנני וכבר עלה הספק על לבך אם אוכה בכל לבב לכתוב לך. ואני אומר לך כי נפשי תדאב יותר בכתבי כזאת; שער בנפשך: בכל השנה הזאת חליתי כתשעה ירחים וששה מהם שכבתי על ערשי אך זה כששה שבועות תקפתני מחלה עזה עד מאד וכמעט דכאה נפשי, מחלת הקרבים (דארמקאטאררה) אשר באה בסבת רפיון העצבים (נערפענשוואכע) ענתה נפשי כששה שבועות ולפעמים שכבתי מבקר עד הערב כמת, רק כי המתים אינם יודעים מאומה ואני ידעתי מכאובי אשר אין לתארם בשפת אנוש, ועתה אתה תבין מדוע היו דברי מעטים, כי כאשר הונח לי לשעה ביום היו ידי מלאות עבודה, עד כי לפעמים כתבתי בשכבי על הערש. ישמח לבי מאד כי מצאת נחת בשכבך

הביתה ותמצא למלא בטנך כאות נפשך ועל כן הנני לשלם לך כפעלך ואשמיעך כי המים פה שטפו את קרבי שטוף ועבור עד כי תאוה עזה לאכילה תקימני ממקומי שלש פעמים ביום, אשר כזאה לא ידעתי זה זמן כביר, ובירח האחרון לא בא לפי רק מעט מרק בשר אף לא לחם או בשר עוף, ועתה כל קרבי יהללו פעל המבשלת. לאנשים חדשים לא נודעתי כי שנא הנני לכל דבר אשר הוא כמוץ עובר, ואין חלום עובר כההתחברות אשר נעשה במקומות מעיני הישועה, ובלעדי זאת לא איש רעים הנני להתרועע לכל איש והעת לא תארך לי גם בלעדי זאת כל עוד חושי בי ואוכל לחשוב מחשבות, אתה תאמר כי תתענג על דברי, ואני אתענג על הרעיון, כי אצא לבדי ואשב על הר ביער ואעביר לפני ילדי רוחי ומעשיהם ודרכיהם ואשחק גם אתעצב אל לבי, והמה לי כספר גלוי, כי זאת היא דרכי תמיד, אני לא אכתוב הגיוני רוחי כרגע כאשר יעלו על לבבי כי אם אחשוב אותם ואסדרם במשטר וסדר ואטיב ואוסיף ואגרע, אך כל אלה אך ברעיון, ורק כאשר השלמתים בדמיון אז אחל לכתוב אותם על הגליון. על התהלות אשר פזרת לי רב תודות לך, אך את התלונה אשר הלינות עלי לא אקבל (ראה כי רק תהלות אקבל) כי תאמר כי אני אפסח ואדלג מהר לנבעה בספורי זה ובאמת לא כן היא, רק שחוק עשיתי לי והאשמתי את נפשי בזה, למען אומר כי גם אני בן להעם הזה הנני. אקוה כי הספור הזה ישביח את שני אחיו הגדולים ממנו בשנים ובגדלם, ואם כי לא אודה לך בתתך היתרון לשמחת חנף מן התועה וגם איש לא יודה לך, כי לא כאשר אמרת פעמים אחדות כי בהתועה לא הצלחתי להשלים את כל אשר החילותי, לא כן הוא, כי בספור על דרך כהתועה לא היה לי לשים לב כלל להשלים בהאנשים אשר החלותי, בספורים באלה יעבור הסופר כנוסע מבלי הבט לאחריו, אך אני יתרה עשיתי כי שלבתי כל האנשים הבאים בו בקשר אמיץ מראש ועד סוף וכלם השלימו חקם. אם תתבונן היטב תראה כי

בן היא, לבד מאחד הוא גדעון אשר בצדק יוכל הקורא לקות כי עוד אעשה אותו לאיש גדול, ועל זה הן חלק רביעי יש; אמנם מלבד גדעון כלו כל האנשים את דרכם ומעשיהם, היינו כל האנשים הנוגעים להספור, כי לאלה אשר בדרך הילוכו יקרא הספר בשמם לא יוכל לשים לב, כי אם יחפוץ להשלימם כלם אז יארך ספרו כימי חייו ועוד יותר. גם בדבר הרעיונות וההשקפות על התבל והדביה אשר לא ישרו בעיניך במאמרך במכה"ע ד' צייטונג ותחשוב זאת להסופר למעות, בזה לא צדקת מכל וכל, כי רק המה משוש תפארתי, ורק המה נתנו לאוירבאך ודיקענס את שם סופרים ראשים. אמת הדבר כי הלהג הרב אשר ירבו רבים מסופרי צרפת יהיה לגעל נפש, אך לא אחשוב כי השקפותי לא תמצאנה חן בעיני הקורא אחרי כי הנה תראנה רק ד ר כ י ה ח י י ם ו מ ר א ו ת ה ת ב ל, הנה לא הגיוני הספר אשר יחפוץ להביא בלב קוראיו ולהוליד חדשה את אשר לא ידעו עד הנה, כי אם ה נ ע ש ה אשר כבר נעשה וזה הוא עיקר הספור. אחי שלח בלי ספק את החוברות לברעסלויא כי אתה לא הודעת אדרעססע חדשה.

אני הלכתי הנה בפקודת הפר. שקארא יאותר פה עד 23 לירח הזה ואז אשוב הינה ואשמח מאד אם אראך פנים אל פנים.

נלאתי שבת על הכסא ועל כן לא אוסיף לכתוב עוד לעת כזאת. דרוש נא בשלום הוריך אשר נפשי תהגה אהבת להם בזכות הבן.

והיה שלום!

אוהבך פרץ.

מכתב העשרים וארבעה.

[לרד"ק].

ידידי היקר!

גם הפעם נאלצתי לאחר תשובתי למרות חפצי, כי בענג נאמן היא לי לדבר עמך, ולולא עבודתי הרבה כי אז הרביתי לכתוב תמיד וגם במכתבי הקודם לא כליתי את דברי, כי לא יכולתי להאריך עוד, אכן דע כי מכתביך ושאלותיך לי לשעשועים, אחרי כי רק אתך אדבר בדעת והמכתבים הרבים לעשרות אשר אכתוב יום ביום המה רק במשא ומתן אשר ידכאו רוחי ויהיו לי לגעל נפש.

בדבר האמונה אחזיק בדעתי ואקוה כי תודה לי בשמעך תשובתי כי צדקתי. האמונה תחיה רק אם כח בה לחיות ואם אין בה כח לחיות ואנחנו נחפוץ להעמידה בידינו למען תראה כחיה, אז לא לבד כי פעלינו מאפע, כי אם גם רעה רבה נעשה בהתעותנו אנשים לחשוב מת כחי, ואם אמנם כן הוא כי לא בחכמה כי אם בכשרון יחיה איש וכן הוא גם באמונה אכן בזאת עוד יודע כח משפטי כי גם אני כזאת אמר, כי מה הוא כח האמונה? כח האמונה הוא לא חכמתה הן גם ליתר האמונות מבני הקדם חכמה וחקר ובכל זאת אגזר אמר כי אין כח בהן לחיות, יען מה? יען כי אין כשרון להם לחיות מעצמם בלי עזרה מחוץ. כשרון האדם היא, כי רב כחו לפלס לו נתיב כחפץ לבו, ולא יירא מפחד הפגעים ולא יסוג אחור ממלחמת המקרים כי אם יוסיף ללכת בדרכו וכשרון רוחו יעזרהו לנצח את כל אויביו, זה הוא כשרון ולא חכמה, כי אם גם נתנה לאיש חכמה רבה אך אם אין כשרון לו להוציא מחשבותיו לפעולה אז לא נחשב את האיש הזה כאיש חי אחרי כי לא איש מעשה הוא כי אם בספר מת יהיה בעינינו, וכן הוא גם באמונה, אם גם בחכמה נכבדה וגם תורה חכמה לכל, אך אם אין כשרון בה להחיות את עצמה בחכמתה אז היא כספר

חכמה אך לוא כרוח חיים לפעול ולעשות, ובזה יתרון לאמונתנו כי בה כשרון להחיות את עצמה וללחום נגד כל לוחמיה, ובדבר הזה הראתה כחה עד להפליא עד היום. והשובתך מדברי העגעל עוד תעמוד לימיני, רכים הביאו דברי העגעל לשבט ולחסד מבלי אשר ראו משגתו. לוא ראינו את בני אמונה אחת נרדפים על צואר אלף שנים, האינקוויזיציאן תקום עליהם להוציא בניהם לחרב להרג ולשרפה, ואת המחזיקים בהם יגרשו מגו כחלאת מין האדם, ושמם מנאץ כל היום, ולא יתגום לחיות כחפצם, ואין אף ממלכה אחת או ארץ אשר תקום לעזרתם, אז אמרתי גם אני: מה רב כח האמונה הזאת! והודיתי גם אני כי רוח אלהים בקרבה, הוא רוח חיים אשר בקרבה ישכון ויחלימה ויחזיקה, אי אף אם לא נרדפו על צואר רק לא החזיקו בה בכל מאמצי כח כל יושבי תבל גם אז אמרתי מי יודע אם לא רוח חיים גם בה, אך אם נראה כי רק בעול ורשע, בחזקת היד ובעריצות עריצים נכונה ממלכתה, בשקר יסודה ובכזב מבטחה, אם על עמודים כאלה נשענה עד היום, אז לא לבד כי אין לנו כל אות כי רוח חיים בה כי אם להפך, בזה נראה ברור כי אין כל כח בה כי אם גויה מתה חנטו וישימוה לעיני עורים אשר לא ידעו עד מה ויאמרו: חַיָה היא! ונראה מה תהיה אחרית אמונה כזאת אם יסירו כל אנשי הזרוע את ידיהם ממנה, אם לא פור תתפורר ורוח תשאה ויבושו כל אלה אשר החזיקו בה, יען כי אמונה כזאת לא אמונה כי אם חקים היא, והחקים המה מעשי ידי אנוש ולכל מעשי ידי איש יבוא הקץ כחוק הטבע, לא כן האמונה אשר היא ברוח היא תחיה לעולם יען כי רוח היא, ואשר על כן אחשוב את החקים הרבים אשר נתנו המחוקקים בישראל לא לבד לא לטובה כי אם גם לרעה כי כאשר בתת איש כל חלק עמלו רק להגויה יתלש רוחו, כן כאשר ירבו החקים המה, הגוית יגדל כח הרוח. ואמנם כן היה כי החקים דכאו את רוח האמונה בלב איש ישראל, המחוקקים ראו ולא ידעו מה ראו

המה התבוננו אל יתר האמונות שלבני הקדם ויראו כי כל כחם בחקיהם וידמו כי גם עליהם החובה לעשות כמהם למען הגין על אמונתם, ואחרי כי לאמונתם אין כל מגין אחר, לכן הרבו החקים במדה גדושה, ואם אמנם לא אומר כי כל החקים למותר המה, אחרי כי החקים המה כגויה לכן הלא נבין כי רוח בלי גויה אך בדמיון יסודו, ואם כן דרושים לנו חקים, אך החקים האלה אחרי כי גויה המה לכן ישנו פניהם מעת לעת, ואם כן כאשר לא נבכה בראותנו כי גוית האיש לא בגוית הנער היא כן לא נבכה בראותנו כי החקים בדור הזה לא כחקים בדורות אשר עברו, ואם יסיר העם עתה חקים רבים מעל פניו גם אז לא עלינו לדאוג בעבירם לאמונה, כי האמונה תחיה גם בלעדיהם ומה גם אם יעשו כאשר כתבתי כי יציבו שלשה עמודים חזקים לה, ובזה לא אודה כי אלה אשר יאמרו לעשות תקונים טוב יעשו, נהפוך הוא, התקונים בחקים יֵעָשׂוּ מאליהם, ואלה אשר לא לפי הזמן הזה המה, המה יכלו ויעבורו כאשר ספו ותמו הרבה חקים לפנינו ולא נדע עוד גם זכרם; אך אם יאמרו בני אדם אחדים להסיר חקים אז יהיה מעשיהם כמו אם יחפוץ איש למשוך בשר הילד במלקחים למען יגדל ויהיה לאיש בטרם העת, אך אם אחדים או גם רבים יעברו על החוק והמצוה ויעשו כתאות לבם בזה לא ירפה כח האמונה, כאשר לא יכשל כח המוסר והצניעות אם אחדים או גם רבים יפרעו מוסר, ונהפוך הוא כי על יד הנפרדים אשר יבקשו לתאוה יכו דברי המוסר שרשיהם על תלמי לבב אוהבי מוסר, ומה גם אם האחדים או הרבים לא יפרעו את המוסר כי אם יפרעו חקי המוסר אשר חקקו בני דורות הראשונים על פי מחשבתם בימים ההם ובאמת אין להם כל שרש וענף במוסר, אז לא נוכל לאמר כי דרכי המוסר יעלו בתהו ויאבדו. למשל: בארצות פולין ורוסיא לא ראה החתן את הכלה וגם אחרי אשר באו בברית החתונה נחשבה לחרפה כשנה תמימה אם דברו יחד לעיני זרים, והמה חשבו כי הוא כסיג ונדר

להצניעות, אמנם כן הוא! אך בכל זאת אם ידברו עתה החתן עם הכלה עוד בטרם באו בברית. האם נוכל לאמר כי חלפו חק המוסר והצניעות? וכן הוא גם בחקים, אשר הרבים בהם המה כסיג לסיג, וסיג לסיג עד למאה סיגים. ואם יפרו אותם היום עוד אין בידינו הרשות לאמר כי אלה חלפו חק שכחו את האמונה. עליך לתת תודה להאנשים אשר באו ברגע הזה אלי, כי לולא זאת עוד העתרתי עליך דברי.

את החכם הגדול פראפ. בערנייז אדע פנים אל פנים, אני בקרתיו בביתו וגם הוא בקרני שתי פעמים בבית המלון בהיותי בבאָן, והוא יתעסק תמיד בספרות ישראל וכמעט לא אכיר איש מבלעדי החכם צעדנער ז"ל והחכם מאנדעלשטאם, אשר יאהבו את ספרות ישראל כמהו, אך הוא מחזיק באמונה בכל חקיה ופרטיה (כאשר עשה גם צעדנער ומאנדעלשטאם) ועל כן יחשבוהו כנפרד מכל אדם.

את התועה ומכתבי המסית אשלח לך.

מאמרך על דבר העללער בא לידי בחזרה מן הד. צ. ואף כי אמרו עליו בפה מלא כי טוב הוא בכל זאת לא קבלוהו והטעמים אשר אמרו לא מספיקים המה. וכאשר התאוננתי על אשר נאבד מאמרך ענוני כי הלא כתוב מפורש כי כתבי היד לא ישובו לידי שולחיהם, וכמשא כבד תחשב זאת לשמור את המאמרים אשר לא יודפסו.

ה' העללער יבוא בעוד ימים מעטים הנה להשתקע. את מאמרך אתן מחר להפרעססע. על השיר אשר כתבתי לא תהיה תפארתי, אך אשלחנו לך כחפצך.

מן מכתבי המסית מכרתי חמש ואחד מהם למסות אחד מפרעסבורג.

אוהבך ודו"ש בלב נאמן.

פ. סמאלענסק.

מכתב העשרים וחמשה.

[לרד״ק].

ידידי הנכבד!

את הספר לה׳ גראַטץ אבקש ממך ואם בידך לשלחנו לידי אודך מקרב לבי. בהג. פ. פ. היה מענה לך, וצר לי להשמיעך זאת כי כפי אשר שמעתי (בעיני לא ראיתי את העלה) לא בכבוד השיבו לך.

אספוק מאד אם יקבלו ממך מאמר אודות מכתבי השליח בהעלים אשר יופיעו פה, יען כי לא דבר חדש הוא עוד, והמכ״ע היוצאים פה לא לליטעראטור נוצרו כי אם להשמיע חדשות, לכן אם בעת אשר יצא הספר יכתב המאמר יקבלוהו וגם זאת רק בקצור ומאת אשר מהלכים לו בהרעדאקציאן. ובאמת אומר לך כי התפלאתי מאד כי קבלו בהג. פ. פ. את מאמרך על התועה וגם ידידנו ה׳ מיללער כתב במה וכמה מאמרים חנם ולא קבלים מידו, וגם על כן לא יכתוב מיללער אודות הספר הזה כי ידע מראש כי לא יקבלו.

בדבר „אחר״ אענך כי לא רק בדעות כי אם במעשים חטא נגד בני דורו. והמעשים היו כי הסיר את לבב בני הנעורים מאחרי התלמוד בעדות הירושלמי כי שלח את התלמידים איש למלאכתו, והדבר הזה היה לעון גדול בעיני בני דורו, ומה גם בעיני רבי עקיבא אשר אמר: כי כשם שדגים הפורשים מן הים מיד מתים כן בני אדם כיון שפורשים מן התורה מיד מתים, והסגנון הזה דומה ללשון הירושלמי אשר אמר על אחר שהיה הורג רבי תורה ויבאר דבריו כי שלח את התלמידים אשר היו משתבחין באורייתא לעבודה ולעזוב את התורה, ולזה יקרא „הרג״, וכאשר פה יאמר הירושלמי „הוה חמי טליא דהוא משתבחין באורייתא״ כן יאמר רבי על אחר „ומה למתגנין בתורה כך למשתבחין

בה על אחת כמה וכמה„ וראה ההערות לעם עולם בחוברת האחרונה. אך לאמר כי אחד נטה בדעותיו אחרי הנוצרים היא כאולת בעיני, כי הנוצרים הראשונים דברו נגד המלאכה והעושר הרבה יתר מאשר עשו הפרושים, ואין בכל המאמרים בתלמוד, אף במקומות אשר יטפלו עליו חטאות אף רמז דרמיזא כי נטה אחרי כת אחת בזמנו, כי הוא לא נטה אחרי שום כת, ועל כן ניתר כאחד מהפרושים (רק כחוטא) ויתנו מקום לדבריו במשנה אשר לא עשו כזאת לשום איש אשר לא על כת הפרושים נחשב, והדברים אשר נשארו ממנו במשנה הם המה העדים היותר נאמנים כי חשבוהו כפרושי רק כחוטא.

את החוברת האחרונה שלחתי לך, והספור עוד לא נכרך וכאשר יבוא לידי אמהר לשלחנו לך.

גם בשנה הבאה אתן ספורים אשר הם המה העמוד אשר כל השחר נשען עליו. ובלעדם לא יכולתי להוציא אף רבע שנה, כי רוב הקיראים רק להם ישאו עין.

את פני מיללער אראה לעתים רחוקות וכאשר אראנו אגיד לו דבריך.

להעללער אכתוב בשבוע הזה שנית, אף כי חפצתי לחכות, עד אשר יראה מאמרך אור ואשמחנו בו.

אוהבך בלב נאמן.

פ. סמאלענסקי.

מכתב העשרים וששה.

[לר״ד״ק].

ידידי היקר והנכבד!

בלי ספק כבר בנית לך ארמון כמו רמים בו עב״י״ד

מרוחות ובהם ש"י עולמית וכלם נהנין מזיו יין המשומר ובטנם רחבה מבשרו של לויתן ושור הבר, וכל אלה יען כי צדיק היית, עניו היית ומותר על המדה, וכתבת אלי אף כי לפי דעתך צדיק אתה בריבך ואתה נושה בי מכתב ואני עומד לפניך ככלי מלא בושה וכלימה ומפרש כפיו ומתודה יהי רצון שלא אחטא עוד – כן תדבר על לבך ותאמר שישו בני מעי שישו, אבל גם אני כפיך לנפשי ואת אשר תבנה אני אהרום, את הארמון אנפץ ככלי חרש ואת העלמות אוביל בשביה ועליך אפקוד בזעם אפי בקול גדול מרגיז עולמי עד, ומבריח את שור הבר מרבצו ומהפך את הלויתן על גבי בקול כזה ארעים עליך נפלאות: לא בשה ברעך משאת שוא כי המכתב לי הוא, אני הייתי האחרון ואתה לא עניתני ולא אודך כי עניתני כי אמנם אני החרשתי התאפקתי וקויתי לתשובה ואין, ועוד תשוב תתפלא כי תסיר אשמך מעל ראשך לשימו בראשי, אבל אני אניע ראשי כאריה דבי עילאה ויפול גם ממנו, ועל פניך אוכיחך כי אתה הסבות את ידי מכתוב יען כי לא עניתני על מכתבי האחרון, ואף אם יקומו כל הרוחות שבעולם לא יזיזו אותי ממקומי, שמענה ואתה דע לך, ראה נא גם ראה הנה תשמע הוכחתי ולא תשיב אות הוא כי חטאתך לא נכחדה ממך ועל כן אחשבך כמודה ועוזב ולאות ולמנחה הנני שולח לך בזה את צל – צלם בחירתי.

והיה שלום כחפץ אוהבך הנאמן.

פרץ סמאלענסקי.

מכתב העשרים ושבעה.

[לרד "ק].

ידידי הנכבד!

עשיתי כדבריך ושלחתי גם ליתר האנשים במחיר אשר

אמרת. כי לעשות רצונך אחפוץ מאד, אך דע כי רק לאוהביך אוכל לעשות כזאת ולא לאחרים, ואם איש אחר יחפוץ וידו לא תשיג לשלם את כל המחיר, אז תוכל לתת לו במחיר שני טהאלער ועשרים ז"ג אך למען אוהביך לא אדקדק.

שמחת חנף לא נכרך עוד מסבות שונות, אם תדע מה אמר ה' גרעטץ בקראו את הבקרת.

במאמרי „עת לעשות" יָהֵלֵל על פעלו בספרו דברי הימים, כי אין לי כל שנאה או טינא בלבי עליו כאשר ידמו רבים בשגיאה, כי רק משפט אהב. מאמרך בהנ. פ. פ. ע"ד ישא לי פרי כי גם בשבוע הזה מכרתי שלשה מן התועה רק על ידו, כן כתבו לי הקונים.

את הספר גנאסטיציזם קראתי ומצאתי בו רק דבר טוב אחד ולא יותר כי בלי כל בקרת נכתב.

האם לא ענה לך עוד ה' אטטא מייסנער ואני יכולתי למכור עד הנה כעשרה ספרים, וגם בידי אין הספר כי את שלי מכרתי ולא אוכל לכתוב את המאמר אודותיו.

אוהבך **פ. סמאלענסקי.**

מכתב העשרים ושמנה.

[לרד"ק].

ידידי האהוב והיקר!

בלי ספק קבלת את העלה הראשון מהמביט ובו תראה כי עוד לא כלתה המלחמה אשר לי עם המקרים, עוד עודני בשדה המערכה ועוד אתגרה ואקרא לחדשים כי יצאו חוצץ לקראתי, וזאת תהי לעדה כי עוד לא אמרתי נואש ותקותי בי כי אעשה ואצליח — ואם אין, הלא טוב היה כי בעת הזאת תקותי בי היתה. אך אל תתפלא כי פתאם

לפתע הייתי לאיש דברים בעת אשר בכתב אוחז בהתורה שתיקותא בתרי, אבל דבר גדול ונכבד נתן בידי העט לכתוב אליך ואהבתי לך תשים הדברים על הגליון, הנה אחשוב למשפט אשר אחרי כי מצאת לך מקום נאמן תבקש גם לבנות בית, וראה זה מצאתי לפניך עלמה אשר על דעתי תאשר בה בארץ כחפצך וחפצי, העלמה הזאת יפה ונעימה היא מאד מאד (בדבר הזה הנני עם הארץ גמור ותוכל לסמוך עלי) ומשכלת וצנועה כבת ישראל לכל משפטיה וחקותיה. כי אביתיה בין יראי אלהים ימנו ויחנכוה ביראת אלהים אף כי לא חשכו ממנה כל חכמה ומדע ויתרון הכשר דעת לה, ומלבד זאת הנה יתן אביה לה כחמשים או ששים אלפים פלאָר. וידו תמצא לתת גם יותר וחפצו אך באיש אשר יד ושם לו בחכמת ישראל, ואני בין מיודעי האיש הזה אחשב ועל פי דברי אמר כי הדבר הזה טוב וישר לפניו, על כן אמהר לכתוב לך ולשאל אותך אלה הדברים אם עוד לא נתת לבך לאחרת ? ואם חפשי הוא לבך ויבקש מוסרות לו הודיעני אם תוכל לבא הנה על ימים אחדים וכאשר תודיעני זאת אשיבך מלים ברורות שם האיש וכל אשר לך לדעת למען תוכל לחקור ולדרוש אם לא תספיק לך עדותי, אקוה כי תשמחני עד מהרה בתשובתך.

והנני אוהבך הנאמן.

פ. סמאלענסקי.

מכתב העשרים ותשעה.

[לר"ד ק].

ידידי היקר!

לא לך דאגתי אשר רבו בימים האלה, כי מאחי לא

בא מכתב עד היום והנני כאיש אשר אין ברוחו נכונה.
בדבר ה׳ העללער אמנם חטאתי כי האשמתיו חנם, ובשבוע העברה כאשר דברתי עמו הֶרְאֵיתִיו לדעת, כי להפך הוא לא קצף עלי על כי השמעתיו דעתי ייבקש ממני כי אשמיעהו בכל עת דעתי ומשפטי כאשר עם לבבי.
לך יכיר טובה עד מאד על כי כתבת אודות ספרו, ואת המאמר אשר כתבת אודות שמחת חנף יקבל, ובכלל אמר כי לפני הקוראים האשכנזים לא יתכן לקרוא בשמות האנשים אשר יביאו בספור עברי יען כי המה לא ידעו קרוא בו, ולכן על הכותב לכתוב רק בכלל אודות המטרה והתכלית והתועלת אשר בספורים כאלה ובזה צדק לפי דעתי.
סלח לי כי לא ארבה דברים כי ראשי סחרחר ועד אשר אצא ממבוכתי כתוב אתה לי ושמח לבבי במכתבים ארוכים, אך אני לא אוכל עשות כזאת.
בחוברות השביעית יבוא המאמר מה׳ סלאניטסקי נגד הד״ר שווארץ.

אוהבך בלב נאמן.

פ. סמאלענסקי.

מכתב השלשים.

[לרד״ק].

ידידי הנכבד!

לדבר אודות התקונים היה גם בתחלה בלבי כי המאמר "עת לעשות„ נברא כבר במחשבה יחד את עם עולם, רק זאת אמרתי כי דברים כדבריך יעירוני לדבר בשפה ברורה יותר.
ספר ה׳ ראזין לא ראיתי בעיני, ולוא היה בידי כי אז דברתי אודותו.

ה׳ סלאנימסקי יקרא את השחר וברוסיא ירבו מספר קוניו וקוראיו יום יום.

להעללער לא כתבתי כי חשבתי כי מאמרך יודפס ואשמחנו בו.

כתוב מאמרים למען השחר כחפצך ואקבלם באהבה, ואומר לך כי שפתך תיטב מאגרת לאגרת, ומדוע מאנת דבר אודות הגראממאטיק אשר דברת אודותה בהמאג. ואודות מחברה כתולדותיו בקצור או באריכות כאשר יעצך ידידנו מיללער?

בדבר מאמרך אני עֵד כי מיללער עשה יותר מאשר עשה לוא היה מאמרו אשר כתב הוא, כי לא מנע רגליו מלכת פעם ושתים לבקשו ולדבר אודותו, אך כל אלה לא הועילו, אף כי הבטיחוהו להשיבו לידו, ומאמרו אשר כתב הוא וישלחהו להפרעססע גם הוא לא שב לידו ולא הלך לבקשו מפני חסרון העת, ומה היה לו לעשות עוד?

בספר רובין אתן הערותי בסוף.

אודות ספר ד״ר שווארץ לא כתב איש לידי מאומה, ואם תחפוץ כתוב גם אודותו ואקבל.

המאגאזין אין בידי ולא אוכל לקרוא מאמרך.

ואתה שלום אוהבך ודו״ש בלב נאמן.

פ. סמאלענסקי.

מכתב השלשים ואחד.

[לדוד קויפמאן].

(בהיותו תלמיד האוניברסיטה).

ידידי הנכבד שלום!

עתה שבתי הביתה לעמלי ועבודתי אשר תרב מאז יען כי שלתתיה מידי כירח ימים,

אם ישלחו לידי כעשרים ספרים ממכתבי המסית, אך בתנאי כי לא אשלם מראש אז נכון הנני למכרם אך אם ימהרו לשלוח בעוד אשר האורחים עודם בוויען.

בדבר תולדות לע:מאן הלא שניתי ושלשתי לך כי אחפיץ מאד כי תכתוב ימי חייו.

בדבר שפתיך במכתבך הלא יכולת לשפוט מעצמך כי טובה היא מאז, אחרי כי לא אמרתי לך דבר כי לוא ירדת פלאים כאשר אמרת כי אז לא החרשתי והגדתי לך בשפה ברורה, אך אחרי כי לא כן הוא כי באמת תעשה בה חיל מיום ליום לשמחת לבבי לכן החרשתי כי להלל את איש בפניו לא הסכנתי מאז.

על דבר התועה ושמחת חנף לא אוסיף דבר במכתב כי אקוה לדבר עמך פה אל פה בקרוב, הן בלי ספק תבוא הנה ותשמח לבי.

מצב בריאותי טוב הוא עתה מאז, ואם לארך ימים יהיה כזאת ימים ידברו.

אני אוהבך ורעך ודורש שלומך ושלום הוריך.

באהבה ולב נאמן.

פ. סמאלענסקי.

מכתב השלשים ושנים.

[לרד"ק].

ידידי הנכבד והיק"!

צר לי מאד כי לא אדע מקום בבו נסתרו קצפך וחמתך עלי, כי כן השאלני במכתבך מקמם איה? ולוא ידעתי כי אז נהגהיך שמה למען תקחם ותדבר אלי רתת כאשר עם לבבך, או אז ידעת ובחנת מה ערל לבי עד כי לא אפחד

מפני האף הגדול והחמה הנוראה. ומה גם ברעתי כי לא חטאתי, אני אמרתי כמה וכמה פעמים לה' מייער ולהר"ר פראנקעל כי ישאלוך מדוע לא תענני על מכתבי, ולוא עברו עליך הרפתקאות כאשר עברו עלי במשך ששת החדשים האלה, כי אז שכחת גם אתה לשוב ולשאל תשובה על מכתב אשר כתבת. יביא ה' עליך את אשר הביא אלי (עלמה טובת חן וטעם) ואז תראה ובחנת אם תקח מועד לבקש חובות ישנים ממכתבים שכתבת.

את הכסף אשר שלחת לי מבית הוריך קבלתי.

מדוע לא הוצאת חפצך לפעולה בטרם שאלתני? היה לך לכתוב המאמר על אודות החברה אשר באמת התן שמחה בלבי, גם את המאמר המליץ על בן מנחם אנא שלח לי.

הנה אם תחפוץ לעבור עמי בעבודתי אעיר אזנך על מלאכה נכבדה בבית אוצר הספרים בהסעמינאר תמצאנה תולדות הר"י מודינא אשר כתב בעצמו והח' גראַטץ מביאן בספרו, הוצא את התולדות האלה בהשחר עם הערות ותעשה לך שם, או אם לא תחפוץ בזאת אנא בקש כי ישלחו אלי את כתב היד ואני אעתיקנו פה ואדפיסנו בהשחר, אבל על דעתי לא תרבה המלאכה אם אתה תוציאנו, אך אל תטה במשפטך לצד אחד במדה כי גם גראַטץ גם גייגער לא יצדקו במשפטיהם עליו.

ואני אני אוהבך בלב נאמן בלא קצף.

פ. סמאלענסקי.

מכתב השלשים ושלשה.

[לרד"ק].

ידידי היקר והנכבד

לא עניתיך עד כה כי עוד לא יכולתי להשמיעך דבר ברור, כי אף אם ידעתי את האיש אשר בבתו דברתי אליך וגם שמעתי אידותיו פעמים רבות, אבל בביתו לא הייתי ואת הנערה אך ראיתי ושמעה שמעתי ולא דברתי עמה, ויהי היום ודברתי עם שדכן ואמרתי לו כי אבן טובה יש לי וקויפמאן שמו ואם ימצא שרוך טוב בעדו אהודנו, וכן היה כי האיש בא והשדוך הזה בפיו וימצא חן בעיני וכתבתי לך, וכאשר באני המענה ממך החלותי לחקור ולדרוש היטיב. והנה זה הדבר מצאתי אחרי אשר הייתי שלש פעמים בבית האיש והכרתי אותו ואת אשתו ובתו וכל אשר לו, אוכל לאמר לך כי על דעתי אין שדוך טוב מזה, הנערה היא משכלת להפליא ונושאת חן וצנועה ויראת אלהים, אשר כמעט לא תמצא כמה, בבית יחיו על פי דרכי בני ישראל לכל משפטיהם וחקותיהם, אביה יִמָּנֶה בין העשירים הגדולים, כי שלשת הבתים אשר לו שוים לערך שמונה מאות אלפים רו"כ ולו עסקים רבים גדולים ונכבדים, כי לו רחים של מים ושל אש הרבה, ומסחרו גדיל בתבואות הארץ ושם גדול לו בין הסוחרים שמו יעקב קרייזעל Kreissl והוא יגור בביתו אשר בארמון יראה מבית ומחוץ עם גן נחמד ברחוב אנטאנסגאססע, ולו בית הכנסת בביתו, אף כי המיניסטער לאססער גר שנים רבות בביתו, כפי אשר דברתי עמו ראיתי כי הוא יחפוץ אך באיש כמוך, כי אמנם ידעתי כי אחד הבאנקירים בקש את בתו ומנעה ממנו, וגם הנערה הבחר באיש דעת מאיש אוצרות, הוא יתן לבתו רענטע אשר התרבית מסגה והיה ארבעת אלפים לשנה, מלבד אשר עוד בחייו יציב גבולות לנחלתו, הוא הדבר אשר אמרתי לך, כי על דעתי תְּאֻשַּׁר בארץ עם הנערה הזאת אשר כלה אמרת חן ונועם

ואם כשר הדבר לפניך אז עליך לבא הנה ואקוה כי קרוב הדבר לבא, השבני עד מהרה דבר מה בלבך וארענו.

והנני אוהבך הנאמן.

פ. סמאלענסקי.

מכתב השלשים וארבעה.

[לר' ד"ק].

ידידי היקר!

צר לי כי לא תבא לוויען בחוה"מ, כי מלבד הדבר אשר אנחנו עסוקים בו, נכספה נפשי מאד לדבר אתך שעות אחדות בכלל ופרט. בדבר האיש אומר לך כי לא שמעתי דבר רע עליו מאז שמעתי שמעו עד היום, כי עני היה לפנים, זאת יודה גם הוא במו פיו, ונוכל לחשוב כי שקר טפלו עליו, אך גם יוכל היות כי יש שמץ אמת בדבריהם, כי על כן אתאמץ בשני הימים הראשונים של פסח לחקיר ולדרוש היטב, כי תוכל לבטוח אשר גם אני לא אתנך לעשות דבר אשר אולי יהיה לך לפוקה ומכשול לב. ואמהר להודיעך בהודע לי הדבר, ואם אמצא כי כלו שקר אז אודיעך בטעללעגראם למען תוכל לבא עוד הנה בחוה"מ, כי אם אין רגלים לדבר אז אוכל להבטיחך כי הדבר טוב מאד מאד לפניך, אך אם כה ואם כה אל תתן ערף לבקשתי ותבא הנה בחוה"מ אי לאחר החג ונשתאה יחדו, אם יבא גסך הנה הלא יכירני ומקום מגורי ידע גם כן בלי ספק, ואם יכבדני לבקרני אז נוכל לדבר דבר ברור, או אולי אראה אותו בבית הר"ר יעללינעק, שמח בחנך ושמחני במכתבך.

והנני אוהבך בלב נאמן.

פ. סמאלענסקי

מכתב השלשים וחמשה.

[לרד"ק].

ידידי היקר!

מדוע לא עניתני על מכתבי? ההיטיב חרה לך על אשר דברי מעטים? אם כה תעשה ידוע תדע כי לא אנקך כי עוד זרועי מושלה לי להרבות להג הרבה עד אשר תקרא: דַי!

התחפוץ לבא הנה? אם כה תעשה הנה ה' העללער יחפוץ לתת לך מעון בביתו, כי חמודות אתה לו ויבקש ממני כי אכתוב לך זאת, גם יתאוה לדבר אתך פעם אחת פה אל פה.

מאמרך בהמאגצין על שירי העללער לא ראיתי אבל הד"ר יעללינעק הרבה להללנו באזני.

ענני נא עד מהרה למען אדע אם אשמח עוד במאור פניך.

אוהבך דורש שלומך ושלום הוריך היקרים ומברכך בברכת שנה טובה ומתוקה.

פ. סמאלענסקי.

מכתב השלשים וששה.

[לרד"ק].

ידידי היקר!

אם אמרי אתאר לפניך כאשר אבקש לכתוב לך ברגע קבלי מכתבך ולא אוכל, הנה נטל עלי לכתוב מגלה גדולה כתובה פנים ואחור ועתותי אין בידי, רק זאת אגיד

לך כי זה עשר פעמים לקחתי עט וגליון בידי לכתוב ובכל פעם באו והפריעוני ממלאכתי, ועל כן אקוה כי תסלח לי על כי לא עשיתי חפצך לכתוב לך ביום קבלי מכתבך וה' מיללער יעיד עלי כי לא בי העון.

ה' העללער ידידי הוא מאז ואני כתבתי לו אך עוד לא בא מענה לידי כי הוא עזב את פראג על שבועות אחדים ובלי ספק אקבל מענה בימים האלה ואשלחנו לך, במשפטך על דבר אהאסווער צדקת ובידך לכתוב כחפצך מבלי משוא פנים, אך הוא יהודי הוא ונאמן לדתו עד כי גם בביתו ינהגו בכשרות.

הנני שולח לך כעת את הביגין האחרון מן שמחת חנף.

בדבר מאמרך בהג. פ. פ. הפריזי מוסרך על המ"ה, ואם כי גם בעיני לא ישר מכל וכל כאשר הוא עתה אבל בכל זאת לא רע הוא, ואני אמרתי רק כי לא תהיה תפארתך עליו.

להיות חבר להחברה כל ישראל חברים דרוש לתת לשנה מן שלשה פלאר. ומעלה, איש כפי נדבת לבו ואז ישלחו לו גם החשבונות והספרים אשר להחברה.

אוהבך בלב נאמן.

פ. סמאלענסקי.

מכתב השלשים ושבעה.

[לרד"ק].

ידידי היקר!

צר לי מאד כי לא היה בידי לענות אותך דבר **ברגע**, ועוד יצר לי יותר כי הסבותי לך דאבון לב בדבר

מכתבי המשפחה, ואם אמנם לא בך האשם אך גם לא בי, כי אני דמיתי במכתבי כי ישלח לי רק בקאממיסיאן. וגם בקאממיסיאן ינתן בכל עת ארבעים למאה, אך לוא נתן בקאממיסיאן כי אז לא דברתי דבר בדבר המחיר כי לא למצוא שבר חפצי, אך במעות מזומן, איך איכל לקחת מידו במחיר הזה? הלא עלי לחשוב עוד שלשים ק"ר דמי הפאסט לאשר אשלח, הן לא כלם יבואו לביתי לקנות ואז יצא עוד ששה ז"ג ודמי המכתבים, ואחרי כל אלה אשלם עוד מקודם למען ישוב כספי לידי מעט מעט, ועוד זאת כי חפצתי להוריד מהמחיר כי לא כל איש יוכל לשלם שני פלארין ושמונים ק"ר בעד ספר מעט הכמות, ואם אלך ואקנה ספר בבית מסחר הספרים אשר אקנה תמיד ינתן לי כמו כן חמשה ועשרים למאה, ואם כן יכולתי לקנות לאחד אחד והיה בזול יותר, אך אחרי כל אלה הן כבר נעשה הדבר ואין להשיב וחלילה מתת אותך לשלם בעדי, ועל כן זאת מחשבתי, אני אשיב לו עשרים מהספרים על חשבוני ואפסיד את דמי הפאסט אשר שלמתי ואשר אשלם, ובעד חמש ספרים אשלם לו, כתוב לה' מייסנער עד מהרה את דברי והשמע מה בפיו, גם השמיעני אם ישרה בעיניך מחשבתי —

את מאמרך על אודות השחר לא ראיתי השמיעני באיזה עלה כתבת? כי העלה הראשון משנה הזאת לא בא לידי.

הנני ממהר לחתום המכתב אוהבך הנאמן.

פ. סמאלענסקי

מכתב השלשים ושמנה.

[למ' ד' בראנדשטאטער].

ידידי הנכבד !

צדקת בשאלתך „למי אנחנו עמלים ?" אך לא במקומו שאלת, כי לא דברי פתי כ... יעוררו בלבי השאלה הזאת, כי אם דברי חכם כבראנדשטאטער אשר ישמיע במנוחת לב כי החל לשבוח את השפה הקדושה, דברי פתאים לא מעלין ולא מורידין, וכבר הסכנתי לשמוע כאלה רבות, ואשיב אל לבי: עוד יבא יום ועיני העורים תפקחנה לראות משרים, אך בשמעי כי אנשים אשר חיך טועם להם נזורו אחור מעזור על ידי אז אמר לנפשי: ותקותך מה היא ? האם אעצר כח אני לבדי ואין איש אתי לשאת ולסבול את כל אשר נטל עלי ? ומה אעשה בהסגר ארובות חזיונותי ולא אוסיף להוליד בין לילה ? או כי תנחת יד העת על ידי או על עיני ולא תתנני להרבות דברים הלא אז אין לי דרך לנטות בלתי אם להתת יד לפתאים למען יעבדו הם את עבודתי אחרי כי אנשי לב רחקו מעל שפת עבר, ואם לא יתנני לבבי לעשות כזאת הלא אז יעלה כל עמלי שעמלתי בחרף נפש לפלס נתיב להשחר בתהו. מחשבות כאלה העיר מכתבך בלבי, אתה אומר כי החילות לשכח ומדוע החילות לשכוח ? יען כי עזבת אותה יום אחד ותעזבך יומים לכן שוב אליה ותשוב גם היא אליך, והספור אשר אמרת איפו הוא כי החילות לכתוב מאמר חדש ? מלה אין בלשוני להצדיקך במעשך זה, ובך העון אם אדבר אתך משפטים, שובה שובה מדרכך זה ולמה תמות לעיני כל קהל סופרי ישראל ? שובה בעוד יש לאל ידך לשוב, פן תנחם באחריך בבוא יום הפקודה וישאלוך בזעף אף עסקת בתורה ? ולשונך לחכך תרבק ולא תמצא מלים, ואם יפקוד עליך אל שופט את אפו

ויקרא בהוד קולו: למה בחרת לך רק מצות פריה ורביה ואת מצות והגית בה (בה כלומר בתורה הנמשלה לאשה ולא באשה ממש ודו"ק) יומם ולילה השלכת אחרי גוך? ומה תענה? תחריש! התן בעפר פיך ועיניך תוריד לארץ, פניך יהפכו לכרום, וידיך על חלציך, תחשוב מלים להוכיח, ואין (כי רק בשפת קדש ידברו אלי מרום) כי אחרי אשר החילות לשכוח כן שכחת את השפה עד תֻּמָּה, גם אליהו הנביא ויקריאל לא יהיו בעוזריך כי יֵבושו מאביהם אשר הסתיר פנים מאמם השפה הקדושה, ויהפכו בך לנגעי בני אדם, המה יקומי ויעידו בך כי בזדון לב וממר פנית עורף לאמך, אתך היתה ותשלחֶהָ ותכסה חמס אשת נעוריך על בגדיך, ואז בעת אשר אנחנו, השרידים, נשב ועטרותנו בראשנו ונהנה מזיו השחר, ותתענג בדשן נפשנו, עת נשמע מפי יקריאל המלאך קורא מעל ספר שירי שפת קדש שירי נועם. ואתה תעמוד כעני בפתח, תשלח ידך, תטה אזניך, תביט בעינך ותשאף שבת בחבר המאֻשרים, ויהרפאל המלאך יהדפך לנצח: לא יכירך מקומך פה! יקרא בקול עוז — כי לפרים ורבים אתה ולא לבני — הרוח! — השמעת? את הקול הנורא הזה? היעמוד עוד לבך עליך למרוד בשפת קדש. התחזקנה עוד ידיך לכתוב: ה ח י ל ו ת י ל ש כ ו ח? התרהיב עוד בנפשך עוז לשאל מה תתן לנו שפת עבר? הלא די ויותר כי תפדני מידי יהדפאל ותתננו לשבת בצל השרידים. לכן מהר ושובה מדרכך הרע הזה! אמנם אם גם באלה לא תִוָסֵר, דע לך כי אפסה ארוכה למחלתך ובמסתרים תדמע עיני כי רחק ממני בראנדשטאֶטער משיב נפשי, אך תקותי בי כי דברי יעשו פרי ותשוב בכל לב אל השפה הקדושה ואלי אוהבך הא...ת.

פ. סמאלענסקי.

מכתב השלשים ותשעה.

[למ' די בראנדשטאטער].

ידידי היקר והנכבד!

שער בנפשך את יגוני ושבר לבי בחפשי את ספורך בין כל המאמרים המונחים לפני על השלחן ותחת השלחן ובכל מקום אשר שמתי עיני חפשתי ולא מצאתיו, אין זאת כי אם גָנוֹב גֻנַב מתחת ידי ולא אוכל לתתו. גם בחוברת השמינית, אולי יש בידך כתב־מִשְׁנֶה ממנו מהר ושלחנו אלי, כי איככה אוכל לשאת פני אל הקוראים אשר הבטחתי להם לתת את ספורך ואני לא הסכנתי לעשות כזאת מעודי?

זאת הן אדע נאמנה כי אתה שלחת אותו בעתו תיכף אחרי החג, כי לא איש כמוך ידבר ולא יקים דברו, ואין מערבין שמחה בשמחה, וכיון שהספור בדותא הוא הן לא תוסיף עליו בדותא, ואם כן אין כל ספק בעיני כי אתה שלחת אותו והוא נעלם מעיני ועל דא ודאי קא בכינא.

אולי אהיה לך למשא בבאי כניש ז, אעיצך ויהי אלהים עמך: כתוב ספור אשר עליו יאמרו הקוראים: הרף! ואז ינוח גם לך גם לי אני אוהבך המיחל לכתב־משנה.

פ. סמאלענסקי.

בתר דכתבין מתמלכין. העצה אשר יעצתיך לא טובה היא כי לא רפואה בדוקה היא, ואיפכא מסתברא כי בדוק ומנוסה הוא אשר לא בדברים כאלה יִוָּסְרוּ הקוראים, וְעַד בארץ ובהשחר נאמן סלה אני עבדך, כי כה עשיתי כבר בפעם בפעם ולא הועיל לי, כי הקוראים יוסיפו לקרוא גם את אשר יכתוב אוהבך הנ"ל.

מכתב הארבעים.

[למ' ד' בראנדשטאטער].

ידידי היקר!

ומה אגלה לך נצורת עוד ואתה ידעתן בטרם השמעתי איתן? אני אמרתי לבשרך במכתב הזה כי נעשה נס ולא היה הדבר מעולם, ולא עלה על לבי פן מַתָּ ולעד נאמן חפצתי לקרוא לי את השחר והנה באת בגבולי, לכן כה יעשה לך כי כל עוד יחיה השחר לא יבא בו נעקראָלאָג עליך, ועתה אם תחפוץ כי יִזָּכֵר שמך בו, עליך להודיע שמך בין החיים.

את אשר השמעתני בדבר המשורר יל"ג לא נתנה שמחה בלבי, לא יען כי הבטחת לו לשלוח גם לו, כי מי יתן ויפרצו אוצרות רוחך ותעניק בשפע רב גם לי גם לאחרים, כי אבטח בך אשר לא תנשה את השחר גם בעת אשר תמשוך ידך את המליץ, אבל הדבר הזה העיר לא בעס כי אם עצב בלבי, כי המשורר הזה עשה דבר לא כדת, כי כתב לך דברים אשר הוא בעצמו ידע כי לא המה, אני הגדתי לו בפה מלא כי לא תצפה לשכר וגם לא תקבלנו אם יתנו לך, ולמה זה דבר על לבך דבר אשר ידע כי לא נכון הוא. וזאת שנית למה סבבני אותי בכחש בשאלו במכתב ממני כי אכתוב לו את כתובתך, ובמכתב ההוא אמר כי יש את נפשו לשלוח לך ספריו כאשר יצאו לאור, ובשלישית שכתב אשר הוא המו"ל את המליץ בפעל, והדבר הזה שקר הוא, כי זה ירחים אחדים שלח ה' דאָליצקי בקרת על שמחת חנף ולא נדפסה בהמליץ וישאל את ה' גארדאן מה זאת? ענהו כי דבר אין לו עם המליץ בלתי אם כי יכתוב לפעמים בשכר. ובאמת בן הוא כי רק לבקשת ה' צ"ב נאות לכתוב לך כזאת ושפת שקר אשנא, אולם אם כה ואם כה אברכך על הבשורה אשר בשרתני,

כי בחדש האביב תביא בכורים, לוא יכולת להקדים למען אתן את ספורך בחוברת השביעית כי אז הטבת לי מאד.
אני הייתי חולה כשנה תמימה וגם היום הזה עוד לא שבתי לאיתני, כחי אין אתי וגם ידי רפו מאד רק חפצי לפעול עודני חי.
השלחתי לך את שמחת חנף?

אוהבך הנאמן לעד.

פ. סמאלענסקי.

מכתב הארבעים ואחד.

[למ' ד' בראנדשטאטער].

ידידי הנכבד!

הנך מחשה?! ואני לא אבין הדבר. אם גמרת אמר לבלתי בא עוד אתי בדברים, הנה אך טוב היה לוא ענית פעם אחת כי זה עם לבבך ולא הוספתי דַבֵּר לך, ואם אמנם ידוה לבי על הדבר הזה, ומה גם כי ארע בנפשי כי לא עשיתי דבר להרעימך ולהרחיקך מעלי, ואם אולי עשיתי הנה לא ארע ואך טוב היה לוא הוכחתני על פני, אבל לא הוספתי להלאותך בדברי, ועתה לא אדע עד מה. הנה כתבת לי שאדפים את ספורך הקטן ושאכתוב לך המחיר והלא היה התנאי אשר רק אם אעמוד בו אז תשלח לי את הספור הגדול, והנה עשיתי כדבריך ועל מכתבי זה לא עניתני דבר, ואני יחלתי בתחלה ולא הוספתי להזכירך ואחרי כן החליתי ומני אז עד היום זה שני ירחים חולה הנני ולא אצא פתח ואך לעתים רחוקות מאד אחז בעט. אך עתה כאשר גברה מחלתי והנני מתעתד ללכת לאיטאליא בע"ד ימים אחדים אמרתי אזכירך עוד הפעם אולי תשיבני דבר, ואם גם

בפעם הזאת תחריש אז אדע כי אין את נפשך עוד לחשבני בין אוהביך ולא אוסיף, ועד אשר אדע הדבר הנני כמאז.

אוהבך הנאמן.

פ. סמאלענסקי.

מכתב הארבעים ושנים.

[למ' ד' בראנדשטאטער].

ידידי הנכבד!

נאלמת דומיה כמת בקבר, לכן אהיה לך היום כמלאך הדומה ואשאלך: מה שמך? האם לא בראנדשטאטער תקרא, המתלוצץ הנורא אשר החריד את עושי הפלאות מרבצם? ואיה פיך? האם תאמר לשיב עתה מדרך לצון? אבל כבר עבר המועד, בין מתלוצצים חלקך ויעמיקו לך הגהינום עמוק ושם תשב ולבך ידוה על כי לא הרבית לצון עוד יותר, אמנם לשליחות הזאת להיות מלאך דומה לא נבראתי, כי אירא מאד פן תשאלני גם אתה מה שמי ומה אומר אליך? אבל אפחד מאד פן עוד רעה יותר גדולה ממלאך דומה ומהגיהינום העמוק קרוך, פן משכת יד את החסידים אשר בהם התלוצצת ותפן ערף לי ולההולכים ברגלי אשר ימאני לשוב, אך דע כי גם זאת לא תועילך, כי גם אתה תשב אתי במדורת שאול לבל יהיה האחד בגיהנום והשני בגן עדן, וחלקי לא אתן לך בעד כל כפר, השיבה זאת אל לבך ושובה אלי, הנח לחסידים החסידות ואתה היה נאמן בדבריך אשר דברת, ואם שכחת אזכירך כי בפיך הקדוש אמרת לשלוח לי ספור עוד בטרם הכלה השנה, והשנה כבר כלתה ותדשה באה. עמוד למשפט והצטדק! ואם גם באלה לא תוסר אדע כי

כבר אין לך תקנה, כי היית לתלמיד שנסרחו פאותיו ממי המקיה, ובכל זאת לא אניחך כי אוסיף להצר ולהצק לך עד כדי הקאה ושב ורפא לך.

אם תפחד ממוסר מהר להצטדק ועד העת ההיא שלוך לך ולב"ב כברכת הנותן יד לפושעים.

פרץ סמאלענסקי.

מכתב הארבעים ושלשה.

[למ' ד' בראנדשטאטער].

ידידי ואהובי היקר והנכבד!

בבשרתך שבמהרה תשלח את ספורך נתת שמחה נאמנה בלבי, ועל מכתבך אודך מקרב לב, אף כי נמלכתי ויהיה רק לי לשעשועים, כי עד מהרה נתקררה דעתי על דבר הבליעל אשר יצוק בהמליץ, כי הוא משלח ידו מאז, ובושתי מאד כי פתאום לאחר הייתי ודבר קל ונבזה כזה הרגיז רוחי, אין זאת כי אם מחלתי היתה בזאת, אך אחרי שובי נחמתי מאולתי, אבל לך יהגה רוחי אהבה ותודה על כי לעשות רצוני חפצתי אף כי רצוני זה לא היה כבודי.

אני אשב פה עוד כשני שבועות ועל כן אם תשלח במשך העת הזאת שלחה נא הנה, ואם אין שלח לוויען, אך אם כה ואם כה שמחני נא במכתב הנה והגיעני מתי תשלח בצמצום למען ארע לכלכל דבר החברת השלישית, כי השניה כבר ערוכה.

והנני אוהבך לעולם.

פ. סמאלענסקי.

מכתב הארבעים וארבעה.

[למ׳ ד׳ בראנדשטאטער].

ידידי היקר!

אכנך בשם ידידי ואני טרם אדע אם לא כבר הפך לבך לשנוא את השחר ואת יולדו. וכצנינים או שטן המשחית את הנשמה היה בעיניך ברבות הימים, כי שתיקתך כהודאה דמיא, אשר בלי כל ספק קרבה עת דודים לבנך או לבתך לעבדך או לאמתך או לשירך וחמורך ותבקש קרבת חסיד נודע בשם, והשחר כמכשול פרוש על דרכך ומי יודע אם לא תבכה ותהמה ותכה על חזה ותתודה על עון שעית בנעוריך ותתן גם אתה יד לפושעים, מי יודע אם לא תדין את השחר הבא לידך לשריפה למען מצוא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם? מי יודע אם לא ברית כרת לעיניך לבלי התבונן אל שפת עבר ואם השמע באזנך מליה נדרת להתפלץ ולהנתר ממקומך? או אולי כבר לשמרים „איר בקר" נתת ידך? מי יודע את המי יודע אשר תשמיע אתה בקראך את מכתבי זה! בכל זאת זאת לא אפחד ולא אירא ואקראך בשם „ידידי" אולי ישיבך הקול הזה לחיים ותשמיעני אף אתה קולך משאול החסידים אשר בה ניקשו רגליך ותאמר הב לי ידך, ראה גם ראה כי חוטא נשבר, אז בעת אשר עוד נאמנה רוחך את השחר התעברתי בך אם נחבא קולך ירהים אחדים ועתה רכו דברי משמן והמה לא פתיחות. ענני דבר למען אמצא שנית את ידי לשוב ולהתהפך בדברי מוסרי ואתה בסתר עליון תשב והשחק והלעג לכל האפיקורסים אשר בין קהלם יחד גם שם אוהבך הנאמן.

פ. סמאלענסקי.

מכתב הארבעים וחמשה.

[לרר"ק].

ידידי היקר!

על כי קצפת עלי והתרגזת על כי עניתיך בלעג בעת אשר אתה דברת אלי בדבר נכבד, לא אשא עליך עון כי אמנם צדקת אבל גם אני אצדק, כי מה יכולתי עשות אם לא יכולתי עשות? וכן הוא דרכי כאשר אחפוץ לעשות דבר ולא אעצר כח אז אלעג לי ולאחרים, ואתה בקשת דבר אשר לא בידי היה לעשותו. כי לא אוכל נשוא גם המשא לעיפה אשר על שכמי בעיר הזאת ואף כי להניף ידי למרחק.

ספרך קראתי ובחוברת הבאה אדבר עליו כי הוא נכבד בעיני, שאלתך לתת לך את שתי השנים הראשונות לא אוכל למלא כי אין בידי השנה הראשונה רק י"א חוברות ומהחוברת הראשונה יחסרו העלים מהתועה בדרכי החיים, אבל השנה השניה אוכל לתת לך, ואם תחפוץ בהראשונה כמות שהיא היינו בחסרון התועה מהחוברת הראשונה (וגם היא האחרונה) אז אשלח לך שהיהן.

מתי תחל לכתוב בשפת עבר? או אולי תחפוץ לבקש לך רבנות כי על כן תתאמץ לשכוח השפה הזאת? הודיעני פשר דבר.

המו"ל את השחר.

ולאות כי גם אני חי הנני, אני לא המו"ל אכתוב ואחתום שמי בכתיבת ידי ממש, ולית דין צריך למודעה ולא למודעה דמודעה עד מאה מודעות.

פ. סמאלענסקי.

מכתב הארבעים וששה.

[לפי השערתי נכתב המכתב לט' ד' בראנדשטאטער].

ידידי!

ביום החמישי הרביעי לחוה"פ שבתי הביתה ומצאתי את מכתבך ביד ידידי ה' שולמאנן, מה אומר לך ידידי דבריך נגעו עד לבי כי הכרתים כי המה בני האהובה בני האמת ורב לי רב אם גם אחד ממאה מהקוראים יכיר מעברי וידע מגמתי, אמנם דע לך ידידי כי עקבות דרך איש ישראל גם בך נודעו גם אתה תבחר באחד מהקצות, או חברותא או מיתותא, או כי האבן הזאת תהיה לראש פנה להשפה, או כי תשים קברה, אמנם לא כן דרכי; עלי המלאכה לעשות ולא לגמור, יראו ישרים עבודתי ייעזרוני, ילכו אחרי או יעברו לפני אחת היא לי אם אך ישמעו ויעבודו עבודתם לרבים, על דעתי כי הראיתי כי שפת עבר לא מתה היא ודי לי, אך לא בידי להחיותה לבדי מערמות העפר אשר כסו עליה עד הנה אויביה ואוהביה, כי אם בעזרת בני תושיה, היה גם אתה באחד מהם והיה ברוך לי ולהשפה האהובה לשנינו —

שירך מצא חן במאוד מאד בעיני הקוראים —

את השחר לא אוכל להוציא אור עד ר"ח תמוז הבע"ל ובעוד ימים אחדים אשים עוד הפעם לדרך פעמי —

אוהבך פרץ.

וויען אסרו חג —

מכתב הארבעים ושבעה.

[לט' ד' בראנדשטאטער].

ידידי היק'!

צדקת הפעם כי שתיקתי כהודאה דמיא ועל

השיבותיך כי לא חפצתי להדאיב רוחך ולאמר לך, כי שגית במשפטך מאד על דבר השיר הזה, כי אמנם חמודות היה לי וכבר קראנו ומלאנו שחק פינו מרדכי ס״חם וחסדא בר הסדא וכל זקני החבורה ונמנינו וגמרנו כי ראוי הנך להמנות בחברת הנך בני עילאי דחציפין דאמרין וידעון מאי דאמרין, ובס״ד הזקנים האלה נגמר גזר דין שירך שיבא בחיברת ו׳ כמשלוח מנות לכל אנ״ש, ומלבד זאת לא יכולתי להדפיכו עד החוברת הו׳ כי חפץ אני להתו בסוף החצי השנה, כי בטוח אני כי גם טעמו יעמוד בחך הקוראים ימים רבים. אני לא שניתי בו מאומה מלבד חרוזים אחדים אשר היו צולעים, ושלח נא לי לכל הפחות שלש פעמים בשנה דברי תפל כאלה ותזכה לראות פני השכינה כי תַזַכֶּה את הקוראים להתפלל מתוך שמחה, ותפלתי חזקה לבל תקשה לילד, כי בלי כל ספק כל בניך יהיו זרע של קימא אמן וכן יהי רצון.

הודיעני אם כבר החלות במלאכה חדשה, כי אמנם חטא ועון ופשע ורשע הוא מלפניך כי אך לעתים רחוקות תשמיע דבריך. שירך זה הוא בלי כל ספק הטוב בכל מעשי ידיך בתארו ומשטרו.

אוהבך פרץ.

מכתב הארבעים ושמנה.

[למ׳ ד׳ בראנדשטאטער].

ידידי הנכבד!

בפעם הזאת עשית מעשה אשר לא יעשה, כי באת בגבולי ותגנוב חלק שלם מספירי החדש אשר לא ראה עוד איר, ואשר על כן נטל עלי לשנות בו הרבה. אין זאת כי אם בחקר לבי התהלכת ותראה את הרשום בו, כי את כתב ידי

הן לא ראית, ואם ככה אתה עושה לי אז אומר לך היה אתה בעל השחר ובקשני אתה כי אכתוב לך נבלות (גאוועלען בלע"ז) למען השחר.

גם בסגנון שפתך נטית מדרכך אז ועזבת את דרך ההלצה מפני דרך המליצה (הומאר) אשרך וטוב לך! כי אמנם ספור כזה לא כתבת עוד ואני לא פללתי כי תכתוב בסגנון כזה ותצליח במעשך כאשר קראיתי לדעת עתה. הספור כלו נחמד מאוד אולי הרבה יתר מאשר תחשוב גם אתה, רק כי חטאת לדרך הארץ בתתך את העלמה בת רוזנים לדפוק על חדר המטות אשר בו שכב עלם ולבוא ההדרה, הן לא שולמית הצנועה (לפי דברי גראֶטץ) בשיר השירים היא בת נדיב אשר תסובב בשוקים וברחובות לבקש את האהבה, ועל כן תמחול לי אתה ובנך הד"ר אלפסי כי לא אתן את העלמה לצעד על הסף פנימה, רק תדפוק והוא יצא אליה, כי בדברים כאלה לב אבן לי ולא אחוש ולא אחם על האוהבים, ואף עוד זאת אעשה להדאיב נפש האוהבים, כי לא אתן את השר אביה לתת אותה כרגע אל בחירה כאשר עשית אתה בטוב לבך כי אם אאריך עוד אפי מעט, ואם בין כה וכה ימותו במחלת האהבה תהא מיתתם כפרתם. מהדברים האלה תבין כי בשני מקומות אשנה מעט; אך מעט, כי השפה נקיה היא בפעם הזאת. אבל זאת עלי לגלות לך כי ספורך יודפס בסוף השנה כי אין עוד מקום בהשחר לכל השנה, ורק יען כי הספור מצא חן בעיני אאות להת בוגין וחצי יותר בחוברת אחת וזאת אוכל עשות רק בחוברת האחרונה אשר היא תהיה למופת להחותמים על להבא. לוא שלחת את ספורך לפני ירח ימים כי אז יכולתי עוד להתו מבלי הוסיף על מספר העלים, אשר על זה אוציא מכיסי כחמשים פלאר. ואבקשך לבל תרחוק את השעה. ועוד הפעם אימר לך כי כספור הזה עוד לא כתבת מעת להבך.

הנני שולח לך למנחה את צל צלמי וצל צלם הרעי'

אשר בחרתי בה ואשר בעוד שבועות אחדים נריע לכל
כי התקשרנו.

אוהבך הנאמן.

פ. סמאלענסקי.

מכתב הארבעים ותשעה.

[למ' ד' בראנדשטאטער].

ידידי היקר!

לעת עתה אין לי אלא לשמוח בשמחתך כי בני הבכור לא הגיע עוד פרקו להנשא ואשתי לא ילדה עוד בן תשיעי, גם לא אשכח לאכול לחמי ולא אכתיב, וכפי הנראה הנחתי שתי המלאכות האלה לך ואני אתעסק בכלכלת הבנים אשר תנני ה' עד כה.

שמחתי באמת כי תכתוב ספור חדש. החוברת הראשונה מהשנה העשירית תופיע בקרב ימים כי כמעט הוכנה ואתה מהר במלאכה.

כפורך מצא חן בעיני במאד מאד ובעיני אחרים יש חלוקות הדעות. לוא היה הספור הזה הראשון אשר כתבת כי אז הרעשת בו את העולם, אבל שמך כבר יצא בארץ ועל כן החובה על המבקרים לבקר. אך באמת הכל מודים כי בשפתך עשית חיל בספור הזה הרבה, מאשר בכל אשר כתבת עד כה.

יע"ס קרא את ספורך עוד בכת"י ועתה הנהו בלונדון אך שמע ושחק: זה לפני שנה קם שטן ליע"ס וויועפ"י שמו, הוא היה מורה ומטיף לפנים פה במאריעהילף ואח"כ נשתמד ויבקש לו כהונת יע"ס ויכתוב עליו מרורות כי הוא לא תדיח עד היום אף נפש אחת מישראל וכי יתעסק בדברים של מה בבך כהעתקת שעקספיר וכאלה ויצלח בידו

להדיחו ולרשת מקומו. אך זה האיש יוזעפי נודע לאיש אשר משחתו בו במאד מאד וכל התועבות הכתובות ואשר לא כתובות קיים לשמו ולשמה, ובבא ספורך אמרו כלם כי יוסף הוא יוזעפי ועליו כוננת דבריך וישמח יע"ם וכל אוהביו מאד על הדבר. מאת ה' היתה זאת! אם לראבון נפשי לא אוכל לברכך במלכה הנה למצער אברכך בשמורה בשרה לחג הפסח הנשא אלינו על כנפי השלג. שמחתי בבשורת הצלחת ידידנו הרופא ד"ר האלצאפפעל ומי יתן וישנה חיל בעירך ותמצא ידו לרפא את הרב אשר בעירך ואז אבקשהו כי יצעידהו למלך בלהות וימצאו העניים מצה בזול מן הרחיים של איש.

בדבר פויסט כתב לי צוקערמאן זאת וגם אני לא אאמין בזאת ובכל זאת טובה הקמיע אשר כתבת, ואני אחפוץ באמת להוציא את הספרים והשירים אשר באו בהשחר שנית לאור בתבנית התועה. ועוד מעט ואחל בקבורת חמור וטיב היה לוא יכולתי להודיע כי אחל במלאכה.

אוהבך הנאמן.

פ. סמאלענסקי.

מכתב החמשים.

למ' ד' גראנדשטאטער.

ידידי!

ככהן א׳ כאל עליון אכפר פניך על כל פשעיך, אשר פשעת ומרדת בי עד הנה בשומך מחסום למו פיך ולא ערכת אלי לא תהלה ולא תפלה גם הקלותני עד לבלי חרפני זה כמה, כל אלה אסלח לך אחרי כי הקרבת לי אשכר אשר שם קטורה באפי ויעלה כליל על מזבחי, ספורך זה נעלה על כל אשר כתבת

עד היום בשפתו ובמשטרו ואחרי אשר קראתיו אמרתי לולא הייתי סמאלענסקי כי אז חפצתי היות בראנדשטאֶטער, שמח שמחתני בו כה ישמחך רוחך בתתו לך יצורים חדשים למען תלד ולא לבהלה.

בחוברת השביעית אדפיסנו כלו, אף כי גדול היא מן ההולכים לפניו, ואתה לך בכחך זה ומהר להביא ברכה חדשה, אך רק בספורים כי בהם ידך רוממה.

השטן מיללער לא קרא את ספורך כי אחרי אשר שמע מפי כי טיב הוא אמר כי יחכה עד אשר יראנו באותיות מחכימות, וכן אעשה לכל המאמרים אשר יישרו בעיני ורק באשר אספוק אם לקרב או לרחק אז אשאל בעצת רֵעַי, אך תחת היה לשטן לך יהיה עתה למליץ כי יכתוב בעת מאמר בשפת אשכנז אודות מאמריך וגם הספור הזה יבא בקהלם. הערץ דוא הערץ וואס ווילסט דוא נאך מעהר.

מאמרו משפט חרוץ הרעיש את עולם הקוראים עברית עד כי רבי זכריה פראנקיל אמר: ניר פאן איינעם לעססינג האָטטע איך עס ערוואַרטעט. אך החלק השני טוב מהראשון. שלח לי את החלק האחרון מגראֶטץ כי עתה הנהו דרוש לי עוד יותר מאז.

ועוד הפעם אשביעך בשם כל הקדושים מגאליציה, ובשם כל האוהבים והאוהבות מכל התבל כלה, ובשם כל הקוראים עברית, ובשם השחר ובשמך ובשם השטן מיללער כי לא תניח את העט מידך עד כי אם שלחת לי עוד מאמר אשר ישמח לבי בקרב ימים ואל תחרש עוד לבל תהיה כצדיק שב מצדקתו.

והנני אוהבך ודו"ש ומברכך מיט איינעם כשרן פסח.

פרץ סמאלענסקי.

מכתב החמשים ואחד.

[לס' ד' בראנדשטאטער].

לא ידידי!

כי איך ידידי אקראך אתה הכיתני פוצצתני, פוררתני והאמר להשכיחני בחיי בספורך זה אשר לא יצלח לכל מלאכה, כי איכה אוכל להדפיסו בהשחר ויבאו כל הקוראים הטפשים ויאמרו כי עוד לא בא איש הזה בישראל ואני איכל לשמוע כאלה ואחריש? ובכל זאת נאלץ הייתי להדפיסו בהשחר פן יראה אור הספור הזה גם בלעדי השחר. אוי לי אם אקבלנו ואוי לי אם לא אקבלנו. אך דע לך כי מידי לא ינקה והדע את תנואתי אם תוסיף לכתוב ספורים כאלה אשר עליהם יאמרו הקוראים כי טובים המה מאד, כי אז אחרץ. ואף כי אין עתותי בידי לא ביום ולא בלילה בכל זאת אוסיף לכתוב ספיר ואתאמץ לחלק אתך בהתהלות, כי לא אוכל לתת אותך לרשת אותי בחיי, לא אוכל, וצר לי מאד כי לא אוכל לקלל, כי לוא יכולתי לעשות כזאת כי אז קללתיך קללה נמרצת על כי באת בגבולי ובפעם הזאת נחתה עלי ידך מאד מאד. אבל מה יועילו לי כל דברי מדנים תעלא בעידניה סגיד ליה, השעה משחקת לך ואם גם הקנאה תאכלני הוא טוב טוב כי אחריש ולא אגלה לבי ואיטיב פנים לך כאוהב נאמן ואדבר באהבה ואומר לך: כי ספורך זה לא רק נעלה על כל הספורים אשר כתבת כי אם אין ערך ויחוס ביניהם, כי בספור הזה לא ילד שעשועים נחזה כי אם נטע נעמנים, והוא ישגיב שמך לעד כי בו הגדלת לעשות גם בהשפה ומאד מאד רותה נפשי שמחה (כביכול) בקראי בו עד תמו, מלבד הפרק האחד אשר לא יתן עוד מנוחה לי והוא פרק השיחה בין עובדיה והמומר, ועוד לא ארע איך אעשה בו.

הספור יחל לדאבון לבי כחפצך בחוברת השביעית והנני מהיום והלאה.

אוהבך הנאמן.

פ. סמאלענסקי.

ואתה כאויב נאמן תתאמץ בלי ספק להעלות אפי מהיום והלאה ככל אשר תמצא ידך.

מכתב החמשים ושנים.

[למ׳ ד׳ בראנדשטאטער].

ידידי!

אף כי כבר כתבתי לך והשמעתיך משפטי על אודות הספור „הנפלאות״ בכל זאת לא אכלא שפתי מהשמיעך עוד הפעם כי נפלאות עשית בו והוא נעלה על כל הספורים הקטנים אשר נכתבו בשפת עבר עד היום. בבתב לא הראיתי אותו לאיש כי חפצתי לשמוע משפט מפי היודעים ולראות אם במשפטי אני כן ישפטו המה. והנה אתמול ביום השבת כאשר באו אלי רעי ואיש איש תהלה בפיו עד בלי די, לוא שמעת כי אז פחד ורחב לבך לשמועה, כי בשפה ובדרך הספור השכלת עשו במאד מאד, והן אתה ידעת נפשי כי כאשר אחרוץ משפט לרעה, כן לא ירגיע רוחי עד אם נתתי תהלה לאשר יאתה לו, וכמעט צר לי כי נרפס הספור בהשחר ולולא זאת היה לאל ידי להללך על פי פעלך בידיעת ספרים. אמץ ידיך ואל תרפה פן יקרך עון כי יש לאל ידך לעשות לך שם עולם, הן תבין הניגי ולא ארבה דברים.

אוהבך בלב נאמן.

פ. סמאלענסקי.

לראבון נפשי לא יכולתי להדפים יותר, והנני נכון לשלוח לך שתי חוברות למען תתן אותן לאשר ישר בעיניך; וליתר האנשים אשר אמרת הן אשלח את החוברות ואין חפץ להם בעל"ם.

מכתב החמשים ושלשה.

[למ' ד' בראנדשטאטער].

ידידי יקיר לי!

שמח שמחתני בדבריך, אף כי לא לזאת קויתי. אני אמרתי כי כבר גם החוברת הי"ב בידך ואויתי לשמוע משפט הספור ולא הסוס אשר ירכב עליו והספור הוא בחוברת י"ב, כי על כן אבקשך מאד לשוב ולחדש דבריך בהתימך לקרוא והשמח שנית נפשי כאשר שמחתני במכתבך זה באמת.

כי הכרת למי החותמת לא יפלא בעיני, כי אחרי אשר רק אתה ואני נכתוב ספורים ובדעתך כי לא אתה כתבתו ממילא מובן כי לי הוא, וגם בסגנונו בכלל נקל להכיר את אביו, כי לא יכולתי למשול ברוחי לְשַׁקֵּר. בתחלה עלתה מחשבה על לבי לכסות פני הסגנון במסוה עד לבלתי הכירו ואולי גם מצאה ידי לעשות זאת, אך שבתי ממחשבתי זאת כי למה אשחיתו בעבור הסתר פנים? ובכל זאת קראו אחדים את הספור ולא הכירו כי לי הוא ויאמרו כי הכותב כתבו על דעת בעל השחר. והסבה אשר נתנה בלבי החפץ להסתיר את שמי זאת היא, אני יחדתי מקום בשלשת החוברות לספורך ועל כן חלקתי את הירושה עד חוב' ט' ואחרי כן כאשר לא שלחת את ספורך הייתי כמתעתע כי לא יכולתי להחל בחלק ג' הירושה בחוברות האחרונות מפני לזות שפתים, והדבר הזה עִצֵּב אז את רוחי מאד ימים אחדים עד כי אמרתי לנפשי: הנה אכתוב ספור

לשלשת החוברת ולא אקרא שמי עליו והיה לי שלומים לספורך, ולקרוא שמי לא חפצתי, באחת: לבל יאמרו כי אך אני לבדי אכתוב את השחר כאשר יאמרו גם בלעדי זאת וזאת שנית כי לא טוב היה בעיני לתת ספור אחר בעוד אשר לא כליתי את הירושה, ובניתי אז בלבי בנין ספיר מלא הוללות ושחוק וסכלות אך כאשר קרבתי אל המלאכה לכתוב אמר לי לבי לא עת שחוק והוללות היא. ערב ת"ב היה יום השבת ויצאתי לבדי לשוח ואחשוב לכתוב ספור מענינא דיומא וכאשר שבתי לעת ערב הביתה כליתי את המלאכה בלבי וממחרת ביום ת"ב כתבתי את הפרק השלשי מהספור וביום שלאחריו את שני הפרקים הראשונים, ואע"פ שהפרק הראשון יגלה את כותבו בדברים ברורים בכל זאת הסתרתי את שמי מפני עוד טעם מספיק, כי לולא עשיתי זאת כי אז לא נתן המבקר את הספור לעבור, כי על כל אשר אכתוב אני יפקח עין שבעתים.

ועתה אשוב ואענך דבר גם על דבר הסוס אשר לפי דבריך יבעט בך ולא יתנך לשבת על גבו. השאלה ששאל בן הגרי ומה לעשית? שאלה נאמנה היא, אך לא עלה על דעתי לתת פה תשובה כהלכה על זאת כי אם רק חפצי היה לתאר לנו את בני הנעורים והגיוני לבם לפני הרעש ואחר הרעש; לתאר היה חפצי ולא להתפלסף, ועל כן נתתי לפני כלם דברים כאשר יאתה להם, ולוא חפצתי לכתוב פה תשובה כהלכה בכלל ופרט, כי אז לא בפי תלמיד צעיר מבית הספר שמתי דברתי, כי אם היה לאל ידי לצות על הסופר בעצמו ובכבודו כי יראה לפנינו וישמיענו עצומותיו, ובספור בקשתי להראות כח המקרים ופעולותיהם על הלב ולא כח לב איש הרוה המסתתר ועין לא תחזהו בספור. לקוראים את הספור כמו לרואים במחזה עלינו להראות את הפעלים ולא את המסתתרים. אולם אחרי כל אלה דע לך כי התשובה אשר השיב בן יעקב בשם האופה היא חזקה כמצודת ברזל והיא כוללת בתוכה כל התשובות;

אתה תאמר כי מקרי החיים הורו את החסיד ואת המוכר יי"ש וכאלה ואף אני אומר כן ועוד אוסיף לאמר: הניחו להם לעשות כפי אשר הורום המקרים ואל תבקשו לשנות פניהם ביד רמה *) כי הלא זה הוא דברי מאז כי זמורת זר נטו על אדמת ישראל ויקראו לה בשם השכלה והיא היתה למשוכת חדק, כי כל עוד אשר אין בידינו משלות אצילי הארץ ורוזניה, כל עוד אשר רק בזעת אפנו נמצא לחם, חלילה לנו מרפה ידי העם מבקש מחיה באשר ימצא, אין כל חטא ואשמה בכל משלח ידיהם, והחטא תלוי בפקידים אנשי און המעותים משפטי הארץ ואשר יחמסו את אונם והונם, ואין חטא גדול ליהודי בלתי אם ימשוך ידו מהרויח, כי את נפשו ונפשות ביתו הוא חובל; כלם יתאספו יחד לחמום את היהודים, וגם משפטי הארצות אשר בהן משפט אחד למראה עין יחמסו משפטם, ובעת אשר ככל עם הארץ נשלם מס ואולי עוד יותר, ילעיטו בהמס הזה את שרי הצבא ורוזני הארץ ובכלם אין יהודי, ובעת הזאת ימשוך היהודי את ידו גם מראות שכר לעמלו! יען כי השכר ההוא לא ימצא חן בעיני אחד מהמשכילים! תורה אחת היא לאדם לעמוד על נפשו, ולתורה הזאת לא נצרך בלתי אם להעביר ממשלת ההשכלה והחנופה מקרב הארץ. מה לעשות יורונו מקרי החיים, אם ייטיבו לנו אז נהיה טובים ואם ירעו עלינו החובה להיות רעים לצוררינו למען ניטיב לנפשנו.

בימים האלה אכתוב מאמר על הדבר הזה וב„הירוש׳“ דברתי ברחבה.

ועתה אבקשך שנית כאשר תבוא החוברת הי"ב לידך לשוב ולכתוב לי משפטך כי אך אז יהיה משפט שלם ורע כי חמודות אתה לי לעד.

*) רק ביד רמה כאשר עשו המשכילים, כי לכתוב ולהורות ינבו להתלוצץ בלי ספק מותר וגם חובה היא, ולא פה המקום להאריך.

את ספורך אם תחפוץ תוכל לשלוח ואני אשלח לך אחרי כן עלים להגיה והוכל להוסיף ולגרוע.
בעוד ימים אחדים תצא החוברת הא'.
אני יָתר פה עוד כששה שבועות.

אוהבך הנאמן.
פ. סמאלענסקי.

מכתב החמשים וארבעה*).

[למ' ד' בראנדשטאטער].

ידידי היקר!
הנני שולח לך בזה את הספור בפני עצמו ואבקש מאד מאד להודיעני בבירור למתי אחכה על ספורך, כי עלי לעשות סדרים ולפנות לו מקום, ודע כי החוברת השלישית עתה תחת יד הפועל.

אתה כתבת לי כי „המליץ" תחת ידך הוא, הראית בנומר 5 במאמר... סכלות שהיא נבלה על דבר הספור „נקם ברית" הוא נוכח כי על פי החפץ אשר ישור עתה בבל ארץ רוסיא לצאת מן הגולה נחוץ היה כי יכתבו ספורים ברעיון הזה, והנה לפניו הספר הזה, אך לפי דברו אין סופר עברי בתוכנו אשר ראוי יהיה למלאכות זאת, וגם הספור הזה אף כי לפי הנראה מטרתו לרעיון הזה, אך הוא לא יצלח, יען כי הברואים בו אינם חיים והמה מדברים כמו מעל הבמה. אמת הדבר כי הוא לא קרא עוד רק הפרק הראשון, אך הוא יבין כבר כי כל הספור כן יהיה. ועל כן עצתו כי יבקשו מאת הסופר הרוססי לעוואנדרא כי יכתוב ספור כזה, ולדברים כאלה יתנו מקום בראש! הן ראשית דברו דברי בליעל הוא, כי יאמר כי אין בסופרים העברים איש אשר ראוי יהיה לכתוב ספור כזה, לא אדבר

*) מכתביו האחרונים ממעראן.

ממני, יען כי כתבתי ספורים אחרים, אך אני אשר העירותי את הרעיון הזה בעוד אשר כלם היזים שוכבים היו ועתה היה הרעיון לירושת העם כלו עד כי גם פסחים ירוצו אחריו, אני אינני ראוי לכתוב ולעוואנדא ראוי הוא! ואחריתו הוללות וסכלות: המדברים המה לא אנשים חיים יען כי ידברו כמו מעל הבמה, ומעל הבמה לא אנשים חיים ידברו, הן דבר זה ידוע הוא. והמה כמו ידברו מעל הבמה, בעת אשר באמת כן הוא כי מעל הבמה ידברו כאשר נקבצו [illegible] מה לעשות וכל אחד יביע דעתו, ומהפרק הראשון כבר ידע כי כל הספור כן יהיה, ובדבר הזה הנני רואה רק מעשה הנבלה אשר יעשו לי אלה המכתבים מני אז, המה יבקשו אך להשביח שמי וספרי ואם כי לא יצליחו ברכם בכל זאת ישחיתו הרבה. אולם עד הנה לא שמתי לב לנבלה הזאת ולעגתי להם, לא כן עתה אשר כל מוצא למחיה מעמל כפי אין לי ועיני נשאות אך אל ספרי, עתה לא עת שחוק היא לי בראותי כי אלה אשר יגנבו דברי, ואך תורתי בפיהם, רק יוסיפו עליה מאה פעמים להג הרבה ותפל, כי אלה יחבשו פני בטמון למען יוכלו לגנוב יותר כְּכַל, עתה עת לעשות דבר מה. והנה אם עתותיך בידיך אז אתה ולא אחר הנך ראוי לכך לגרש את הצללים האלה פעם אחת, כי אם תכתוב מאמר אחד בהמליץ על אודות הספור הזה אז תסתום כל פה, זאת ידעתי נאמנה, כי דבריך נקראים באהבה וחבה יתרה, והמליץ ישיש עליהם כבעל עפרת זהב, ואם תעשה כזאת אז תיטיב לא רק לי כי אם להשפה ולהקוראים כי אם תציל את הפוסחים על שתי הסעיפים מרוכסי המכזבים האלה, הנה את רהם תציל לבל ישעו עוד בדברי שקר, ולך תהיה צדקה עד עולם. הן ידעת את כל התהלות והתשבחות אשר פזרו לי בשפות שונות ואל אלה לא אביט, רק אם בשפת עבר הדבר משפט, רק משפט אבקש ולא שקר כי אז תיטיב לי ולספרי מאד, לכן אם עתותיך בידיך אתה האיש אשר

דבר גדול מסר המקרה בידו לעשותו, ואם תחשוב בדבר הזה בלב מתנזז אז תוכח כי הדבר הזה גדול הוא מאד. כי לא בלב המון הקיראים עליך לשבות שבי, המה כמעט כלם יעריצו את ספרי אולי עוד יותר מאשר יאתה להם, רק להשתיק קול כלבי דחציפין, אשר יחרישו אזנים בצעקתם, הנך נקרא לדבר הזה, ואת ידי תחזק לעבודה ובעת כזאת הנני צריך מאד לחזוק – אולם אם לא תוכל עשו כדבר הזה, הנה זאת אבקשך כתוב לי בדבר הזה מכתב ואני אריצנו אל בעל המליץ ובמקום שאין דגים שם גם הסרטן כדג יחשב.

מהר נא ידידי ועננו דבר על כל אשר שאלתיך ומה גם על דבר ספורך אשר כבר כלו עיני מיחל לו.

אוהבך הנאמן

פ. סמאלענסקי.

מכתב החמשים וחמשה.

[לישכר בער הלוי איש הורוויץ].

ידידי היקר והנכבד!

שמחתי מאד על מכתבך כאשר שמחתי על שירך, אשר נדפס בחוברת ז׳, כאשר כבר הודעתי לידידנו המשורר יל״ג (ומני אז לא שמעתי ממנו דבר אף כי שאלתי אותו בדבר הנוגע לו) ואם לא ראיתי פניך בווילנא לא בי האשם, כי בתחלה לא ידעתי כי שם מושבך ואחרי כן שמעה אזני כי אתה ראש מרי י׳, כי קנאת קנאה גדולה לבן מנחם, גם הזהירוני לבל אֵרָאֶה עמך פנים פן תחרפני על פני, ואם כי בביאליסטאק אחור לא נסוגותי, כי אוהבי בן־מנחם הקדישו קרואים וגם אותי קראו לבא עמ״ם וכאשר דברתי

אך שעה על הדבר הזה נענעו כלם בראשם ויאמרו: חרשות שמענו הפעם ועד הנה שגינו, והמחמירים אמרו: דבר זה אין מגלין אלא לצנועים אבל לא לעם הארץ, ואני אמרתי כי לא תמיד את צנועים חכמה ואת עם הארץ בערות, ול״א הקרה אותך המקרה לפני כי אז לא נסוגתי אחור אבל לבקשך למען התגרות מלחמה בעת אשר רגעי היו ספורים מאנתי פן יאמרו כי גם בפי אסית ואדיח כאשר בעטי, וכאשר כן היה לי אחרי דַבְּרִי כשתי שעות את הסופר הנכבד בעיני מאד את ה׳ לעוואנדא. ובראותי ממכתבך כי שקר ענו בך וכי אהבתך לבן־מנחם לא הקימה אותך לאויב לי ישמח לבי מאד להשיבך דברי אהבה גם לבקשך לעבוד עמי בעבודתי ואני לא אחשוב לך לעון אהבתך לבן־מנחם, כי כל איש אדון לאהבתו ושנאתו, רק אם לא יכוף אותן כגיגית על אחרים.

הנני שולח לך בזה את שירך נדפס.

והנני אוהבך הנאמן

פ. סמאלענסקי.

מכתב החמשים וששה.

[לנ׳ סאמועלי].

ליעבער פריינד!

איך וויל דיא בעדינגונגען אננעהמען וואנן פאנגט אן דאס בלאטט צוא ערשיינען? צום איבערזעטצען אוים דעם געדרוקטען איזט נור דער „גאון ושבר“ אונד דיא קליינען נאוועללען געאייגנעט. דער „גמול ישרים“ איזט אנטיפאלניש אונד דער „קבורת חמור“ אונד „שמחת חנף“ צו יידיש. איך וויל היגנעגען אייגענס פיר דיעזעס בלאטט נאוועללען אונד ראמאנע שרייבען. נאטירליך פאם רוסישען

לעבען... פאר דער האנד געבען זיא דיא קליינען נאוועללען, ביז אין איין פאאר מאנאטע האבע איך איינען נייען ראמאן פערטיג, אונטערדעססען קאנן איך אייך היע אונד דא פעלליטאנס שרייבען, בעריכטען זיא מיך נור זא באלד אלס מעגליך וואנן דאס בלאטט צוא ערשיינען אנפאֶנגט.

וועגען דיא פרנס איז מיט דעם עזעל שנירער ניכטס צו שפרעכען, הינגעגען זאלל זיא היער איינען אנקעל ביק האבען מיט דעם יא איין ווארט צו שפרעכען זייא.

איהר אויפריכטיגער פריינד פ. סמאלענסקי.

מכתב החמשים ושבעה.

[לג׳ סאמועלי].

ליעבער פריינד!

פיר איהרע מיהע דען בריעף אן ה׳ אליפאנט צו איבערמיטטעלן אונד מיר בעשייד צו ערטהיילען מיינען הערצליכסטען דאנק.

דאס וואס הערר אליפאנט איהנען געזאגט האטטע, שריעב ער מיר שאן פארהער וואס זיא אין בעצוג אויף דיא אויסוואנדערונג נאך אמעריקא בעפירכטען, דאס בעפירכטע אויך איך אונד הערר אליפאנט זעלבסט. אין איינעם גראֶססערען בריעפע אן מיך שפריכט ער זיך ענטשיעדען געגען דיא אויסוואנדערונג נאך אמעריקא אונד נור פיר פאלעסטינא, אונד צוואר אוים דעם גרונדע, וויל זיא דארט מיט איהרען נאטיאנאלען אונד רעליגיאֶזען געברייכען ניכט ברעכען ווערדען אונד זא איין גאנצעם בילדען, וואֶהרענד זיא אין אמעריקא נור דיא צאהל דער היזירער פערמעהרען ווערדען.

מיט מיינער ארבייט שטעהט עס זעהר שלעכט, דיא פאלעסטינא אפפער, איינע ענטבינדונג מיינער פרויא, איינער האלזקראנקהייט, דיא איך דורכגעמאכט האבע יעצט איינע קראנקהייט איינעס מיינער קינדער היעלט מיך זייט 3 מאנאטע פאן יעדער ארבייט צוריק, איך וויל טראכטען מיך דאראן דאך צו מאכען.

דאס ווערקכען, פינף באגען שטארק, עלעגאנט אויסגעשטאטעט ווירדע זיא ביילליפיג 150 פלאר. פיר 1000 עקזעמפ. קאסטען, וועגן זיא אבער בייששפיעלס 2000 דרוקען זאלטען, ווירדע עס דיא בילליגער קאסטען ד. ה. דיא יע ווייטערן טויזענד מיסלען אוננגעפעהר 50 פלאר. זא דאס 2 טויזענד 200 פלאר קאסטען ווירדען. איך צווייפלע אב מאנן איינען פערלאגער דאפיר פינדען ווירד. איך בין גערן בערייט פיר דיא אויסארבייטונג דעס ארטיקעלס נייא העבראישע ליטעראטור איהנען מאטעריאל צו ליעפערן.

איהר איפריכטיגער פריינד.

פ. סמאלענסקי.

מכתב החמשים ושמנה.

[למ' קאמיאנסקי].

ידידי היקר והנכבד!

מאמרך כבר נדפס אך אין תקוה כי יבוא בהיתר לרוסיא ואולי אוכל לשלחהו לקיעוו ומשם השלחנו לווארשא לספחו להשאר, ואם אין נטל עלי לשלחו לפעטערסבורג, ועל זאת תעלינה הוצאות לא מעטות.

טוב תעשה כי לא תחתום שמך עליו. הוא נכתב טוב מאד.

צר לי מאד כי לא תבא הנה כי עתה יש לי תקוה לעשות עסק גדול בדבר הדפוס, ועל ברה״ג יכול נוכל להטית דינו לקנות במחיר היותר טוב לנו, ולמה זה תשב תחתיך ולא תשום לבך לכונן ביתך?

אוהבך הנאמן ודו״ש בלב נאמן.

פ. סמאלענסקי

בשבוע הזה גמרתי מחברת בשפת אשכנז על דבר היהודים ברוסיא, בה ארבר משפטים נלוים את הכי״ח ואת המחברת אניש בכת״י להחברה ודבר מה תשיבני ואז ארע איך לעשות דבר אשר ממנו תצמיח באמת תשועה.

מכתב החמשים ותשעה.

[למ׳ קאמינסקי].

ידידי הנכבד!

על שאלתך בדבר מאמרך אענך, כי מאמר כזה יוכל להופיע רק בהוספה, יען כי הצענזור בווארשא לא יתן לו מעבר ואאלץ לשלחו בדרך פעטערסבורג, אשר שם יתן הצענזור לעבור את כל אשר אחפוץ, ואם בהוספה תתנהו אז אוכל לספחה אל כל חוברת המוכנת לצאת תכף ומיד.

אני כתבתי מאמר גדול בהשחר (וכבר נדפס) לחברת העשירית על אודות חברת כי״ח וישוב ארץ ישראל, אשר אקוה כי הוא יעשה ויצליח, וגם ספר זכרון אכתוב כיום בשפת אשכנז, אשר אשלחהו אל כל החברות פה, פאריז. ברלין ולאנדאן ואבטח כי דברי לא ישובו ריקם.

עתה אבקשך ידידי לשים לב לדבר אחד לטובתי, והוא: אולי תמצא ידך להמציא לי מארצך אחד או שנים מבני

העשירים לחנך בביתי, אני שכרתי לי דירה גדולה ויפת מאד ויש לי שני חדרים מיותרים ועל כן גמרתי לאסוף אלי שני חניכים, ואם יבקשו כי אלמדם שפת עבר ואשגיח על הלמודים טוב יותר, שים לבך לדבר הזה.

את החוברות אשר אמרתי לך אז הדפסתי ואך אחכה עד אשר אספה עליהם גם המאמר החדש ואז אחלקם חנם.

מה שלום רעיתך ובתך? השלום לך ומתי תחשוב לבא הנה?

אוהבך הנאמן

פ. סמאלענסקי.

אם תבא הנה אציע לפניך עסק אשר בכסף מעט נוכל להצליח בו מאד.

מכתב הששים.

[למ׳ קאמיאנסקי].

ידידי הק׳!

אל התמה עלי כי ידי לא תמהר לעשות חפצי כי אמנם לא תוכל לשער בנפשך את רב העבודה העמוסה עלי כעת, עד כי לא אנוח אף מעט מעבודתי אשר רבתה למעלה ראש; ואני אמרתי כי בדבר הנוגע להמ"ע כבר כתב לך ידידנו זאלקינד, אשר בקשתיו כי יכתוב לך דבר ברור על אפניו, אחרי כי הוא יודע הדבר כמנו ויחהז עם עוד איזה אנשים נועץ כפעם בפעם בדבר הזה, אשר עוד לא נגמר בינינו, ותיכף ומיד כאשר נגזר אמר גודיעך.

בדבר בית הדפים אין לדבר עם בראג, כי אף במחיר עשרים ושנים אלף עוד לא אדע אם ימכרנה כעת, אחרי כי המלאכה מרבה פה, ובדבר בית דפוס חדש אי אפשר

לכתוב במכתבים, כי על כן נחשוב הדבר עד באך הנה.

את החוברת החמשית בלי ספק כבר קבלת ואת המאמר מהחוברת הששית הנני שולח לך כעת. אולי תראה את ידידנו המשורר יהל"ל הודיעהו נא כי החלותי לתת את שרו אלחנן בחוברת ו' ויבא בז' וח' וט'.

את מאמרך לא מצאתי אף כי חפשתי חפש מחפש, ואולי יש בידך העתקה ממנו שלחנו וארפסנו.

משלשת מאמרי הדפסתי חוברות מיוחדות למען הפיצו ברוסיא. קח עליך המלאכה להפיצן ואני אבקש רק מחיר הניר והפארטא ולא יותר.

והנני אוהבך הנאמן בבריתך

פ. סמאלענסקי.

המכתב הזה נשלח לך זה כעשרה ימים וישב לידי מהגבול. בלי ספק הבינו כי עלים נדפסים בו, ועל כן הנני מוסיף ושולח אותו לך ואתן בו רק המאמר מחוברת ז' ואת המאמר מחוברת ו'. בלי ספק תקבל את החוברת בעוד ימים אחדים.

דו"ש ושלום רעיתך ובתך ומברכך בשנה טובה

פ. סמאלענסקי.

זה עתה בא מאמר לידי מה' ליליענבלום אשר אתנהו בחוברת ח'.

אני לא אשלם כעת דמי הפארטא למען יבא המכתב במח.

מכתב הששים ואחד.

[למ' קאמיאנסקין].

ידידי היקר והנכבד!

צר לי מאד מאד כי לא נתראה פנים בטרם תשים לא"י פניך כי רבות היה לי לדבר עמך, ולפי דעתי נחוץ הדבר מאד כי תבא הנה בתחלה.

תקירות ודרישות בדבר א"י נעשו למדי ועתה רק עת לעשות הוא, ולמען לדעת לעשות נחוץ מאד להתיעץ בתחלה, וידוע תדע כי עוד רב יתר מאשר יוכלו אחינו לראות ברכה בעבודת האדמה יוכלו לעשות ולהצליח שם בפאבריקען ו: מסחר ועל הדבר הזה ראוי לפקוח עיני בעלי הכסף.

הנני כותב היום מכתב לה' לאזאר בראדסקי וגם להד"ר מאנדעלשטאם אכתוב בשבוע הבא.

בדבר מסעי ללאנדאן לא ארע עוד דבר, כי אחכה עד אשר ישמיעני האדון אליפאנט מה עשה בקאָנסטאַנ־טינאפעל. אבל גם אז לא ארע איכה אסע. מאליפאנט לא אקבל כסף הנסיעה ומרוסיא עוד לא התעורר איש לשלוח את הכסף, אף כי רבים מחכים על הנסיעה הזאת. לוא נשלח לי הכסף מרוסיא, וזה נחוץ למען הראות כי המה בעצמם רוצים זאת ומבקשים את הדבר כי אז אולי לא חכיתי והלכתי בתחלה אל אליפאנט לקאָנסטאַנטינאפעל ומשם לא"י כי נחוץ הדבר מאד מאד כי אהיה [עומד] על גבו. הוא השמיע קבל עם פעמים רבות כי על דברי ישען ויקבל באהבה עצתי ולוא הייתי עמו כי אז אולי כבר יצא הדבר לפעולה, אך למי נדבר? אני לא אבקש כסף מאיש, והיה אם לא יתעוררו מרוסיא לשלוח לי את הכסף הדרוש אכבד ואשב

בביתי, כי מה אוכל לעשות עוד ולא עשיתי !

את ההוספות שלחתי כחפצך.

והנני אוהבך הנאמן

פ. סמאלענסקי.

אם כלה ונחרצה היא ממך לנסוע רק דרך ארעססא אז תמהר לכל הפחות להודיעני מכל אשר אתך מא"י במכתב למען אדע מה לעשות.

מכתב הששים ושנים.

[למ' קאמיאנסקי].

ידידי היקר והנכבד !

דברי העוכר פ' כבר הגיעו עדי וארגז תחתי אך לא השתוממתי על השמועה, כי הן מאז ומקדם אך צורר ושונא ישראל הוא, ומעודו לא חש מכאוב עמי ומעודו לא הרים תרומה לעזרת ישראל ורק כספו הרימו למעלה, ולאסוננו הנה זה דרכנו תמיד לשאת עינינו אל אילי כסף אף כי ינגחו אותנו בקרניהם וישתערו עלינו להדיחנו ולהפילנו למשואות.

הנה אכסף מאד לראות פניך ולדבר עמך ואם עוד תביא עמך רעים מה טוב. דרכי א"י גלויות ונודעות בעת בלי כל פקפוק, גם מפה יחפצו לנסוע שמה איזה מאוהבי ציחכו לקראת בואך, ובכל יתר הדברים נדבר יחד כאשר תהיה פה.

אני אנסה לשלוח את ההוספה אל צוקערמאן בתוך הפאקעט ואקוה כי תבא שמה בטח.

שמונה מכתבים עם הוספות שלחתי מפה.

והנני אוהבך הנאמן המתאוה לראותך עד מהרה

פ. סמאלענסקי.

אחד בנסיעתך כי כל יום לשנה יחשב לעת כזאת.

מכתב הששים ושלשה.

[למ' קאמיאנסקי].

ידידי היקר והנכבד!

אשלם תודות לך על מכתבך הנכבד אשר מסבות שונות לא יכולתי לענות אותך עד כה ועתה אעשה זאת בחפץ לב. על דבר קונסטאנטינאפעל ידעתי כל אלה ויש לדבר הרבה בזה. כי לא נסעת לא"י צר לי וגם לא צר לי, כי לנסוע שמה בלי כל מטרה רק לראות את הארץ אין כל חפץ, אחרי אשר כבר רבים ראוה, ומטרה אחרת אין עוד עתה לפני כל המתעסקים, וצר לי רק כי לא היית פה ולא התיעצנו, כי דברים רבים עמי אשר לא אוכל לכתבם.

החקים בדבר הקולוניזאטיאן בתוגרמא נודעו לי כבר, אך משגה הוא אם תדמו כי על פי החקים האלה יחיו המתישבים בא"י; החקים המה רק לאלה אשר יקבלו כברת ארץ בחנם ולהם משפט קולוניא, לא כן אם יקנה איש קרקע בכסף מלא אז לו משפט בעל נחלה (גוטבעזיטצער) במשפטי כל יתר בני הארץ באין הבדל, וחלילה לאחינו לקבל קרקע בחנם כי אם רק בכסף מלא יקנוה ואז שלום יהיה להם ולוא היית פה כי אז נועצנו בדבר הזה מתחלה.

על דבר אליפאנט ארע כל דרכיו ומעשיו והישעה אינה משחקת לו בגלל הסכסוכים במצרים. אבל בידו לעשות הרבה ולוא הייתי אתו א״מה כי כבר יצא דבר לפעלו, אך אני לא יכולתי ללכת אחריו — מחסרון כסף.

מרכז היציאה צריך להיות ביפו דוקא מהטעם אשר אמרתי, כי חלילה וחלילה ואחינו לקבל קרקעות חנם ומה גם בארצות השוממות מיושבים.

הנני נוסע היום או מחר למאריענבאד ואשתקע שם לערך עשרה ימים כי על כן דברי מעטים ובמכתב הבא אדבר אתך הרבה בדבר הזה ובין כה וכה הודיעני נא כל אשר אתך.

אם תשלח לי את פרטי השקלא וטריא בהאספה בקיעוו אז נכון הנני לחות דעי אף אני בכתב.

והנני אוהבך הנאמן

פ. סמאלענסקי.

דרוש נא באהבה: שלום ידידי באמת ה׳ ראזענפעלד ואמר לו כי שלשה מאמרים כתבתי למענו וכלם לא יצלחו כי עד שאני מתעסק בכתיבת המאמר והנה המקרים שנו פני הדבר. אך אם יש אתו כיום היודע היטב שפת עבר ושפת רוסיא נכון הנני לכתוב אך בשפת עבר דוקא, כי רגעי ספורים ולכתוב [בשפה אחרת] כבד ממני הדבר בעת.

מכתב הששים וארבעה.

ידידי היקר והנכבד! ה׳ מ׳ קאמיאנסקי

מקרב לב אברכך על הברכה אשר ברכתני כאוהב נאמן, ואשמיעך כי אמנם בהיותי במעראן טוב לי אך מאז

שבתי הביתה רע לי מאד וזה שלשה שבועות חליתי מאד והייתי אסיר המטה והקדחת אכלה שארי, וזה שני ימים מאת אשר ירדתי מהמטה.

מאמרך טוב מאד וששתי עליו באמת ותכף ומיד נתתיו לסדרו ויבא בחוברת ג׳ אשר תשלם כעת. כתוב כפעם בפעם מאמרים כמו אלה ואקבלם באהבה. מאמרך אשר שלחת אז לא שב לידי מהצענזור בפעטערסבורג. אני שלחתיו בתחלה לווארשא ויגער בי הצענזור ואשלחהו לפטב׳ ולא השיבני ולא ענני הן או לאו עד כה, ובכלל לא יתן הצענזור לשום מאמר לעבור כאשר יִקָרֵא בו בשמות ארונים... כאלה...

הקראת את הספור הזה בשום לב? ואם אולי לא קראת קרא אותו ואני משנה בדברי כי בשום לב ראוי לקרוא אותו ותן עצה או בקש תחבולה איך להפיצו בעם, כי בכחי לעשות יותר מאלפי מאמרים, אך חבר בוגדים היו עתה למטיפים לא"י וצערערבוים בראשם אשר ישחית ויבלע להרעיון הזה יותר ממאה צוררים, ואין מכ"ע אשר בו נוכל להשמיע להקוראים מה טיבו של ספור אשר נדפס בהשחר, עתה הרפסתיו בספר מיוחד וראוי היו כי הועדים לא"י יקנו כל ועד מספר מאה או יותר או יותר למען חלקו לחבריהם ולאחרים, ועוד ידי נטויה לכתוב ספורים כמו אלה אם אך אדע כי אוכל להפיצם.

והנני אוהבך הנאמן

פ. סמאלענסקי.

שלום לך ולנות ביתך ולצאצאיך יחיו בנחת ושלום.

מכתב הששים וחמשה.

[למ"ק].

ידידי היקר והנכבד!

אל נא תשת עלי חטאת אשר לא חטאתי, אני הנני כל היום כגבר עברו יין מרב השואלים והדורשים בפה ובמכתבים על דבר ארץ ישראל, גם ספר זכרון בשפת אשכנז כתבתי, אשר הקרבתי אל החברה כי"ח פה ופאריז ואל האדון אליפאנט והוא לקח ממני זמן רב, גם כסף, כי בעד הכתיבה שלמתי כמאה רו"כ בעד חמשה כפרים בכתב. ועתה הנני עושה את אשר לא עשיתי עד כה כי הנני כותב את מכתבי בלילה לפעמים עד השעה השתים עשרה עד כי כשל כחי, וזה כשני שבועות אשר חולה הנני אסור אל החדר, וזה כשלשה ירחים אשר כמעט חדלתי מעבוד כל עבודה בבית הדפוס וכל מלאכתי נעשית על ידי אחרים ואני בכסף מלא מכיסי אשלם בעד כל אלה, ועל כן תבין כי לא בי האשם אם לא מהרתי לענות אותך דבר ואף כי אחרי אשר שמתי דברי בפי ידידנו זאלקינד. את ההוספה בקשתי להעביר על ידי הצענזור בפעטערסבורג ועתה באתני התשובה כי בעד כל בופר לא יוכל לעשות זאת, ועל כן אין דרך אחרת בלתי אם לשלוח במכתבים אל האנשים אשר נדע איתם בשם. או אם תחפוץ דוקא כי אשלחנה לקיעוו אעשה זאת, אך אפחד פן לא יתננה בארץ לעבור ואז תעלה בתהו והאבד. לרגלי מחלתי לא יכולתי לשלחנה לך ואקיה לצאת ביום מחר ואז אשלחנה לך.

דברים הרבה לי להגיד לך, כי רבות דברתי עם האדון אליפאנט, אך כעת לא אוכל והיה שלום וברכה.

אוהבך בלב נאמן

פ. סמאלענסקי.

המאמר הוצאות אבודות יבא גם כן בהוספה, כי הוא לא לפי דרך השחר.

מכתב הששים וששה

[למ׳ קאמיאנסקי].

ידידי היקר והנכבד!

מז"ט, מז"ט, מז"ט! גם תודתי לך על הכסף, סך הכל חמש מאות רו"כ קבל נא. עד היום לא כתבתי לך כי לא ידעתי שם חותנך ועד אשר מצאתי את ה׳ זאלקינד ושאלתיו לשמו ועד אשר הביא את האדרעססע עברו ימים אחדים, כי אך זה עתה הביא אלי את האדרעססע ואמהר לכתוב לך.

בדבר בית הדפוס לא הבינות אל נכון את דברי. הערב בעד בית הדפוס נחוץ כי יהיה בן הארץ, אך לא כן בעל בית הדפוס, ואם נהיה שנינו יחד אז הלא יקרא שם שנינו על בית הדפוס והערבות לא מעלה ולא מורידה להעסק, כי גם איש זר יוכל להיות ערב וְיִכָּתֵב אונטער דער פעראנטוואָרטליכען לייטונג פאן נ. נ. ואם כן בדבר הזה אין לך לחוש כלל, ומה גם כי גם אתה תוכל לקבל גט פטורים מרוסיא, המחיר הוא מאה רו"כ, וְתִכָּתֵב בספר תושבי וויען.

כתוב לי מכל אשר עמך ופרוש נא בשלום רעיתך הנכבדה ובתך היפיפיה המשכלת הבתולה המהללה מרת...

לאחי נולד בן גדול ורם בענקים.

אוהבך בלב נאמן

פ. סמאלענסקי.

מכתב הששים ושבעה.

[למ' קאמיאנסקי].

ידידי הנכבד והיקר שלום!

צר לי מאד כי לא יכולת ולא תוכל לבא הנה, במהרה, כי עתה שעת הכשר היא מאין כמוה לקנות את בית הדפוס, ואולי בחצי המחיר אשר אמר תמיד ואירא פן נאחר המועד. ואם אמנם נמצא לי אוהב אשר אמר לתת לי את הכסף בהלואה על איזה שנים כי עשיר גדול הוא, אך אירא לקנות לבדי פן יקצר כחי לשאת את כל הטרח ועל כן קראתי לך.

את הראזסוויעט אקרא לפעמים, ובכל מאמצי כחי התאמצתי לכתוב איזה מאמר למען הראזסוויעט, אשר מבלעדי כי דרכו נכון לפני, עוד יתרה לו, כי ה' ראזענ־פעלר מצא חן בעיני מאד והנני אוהב אותו בכל לבי, אך צרות רבות סבבוני זה שמינה ירחים, בני חלו כמעט כל הקיץ ועד הנה עוד לא נרפאו ממחלת קייכהוסטען. ולרגליהם נחלתי גם אני עד כי כשל כחי מאד וברב עמל אמשוך כעת בעט. אולי ירוח לי כעת אחרי כי בני הולי לשו לאיתנם ואז אחשוב לי כחוב קדוש לעשות כל אש בידי למען הראזסוויעט.

בדבר השחר לא בי כי אם בצוקערמאן האשם וכל עמלי יעלה בתהו.

מאמרך תוצאות אבודות עוד לא נדפס מהטעם אשר בתבתי, כי בכל העת הזאת באתי לבית הדפוס אך לשעה ושתים וראשי עלי כגלגל עד כי שכחתי תמיד אם לא היה עומד על גבי להזכירני.

להוציא לאור מכת"ע בשם פאלעסטינא חפצתי, אך עוד לא אוכל.

המחיר ממאמריך וכמה יעלה עד הכסף אשר נתתי

לזאלקינד על חשבונך ועם הכסף אשר נתתי להזעטצער אשר התחיבת לתת לו שני פלאר. בשבוע ועוד אכתוב לך לעת מצוא, ולא רב יהי הכסף אשר עוד נשאר בידי מהשלש מאות.

מדוע לא שלח יהל״ל אלי להדפים את ספרו?

הקבלת מצוקערמאן גם את התיעה ושמחת חנף?

אוהבך הנאמן

פ. סמאלענסקי.

אקוה כי בעוד ימים לא רבים אוכל להשמיעך חרשות אודות א״י.

מכתב הששים ושמנה.

[למ׳ קאמיאנסקי].

ידידי היקר והנכבד!

את המכתב האחרון אשר כתב לי ה׳ אליפאנט בהיותו פה בלי ספק קראת בהגאָלאָס ומני אז כתב עוד מכתבים אחרים ובכלם יעוררני ללכת ללונדון ויבטיחני כי יש שם לכסף מוצא למען האמללים לישוב ארץ ישראל, אך אני אעשה זאת רק כאשר ידרשו ממני קהלות וחברות רבות מרוסיא. הוא בקשני גם כי אבא אחריו לקאנסטאנטינאפעל ומשם נלכה יחדיו לא״י, כי אני יעצתיו רבות מה לעשות והוא קבל כל דברי ועצותי ברב כבוד ולכל אשר אמרתי הודה לי כי יש רגלים בדבר, וקבל עם אמר פה כי אני הנני הראשון אשר שמע ממני דברים ישרים ובנוים על אדני משפט, וזה הדבר כי יחפוץ מאד כי אהיה לו לעזר בקאנסטאנטינאפעל ואחרי כן בא״י, כי הוא הולך להשתקע שמה ואף לקנות ארצות למען מכרן אחרי כן בזול

מדוע לא תחיש לבא, הן את אשתך יכולת לקחת עמך ואם תחפוץ לנסוע תוכל לעזבנה בביתי, כי עתה לי דירה גדולה. הדבר אשר תדבר על דבר אמעריקא לא היא כי לא תדע את הדבר ככל אחיך, אחינו באמעריקא לא יעזרו להבאים, כי אם להפך המה יחפצו לעשות עסק טוב בהם. ה' עללינגער יבקש כי יתנו לבני אמעריקא א' מילליאן דאללאר, שני מילליאן רו"כ למען יוכלו להושיע לעשרת אלפים נפש מלבד דמי הנסיעה עד ניו־יארק, צא וחשוב כי בכסף הזה יוכלו להושיב בא"י חמשים אלפים נפש והוצאות הנסיעה מעטות הנה, בעת אשר הוצאות הנסיעה לניו־יארק עולות בעד עשרת אלפים נפש כפי ההוצאות אשר תעלינה להושיב הנפשות האלה בא"י ולקנות להם בית ושדה וסוס וחמור ושור, ועתה צא וקרוא את המכתבים אשר יכתבו הגולים מאמעריקא (מלבד איזה משיגעים אשר יחשבו לכונן שמה מדינה בפני עצמם) כי רע ומר גורלם מאשר היה בארץ מושבם עתה. שנאת ישראל גברה שם למעלה ראש וביותר השנאה לבני ישראל מרוסיא ופילין, ואחינו מכרום לעבדים לעבוד כל היום עבודת פרך בעד לחם יבש. מכתבים כאלה נמצאים גם בידי לא מהגולים כי אם מתושבי אמעריקא המעידים כי כן הוא.

כתוב לי למי אשלח את ההוספה במכתבים מלבד חותמי השחר. פה שלחתיה כבר למקומות רבים.

מהר לבא הנה כי רבות עלינו לדבר, ומי יודע אם לא תפקחנה עיני החברות ברוסיא ויפנו אלי ויבקשוני ואז אשים לדרך פעמי ואולי נסע אז יחד לא"י, מהר לענות אותי דבר.

אוהבך הנאמן

פ. סמאלענסקי.

ממאסקוי בא מכתב מלא תחנונים ויבקשו כי אבא

אני שמה ואז ימנו ויגמרו דבר, אך לא אוכל לכת שמה כי אדע נאמנה אשר נציב המליץ שם הרב מינאר ימסור אותי למלכות.

מכתב הששים ותשעה.

[למ׳ קאמיאנסקי].

ידידי היקר והנכבד!

על מכתבך האחרון לא עניתיך כי יחלתי הרבה למענה על אודות האספה ואני החלותי לעבוד עבודה לבל אבא בידים ריקות שמה. ולפי דעתי תהיינה האספות האלה כעת אך למותר, עתה עלינו לבקש בכל עת ליסד חברת יהודים, היינו אוהבי עמם ושפתם וארצם ולבא בברית את כל האוהבים בכל הארצות והיתה ברבות הימים החברה הזאת תחת חברת כל ישראל הצוררת כעת לישראל.

אני עומד לימין ראזענפעלד בפה ובכתב ואל יפול לבו אם נחרו בו כעת.

התאמר לבא הנה? מדוע זה לא תשים לבך ליסד כעת בית דפוס בטרם תאחר המועד. אני תקוה לקנות את בית הדפוס מבראג, כי כמדומה לי אשיג את הכסף הנצרך לזה מאת אוהבי כי על פי הדין אשר אין להדיחו עוד עלי לקבל מבית הדפוס כעת שמונת אלפים פאר. וכאשר אקנהו אז יְהֶה לי הכסף הזה ואחרי אשר אקנהו נכון הנני בכל לבי להתחבר עמך.

הודיעני דעתך ואדע, כי כאשר יצלח בידי לקנות בית הדפוס ידעתי נאמנה כי יבאו אלי רבים להתחבר עמי.

את השחר אשלח לך לאשר תחפוץ.

והנני אוהבך הנאמן

פ. סמאלענסקי.

מכתב השבעים.

[למ. קאמיאנסקי].

ידידי הנכבד!

מקרב לב נאמן אברכך ליום שמחתך ותבנה ביח בישראל לשם ולתהלה.

בדבר המכונות ויתר הדברים הנצרכים לבית דפוס טוב טוב תעשה כי תבא הנה, כי פה תמצא הכל במקח השוה, לא כן באשכנז שם לא תמצא כל אשר תבקש במקום אחד ובדבר ז..ה יש לי הרבה הרבה לדבר עמך ואשביעך בשם גוטענבערג כי תבא הנה, ועל דעתי טוב עשית לוא בחרת בפרעסלויא לשבתך עם רעיתך ששה שבועות מיאלטע, כי ביאלטע לא תמצא כל הדרוש לענג הגוף והנפש, אך בלי ספק כן גזר ד״ר על פי המאדע דהאי שתא.

רעיתי ושלשת בני בפעטערסבורג המה.

אולי לא נגזרה עוד גזרת יאלטא איעצך לבא הנה לפעסלויא ואז תהיה לנו שעת הכשר לדבר הרבה.

אוהבך הנאמן

פ. סמאלענסקי.

ב׳ אלול. בשנת יבא חתן דומה למלך לפ״ק.

מכתב השבעים ואחד.

[לאליהו קאפלאן לסקאפין].

אדון יקר ונכבד!

אף כי רעה ומרה הסבה אשר נתנה בלבבכם את המחשבה הטובה לחיש מפלט לכם ולבניכם, בכל זאת תהיה

המחשבה הזאת כרפואה להמכה הגדולה אשר הכו אחינו זה אלפי שנים ועוד התחדשנה הצרות את פניהן מיום ליום ועתה יותר מאז, כי עתה נתונים נתוגים בשלשה וחצי מיליאן להרג ואבדן באין מושיע, ואשרי אלה אשר יחושו מפלט להם בעוד לא עבר המועד, כי מי יודע את אשר יקרא עוד את אלה אשר יאחרו שבת על מקומם במאורת פתנים ?! בכל לבי ובבל נפשי נכון הנני להשיב לכם דבר כאשר תבקשו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון.

א) אויר א"י טוב מאד מאד, וגם את החולים במחלת החזה ישלחו הרופאים שמה למען ישובו ויחיו, מלבד בסביבות הירדן שם לא טוב הוא מהרוחות הרעות הנושבות מהים (טאדטע מעער).

ב) מעינות ונהרות וגם ממי מטר ושלג יספיקו להשקות את השדות, מלבד בסביבות ירושלים ששם לא יכילו המים אם לא יאספו למכביר בברות (ציסטערנע).

ג) תבואת הארץ היא כל מיני דגן וגפן וזית וביותר החטה הנקראת דורא הטובה מאד להוציא ממנה יי"ש טוב ומובחר, גם שדות לזריעה ולמרעה יש ויש, ומינים שונים ממיני הבהמות והעופות.

ד) גם לכל הנמלטים מרוסיא ורומעניא ועוד, תספיק הארץ, כי על ידה גם ארץ סוריא הטובה ופוריה, ותוכל לכלכל בלחם את כל איש אשר ידו תמצא לקנות לו נחלת שדה ובית.

ה) העבודה קלה היא שם הרבה יתר יתר מאשר באיירופא, כי לא יעמיקו חפור באדמה וכאלה ותחת זאת עבודת השדה היא שם בקיץ ובחרף.

ו) שדות יוכלו לקנות בכסף מאת הממשלה ומאת יחידים, לאלה הקונים הרבה בפעם אחת טוב יותר לקנות מאת הממשלה אשר תמכור בזול מאד, ואלה אשר יקנו רק לנפשם יקנו מאת יחידים.

ז) אם גם לעבודת האדמה טובה הארץ, אך היא

טובה עוד יותר ויותר למסחר ולחרשת המעשה; למסחר טובה היא כי היא תאחד איירופא עם אזיא ואפריקא ובמשך זמן לא כביר אם יתישבו אחינו שמה ירימו את המסחור למעלה ראש, ואף כי לחרושת המעשה וכל הבא שמה וצרור בכספו בידו יהיה במשך עשר שנים לעשיר גדול מאד, ביחוד טוב יהיה לאלה אשר ייסדו שם בתי מלאכה לנייר, לאריגת בד, לשמן זית, ליין גפן ויין שרף, לפתוחי עץ־זית, לאספאלט וצעמענט, וכלי זכוכית ופארצעלאן ובדבר הזה עפרה זהב וכאלה רבות.

ח) הערבים לא ישנאו את היהודים, וחקי ארץ תוגרמא טובים להיהודים במאד מאד עד כי אין ארץ באיירופא אשר שם זכיות ומשפטים חפשים להיהודים כמו בתוגרמא ועל כלם הן הרשות נתונה שם לכל איש לאסוף אספות ולדבר כהעולה על רוחו ולשאת כלי נשק, גם להעמיד שופטים אך מקרבו, ואם ירבו הבאים שמה, אז תהיה להם הצדקה גם להעמיד חיל וצבא מקרבם ולמשול בארץ כחפצם ולהממשלה ישלמו מס קבוע.

ט) אחינו ברומעניא ורבים מרוסיא כמו מעיר סאוואלק, קרעמענצוג, מינסק וכדומה אשר יסדו אגודות לישוב א"י שלחו שלוחים שמה להור את הארץ, והשלוחים האלה עברו על פני כל הארץ ובשובם הודיעו דבר לאמר כי טובה הארץ מאד ושלום יהיה לכל הבאים שמה, והם המה יסדו ועד ביפו אשר יהיה למאור עיני כל הגולים הבאים שמה.

הועד ההוא הודיע דבר לאמר, כי לכל משפחה בת חמש עד שש נפש דרושים אלף ושני מאות רו"כ למען קנות ארץ די להמשפחה ולבנות בית ורפת ולקנות שלש פרות ושני שורים וחמור וסוס אחד עם כל הכלים, וגם על הוצאת המחיה לשנה אחת ואז תדע כי תמצא ארחות חיים, אשר על כן כל משפחה אשר ירה תמצא ללכת שמה תוכל לעשות זאת ואם רבים המה יחד מה טוב, אך לאלה אשר יביאו כסף בידם נכונים ימי אורה ושלום, על זאת העידו כל־

התרים מבני ברית ומשאינם בני ברית. הערבים לא פראים המה כהאשכנזים ולהפך כי המה נשכרים בכל חפץ לב להיהודים לעבוד האדמה.

זאת היא בדבר הארץ; ובדבר החברה טוב הוא כל אשר תעשו אם אך תעשו, כי הנה הסער המתחולל אשר יצא בארצכם לא עד מהרה יקום לדממה ואל תשלו את נפשכם מקטנכם ועד גדולכם כי עוד ישובו ימי אורה לכם, כי נורא הוא אף פראי יער גם בטרם מצאה ידם להכריע לטבח אך נורא הוא מאד מאד אחרי אשר הריחו ברית דם, וכלכם יחד אם לא תמהרו לנוס, הנכם נתונים לבז ולמשסה ולהרג. לכן איש את רעהו חזקו ודברו על לבו, ומהעשירים תחלו, המה יחלו לעזוב הארץ וכאשר יכינו המה ביתם בא"י אז תהי תקוה גם לדל, אך אל תחכו לאספות גדולות ולרשיון, כי אם מהרו להמלט בטרם תספו.

אני נקראתי מאת השר הגדול אליפאנט ללכת ללונדון למען אמצא די כסף עוזר להאמללים אשר ילכו לא"י ומשם לקאנסטאנטינאפעל ואחרי כן ללכת את האדון הנ"ל לא"י. ועל כן הגישו אלי בקשה בשם כל החברה ותבאו על החתום כי אזכור אף אתכם בבאי ללונדון, בקאנסטאנטינאפעל וא"י, ואז אולי תמצא ידי לעשות גם למענכם דבר מה בפעל.

אחיכם אוהבכם

פ. סמאלענסקי.

מכתב השבעים ושנים.

[לא. צוקערמאן]

ידידי הנכבד מי"ה א' צוקערמאן יחיה!

על מכתבך הנכבד אענך כי כבר קדמתי לכתוב לך גם בטרם כתבתי את המכתב האחרון, ולפי ראות עיני לא

בא לידך. בדבר החותמים אשר לפי דבריך יצערו בשנה הבאה לא בידי להושיע, כי אני לא אתחנן לאיש כי יקח את השחר ולא אכתוב בלתי אם לדורשים לי, אך את אהבתך ארע להוקיר ואודה לך על עצתך אף כי לא אעשה כאשר יעצתני. כי אם אמנם נקל לי מהיות עבד להשחר מבלי כל שכר לעמלי, אך את כבודי בכסף לא אתן. הֲנֵהֶם נא כמוני על אשר מספר הקוראים עברית ילכו ויצערו כי עם לא בינות הוא ומה נעשה לו עוד? נעמול כאשר יהי לאל ידינו וכל עוד אשר יהי לאל ידינו, וכאשר תבלה עבודתנו־ שארית כחנו ואין עוד כח לעבוד על אדמת ישראל נחדל במנוחת לב בדעתנו, כי עשינו כאשר עלתה בידינו וכאשר אני אוסיף עבוד מבלי כל שכר, כן אל תרף גם אתה מְבַקֵּש לפלס נתיב להשחר אף אם תקותך סה היא.

מן הכסף אשר לי בידך שלח נא עשרה רו"כ אל ה' יעקב רייפמאן על האדרעססע Herrn Lazar Ehrlich in Sawichost Russisch Polen für Herrn Iacob Reifman.

את ההוברות אוסיף שלוח לך דרך ווארשא.

מרוע לא תכתוב חדשות? הלא אותן יכלתי להקריב מדי חדש בחדשו. שירך ארפים בחוברת השלישית בהוספה, בדבר נוגה הירח לא אשים לבי כי ידעתי כי כל אלה אשר יראוהו יסבו עין ממנו בגועל נפש, רק לשמך היה לך לדאוג כי לא לכבוד הוא לאיש לבא בסוד נערים חסרי דעת.

אוהבך ודו"ש

פרץ סמאלענסקי.

את השיר יהודית לא אוכל להדפים, ולעת מצא אוכל להשיבהו לידך אם תחפוץ.

מכתב השבעים ושלשה.

[לא' צוקערמאן].

שלום!

בטרם אשר יהיה מכתבי זה בידך כבר תהי החוברת שם ואין לי להוסיף דבר בלתי אם תמהר לשלוח את הכסף וגם את החוב הישן.

בדבר שאלתך על אודות הסוכן בווילנא אגרך, כי שקר בפי האיש גאלעמב אשר אמר כי שמתיו לסוכן, הוא בקש ממני כי אעשה זאת ואני השיבותיו את התנאים אשר על פיהם אעשנו לסוכן והיא לא ענני דבר, ובין כה וכה בקש איש להיות סוכן שלעמל"פ ואקרבהו. בדבר השחר ומאמריו הנך שב על דבריך כפעם בפעם ועוד טרם תראה כי לא אוכל לשים להם לב, כי לא לחותמים אשים לבי מאז ועד היום, היינו לא לחותמים אשר בשביל כספם יחפצו רק את אשר ינעם להם, ולוא עשיתי מראשית כזאת לכתוב רק אשר ינעם לכל קירא כי אז אמנם רבו החותמים, אך השחר היה אז כהצפירה והמליץ, ואני אבחר לחדול מהוציאו לאור מאשר להשחית את רוחי ודעתי בשביל איזה פתאים אשר לא למדו דעת וימאנו ללמוד ולמשפטים כאלה לא אשים לבי כאשר לא שמתי עד הנה. או האמנם תדמה כי כמשפט יחשב בעיני המכתב של ה' טריוואש? הוא כדרך היהודים אשר כל אשר ינתן להם לא ימצא חן בעיניהם ורק כאשר לא ינתן להם אז יבכו מרה על כי אין בידם. בעיניו מאמרי להג הרבה ודברי ש"י אך עזות ודברי כהנא הערות והשיר ענות עמי אשר בכל ימי חייו לא כתב ולא יכתוב כמוהו הוא אך חרוזי תפל ולמען אסתנים כאלה אין בידי לתת דבר, אולם ת"ל כי דברים כאלה לא יעשו כל רשם בלבי ולא ירגיזוני וכאז כן עתה אומר: יביזו ואחר ידברו, ואני אוציא את השחר למען אלמד בינה לאלה החפצים בדעת ולאלה אשר לא יחפצו בה

יפנו וילכו להם ואני לא ארוץ אחריהם, וכשם שלא שאלתי את פי איש עד הנה אם אגער בהכידים או במשכילי ברלין ובאלה, כן לא אשאל גם היום, כי באמת משפט רב הכותבים עברית ברוסיא הוא כאין וכאפס בעיני ולא אכחד, אני אומר הכותבים ולא החותמים, כי בהם רבים מבינים וחכמי לב נאמנים ומכירים טובה ומברכים בכל לבם על הטובה אשר יעשו אתם, אך רב הכותבים המה בלבי חציפין בלי כל בינה והשכל ורק במצאם מקום לגנוב דבר יגנבו ויתנפלו על האיש אשר ממנו גנבו, כן המה רב הסופרים בהמליץ, ובאשר אכתוב לך לפעמים כי אחפוץ לשמוע משפט (כן גם בדבר הספור נקם ברית) לא למען אדע אם טוב או רע הוא הדבר, כי אם למען אדע את כח השופט ההוא ויושר לבו, ומה אוסיף לדבר עוד? את השחר אוציא על פי רוחי, ולא על פי משפט שופטיך, וגם תשגה מאד מאד כאשר תאמר כי רב הקוראים המה ברוסיא. החותמים ברוסיא המה מאין ואפס בעיני, כי אני אעשה אתם חסד בשלחי את השחר בלי כל שכר לעמלי, ואם יחדלו היום מקחת את השחר כלם יחד, ואם תמשוך גם אתה את ידך ממנו לא ידאב לבי, ואף עוד זאת, כי אדע נאמנה אשר אז ירבו הקוראים הנאמנים, אשר לא יבקשו אך חסרונות ומומים כי אם את הטוב להתענג בו ולהכיר טובה לנותן להם את הטוב, והמה רב הקוראים וגם אחדים מהכותבים אשר לבם לא נשחת בקרבם, ולא אך זאת מגמתם לראות כל גאה ולהכניעהו, כי אמנם לא אכחד אשר לוא כתב אלי איש על אודות מאמר של ה׳ נאטעגזאהן וואס וויל דיעזער פלוידערזאק כי אז עניתיו אם חזיר אתה ואין לך חיך לטעם טעם ברבורים אבוסים לך לך אל הצפירה ושם תמצא את מאכלך הראוי לך, כי עזות ואי דעת כזאת לא שמעתי עד כה לאמר לסופר, אשר נעלה הוא על כל הסופרים העברים אשר ידעתי, כדברים הנבערים

האלה; אני לא קראתי עוד בשפת עבר מאמר אשר ישוה למאמריו של ה' נ"ז, אבל הוא הדבר כי בורים אחדים אשר לא יבינו בין ימינם לשמאלם המה ישפטו שפוט ואתה תחלום חלומות, כי על פיהם אשנה דרכי. ומלבד כל אלה אך שקר וחנף בפי אלה אשר יבקשו מאמרים כפי אשר היו לפנים, מי המה הכותבים אשר כתבו מאמרים טובים? ומי המה אשר בידם לכתוב מאמרים טובים? הלא אך שנים שלשה והמה לא יכתבו כל עיקר. עתה ינהו אחרי מאמריו של ה' שולמאן, ואני אזכור עוד מה שכתבת לי אז כאשר נדפסו מאמריו כי כלם לא ימצאו בהם חפץ ואני אמרתי כי המורים הם ולא יבינו דבר ועתה יבקשו אותם, וכאשר יחדל ה' גאטאנזאן לכתוב אז יאמרו: חבל על דאבדן. אני אדע כבר את המשפטים האלה ולא ארגז רק לפעמים אנחם על כי הקרבתי כחי ורוחי לסרי סוררים, אך זאת היא נחמתי כי לרב הקוראים לב תמים ולא משחת כאשר להשופטים האחדים, אשר בכל דבר תצר עינם אם לא המה המה הכותבים. ואני הארכתי בדברי אלה אף כי למותר המה רק אולי הלמוד מה להשיב לטפשים, אך אל תדמה כי לבי ירגז בשמעי משפטים כאלה, כי אז אניד מאד לשפתנו ועמנו, כי עוד יעלו קוצים כאלה בכרמו להבאיב כל עץ טוב, כי אמנם כל שונאי ישראל וכל מואסי שפת עבר לא ירעו להם כאשר ירעו אלה השופטים האחדים אשר לא יתנו להטוב לשגשג.

והנני דו"ש

פ. סמאלענסקי.

מכתב השבעים וארבעה!

[לא׳ צוקערמאן].

שלום!

מלחמות כאלה לא תתננה מגור בלבי, כי כבר נסיתי באלה, ואם אולי תזיקנה בעתן ואחרי שבועות אחדים לא תעלינה על לב. והאמת אגיד כי קצתי מפני חז"ם והנג"ם לענות אותם דבר, ואם עשיתי כזאת בחוברת ז׳ על המעטפה הוא רק כי בטלתי רצוני, ואדע ס״אש כי המענה הזה יהיה כעצים לאש להגדיל המדורה, ובכל זאת אם יופיע השחר אך שנה ושנתים במועדו אז לא תאנה אליו רעה מפני המזיקין.

היום הנני שולח לך החוברת הז׳ ואתה מהר במשלוח הכסף ובמשלוח העלים מחוברת ח׳.

ביום הזה קבלתי מכתב מליבוי מאת ה׳ ראָסטאָווסקי כי לא קבל לא את השחר ולא את התועה ושמחת חנף, ואני כתבתי לך עוד בירח סעפטעמבער שנה העברה שתשלח לו וכדאי בזיון, ועל כן מהר ושלח לו את כל אלה ביום אשר תקבל המכתב הזה.

וכתוב לי את שמות כל אלה אשר שלחת על חשבוני למען ארע למי שלחת.

והנני דו"ש

פ. סמאלענסקי.

שלח על חשבוני גם על החצי השני לה׳ בן ציון לוריא באנטאפאל גוב׳ גראדנער.

מכתב השבעים וחמשה

כבוד ידידי הרבני וכו' מו"ה בנימין בינש נ"י.

מכתבו הגיע עדי, ולדאבון נפשי ראיתי כי עוד ידי המתחסדים רוממה עד כי יירא לנפשו מהביא את השחר לביתו, אך לנפשי בל יפחד פחד כי אני לא אירא מהם ומהמהם, חציהם כמו יתמוללו ולא יגיע עדי, ואני הנני עומד נכון על משמרתי לא אסוג אחור, ופעלי מצא לו שם על פני חוץ בכל ארץ אשכנז צרפת מאלדויא גם ברוסיא יעירו את השחר והוא ילך הלוך ואור למרות רצון החשוכים מורדי־האור.

על דבר אחי. כי לא בו האשם אם הסיר רחמו מפרי בטנו רק בהזמן אשר דכאוהו זה ארבע שנים כי הוכה במכאוב רעהמאטיזם ברגליו ולא ירד ממטתו שלש שנים ובכל העת ההיא היה עלי למשא, מכסי הוצאתי יותר משלשת אלפים רו"כ למען אמצא ארוכה למחלתו ועל ידו עיזבתי את העיר ארעם כי הלכנו לטעפליץ לרחוץ במי הרפואה, ועתה זה שני ירחים מעת אשר החל להתהלך בחוץ, אך לא מצא לו עודנו מוצא לכסף והנהו עודנו עלי למשא. אמנם עתה אקוה כי לא יארכו הימים וימצא לו מוצא ללחם כי הוא למד בעיר פראג שחיטות וחזנות, ואז לא ישכח מרחם את בתו. אחי כעת בפראג את מכתבך לא שלחתי אליו כי מרוע אכאיב לבבו ללא הועיל, ואני לא אוכל לעשות מאומה עבורה לעת כזאת כי די לי אם אשלח מעות לאמי ואפרנס את אחי.

ידיעני נא בטיבו איה מקום בן אחותי ה' גרשון ומה נעשה בו. בדבר הספרים יוכל לחשוב כל גולדען או פלאר. לשבעים וחמשה ק"כ ודמי הפאסט עד ווארשא ישולם פה ומווארשא עד מאהילעוו לא ארע המחיר אך לדעתי לא רב הוא המחיר בעד ספרים. ספרים לאלפים ימצאו בבית הרפוס של ה' שלאסבערג, ואם יחפוץ יכתוב אלי ואני

אקנה אותם למענו כי יודע אנכי אל נכון את המחיר מכל הספרים.

ושלום לך מאת ידידו ומכירו

פ. סמאלענסקי

היום י"ב ימים לירח תשרי שנת הרכ"ט.

מכתב השבעים וששה

[למ' ד' בראנדשטאטער]

פלאים נפלאתי בקראי מכתבך אשר האחרון תקראנו כי בלשון אחרת תדבר עמי, ואם אמנם גם שני המכתבים אשר באו לידי לפניו גם המה ברוחו דברו, אך לא בדבריו, ואני אמרתי אך התולים עמך ולא שמתי לבי להם, אמנם במכתב הזה הריקות את כל בוס החמה לפי ואני טרם ארע מה פשעי? הן אמנם צדקת בהשמיעך משפטך כחותם וגם זאת בקשתי ממך, כי בכל לב אבקש לשמוע אמרי יושר, אך לקרוא לריב ומצה, לא לבד כי לא בקשתי ממך כי אם גם לא אדע על מה תריבני? והנה על המכתבים הראשונים לא עניתי כי נחליתי מיום שובי ממסעי וידי כבדה עד כי לא אוכל למשוך בעט, ולא אוכל לתת מאמרי אשר כבר ערוכים ושמורים בידי למען השחר, הלא המה שנים עשר מאמרים אשר הראשון היה המאמר „עת לדבר" והוא כהקדמה להם כי ידי לעו ולא אוכל לכתוב אותם לתתם בדפוס, וגם על יתר המכתבים לא אענה אף על אחד מני מאה, ולכן אמרתי תהיה גם אתה כאחד מהם, אך המכתב האחרון הלאני ולא אחריש עוד ואשיבה לחורפי על לא-דבר דבר. שמענה ואתה דע לך, כי איש בר לבב

אנכי ולא אסתיר מזמותי ולא אמכור מחשבותי ולא אשא-
פנים ולא אבקש כי ישאני המדבר עמי אך לא צדקת
במשפטך אענך, דע לך כי השירים אשר היו למלה
בפיך מצאו חן בעיני ודי התשובה הזאת להצדיקני ואם
לא ימצאו השירים חן בעיניך אז לא יצדק משפטי ולא
אני, ואני אני הוא השופט בשנה הראשונה כבשנה השניה,
אמנם לא רק בעיני מצאו חן כי גם בעיני הקוראים
היודעים משפט, שאל את ידידי ה' שולמאן ויגדך, את ה'
רובין אשר יתגורר כעת באטליען ודבר אין לו עמדי
ויאמר לך, וכאשר הראיתי מכתבך הראשון לבאי ביתי
השתוממו על המראה וה' האלצאפפעל אמר: אין זאת כי
אם משחק הוא, כי הוא התפלא על השיר „הכנור" וגם לו
חיך לטעום, ומפי עשרים אנשים שמעתי תהלתו, והשיר
קבר עריצים טוב במאד מאד ומשפט וואלטער בטל ומבוטל
בעפרא דארעא. בדבר שירים ליריים, מה התפלא כי
היערות ירקדו וכדומה אם נעים זמרות ישראל אמר כי
נהרות ימחאו כף יחד הרים ירננו, פצחו הרים רנה, הרים
רקדו כאלים גבעות כבני צאן וכאלה רבות אשר תדע גם
אתה כמני רק לשון ערומים בחרת לך מבלי שים לב לאלה
הכתובים ולרבים כמהם ואם לא תואנה תבקש הלא אך
התולים עמך, כאשר גם בשיר הזה תשאל שאלות אשר
לא אבוא עד תכונתם „יצהלו בחצות" תשאל „מי"? האם לא
תדע כי הנסתר הוא כמו בשפת אשכנז „מאן טאנצט" ומה לך
כי נזעקת על משפט קשר שבנא? הן אמנם לא מצא חן
גם בעיני, אך האני ערב בדבר אם ימצא איש בו חפץ,
הגש עצמותיך והכה את השופט על קדקדו והיה אם לא
אקריב דבריך אז לך הצדקה לשאול: האם משוא פנים
בדבר? הלא זה דרכי לקרב דברי איש ואיש ריבו, ולוא
שפטתי אני במשפט הזה אז היה לך הצדקה לתת דפי
במשפטי, אמנם עתה צדקתי וצדקתי ואשא ראש, כי
לולא אספתי את המשפט אז היתה הצדקה לה' פישמאן

לקרוא חמס על כי לא אספתיו, כי כאשר שאלני להגיש משפטי עניתיו כי לא מצא חן בעיני, אך כאשר שלח לי משפט איש אחר אז היתה עלי החובה לקרב משפטו. אמנם מה תצעק עלי, הביט בהמזכיר ותראה איך רומם את הס' קשר שבנא החת לשונו והד"ר שטיינשניידער הלא הוא ביבליאגראף גדול וזאת תכלית מכתב עתו והוא השופט. בדבר הכ"י אשר לא מצא חן בעיניך הלא השמעתיך כי ישנם אנשים אשר רק אליהם עיניהם צופיות, ואם תחפוץ אשלח לך למראה מכתב מאחד מגדולי החכמים בארץ אשכנז, הוא הפראפ' בערנייז הנודע למבקר ראשי בדברי הימים בין היהודים והנוצרים ותראה כי מלא פיו תהלתו על כי אספתי את הכ"י ואם מעט לך שים עינך בהצייטונג דעם יודענטהומס אשר כתב לפני ירח ימים, ושם הלל אתי רק על אשר אספתי כ"י כאלה אשר יאירו נתיב על הזמן העבר, אמנם אחרי כל אלה אשמיעך כי לא לבד גדולי החכמים בעמינו כהפראפ' מאנדעלשטאם אשר כתב לי כי יתרון השנה השניה מן השנה הראשונה כיתרון האור מן החשך, הנה גם הסוכנים אשר ידעו את נפש הקוראים כתבו לי כי השחר הזה ימצא חן הרבה יתר מבשנה העברה. שאל את פויסט וישמיעך, את חשמל ויגדך, אמנם לוא גם אודה לך כי השנה הראשונה היתה טובה מזאת, אך במי העון? האם בי? האם כח אבנים כחי לכתוב בכל העת? ומה אעשה אם חסר סופרים ישראל? ומה אעשה אם רק לעבענזאהן וגארדאן בישראל? והראשון זקן עומד על פי הקבר ולא יכתוב עוד ורק אחד נשאר, והאחד הזה יחל מעתה לעבוד בהשחר כי דרך השחר כעת מצאה חן בעיניו לפי דברו, גם אני הקרבתי בששון לבב מאמרים חדשים ומועילים לוא נמצאו כמו אלה אך באין חדשים טובים טוב לי לאסוף ישנים, כי המה יורונו דעה בכל עת. ודי לך לדעת כי מכיסי שלמתי להכותב למען יעתיק לי את המעט

מהספר „שער השמים" אשר דבר גדול הוא אלי. לוא ידעת כי מאמרים טובים מחכמי הדור מונחים תחת ידי ואני בַּכַּרְתִּי את הישנים אז צדקת, אך ממאמרי הצופה הלא טוב לי כתבי יד, ואל תשכח כי לשתי חוברות מהשחר דרושים מאמרים כלהצופה לכל השנה דוק ותשכח, ואיה איפו אקחם? אך כל אלה העונות כאין נחשבו מול האשמה אשר תשית עלי כי הדפסתי את השחר למען הוציא את התועה לאור עולם ובזה גלית דעתך כי גם התועה לא מצא חן בעיניך, אף כי אחרת השמעתני לפנים והאמר כי די לך די אם רק הוא ימצא, אמנם אולי נשתת גם התועה ואני אמנם לא אביא עמך במשפט, כי על פעל כפי לא אבוא את איש במשפט אחרי כי נפשי יודעת כי אין אב מעיד על בנו, והאמת אַגיד כי לבי ידוה במאד מאד אם אשמע עוד מפי אנשים כי התועה אבד דרך, אך הועיל לא אוכל, אך בכל זאת טפלת עלי אשמת חנם, כי אף אם התיעה אבד דרך בכל זאת היה לאל ידי למכור אותו בכסף מלא אחרי כי עד הנה מצא חן, והחלק הראשון נדרש במאד מאד, ומדוע אשחית את נחלתי ואתן ששים בוגין לשנה אשר מחירם יעלו עד שלשת אלפים פלאר, וכל הכסף אשר אקח מהחותמים לא יספיק לזה הלא טוב טוב היה לי לתת רק עשרים מהתועה ולקחת מחירם ארבעה פלאר. באשר יאבו המו"ס להת לי, ועתה איגע כל היום כשור פר וגם בימי חלותי לא תנחמני ערשי כי ההגהה וההדפסה על צוארי, וגם הכסף אשר מצאתי בשכר עבודתי, לא בהשחר כי אם מחיר התועה אשר הדפסתי ביחוד, אוציא בהשחר ולא ישוב לידי, והתועה יְהַיֶה את השחר לא השחר את התועה כאשר חרצת. והנה אחרי כל אלה לא אדע את הנסבה אשר הֵסֵבָּה את לבך מהשחר. אמנם באמרך כי לא תוסיף דבר אלי ולא תוסיף שלוח מאמרים אל השחר, העצבתני אך לא הרגזתני, ידוע תדע כי השחר יחיה כל עוד נשמה באפי וכל עוד כתונת על בשרי ואם יחדלו

מתמוך ידי גם אז אעבוד עבודתי כמקדם, עבודתי אשר היא חיי רוחי, עבודתי אשר היא אמונתי, אעבוד אעמול ביושר לבב עד אשר אכרע אפול תחת סבל משאי. ואז ידעו גם אלה אשר יאריכו עתה לשון! מה פעלתי! אתה חותם אתה תאמר ותוציא מכסה ששה זהובים ואני מוציא לאור אני ואבלה ימי נעורי בעמל ותלאה לרגלי עבודתי כי לפני החלי במלאכתי ראיתי שכר לעמלי כשני אלפים וחמש מאות זהובים לשנה כאשר ידעו כל מכירי ואת כל זאת הקרבתי למען השחר ועוד אקריב כל עוד אשר יהיה מנחה בידי, אמנם רק בעבור זאת העצבתני כי צר לי אם תחדל מכתוב עברית, כי בלעדי השחר אין מקום למאמרך, ורק השחר יעיר את האנשים אשר כח בידם לכתוב לתורה ולתושיה ואם תחדל מכתוב אל השחר לא תוסיף עוד משוך בספר ועל זאת צר לי, אך בידך לעשות כהעולה על רוחך, לא אוסיף בקשך אחרי כי ת מ א ן ואם גם תמשוך ידך מכתוב על השחר גם אז לא ארבה תחנונים כי אני לא אתרפס וארהב איש. אלה הדברים ערכתי לך בלילה בשעה אחת עשרה והמה יצאו מקירות לבי, כאשר אדבר בכל עת בתום לב אם לא אחמד לצון, ומכתבך גרש לצון מלבי, דברי דורש שלומך באמת

פ. סמאלענסקי.

גם זאת לך לדעת כי את אשר כתב סאמועלי בשני כי שיר כזה לא ימצא בשפת עבר שקר וכי הוא לא חתם על השחר...

מכתב השבעים ושבעה.

[למ׳ ד׳ בראנדשטאטער].

ידידי!

הלא מעתה קראת לי אוהבי ידידי אתה!

שמחתני מאד במכתבך אך לא על התהלות אשר

מזרת לי מלוא חפנים שש לבי, כי מה עשיתי ! דברי מכתבי לא הכמה ולא מלאכה היו רק דברי אמת, ויודע אני כי נקל להשמיע את האמת משמוע והבין אותה, ואתה אמנם הָראית לי לדעת כי תדע להודות ויקר אתה בעיני, וזאת שמחה את לבבי מאד, והאמת אגיד לך כי דברי מכתבך החולף העציב את רוחי הרבה יתר מאשר השמעתי, כי אם אמנם עצב ורגז רחקו מעלי כי הרחקתים בחזקת היד וזה שנים רבות עלתה בידי כמעט להשמידם כליל מלבי תחת היותי מימי נעורי עבד עבדים לכעס ויגון, וכל פגע וצרה אשא ואסבול במנוחה ולבי טוב עלי, אך המכתב הראני לדעת כי לא רק אשבע עמל בעמלי כי אם גם עמלי הבל הוא ואין בו מועיל. וזה דרכי כי כאשר חזק אני מצור בדעתי ומשפטי על פעל ידי אחרים כן רפה כח הנני לעמוד על נפש פעל כפי ואחרי כל התהלות אשר פזרו לי על התועה, האמנתי בדברי איש אשר בלצון אמר (ואני לא ידעתי) כי בארץ רוסיא ילעיגו לו והייתי עצב בדבר הזה מאד. אך את אשר שאלת מאין עבר עלי הרוח להאמין כי אמרת כי התועה אבד דרכי, הלא כאשר אמרת כי רק למענו איציא את השחר ואם כן, הלא אין די כחי לפלס נתיב למענו רק אם אחרים יעזורוהו, אך כל אלה יְשַׁבְּחוּ רק זאת לא אשכח כי מודה על האמת אתה ורב לי.

בדבר השירים מ'... אשמיעך עוד הפעם כי השיר הכנור הוא טוב מאד לא כן קברות עריצים אף כי גם בקרבו ימצאו חרוזים טובים במאד מאד אך הוא ארוך עד בלי די, ובכל זאת היא משירר מלרה ומבטן אך שפת עבר אין אתו – ודע כי הוא הוא האיש אשר נתתיו כמשקר לעין כל בחוברת ג' כי הוא הוא המודיע מלעמבערג במה"ע „ד"א יודישע פרעססע" וגם זאת תהיה לך לעדה איך אשא פנים, כי בעת אשר הקרבתי שירו, העטיתי עליו בושה סלה –

אנא שלח לי את אשר קנית בווארשא כי אני לא אדע מזה עד מה ולי לדעת זאת ואם יש בידך מאמרים מהר ושלח. החוברת הרביעית תבוא מהר לידך והודיעני אם אשלח לך יותר או רק לך, בדבר מכתבי ראפ. ופ"ס אודיעך כי נפשי תברכך עליהם מאד, אך לא עתה בין השחר מקומם, כי בהשחר יבואו רק דברים אשר מהם תצא תורה ולא לגלות מזמות לב איש אחרי מותו, ואף אמנם המכתבים לא ירשיעוהו מאד, אמנם לי יש חפץ בהמכתבים האלה, כי יש את נפשי כאשר ינוח לי לכתוב תולדות ראפפארט וזמנו, לא בדרך פאריעס, באמת וצדק אז יהיו לי המכתבים אוצר נחמד, ואם יש לך חפץ בהם אז אתנם על ידי כותב למען יכתבם למעני.

והנני אוהבך באמת

פ. סמאלענסקי.

מכתב השבעים ושמנה

[למ' ד' בראנדשטאטער].

ידידי!

זה עתה בא מכתבך לידי. קראתי את מאמרך מהחל ועד כלה ואשיבך מהר כאשר שאלת. כי לא אתן מאמרך בשחר אף על גב דאת לא חזית מזלך חזא כי לא אעשה כדבר הזה, אך לא אירא מריבות עם כאשר דמית ועל כן לא אתנהו, כי אם מאשר כי לא ישר בעיני, כי התהפכת בו מן הקצה אל הקצה; ראשית דבריך היו כי בא ספק בלבך פן יבוטלו המצות לעתיד לבוא ואחרי כן תראנו את המשפטים האיומים הנעשים לעיני המשיח, ומי הראם לך? חלום! ואם תאמר על דברי בעלי התלמוד

תשען אשר השמיעו כזאת, אמנם הלא הספק במקומו עומד, וגם הוא תלמודי אשר אמר כי מצות בטילות לע"ל, חשוב דבריו ותראה מחזה שלום ואמת, ותראה את המשיח מושל ביראת אלהים צדק אזור מתניו ואמונה אזור חלציו לא יכהה ולא ירוץ, ושפט בצדק דלים והוכיח במישור לענוי ארץ; גם אתה השלכת החוצה את הילד ואת המים אשר טבלתו במו, האם בעבור השוטים אשר קלקלו לחזות מחזות שוא ומדוחים תעקר האמונה הטהורה מלב ישראל; האמונה בביאת המשיח אשר תחיה רוח העם וגם תתן כבוד לעם אשר בתוחלתו יחזיק ימים רבים? ובמה נופלים אנו מכל העמים אשר שבו לקרוא ממלכה, האם לא טובים אנו כהשודדים היונים, כהמרצחים הרומענים, כרועי החזירים בני סערביא, אשר יעשו מלוכה עתה אחרי כי שבתה ממלכה מארצם ימים רבים? והנה אודה בפה מלא כי גם אני מהמאמינים במשיח וביום גאולה הנני, גם אני אחכה לגאולה, ולא רק אחכה כי אם בשמחת לב שפכתי דמי ואחזתי גם בחרב לוא קמו אנשי לב מקרב עמי להציל כבודם מידי גוזליו ובאמונתי אחזיק כי עוד יבא יום גאולה וגם אם ירחק חוק. אמנם זאת היא מחשבתי ואמונתי ובכל זאת לא אסכור פי הדוברים לא כרוחי ומחשבתי ולוא היה מאמרך נשען על יסודות חזקות, לוא חזית לך החזיון לימות המשיח ולא בימי מלכותו, לוא הצגת לפנינו השופטים אשר קמו לשפוט את העם בטרם בא הגואל אשר אולי יבטל המצות, לוא הצגת לעינינו רק עקשות לב המהבילים אשר חזו משאת שוא, לוא רק הבאת במשפט את העושים חנף להטיף אמונת הגאולה בעת אשר לבם בל עמם ועוד ועוד, לוא גם השמעת דעתך כי לא לכברת ארץ ניחל ולא לבן אדם נחכה לגאולה — אז לא עלה על דעתי לרחק את המאמר, אף כי לא כמחשבותי ידבר, אך עתה ערבוב דברים ראיתי בו, יש ויש לאל ידינו לחכות לכברת ארץ ולבן אדם מבלי אשר נחתום

משפט, ויש ויש לאל ידינו לחמם משפט מבלי אשר נקוה לגאולה, יש לאל יד המקנאים לדכא ישרים גם בארצות פזוריהם ויש לאל יד המשיח לבטל את החוקים, ומי נתן לך את הכח להציג את המשיח לעינינו כאיש שומע תורת־מות, וכחומס משפט, האם גדולי חכמינו, אשר הטיפו לנו חקי חיים כפילון האלכסנדרוני וכמיימון הספרדי ודומיהם, האם המה לא חכו לגאולה, האם יראו לנפשם פן תצלח כאש חמת המשיח ויצוה ליסרם על חכמתם? המה אמרו כי המשיח יהיה גבר חכם בעז ויגאל את ישראל מידי העמים ומידי אחיהם האוילים או הרשעים וכן יאמין כל איש ישר והשוטים שקלקלו המה עתידים לתן את הדין, וגם לך הצדקה להביאם במשפט, אך לא לנבל את האמונה בעבור המאמינים הסכלים. זאת היא דעתי ואם תאמר לשנות אותו כמשפט אז לא אמנע ידי מקרבהו, אך מאין בא אליך הרוח להאמין כי אירא? האם בשני השירים מה׳ גארדאן לא עקר הכל ולא יראתי להתם בהשחר?

מדי דברי בה׳ גארדאן אשמיעך, כי הוא בקש ממני במכתבו לתת לך ברכתו ברכת שלום בשמו ואלה דבריו „בשנה הראשונה באו מאמרים טובים כמו ספריו של הד"ר רובין וספוריו של מ"ד בראנדשטאטער (בדברך עמם במכתב הבא נא להם ברכתי שלום ופקדתי כבוד על דבריהם הטובים אשר הרנינו לבי איש על פי דרכו) והוא הזכיר שמך וטובה באחד ממכה"ע הרוסים. בדבר השגיאה הגדלתי התחת גדלתי אל תשית לבך כי לא שגיאה היא והגדלתי מעשי ולהגדיל שקל יוכיחו, ובמקום ההיא היה הגדלתי טוב מגדלתי, כי הגדלתי מורה שתי פנים (וואקסען לאססען, אונד דארויף שטאלץ זיין).

ספורו של גארדאן שלחתי לך ומחירו 60 ק"ר.

אקוה כי תקבל דברי בלי תערומות כי אין בלשוני רמיה, ואם תתקנה ותשמיעני חדשות בו אז

אתנהו. גם אעשה כדבריך ואתנהו לקרוא לבאים לביתי לשמוע משפטם ואם אולי יורוני כי שגיתי במשפטי אז אתנהו—

מכבדך ואוהבך

פ. סמאלענסקי.

מכתב השבעים ותשעה.

[לרד"ק].

ידידי הנכבד!

ידעתי אשמתי כי חטאתי לך מאד בהחרישי עד הנה, אך לוא ידעת את התלאות אשר השתרגו על צוארי בימים האלה, כי אז ידעתי נאמנה כי סלחת לי בטרם בקשתי סליחה. מאמרך מצא חן מאד בעיני העללער ויאמר לי כי אכתוב לך שהוא יקבל ממך מאמרים, אך את מאמרך לא יוכל להדפיס אחרי כי אידות ספרו [הוא] ואתה הללת אותו מאד. ראשי סובב הולך בגלגל, כי אין סדרים בבית הדפוס [ובבית] מגורי לא אמצא עוד מקום לגור ועלי לבקש מעון אחר, אשר כמעט מן הנמנע הוא להשיג. כאשר ינוח לי מעט אשלם חובתי לך ואלאך במכתב ארוך ולהג הרבה, על רגל אחת הנני כותב כי מיללער אָץ בִי לעשות זאת, ועלי לצאת לבקש מעון.

אוהבך בלב נאמן

פ. סמאלענסקי.

מכתב השמנים.

[למ' ד' בראנדשטאטער].

ידידי!

מדוע לא שמרת הבטחתך ולא שלחת עד היום את

המאמר או השיר אשר אמרת ? הן החוברת העשירית כמעט נשלמה ועתה אתן בפעם אחת י"א וי"ב, היתכן דורכך כי בפעם הזאת תפטר רק במאמר אחד לכל השנה ? לא ! אני אני אפדך מידי השטן אשר יסיתך לאמר: חדל משפת עבר נלכה ונעבוד לעצלות, ואם גם יאכף עלי ללכת לעירך ולהחזיקך באזניך או בפאת ראשך להזכירך מוצא שפתיך גם אז לא אחרד ואבהל, לכן הכון והכון, ראה נתתי לך לבחר אם תשלח את המאמר או אני אבוא אליך וברכתיך כמלמד להועיל. אקוה כי תבחר במנוחה ארוכה במנוחה קצרה ותסתום פי בשלחך לי את השיר והייתי אני ואתה שלום

אוהבך פרץ.

ענני ! ענני !

מכתב השמנים ואחד

[למ' ד' בראנדשטאטער]

ידידי היקר !

לא אבין מדוע אתה ככה עושה לי, אני השמעתיך כי הבאתני במבוכה ואם לא תחיש לשלוח לי למצער את הפרקים הראשונים אז הנני כמתעתע והנה עד היום עברו עדן ועדנים וגם תשובה לא השיבות לי, ואני כאובד עצות, כי אין לי עוד לסדר לדפוס לכל השנה בלתי ספורך ובעת אשר אני מחכה עליו הנה המסדר את האותיות הולך בטל ואני משלם לו שנים עשר פלארין לשבוע ואם עוד יעברו ימים אחדים ולא תשלח אז תביא לי בכיה לדורות, אנא מהר ושלח.

אוהבך הנאמן

פ. סמאלענסקי.

מכתב השמנים ושנים

[למ' ד' בראנדשטאטער]

ידידי יקירי!

אבקשך מאד מאד לכלות המלאכה, כי לא אוכל לשוב מדברי אחרי אשר כבר הודעתי, ואם כן אאלץ לאחר צאת החוברת הז' אשר גם אתה לא תחפוץ זאת, ואם תמצא ידך לשלוח לי את הספור בשבוע הבא אברכך בכל לבי ואלהים ישלם לך במדה כנגד מדה שאם לא תחמיץ את המלאכה לא תכשל בחמץ בפסח זה.

אוהבך הנאמן

פ. סמאלענסקי.

מכתב השמנים ושלשה

[למ' ד' בראנדשטאטער]

ידידי היקר!

עתה אבין מה רב כח עקיצת עטי, כחה גדול כמעט כהעקיצה אשר יחוש איש בשנתו. כי יתגרד ויתהפך על צדו השני ויישן. אני אמרתי כי עם מכתבך יבא גם הספור והנה המכתב כאן והספור – באספמיה, אבל לבלתי בַּיֵש את העקיצה מבלי התגרד כל עיקר, אשר הוא בלי כל ספק נגד כל חקי המדות הטובות שבין אדם לחברו פִּיַסְתַּנִי בהבטחה, ואני אומר לך קח את ההבטחה לך ולי תן הספור, ואם נפשך חפצה בהבטחות אבטיח לך כל הללא דעלמא הדין ועלמא דאתי לפי מנהג ישראל ונוצרים ומושלמנים אם אך לא תוסיף לתת לי הבטחות, כי אמנם מחכה הנני כמך

למלאך הגואל לספורך, כי על ידו החמצתי החיברת הששית, אבל אז ימי הפסח היו וחמץ של אחרים היה, ועתה כבר נשלמה הז' והח' ואחל בסדור האותיות של ט' ואם לא יבא הספור בעוד ימים אחדים והייתי לא כמתעתע כי אם מתעתע לכל פרטיו ודקדוקיו בעיני הקוראים כי על כן שלח אשר תשלח עד מהרה, והעון הזה אשר צערת ת״ח לא יכפר לך עד אשר תקים את דברך ואז...

מה יהיה אז אודיעך בעתו.

אוהבך החפץ בתשובתך למען תעמוד במקום אשר לא יוכל לעמוד בו

פרץ סמאלענסקי.

מכתב השמנים וארבעה

[למ' ד' בראנדשטאטער]

ידידי היקר!

אל נא תפקוד עלי עון כי לא עניתיך עד כה וגם ברכתי ליום אשר בו הבאת את בנך לחופה, ומשם יצא בלי ספק למען התיצב על דרך אביו, ועוד מעט גם שלשים גם רבעים יולדו על ברכיך ותנצל מחבוט הקבר, אך לא לכבודי עשיתי זאת כי אם לכבודך ואתה שאלתני משפט הקוראים על ספורך ואני אמרתי הבה ואעשה רצונך, אך במה אבא לפניך בשתים או שלש מלים אשר כתבו אלי זה בכה וזה בכה וזה הלא כאין, כי על כן נמלכתי ושמתי לדרך פעמי לווארשא ולפעטערסבורג (ורעיתי ובני בלי ספק לא האמינו בי כי על כן נלוו אלי בדרך ויותרו יחד בפט״ב בבית אבות רעיתי) למען אשמע משפט מפרש ספי יודעי המשפט, והנה מכל המשפטים אשמיעך משפט האשה סג״ל בפט״ב, אשר תבין שפת עבר יותר מכל

הנערים העברים ואף אביתיהם עמהם, ולשם בראנדשטאטער תאות נפשה ואלה דבריה: אני אוהבת את בראנדשטאטער כאשר לא יצא מד׳ אמות של הלכה, בקלויז ובקהל חסידים יראה הדרו על פעלו בכל עז, ואין מי ישוה אליו בהציגו לפנינו את עדרי חבריו אלה, אך בצאתו מאויר התורה תשש כחו ויצוד ציד מקרים זרים, אך בזאת הכל מודים כי בהשפה השגת חיל בהספור האחרון יותר מאשר בכל ההולכים לפניו, גם בדרך הספור צעדת צעד לפנים. גארדאן וקאנטאר מלאו פיהם תהלתו, אך פה אחד יאמרו כלם כי עליך לבחר בדרך הטבע ולא בדרך נס, כאשר יקרה בספיריך בכלל, ואוכל להבטיחך נאמנה כי כלם ששו מאד על הבשורה כי עוד מעט ותראה שנית אלינו.

ועתה קבל גם ברכת אוהבך הנאמן

פ. סמאלענסקי.

מכתב השמנים וחמשה

[למ׳ ד׳ בראנדשטאטער]

ידידי!

בטרם כל אבא כנושה לבקש ממך בחזקת היד את שתי פעמים מז״ט אשר אתה חיב לי, כי אשתי ילדה תאימים שני זכרים ואף נקבה אחת לא היתה ביניהם. ובדבר הספור אשר תתפאר כי יש בידך אגיד לך דבר אמת כי לא אאמין עוד בך וכמדומה לי כי אשר יגורתי בא לי, כי משכת ידך את חסידים ועל כן תַּשְׁלֵנִי בהבטחות ושאלות ותשובות הן כבר השמעתיך כי מקום אתי למען ספוריך תמיד ולוא שלחת אותו בשבוע העבר כבר נתתיו לדפוס ואתה תחמיץ המצוה. אין זאת כי אם תתפאר בפה

שאין בידך, וכיון שעלה על לבך לכתוב חשבת כבר כמו נכתב ומצאת שעת הכושר להתל בהאפיקירוס הגדול מוציא לאור את השחר, אך אולי יש בידך באמת אל תאחר עוד ואסלח לך על כל פשעיך עד הנה, ושלום יהיה לך בבא כמו בזה.

אם תכתוב לי מז"ט ותודיעני למתי אשלם לך במדה כנגד מדה תראה ותוכח כי לא איש כמך הנני, כי אמהר לשלם חובותי – בכתב.

אוהבך פ. סמאלענסקי.

מכתב השמנים וששה

[להנ"ל].

ידידי הנכבד!

מעת אשר עניתיך על מכתבך שבו שאלתני על אודות בית הספר לנערים לא השיבותני מאומה ואני אמרתי כי כבר מַתָ בעין הרע, כי מי לא ישים עין רע בבחור רך וטוב וכותב ספורים, איך יעלה על לב איש לחרף ולגדף כנסת ישראל אשר בדם גאלה גואלה בועלה בן הבועל הגדול, אבל עודך חי ותקונן על החכם גארדאן אשר אמנם הלך לסיביריא זה כשנה, אך הודות לאלהי ישראל במדבר אשר פרעו אהרן, כי הוא השיבו על נוהו בשבוע העבר.

לידידנו הד"ר האלצאפפעל שלום ומהלות רבות עד אשר יכלו כל הרפיאות שבבתי הרפואות ממני ומשלשת בני שלום שלום.

מה היה לנער אשר אליו התפללת אלי להודיעך על דבר בית הספר?

אוהבך פ. סמאלענסקי.

מכתב השמנים ושבעה

[להנ"ל]

בשם פיל"ד! שלום!

אני יושב ומצפה ואתה מחריש! ומה יהי סוף כל אלה? האם לא הבטחתני אתה במו ידך ועטך אשר לפנים היו קדש להשחר, לשלוח לי עד מהרה דבר אשר ישמח לבי בו, איך תשא עיניך בתפלה למרום למי שחותמו אמת? איך תבקש במסחר כי ישלמו לך חובות? איך תצפה לגאולה וישועה? אם לא הקימות דבריך אשר אמרת לי, ואתה תדמה כי אהיה מהצועקים ואינם נענים? היו לא תהיה! אם אתה היית לחסיד אבקש לי עשרה חסידים ואעשם לאפיקירסים ואם גם בזאת לא יִוָּשֵׁר אקרא בראש כל חצות כי טוב היה בעיני לוּא היית מיסיאנער מהיותך חסיד שזה יודע שפת עבר ולא יכון למרוד בה, וחסיד יכון למרוד בה, אנא חזור בך!

הבוכה ומתאבל על נפש טהורה שנשבתה לבין השדים

בן משה.

מכתב השמנים ושמנה.

[להנ"ל].

ידידי היקר והנכבד!

הודיעני נא עד כמה תעמוד לשטן להאביב לבל יבא? הנה הבטחת לשלוח את ספורך לפני האביב ובטרם תעשה כדבריך ימאן לבא, ושתים רעות מידך לי, האחת כי אחפוץ להודיע בחוברת הששית (אשר נגמרה כעת בסדור האותיות) על דבר ספורך ועלי לדעת לכל הפחות כמותו,

וזאת שנית כי החרף יציק לי מאד ואקוה כי האביב יביא רוחה לרוחי, על כן עליך למהר להחיש לי את האביב.

עשה נא זאת לאוהבך הנאמן

פ. סמאלענסקי.

מכתב השמנים ותשעה

[להנ"ל]

ידידי הנכבד!

לולא ידעתי כי עוד תקרא לפעמים בהשחר כי אז אמרתי כי מהתל אתה בי זה פעמים רבות, ובפעם הזאת יחלתי כשני שבועות לספורך ולא בא, ואבקשך כי תמהר להודיעני, אם אפנה לו מקום בהחוברת הבאה, ואם אעשה כזאת אז ידוע תדע כי עליך החובה לשלחו לי במשך עשרה ימים.

והנני אוהבך הנאמן אם תשלח את הספור

פ. סמאלענסקי.

מכתב התשעים

[להנ"ל]

ידידי היקר!

מז"ט מז"ט! הבן היפה ינחמנו על ההריון של כמה שנים הוא נחמד ונעים מאד ויראה בין יתר מאמרי השחר כילד משתעשע בפנים שוחקים בין זקנים הולכי

שחוח ויגון קודר על פניהם, ולזאת אסלח לך גם על כי ירדת לחיי ר' ופסי השרכן וגזלת ממנו את השרכנות בפעם השניה. הספור הזה יעלה על כל ספוריך לפנים בהאחרות אשר בו מראש ועד סוף ואם כי לא אכחד כי תמונת ר' ופסי היא היותר בולטת מכל התמונות, בכל זאת גם תמונת א־מון ומרים מצוירות במעשה ידי אמן, נערה בצלה היא עורב לבן בבנות ישראל והשיר הקטן בפיה כלו מחמדים באמת, והכלה הבתולה המהוללה היא היא בת נאמנה להדור בעל שני הפנים הזה, תבחר ולא כלבה תמאס ולא בנפשה רק אם ימצאו עוזרים לה להשמיענה הגות לבה אז תשתומם תבכה ותנחם ואם אין נבול תביל.

שמח איפו במפעלך כאשר שמחת נפש אוהבך באמת

פ. סמאלענסקי.

הנני כותב על הפתקא כי עוד טרם הכינותי הכל לבתוב ולא חפצתי לחכות עד יום מחר

מכתב התשעים ואחד.

[להנ"ל]

[במערזן]

ידידי היקר והנכבד!

חטאתי לך סלח לי! אך הקם את דבריך ושלח את הספור בקרב ימים, אני לא כתבתי לך עד הנה כי לא יכולתי, בעת הראשונה כאשר באתי הנה רפו ידי מאד, ועתה טוב לי מעט מאז. שים לבך אל הספור „נקם ברית" קראהו נא בשום לב והשמיעני דעתך, אל תשפוט את הרעיון הראשי אשר בו, אשר אולי לא כלבך היא, כי אם הספור כמו שהוא, כי אחפוץ מאד לשמוע משפטך.

הנני פה זה יותר משני שבועות והעת תארך לי מאד בלי עבודה, שמחני איפו בדבריך והיו לי לשעשועים.

אוהבך הנאמן לעד

פ. סמאלענסקי.

מכתב התשעים ושנים

[להנ"ל]

ידידי הנכבד!

לא מטוב לבבי ולא מאהבתי כי אם מחשבי זאת כתבתי כזאת אודות ספירך, אך אל תקרא לו בנך הצעיר, כי אקוה כי עוד אחים צעירים ממנו לימים יהיו לו, ועליך להתאמץ לכתוב עד מהרה ספור שני, ואגלה לך דבר אחד כי בעוד ששה ירחים לערך אחל להוציא כל ספרי בהוצאה חדשה בתבנית איתיאל הכושי, והמה יכילו חמשה עשר חלקים ובסוף אתן חלק אחד מספוריך ועל כן עליך לעשות כל אשר בכחך למען יהיה החלק הזה בריא ושמן.

שם רעיתי הוא לעאנארא טעמקין מווארשא בת ה' שלמה טעמקין.

והנני אוהבך הנאמן

פ. סמאלענסקי.

עמל רב הסבות לי כי הוכרחתי לשנות הרבה בספורי באשר תראה ותכיר את המקומות בקראך.

מכתב התשעים ושלשה

[לרד"ק]

(בהיותו סטודענט).

ידידי היקר!

את החוברות שלחתי לך כבר גם הסוף מן קבורת חמור ואחכה בכליון עינים ליום תבוא הנה ואחדה בשמחה את פניך ואשיב לך מענה על כל השאלות אשר שאלתני מאז עד היום. בשבוע הזה בשבתי אצל ה' העללער בא מכתבך לידו וכוננו שנינו יחד לצאת במצוה סוכה אשר בה נתעסקת.

חיים ושלום לך ולהוריך הנכבדים ויתר דברי תשמע מפי אוהבך באמת

פ. סמאלענסקי.

מכתב התשעים וארבעה

[לרד"ק]

ידידי היקר!

ביום אשר קבלתי מכתבך האחרון הייתי חולה שנית שוכב על הערש, ועל כן לא כתבתי לך, כי לא יכולתי, עד היום, ואת החוברת התשיעית תקבל בלי ספק בטרם יבוא המכתב הזה לידך, במדומה לי שכתבתי לך שמאמרך בהמגא. נדפס בפעסטערלויד, ומאמרך מן הד. צ. נדפס בד. פר. בבערלין.

אם אמהר לעזוב את וויען לא אדע, כי אף אם נחוץ לי הדבר במאד מאד, אך ידי אסורות ולא אוכל לעזוב מקומי,

שמחני במכתבך

אוהבך הנאמן **פ. סמאלענסק.**

מכתב התשעים וחמשה

[ל ה נ "ל]

ידידי היקר!

תשואות חן לך על מאמרך אשר כתבת בהמגאצין ועל שלחך אותם אלי, אך לא יכולתי להשיב לך עד היום כי נחליתי במחלה עזה ואשכב על ערשי עשרה ימים.

מאמרך בהה. צ. מצא חן בעיני יותר מהמאמר בהמגאצין בסדורו, והמאמר בהמגא. טוב יותר בתכנו, זה האחרון נדפס שנית בפעסטערלויד בהנומ' ליום ראשון יוני. את פני ה' העללער לא יכולתי לראות עד היום יען כי עוד לא אצא החוצה.

הודיעני מתי יש את לבבך לבוא הנה, כי בתאוות נפש אחכה ליום אראה פניך ונדבר פה אל פה ואז אשיבך על כל שאלותיך מאז ועד היום.

אוהבך הנאמן **פרץ.**

הודיעני נא את שמות החותמים על נתן החכם למען אדפיסם בהשחר.

מכתב התשעים וששה

[להנ"ל]

ידידי הנכבד!

אחרי כי לא אראה פני ה' סאנטא לכן אחרתי עד כה משלוח לך את העלה נייצייט עד כי מצאתי איש אשר יקננו לי ועל כן אחרתי גם מכתבי. לדאבון נפשי עוד מבוכתי רבה בדבר בית הדפים והנני כאיש אובד עצות, ולהוסיף דאגה על דאגתי לא בא לידי מכתב מאחי זה שני ירחים. נלאיתי נשוא את כל העמל והתלאה אשר השתרגו על צוארי בעיר הזאת לרגלי היוקר הגדול מיום ליום, יהאויסשטעללונג הביאה קללה ולא ברכה לרוב יושבי העיר.

את פני העללער לא ראיתי זה כמה ולא ידעתי כי שלחת לו מאמר אודותי, ומאמרך אודות אהאסווער אמר לי אז כי לא ידפיסנו יען כי לא יוכל להלל את ספרו במכה"ע היוצא תחת ידו, ובכלל אומר לך כי האיש הזה נשתנה מאד מעת אשר ידעתיו בפראג, ודרכינו ומחשבותנו שונות עתה במאד מאד, ואף כי אכיר לו טובה מימים עברו בכל זאת אספוק מאד אם ארבה עוד לראות פניו. על דבר מאמר אחד נגד האמונה, אשר נאסר לצאת מטעם הממשלה, חויתי לו דעתי בלי משוא פנים, כי שגה בו מאד, והוא לא כן דמה כי אם גדולות עשה בו ואף כי לא הראה לי כי דברי לא לרצון היו לו בכל זאת הכרתי כרגע כי רגז בלבו ואגמר אמר לבלי הגד עוד לו דעתי ולאיש אשר לא אגיד לו דעתי כאשר עם לבבי ואשר לא ישמעני כאשר בלבבו לא אוכל עוד ההרעע, כי „דרך התבל" עשן באפי.

היום הגד לי כי כתבת אודות אהאסווער בהוואכענשריפט, אך העלה עוד לא בא לידי וכאשר יבא אשלחנו להעללער.

ברגע זה בא העלה לידי ואהללך בכל פה על מאמרך כי הוא טוב מאד ובהשכל ודעת ומשפט צדק .

אוהבך הנאמן

פ. סמאלענסקי .

מכתב התשעים ושבעה

[להנ"ל]

ידידי היקר !

בהרעד' ד' נפ"פ הייתי כבר ודחוני בקש ליום אחר ואני אין עתותי בידי ללכת אף למקומות הנחוצים לי מאד מאד עד כי לא ראיתי גם את פני העללער זה כשני ירחים, גם מאמרך לא ראיתי כי זה כשני שבועות לא קראתי שום מכ"ע מקצר רוח ומעבודה קשה .

אתה תצטדק על כי לא תכתוב אודות קבורת חמור כמו לו היית מחויב בדבר, בדברים כאלה אין אהבה ורעות כי אם החפץ להוציא משפט, ואני לא ארבה אהבתך בעבור מאמריך אודות ספרי כאשר לא אמעיט ממנה אף כמלא השערה אם תחדל, רק מכתבים אל תמנע ממני וזאת לי הצדקה לבקש ועל זאת לא אקבל כל הצטדקות .

בעירך ימצא כעת איש אשר בא לבקש לקח מעיר ווילנא שמו רודערמאנן, האיש הזה הוא טוב וישר ומבקש דעת בכל נפשו ואבקשך כי תקרבהו ואם יהיה בידך להושיעו תברכך נפשי מאד כי גורלו רע ומר מאד ובעירך אין חומל על איש רוסיא זאת ארע נאמנה .

והנני אוהבך הנאמן

פ. סמאלענסקי

מכתב התשעים ושמנה

[להנ"ל].

ידידי היקר!

אל נא תשת עלי חטאת על כי אגרע ממך מלים בימים האלה, כי המבוכות תגזלנה ממני העונג הזה, כי אף אם קבלתי מכתב מאחי, אך יתר התלאות עוד לא הוסרו מעל צוארי, אקיה ליום אשר יתנני להתענג בדברי אתך רבות, אך אל נא תגמול לי כפעלי ואל תחרש מדבר אלי כפעם בפעם כאשר עשית עד כה ולאות אהבה אחשב לי זאת. את ה' העללער לא ראיתי זה כמה, כי מצב בריאותי לא נתנני צאת החוצה ימים אחרים.

אוהבך הנאמן

פ. סמאלענסקי.

מכתב התשעים ותשעה

[להנ"ל]

ידידי היקר!

ידידי הלא השמעתיך במכתבי הקודם כי חולה הייתי יותר משני שבועות, ועל כן לא יכולתי לכתוב מאומה כי לא עזבתי ערשי. בדבר הפצע אשר פצע ידידנו ה' מיללער בידו אמת הוא. וגם אלי לא כתב זה יותר מירח ימים, וגם אתמול בא לידי מכתב מרעו מייער והוא דרש בשלומי בשם מיללער והוא לא כתב ידו על המגילה, והיום אכתב לו ואשאלהו, מה היה לו? למתי תאמר לבוא הנה? נפשי נכספה מאד לראות פניך ואירא פן אאלץ לעזוב את העיר למען בקש רפואה לגויתי

באחד המרחצאות, ואז תשאר תקותי לראות פניך מעל.

מתי תחשוב להשלים תולדות לעהמאנן, אני אחפוץ מאד כי אוכל להדפיסן עוד בשנה הזאת.

מצבי לא שנה ברב או במעט, יכל העמל והתלאה אשר על צוארי הוא יען כי אין בית דפוס טוב בוויען אשר יוכל להשלים חפצי, ועל כן ירב עמלי פי שנים ולא אמצא בו נחת, אף כי החותמים ירבו מיום ליום.

אוהבך דו"ש בלב נאמן

פ. סמאלענסקי.

הודיעני נא אם מצאת חותמים על נתן החכם ומה שמם?

מכתב המאה

מכתב להר"ר אד"ם הכהן.

לראש משוררנו וזקן חכמינו שלום וכטו"ס, את מאמרו הנכבד קבלתי ואתנהו בהשחר בהחוברת הב' אשר תופיע בחודש איר, ובברכי את הכהן בחיים ארוכים ושלום הנני מכבדו מוקירו ואוהבו כבן את אביהו.

פרץ סמאלענסקי.

וויען דען 6 טע מארץ.

Smolenskin, Perez

DATE DUE

GAYLORD PRINTED IN U.S.A.